MOLDOVA ŞI ŢARA ROMÂNEASCĂ DE LA UNIFICAREA ECONOMICĂ LA UNIREA POLITICĂ DIN 1859

UNIVERSITATEA „AL. I. CUZA"
IAŞI - 1989

ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE
A
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

ANUARUL
INSTITUTULUI DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE
„A. D. XENOPOL"
(SUPLIMENT X)

ADRIAN MACOVEI

MOLDOVA ȘI ȚARA ROMÂNEASCĂ DE LA UNIFICAREA ECONOMICĂ LA UNIREA POLITICĂ DIN 1859

UNIVERSITATEA „AL. I. CUZA"
IAȘI, 1989

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

INTRODUCERE 5

I. CONVENȚIA VAMALĂ DINTRE MOLDOVA ȘI ȚARA ROMÂNEASCĂ (1835) 15

1. Considerații privind regimul vamal al Principatelor Române după 1829. 17
2. Încheierea și aplicarea convenției vamale din anul 1835 22

II. UNIFICAREA VAMALĂ ÎNTRE MOLDOVA ȘI ȚARA ROMÂNEASCĂ

1. Lucrările pregătitoare încheierii convenției de unificare vamală . 37
2. Convenția de unificare vamală 46
3. Atitudinea unor puteri europene față de noul regim vamal al Moldovei și Țării Românești 55

III. APLICAREA CONVENȚIEI DE UNIFICARE VAMALĂ DINTRE CELE DOUĂ PRINCIPATE ROMÂNE

1. Organizarea administării vămilor unite. Antrepriza C. Ciocan (1848 — 1854). 60
2. Majorarea tarifelor vamale de la 3% la 5% ad valorem 78
3. Vămile unite ale Principatelor Române între anii 1854—1859. . . 86

IV. UNIFICAREA ADMINISTRATIVĂ A SISTEMULUI VAMAL AL PRINCIPATELOR UNITE MOLDOVA ȘI ȚARA ROMÂNEASCĂ

1. Proiectul regulamentului de unificare a sistemului vamal. 100
2. Legea unificării administrative a sistemului vamal 107

ÎNCHEIERE 113

ANEXA 115

RÉSUMÉ 120

INDICE 131

TABLES DES MATIÈRES

INTRODUCTION 5

I. LA CONVENTION DOUANIÈRE ENTRE LA MOLDAVIE ET LA VALACHIE (1935) 15

1. Considérations sur le régime douanier des Principautés Roumaines après 1829 17
2. La conclusion et l'application de la convention douanière de 1835 . 22

II. L'UNIFICATION DOUANIÈRE ENTRE LA MOLDAVIE ET LA VALACHIE

1. Les travaux préparant la conclusion de la convention d'unification douanière 37
2. La convention d'unification douanière 46
3. L'attitude de certaines puissances européennes vis-à-vis du nouveau régime de Moldavie et de Valachie 55

III. L'APPLICATION DE LA CONVENTION D'UNIFICATION DOUANIÈRE ENTRE LES DEUX PRINCIPAUTÉS ROUMAINES

1. L'organisation de l'administration des douanes unies. L'entreprise de C. Ciocan (1848—1854) 60
2. La majoration des tarifs douaniers de 30% à 5% ad valorem . 78
3. Les douanes unies des Principautés Roumaines entre 1854 et 1859 . 86

IV. L'UNIFICATION ADMINISTRATIVE DU SYSTÈME DOUANIER DES PRINCIPAUTÉS UNIES

1. Le projet du règlement d'unification du système douanier . . 100
2. La loi de l'unification administrative du système douanier . . 107

CONCLUSIONS 113

ANNEXE 115

RÉSUMÉ 120

INDICE 131

INTRODUCERE

Ca factor de o deosebită importanță, care a concurat nemijlocit la împlinirea actului politic din 1859, crearea statului român modern, piața națională — ale cărei elemente constitutive s-au conturat din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea — a constituit rezultatul legăturilor economice permanente, amplificate de-a lungul veacurilor, nu numai între locuitorii celor două principate, Moldova și Țara Românească, ci între toți românii aflați de o parte și de alta a arcului carpatic.

Această entitate economică a luat naștere și s-a dezvoltat concomitent și pe aceleași coordonate istorice ca și națiunea română, pe măsura intensificării și diversificării producției de mărfuri, fiind determinată de caracterul economiei complementare ce a guvernat relațiile de schimb dintre țările române, în condițiile unui ascendent politic al dominației străine și al hotarelor politico-administrative, obstacole care, pînă în cele din urmă, nu au putut frîna evoluția logică, unitară, a societății românești.

Din acest punct de vedere, convenția de unificare vamală din anul 1846, încheiată între Moldova și Țara Românească, a însemnat realizarea unui pas hotărîtor pe calea consacrării juridice a unei realități istorice, ilustrată de fenomenul obiectiv al prefacerilor înnoitoare care au avut loc — începînd mai ales cu cel de-al doilea pătrar al secolului trecut — în economia celor două principate și a reprezentat un moment de seamă în cadrul procesului de constituire a pieței naționale românești.

Formarea pieței unice a Moldovei și Țării Românești a reflectat pe plan economic aspirațiile și năzuința de unitate politică ce a caracterizat mișcarea națională românească, ale cărei idei de înfăptuire a unui stat unitar s-au împletit cu o serie de revendicări de ordin social, formînd baza acțiunilor concrete pe care le-a desfășurat încă de la sfîrșitul deceniului al treilea al secolului al XIX-lea. Societățile culturale care au luat ființă, nu întîmplător, în anii premergători lui 1848, dar, mai ales, societățile politice secrete, au constituit adevărate creuzete, unde a fost plămădit programul ideologic de regenerare socială și națională a românilor, rod ale unor contacte strînse și colaborări neîntrerupte între revoluționarii pașoptiști [1].

[1] Vezi pentru detalii : Gh. Zane, *Le mouvement révolutionnaire de 1840, prélude de la révolution roumaine de 1848*, București, Edit. Acad., 1964 ; Gh. Platon, *Contributions à la connaissance des mouvements sociaux et politiques antérieurs à l'années révolutionnaire 1848 en Moldavie. La „Société (association) philanthropique"*, „Revue roumaine d'histoire" (în continuare se va cita RRH), an. IV, 1965, nr. 5, p. 943—962 ; Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitate națională, 1834—1849*, București, Edit. Acad., 1967 ; Dan Berindei, *Epoca Unirii*, București, Edit. Acad., 1979, p. 9—28.

Existența granițelor politice artificiale care, datorită unor vicisitudini ale vremurilor, au despărțit cele trei țări române, nu au putut împiedica propagarea pe diverse căi a ideilor, ca și a schimburilor de opinii prilejuite de călătoriile întreprinse dintr-o parte în alta a Milcovului sau a Carpaților de fruntașii mișcării naționale. Aceasta explică larga bază socială a „căuzașilor" pentru unire care au militate și activat pentru ridicarea spiritului de luptă a românilor de pretutindeni.

Desigur, fără a se modifica fondul chestiunii, unificarea piețelor interne ale Moldovei și Țării Românești, ca un deziderat ce transpunea pe tărîm economic esența tuturor gîndurilor și planurilor de unire politică ce s-au manifestat cu pregnanță în această perioadă, a îmbrăcat aspecte diferite. Acestea s-au datorat unor interese economice specifice fiecărui principat în parte — deși ele au cunoscut o dezvoltare asemănătoare pe calea progresului — a căror sincronizare, pînă la înlăturarea liniei vamale dintre ele, s-a desfășurat în timp. Așa se explică, de altfel, caracterul convenției vamale din 1835, care, pentru început, în vederea evitării oricărei concurențe, a prohibit trecerea dintr-o parte în alta, peste hotarul comun, a unor produse similare, a căror calitate și prețuri se deosebeau. Tocmai de aceea, în fața cerințelor imperioase de a facilita posibilitățile de schimb și a lărgi aria activității comerciale, principalul scop al tratativelor care au avut loc între anii 1832 și 1835, dar mai ales cele din 1842 și 1846, între reprezentanții Moldovei și Țării Românești, a constat în găsirea unor modalități de a pune de acord, într-o manieră avantajoasă pentru ambele părți, interesele particulare ale fiecărei țări și care să evite eventualele prejudicii financiare.

Cum era și firesc, ținînd cont de condițiile specifice concrete ale Principatelor Române în acea perioadă istorică, procesul de apropiere pînă la contopire a intereselor de ordin economic s-a desfășurat într-un ritm relativ rapid. Căci, de la semnarea convenției din anul 1835, prin care s-au creat doar o serie de avantaje reciproce minime privind liberalizarea circulației mărfurilor — și acestea în conjunctura restrictivă a menținerii cordonului vamal — și pînă la data intrării în vigoare a actului convenției ce a consfințit abolirea barierei vamale dintre cele două principate nu aveau să se scurgă decît aproape 13 ani.

De ce s-a ajuns la o unificare vamală și nu la o uniune vamală după modelul statelor germane ? Răspunsul la o astfel de întrebare ne este dezvăluit de situația economică și politică a Moldovei și Țării Românești către mijlocul secolului al XIX-lea. Înfăptuirea unei uniuni vamale presupunea existența unei producții de mărfuri dezvoltate, ajunsă în pragul producției de fabrică, care să necesite instituirea unui regim de apărare în fața concurenței străine. Or, din acest punct de vedere, Principatele Române se aflau încă într-o etapă de început a dezvoltării lor industriale, iar elementul social — burghezia —, care să reclame măsuri de protecție din partea statului, era prea slab. Apoi, situația lor politică față de Curtea suzerană și de cea protectoare nu le-a îngăduit, din motive lesne de înțeles, să recurgă la alcătuirea unei uniuni vamale, ceea ce ar fi declanșat o mare opoziție nu numai din partea Imperiului otoman și a Rusiei țariste, ci și a puterilor străine ale căror interese în sud-estul european ar fi fost amenințate de perspectiva realizării unirii politice. Fără ca rolul politic să fie minimalizat, sau să capete o importanță secundară, uni-

Scanned with OKEN Scanner

ficarea vamală, ca expresie a condițiilor concrete, a reprezentat forma adecvată pentru acel timp de contopire într-un tot unitar a intereselor economice ale celor două principate.

Alături de importanța practică a înlăturării oricăror piedici din calea relațiilor economice bilaterale, aplicarea convenției de unificare vamală dintre Moldova și Țara Românească, începînd de la 1 ianuarie 1848 — „anul întîi al libertății comerciale", cum a fost denumit de către contemporani —, a marcat, totodată, oficializarea înfăptuirii pieței unice a celor două țări, a constituirii pieței naționale românești. Valoarea acestui act istoric de interes național este cu atît mai mare cu cît el a fost îndeplinit în condițiile arhicunoscute ale statutului juridic internațional al Principatelor Române, pregătind și, în același timp, prefațind din punct de vedere economic Unirea din 1859.

Greutățile, ca și defecțiunile, ivite nu numai în decursul desfășurării tratativelor pentru încheierea celor două convenții (din 1835 și 1846), ci și din timpul aplicării convenției de unificare vamală, s-au datorat atît unor factori obiectivi, generați de situația existenței Moldovei și Țării Românești ca state separate de-a lungul veacurilor, cît și unor factori de natură subiectivă care nu au putut abate sau influența sensul evoluției firești a celor două țări surori, angajate plenar pe calea cimentării unității economice și a înfăptuirii, apoi, a celei politice.

Problema desființării vămilor dintre cele două principate avea să îmbrace un caracter cu totul deosebit, determinat de condițiile economice și politice ale Moldovei și Țării Românești în deceniile patru și cinci ale secolului al XIX-lea. În continuă evoluție, forțele de producție ce reclamau relații de tip nou, capitaliste, erau serios stînjenite de prezența încă a puternicilor relații feudale, cu un întreg cortegiu de privilegii boierești, stavile în calea ascensiunii pe plan economic și politic a burgheziei. Cu o industrie insuficient dezvoltată, aflată în faza micii producții meșteșugărești, a atelierelor bazate pe cooperația capitalistă simplă, ale căror produse nu satisfăceau nici calitativ, nici cantitativ piața internă ; cu o agricultură în care nota dominantă o constituia goana după supramuncă a boierimii, paralel cu extinderea suprafețelor cultivate, în vederea obținerii unor cantități sporite de cereale destinate vînzării ; cu un comerț extern care consista mai ales în exportul de produse agricole, animale, sare, lemn de construcție, Principatele Române continuau să rămînă, din punct de vedere economic, în ciuda avîntului cunoscut în anii următori tratatului de la Adrianopol, tributare mărfurilor finite ale țărilor cu o industrie dezvoltată.

Alături de acestea, posibilitățile de promovare de către Moldova și Țara Românească a unei politici vamale proprii, care să vină în sprijinul propășirii lor economice, au fost foarte mult restrînse din cauza dependenței față de Poartă, neputînd fi depășite, în această direcție, limitele autonomiei administrative de care s-au bucurat. Această stare de dependență era ilustrată de aplicarea și în Principate a tratatelor de comerț încheiate de Turcia cu diferite țări din Europa. Așa se și explică inserarea în Regulamentele organice ale celor două principate a prevederilor în virtutea cărora negustorii străini, ce desfășurau un comerț cu ridicata,

Scanned with OKEN Scanner

erau supuși la plata taxelor vamale cuprinse în tarifele generale ce au însoțit respectivele tratate [2].

Autonomia vamală relativă a Principatelor Române, datorată în cea mai mare măsură noii situații politice dobîndite după pacea de la Adrianopol, este ilustrată de dreptul acestora de a stabili taxe vamale asupra produselor de primă necesitate, al căror export, în cazul lipsei resimțite în țară, putea fi și oprit [3].

La acestea am mai putea adăuga și interesele economice și politice pe care unele puteri europene le-au avut în Principate, din al căror joc concurent a rezultat o conjunctură favorabilă pentru menținerea autonomiei vamale relative. În acest sens, un exemplu ni-l oferă încercarea Turciei de a impune și Principatelor Române tratatul Ponsomby, încheiat cu Anglia în 1838 și la care au aderat în scurt timp Franța și Sardinia. Prin acest tratat, în schimbul desființării vămilor interne[4], Poarta a obținut, în compensație, majorarea tarifelor vamale de la 3% la 5% *ad valorem* pentru import și la 12% pentru export. Procedeul de încasare a acestor taxe, descompus, constituia o măsură vexatorie pentru Vistieriile celor două țări române (mai ales că vămile lor interne fuseseră abolite), întrucît nu numai că ele nu beneficiau de sporul amintit, dar, în unele cazuri, nu puteau încasa nici cei 3%. Opoziția făcută de Austria, ale cărei relații comerciale cu Moldova și Țara Românească primeau o grea lovitură [5], ca și sprijinul Rusiei acordat lui Mihail Sturza la intervențiile acestuia pentru menținerea vechiului tarif [6], au făcut ca prevederile tratatului amintit să nu se aplice integral, taxa vamală de import-export

---

[2] Art. 161 din *Regulamentul organic al Țării Românești*, *Analele parlamentare ale României* (în continuare se va cita APR), tom. I_1, București, 1893, p. 258; art. 155 din *Regulamentul organic al Moldovei* și art. 14 din *Regulamentul pentru osebitele clase ale lăcuitorilor din Prințipatul Moldaviei și a lor dreptăți și datorii respective*, tom. I_2, p. 159 și, respectiv, 149.

[3] I. C. Filitti, în *România față de capitulațiile Turciei*, „Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice" (în continuare se va cita ARMSI), seria a II-a, tom. XXXVIII, București, 1915, p. 140—141, a afirmat că, din 1829, taxa la exportul de vite din Moldova în Austria a fost majorată de la 5 lei și 12 parale la o jumătate de galben, ceea ce a atras protestul consulului austriac din 27 februarie 1833. În realitate, nu a fost vorba de o majorare ci, după cum ne dezvăluie un raport, din 18 mai 1830, al Vistieriei Moldovei, de o recalculare a acesteia în urma devalorizării vertiginoase a monedei turcești în primele trei decenii ale secolului al XIX-lea (Arh. St. Iași, col. litere, P/34, f. 1—2; P/206, f. 3—4) Aplicat cu unele modificări o dată cu intrarea în vigoare a Regulamentului organic, noul tarif avea să provoace protestul consulului austriac. Răspunsul promt al guvernului Moldovei s-a întemeiat pe dreptul țării de a stabili taxele la exportul produselor indigene, drept care nu fusese supus nici unui fel de restricții prin tratatele comerciale încheiate de Poartă cu unele țări europene (I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 140—141). În același sens a fost formulat și răspunsul la protestele adresate Secretariatului de Stat al Țării Românești, la 8 și 14 august 1851, de către consulul general al Prusiei, Meusebach, pentru taxarea la vamă a celor peste 80 000 țigări importate de niște negustori prusaci [Ministerul Afacerilor Externe, Arh. ist. (în continuare se va cita MAE), vol. 36, f. 72—75].

[4] I. C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul organic. 1834—1848*, București, 1915, p. 192.

[5] *Ibidem*, p. 194.

[6] N. Corivan, *Rusia și lupta Moldovei pentru emanciparea de sub tariful vamal turcesc, în perioada Regulamentului organic*, „Analele româno-sovietice. Istorie", an. XVII, 1963, seria a III-a, nr. 2, p. 118—122.

Scanned with OKEN Scanner

rămînînd în continuare de 3%, așa cum a fost stabilită prin tratatul comercial dintre Rusia și Turcia semnat încă în 1783 [7].

În ceea ce privește autonomia vamală relativă a Principatelor Române, revelatoare sînt constatările ce se desprind din rapoartele întocmite în aprilie 1858 de membrii Comisiei Europene de la București, privind organizarea Moldovei și Țării Românești. S-a remarcat, între altele că, deși din punct de vedere al relațiilor comerciale, cele două principate erau subordonate dispozițiilor tratatelor încheiate de Turcia, totuși, între ele și Poartă exista un cordon vamal, unde atît mărfurile străine, cît și cele indigene, erau supuse taxelor vamale. Mai mult chiar, de la acest regim vamal nu făceau excepție nici mărfurile și produsele otomane aduse în Principate, iar importul din Imperiul otoman al cerealelor, vitelor și al sării era prohibit [8].

Autonomia vamală relativă a permis celor două principate române să traducă în realitate unele inițiative legate de organizarea, dar mai ales de administrarea vămilor lor, între acestea cea mai importantă fiind, fără îndoială, realizarea unificării vamale. Că a fost înfăptuită numai o unificare, care s-a limitat la o serie de măsuri tehnico-administrative — cea mai însemnată fiind ridicarea barierei vamale dinre Moldova și Țara Românească — și nu o uniune vamală ce presupunea, după cum am mai arătat, instaurarea unor măsuri de protecție cu scopul declarat de a asigura, în primul rînd, dezvoltarea industriei autohtone, acest fapt a fost determinat de unele cauze obiective datorate situației economice și politice a Principatelor Române în perioada regulamentară. Aceste deosebiri nu au fost de natură să modifice cu nimic însă sensul major al deziderațului politic urmărit de revoluționarii pașoptiști : unirea Moldovei și Țării Românești. Lăsînd la o parte conținutul propriu ce caracteriza fiecare din aceste două sisteme, atît uniunea, cît și unificarea — aceasta constituind trăsătura lor comună — au vizat înfăptuirea unității economice, pas important și necesar în realizarea unității politice și crearea, în viitor, a unui stat național.

În fapt, pentru acel timp, problema abolirii barierelor vamale dintre unele state ale Europei Occidentale, aparținînd aceleiași comunități etnice, de teritoriu, de interese economice și care năzuiau spre constituirea statului național unificat, nu reprezenta o noutate. Afirmînd acestea, ne limităm să invocăm exemplul statelor germane a căror producție manufacturieră, serios amenințată de concurența mărfurilor engleze și franceze, trebuia pusă la adăpost. Taxele vamale protecționiste din 1818 ale guvernului prusac au fost urmate, la scurt timp, de crearea uniunilor vamale, astfel că, în perioada dintre anii 1819 și 1833, au luat ființă succesiv și au coexistat patru uniuni vamale, e drept, inegale din toate punctele de vedere, dar care au cuprins aproape toate ducatele și principatele germane [9]. Contopirea acestor uniuni în urma unui tratat, ce intrase în vigoare la 1 ianuarie 1834, si crearea *Zollverein*-ului statelor germane [10], a constituit o necesitate imperioasă reclamată de o burghezie

---

[7] I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 193.

[8] D. A. Sturdza, C. Colescu-Vartic, *Acte și documente relative la istoria renașcerii României*, vol. VI, București, 1896, p. 641—642.

[9] Octav Noël, *Histoire du commerce du monde depuis les temps les plus reculés*, tom. III, Paris, 1906, p. 80—83.

[10] Hans Mottek, *Wirtschaftsgeschichte Deutschlands*, Bd. II, Berlin, 1964, p. 62—64.

puternică. Dacă pe plan intern, odată înlăturate cordoanele vamale, uniunea vamală a oferit acesteia un cîmp vast pentru a-și desfășura activitatea, pe plan extern, prin tarifele protecționiste adoptate, *Zollverein*-ul a însemnat un scut de apărare al intereselor și pozițiilor economice ale burgheziei germane în fața concurenței. Totodată, el a marcat un important și hotărîtor pas spre unificarea politică de mai tîrziu a Germaniei [11].

Asupra însemnătății unificării vamale între cele două principate române avea să se pronunțe și unul din cei mai cunoscuți economiști români din acea vreme — Ion Ghica. Adept al concepției liberului schimb, curent ce s-a impus în economia politică a timpului, Ion Ghica a reprezentat, totodată, și punctul de vedere al generației revoluționarilor pașoptiști. În lecția sa de deschidere a cursului de economie politică de la Academia Mihăileană din Iași, care a avut loc la 23 noiembrie 1843, el s-a referit la tratativele care tocmai se desfășurau pentru alcătuirea „unității vămești", atrăgînd atenția asupra foloaselor de netăgăduit pe care le-ar avea Moldova și Țara Românească de pe urma înfăptuirii ei [12]. Ca una din cele mai marcante figuri ale revoluției de la 1848, în al cărei program figura, alături de alte importante puncte, și cel al unirii Principatelor Române, Ion Ghica s-a făcut purtătorul de cuvînt al dezideratului politic amintit. Astfel, în primul număr al revistei „Propășirea", apărut la 2 ianuarie 1844, în articolul *Unirea vămilor între Moldova și Valahia* [13], Ion Ghica a prezentat o analiză a avantajelor economice pe care le-ar oferi principatelor un asemenea act, soldat, în prima etapă, cu crearea unei pieți unice a Moldovei și Țării Românești, care, la rîndul ei, ar netezi calea celei de-a doua etape, ce avea să se materializeze prin realizarea unității politice.

•

Pînă în prezent, istoriografia românească cunoaște doar cîteva lucrări, și acestea publicate înainte de primul război mondial, care au abordat problema unificării vamale între Moldova și Țara Românească. În ordine cronologică, primul care s-a ocupat de această chestiune a fost C. I. Băicoianu, care, în cele două lucrări ale sale [14], ce cuprind perioade foarte mari, fără a intra în detaliile problemei și cu o insuficientă documentare, a săvîrșit o serie de erori. Așa, de pildă, autorului i-au rămas necunoscute conținutul jurnalelor încheiate de comisia mixtă întrunită la Focșani în decembrie 1832 și nu 1833 [15], actul adițional al convenției din 8 iulie 1835, semnat la Iași, la 20 septembrie același an, ca și tratativele ce s-au desfășurat între reprezentanții celor două principate române în 1842 în vederea redactării unei noi convenții vamale, precum și cele de la începutul anului 1846, cînd, la 30 ianuarie, a fost semnat, tot la Iași, actul convenției de unificare vamală dintre Moldova și Țara

---

[11] Arnold H. Price, *The evolution of the Zollverein. A Study of the Ideas and Institutions Leading to German Economic Unification between 1815 and 1833*, Londra, 1949, p. 256.

[12] Gh. Zane, *Economia politică la Academia Mihăileană. La centenarul învățămîntului economic în România*, Iași, 1943, p. 11—12.

[13] „Propășirea", an. I, 1844, 2 ianuarie, p. 2—5.

[14] C. I. Băicoianu, *Geschichte der rumänischen Zollpolitik seit dem 14. Jahrhundert bis 1874*. Stuttgart, 1896; idem, *Istoria politicii noastre vamale și comerciale de la Regulamentul organic și pînă în prezent*, vol. I_{1-2}, București, 1904.

Scanned with OKEN Scanner

Românească. De asemenea, a apreciat greșit că actul convenției din 1846 (și nu 1847) a constituit o repetare, în mare parte, a prevederilor convenției din 1835 [16]. Cu toate acestea, cele două lucrări datorate lui C. I. Băicoianu, prin conținutul informațiilor, pot constitui o utilă sursă de documentare, care trebuie însă folosită cu discernămîntul cuvenit. Cu toate minusurile — din care au fost semnalate doar cîteva — autorul a subliniat însă importanța pe care a avut-o alcătuirea unei „uniuni economice" a Principatelor Române în pregătirea terenului unificării lor politice [17].

O prezentare cu totul superficială a convențiilor din 1835 și 1846, încheiate între Moldova și Țara Românească, a făcut și autorul monografiei consacrate lui Mihail Sturza, apărută la Paris în 1907, care nu a urmărit altceva decît să evidențieze, cu acest prilej, meritele deosebite ale domnitorului moldovean, cu intenția vădită de a-l prezenta posterității într-o lumină cît mai favorabilă [18].

Un studiu sistematic și aprofundat, consacrat temei care a făcut obiectul cercetării noastre, îl datorăm lui I. C. Filitti [19]. Autorul a folosit, cu predilecție, informații documentare aflate în arhiva Ministerului Afacerilor Externe, precum și cîteva documente din Arhivele Statului București. I. C. Filitti a prezentat corect materialul documentar pe care l-a avut la îndemînă, dar aria redusă a investigațiilor a făcut ca unele aspecte importante legate de lucrările pregătitoare ce au precedat încheierea convențiilor din anii 1835 și 1846, de aplicare a acestora, precum și de administrarea în comun a vămilor Principatelor Române, să rămînă necunoscute.

Un alt studiu, de mici proporții, semnat de Gh. T. Kirileanu [20], reliefează contribuția — mai ales sub raport spiritual — a logofătului Costache Conachi, în calitatea sa de membru al Sfatului Administrativ al Moldovei, la încheierea convenției din 1835. Între documentele rămase de la Conachi, autorul publică un concept nedatat, al cărui conținut — ce pare a fi din anii 1832—1833 — prezintă importanță pentru că se identifică, într-o mare măsură, cu principiile care au stat la baza alcătuirii actului convenției din 8 iulie 1835 [21], dată la care Costache Conachi își încheiase, după cum afirmă Kirileanu, cariera sa judecătorească și administrativă, prin demisia înaintată în februarie 1835 [22].

În lucrările lor de sinteză, fără să intre în amănunte, atît A. D. Xenopol [23], cît și N. Iorga [24] au subliniat doar importanța deosebită a

---

[15] Idem, *Geschichte der rumänischen...*, p. 62.
[16] *Ibidem*, p. 82.
[17] *Ibidem*, p. 81.
[18] Alexandre A. C. Sturdza, *Règne de Michel Sturdza, prince règnant de Moldavie, 1834—1849*, Paris, 1907, p. 74—75.
[19] Intitulat *Primele convenții între Principatele Române*, „Viața românească", an. III, 1908, nr. XI, p. 178—195, articolul revăzut și îmbunătățit a fost înglobat apoi în lucrarea monografică *Domniile române sub Regulamentul organic, 1834—1848*, București, 1915, p. 195—204, 374—380.
[20] Gh. T. Kirileanu, *Ideea Unirii la marele logofăt C. Conachi*, „Convorbiri literare", an. XLIII, 1909, nr. 1, ianuarie, p. 55—59.
[21] *Ibidem*, p. 57—59.
[22] *Ibidem*, p. 56.
[23] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia traiană*, vol. XI, ed. a III-a, București, 1930, p. 163, 166.
[24] N. Iorga, *Istoria comerțului românesc. Epoca mai nouă*, București, 1925, p. 167 ; idem, *Politica și viața economică*, București, 1929, p. 12.

Scanned with OKEN Scanner

semnării convenției de unificare vamală dintre Moldova și Țara Românească, apreciind semnificația și însemnătatea ei pentru viitorul politic al celor două principate.

Gh. Zane, într-o lucrare publicată cu prilejul împlinirii a unui secol de la introducerea studiului economiei politice în învățămîntul românesc [25], a căutat să stabilească, între altele, în ce măsură a fost influențat Ion Ghica de concepțiile economice *en vogue* din Apusul Europei. Autorul a avansat ideea că, în articolul tipărit în paginile ziarului „Propășirea", Ion Ghica a împrumutat atît tema, cît și termenul de unire din „discuția apuseană", cu toate că, „de fapt, era vorba despre suprimarea barierelor vamale" dintre Moldova și Țara Românească. Aceasta nu înseamnă însă că Ion Ghica a fost lipsit de originalitate, căci, pronunțîndu-se pentru înlăturarea liniei vamale dintre cele două principate, el a militat pentru realizarea unei „unități comerciale", schițînd, totodată, și avantajele existenței unei astfel de uniri. „Cunoștințele sale economice — conchide pe drept cuvînt Gh. Zane — îi dădeau putința să aducă pe lîngă alte argumente și pe acelea invocate de către economiștii consacrați din Franța în favoarea liberului schimb și să *sincronizeze problemele speciale ale Principatelor cu marile concepții din economia politică dominantă a timpului*" [26] (subl. A.M.).

Fără a insista asupra detaliilor, D. Ciurea, în monografia consacrată Moldovei sub domnia lui Mihail Sturza, se ocupă de convențiile din anii 1835 și 1846, subliniind, o dată cu importanța lor pentru evoluția ulterioară a relațiilor dintre Principatele Române, și faptul că unificarea vamală realizată prin actul din 30 ianuarie 1846 a avut drept model *Zollverein*-ul german [27].

Unele referiri și aprecieri asupra însemnătății și consecințelor înlăturării barierei vamale dintre cele două țări române le întîlnim și într-o serie de lucrări semnate de Dionisie Pop Marțian [28], Ștefan Zeletin [29], Marcel Emerit [30] și Constantin Bușe [31].

În sfîrșit, abătîndu-ne de la ordinea cronologică, ne vom referi la cîteva lucrări apărute, cu o singură excepție, între cele două războaie mondiale, a căror autori, fără a iniția noi cercetări, au ignorat complet tot ce se tipărise pînă în acel timp în legătură cu subiectul abordat de noi. Astfel, în cartea sa, apărută la Paris în 1928, Al. Hallunga afirma, în capitolul I că, după 1832, regimul vamal instituit era lipsit de orice principii, iar mărfurile, la import, erau taxate după regulile vămilor turcești. După același autor, în urma tratatului de la Paris (1856), au fost fixate dispozițiile privind tranzitarea mărfurilor pe teritoriul Principatelor, iar anul 1859 ar fi și anul unirii economice, pe lîngă cea politică, a Moldovei și Țării Românești [32].

---

[25] Gh. Zane, *op. cit.*, p. 10.
[26] *Ibidem*, p. 10—12.
[27] D. Ciurea, *Moldova sub domnia lui Mihail Sturza*, Iași, 1947, p. 31—34.
[28] *Opere economice*, București, Edit. Științifică, 1961, p. 435.
[29] *Burghezia română și rolul ei istoric*, București, 1925, p. 67.
[30] *Les paysans roumaine depuis traité d'Andrinople jusqu'à la liberation de terres (1829—1864). Étude d'histoire sociale*, Paris, 1937, p. 220.
[31] *Comerțul exterior prin Galați sub regimul de port franc (1837—1883)*, București, Edit. Acad., 1967, p. 76—77.
[32] Alexandre Hallunga, *L'évolution et la révision récente du tarif douanière en Roumanie*, Paris, 1928, p. 20.

Cu totul superficial s-a dovedit a fi și V. Th. Iordăchescu care, propunîndu-și să urmărească politica și legislația vamală a României între anii 1408 și 1886 [33], a susținut, între altele, că tratatul Ponsomby (1838) a fost aplicat și în Principatele Române și că, începînd cu anul 1847, „o mișcare întinsă și dîrză se desemnează în favoarea unei uniuni vamale mai strînse între Muntenia și Moldova" [34]. Afirmații similare, lipsite de temei documentar, au fost făcute de același autor și într-o lucrare anterioară celei citate mai sus [35].

O altă lucrare și ultima din această categorie, ne informează că hotărîrea Moldovei și Țării Românești, din 1847, de a suprima taxele vamale de pe hotarul lor comun ar fi fost ratificată de convenția de la Paris, din 1858, și pusă în practică în 1859 de către Al. I. Cuza [36].

Nici profesorul Victor Jinga, în cursul său litografiat, nu are cunoștință de o altă organizare unitară a vămilor românești înainte de legea din 1 iulie 1875 și modificată parțial în 1882. De altfel, expunerea capitolului privind *Evoluția legislației vamale în România* o începe cu 1875 [37].

Ne-am rezumat să prezentăm doar cîteva observații pe marginea lucrărilor de mai sus, grupate premeditat, a căror autori au ignorat informația istorică.

Colecțiile sau volumele de documente publicate pînă în prezent nu cuprind în paginile lor, decît cu foarte mici excepții, material documentar referitor la tema ce ne propunem s-o dezvoltăm. Între excepții amintim, în primul rînd, cele două volume de corespondență și documente ale domniei lui Gh. Bibescu [38], ce conțin unele date despre demersurile domnitorului pe lîngă Poartă pentru a obține majorarea tarifului vamal de la 3% la 5%. Cunoscuta colecție Hurmuzaki, mai ales volumele XVII și XVIII publicate de Nerva Hodoș [39], cuprinde cîteva rapoarte consulare ce reflectă felul cum a fost privit de unele puteri europene actul unificării vamale dintre Moldova și Țara Românească. Corespondența lui Barbu Știrbei, publicată de N. Iorga [40], furnizează unele informații referitoare la aplicarea în Principate a noii taxe vamale majorate la 5%, începînd de la 1 septembrie 1850. În fine, I. C. Filitti a reprodus într-o broșură textul unor documente din perioada regulamentară [41], între care se găsesc și unele mărturii relative la încheierea convenției din 1835.

---

[33] V. Th. Iordăchescu, *Evoluția politicii și legislației vamale a României de la 1408—1866*, vol. I—II, București, 1934—1935.

[34] *Ibidem*, vol. I, p. 23, 25; o afirmație identică și în termeni asemănători a făcut-o și N. A. Bogdan, cu cîțiva ani mai devreme, în lucrarea *Din trecutul comerțului moldovenesc și mai ales al celui ieșan*, Iași, 1925, p. 162.

[35] V. Th. Iordăchescu, *La politique douanière roumaine de la Dacie Trajane à 1874*, București, 1929, p. 16—25.

[36] Alexandru F. Diaconescu, *Contribuțiuni la studiul impozitului vamal*, București, 1943, p. 45.

[37] Victor Jinga, *Comerțul exterior și legislația vamală* (curs litografiat), Cluj, f. a., p. 30.

[38] Gh. Bibescu, *Domnia lui Bibescu. Corespondență și documente, 1843—1894*, vol. I—II, București, 1893—1894.

[39] E. I. Hurmuzaki, *Corespondență diplomatică și rapoarte consulare franceze*, vol. XVII, XVIII, București, 1913, 1916.

[40] *Corespondența lui Știrbei vodă*, vol. I, *Corespondență politică*, București, 1904, p. 39—40, 44—45, 109—110; vol. II, *Mărturii istorice privitoare la viața și domnia lui Știrbei vodă*, București, 1905, p. 175.

[41] I. C. Filitti, *Documente din vremea Regulamentului organic*, București, 1935.

Scanned with OKEN Scanner

După cum lesne se poate constata, în istoriografia românească nu există, pînă în prezent, o lucrare documentată consacrată unificării vamale dintre Moldova și Țara Românească [42]. Articolele publicate de autorul prezentei lucrări, în care au fost valorificate parțial rezultatele primelor cercetări întreprinse, au constituit doar o punctare a numeroaselor aspecte ale subiectului [43]. Bogatul material documentar, în cea mai mare parte inedit, adunat de la Biblioteca Academiei, Arhivele Statului București, Iași și Focșani, Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, ca și informațiile culese atît din presă, cît și din publicațiile oficiale ale vremii, ne-au îngăduit să reconstituim elementele ce au concurat la consacrarea juridică a primului pas de apropiere a celor două principate române, ce a prefațat și a înlesnit pe plan economic Unirea de la 24 Ianuarie 1859.

În ceea ce privește limitele cronologice ale lucrării, ele au fost reclamate de două momente definitorii. În primul rînd, de tratativele purtate încă din 1832 de reprezentanții Moldovei și Țării Românești în vederea încheierii convenției vamale din 1835 și, în al doilea rînd, de aplicarea — începînd cu data de 1 ianuarie 1860 — a regulamentului de organizare și administrarea de către stat a vămilor Principatelor Unite.

În cadrul problemei majore a lucrării legate de oficializarea printr-un act de convenție a unui fenomen obiectiv al societății românești, de constituire a pieței naționale, a cărei elemente s-au conturat încă în deceniile anterioare, ne propunem să lămurim ce a însemnat convenția vamală din 1835 pentru evoluția ulterioară a relațiilor economice bilaterale dintre cele două principate, care au fost factorii ce au condus la realizarea unei unificări vamale și nu a unei uniuni vamale și în ce condiții istorice a luat naștere, care este importanța convenției de unificare vamală din 30 ianuarie 1846 și felul cum a fost aplicată și respectată de către cele două guverne angajate, precum și semnificația reorganizării administrative a sistemului vamal al Principatelor Unite după marele act politic din 24 Ianuarie 1859.

---

[42] Așa se și explică, credem, o serie de inexactități strecurate în unele lucrări apărute în ultima vreme : G. Bezviconi, de pildă, a afirmat că, la 1 ianuarie 1832, administrația rusă ar fi înfăptuit prima unire economică a Principatelor Române (!/!) (*Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse*, București, 1962, p. 235—236). În sfîrșit, alte erori, mai puțin grave, au fost semnalate la momentul cuvenit [vezi recenzia la „Studii și materiale de istorie modernă" (în continuare se va cita SMIM)], vol. IV, București, Edit. Acad. 1973, în *Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol"* (în continuare se va cita AIIAI), tom. XI, 1974, p. 332—333).

[43] Adrian Macovei, *Unificarea vamală între Moldova și Țara Românească*, AIIAI, tom. VIII, 1971, p. 201—244 ; idem, *Principatele române și sistemul vamal otoman la jumătatea secolului al XIX-lea*, tom. XVI, 1979, p. 449—457 ; idem, *La Moldavie et la Valachie — de l'unification économique a l'union politique de 1859*, RRH, tom. XVIII, 1979, nr. 4, p. 759—772.

Scanned with OKEN Scanner

I. CONVENȚIA VAMALĂ DINTRE MOLDOVA ȘI ȚARA ROMÂNEASCĂ (1835)

Un impuls fără precedent în dezvoltarea economică a Principatelor Române, după cum este îndeobște cunoscut, l-a constituit proclamarea libertății comerțului pe Dunăre și Marea Neagră prin tratatul de pace de la Adrianopol, încheiat între Rusia și Turcia, la 2/14 septembrie 1829, libertate care, alături de abolirea totală a controlului otoman asupra produselor Moldovei și Țării Românești, a deschis largi perspective celor două țări române, contribuind în mod esențial la dezvoltarea într-un ritm mai rapid a relațiilor capitaliste.

În acest context, o revizuire a organizării și administrării vămilor, importante surse de venit ce nu mai aparțineau, ca în secolele precedente, cămării domnești, ci reveneau Vistieriilor, s-a impus cu necesitate, concretizîndu-se într-o serie de stipulații cuprinse în Regulamentele organice, care au marcat sub raport legislativ și instituțional sensul dezvoltării pe tărîm economic a celor două principate române încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Ele au avut drept țel, alături de altele, de a înlesni intrarea în circuitul european a unor cantități sporite de produse (cereale, animale, lemn de construcție etc.), în cea mai parte parte destinate Porții pînă la 1829 ca furnituri, în valorificarea cărora erau tot mai mult interesate atît o parte a boierimii, cît și burghezia în formare, expresie aproape în exclusivitate a capitalului comercial și cămătăresc. În acest sens, art. 154 și 156 din Regulamentul organic al Țării Românești și art. 148 și 150 din cel al Moldovei [1] au consfințit libertatea exportului tuturor produselor „lucrate și nelucrate [...] fără nici o oprire sau împiedicare, afară de mărginirile prevăzute [...] pentru îndestularea locuitorilor". Oricărui cumpărător sau negustor i se garanta libertatea de a valorifica mărfurile achiziționate din Principate și „a face neguțătorie cu a lor producturi pretutindeni unde i-ar povățui industria și folosul lor" [2]. Pentru a curma abuzurile, dregătorilor însărcinați cu paza hotarelor și revizuirea pașapoartelor li s-a interzis de a percepe, la importul sau exportul mărfurilor, indiferent de natura lor, vreo taxă suplimentară, în afară de vama legiuită [3]. În sfîrșit, tranzitul

---

[1] *APR*, tom I_1, București, 1893, p. 255 ; tom I_2, p. 158.

[2] Aceste înlesniri au fost completate de prevederile art. 149 din Regulamentul organic al Moldovei și art. 155 din cel al Țării Românești, în virtutea cărora porturile și schelele aflate pe malul stîng al Dunării au fost deschise tuturor vaselor țărilor care se aflau în relații bune cu Poarta otomană (*ibidem*, p. 158 ; tom. I_1, p. 255).

[3] Art. 161 din Regulamentul organic al Țării Românești (*ibidem*, p. 258) și art. 154 din cel al Moldovei (tom. I_2, p. 159).

a fost declarat liber tururor categoriilor de produse, condiționat însă de respectarea anumitor reguli stabilite pentru asemenea cazuri[4].

Dar una din cele mai importante măsuri legislative a constat în înlăturarea pentru totdeauna a celei mai apăsătoare piedici care a stat în calea dezvoltării comerțului intern și a creării pieței unice a celor două principate, și anume : desființarea taxelor vamale interne care au stînjenit activitatea comercială din Moldova și Țara Românească.

Nu-i mai puțin adevărat însă că, încă de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor, piața internă a Principatelor Române cunoaște un proces de înlăturare a particularismului local caracteristic regimului feudal, datorită lărgirii treptate a ariei de valorificare mai ales a unor produse ale gospodăriilor țărănești. Concentrarea acestei activități de comercializare în mîinile unor intermediari, din ce în ce mai numeroși, ca și intensificarea relațiilor de schimb care au unit diferite zone ale țării, au contribuit la dezvoltarea pieței interne, fenomen stimulat apoi de unele dintre stipulațiile pe care le-au însumat Regulamentele organice[5]. Din acest punct de vedere dispozițiile lor au fost inspirate și au reprezentat, totodată, ca și în alte domenii de altfel, fundamentarea sub raport legislativ a unor relații economice ce s-au prefigurat cu mult înainte de alcătuirea și aplicarea celor două regulamente. Astfel, art. 61, aliniatul IV și art. 157 din Regulamentul organic muntean[6] și art. 66, litera *d* și art. 151 din cel moldovean[7], au „oborît", ca „niște vătămătoare sporirii comerțului", toate taxele vamale sau de „apalt" percepute în interiorul Principatelor, cu prilejul vînzărilor și cumpărărilor, atît în zilele de tîrg și de iarmaroc, cît și din orașe, tîrguri și sate. Această măsură oportună și de foarte mare însemnătate pentru evoluția din punct de vedere economic și politic a Principatelor Române ilustra stadiul de dezvoltare în Moldova și Țara Românească a producției de mărfuri, care a determinat dizolvarea treptată a piețelor locale, unindu-le, în final, într-o piață națională. Abolirea taxelor vamale interne a contribuit — în ciuda căilor de comunicație a căror stare lăsa încă mult de dorit, și a instabilității cursului monedelor — la intensificarea treptată a schimburilor dintre oraș și sat, la scoatrea din izolarea în care se aflau anumite regiuni, la înmulțirea locurilor de schimb (tîrguri, iarmaroace), toate acestea tinzînd spre o uniformizare a activității comerciale pe întreg teritoriul celor două principate române. În consecință, au fost create condițiile realizării unei piețe unificate pentru fiecare principat în parte, etapă importantă și obligatorie pentru crearea, apoi, a pieței unice a celor două țări, Moldova și Țara Românească care, după unificarea lor politică, avea să constituie, pentru început, baza pieței naționale românești.

---

[4] Art. 153 din Regulamentul organic al Moldovei *(ibidem)*.

[5] Gh. Platon, *Cu privire la dezvoltarea pieței interne în Moldova în preajma Regulamentului organic*, în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași" (serie nouă), secț. a III-a, tom. V, 1959, p. 24, 32 ; Corina Pătrașcu, *Uniformizarea măsurilor și greutăților folosite în comerțul Țării Românești, o acțiune de unificare a pieței interne (1829—1840)*, „Studii, revistă de istorie" (în continuare se va cita SRI), an 21, 1968, nr. 4, p. 668.

[6] *APR*, tom I_1, p. 130 și 255—256. În Țara Românească, taxele vamale interne au fost desființate ceva mai devreme, fapt atestat de art. 18 din contractul de arendare a vămilor și ocnelor încheiat în 1830 (V. Mihordea, *Arendarea vămilor și ocnelor din Țara Românească la 1830*, SRI, an 11, 1958, nr. 2, p. 145—149).

[7] *APR*, tom I_2, p. 158—159.

Scanned with OKEN Scanner

În ciuda existenței hotarelor politice și a altor piedici de natură fiscală dintre cele trei țări române, Moldova, Țara Românească și Transilvania, formarea pieței naționale românești a fost prefigurată de existența, de-a lungul veacurilor, a legăturilor comerciale dintre românii de pe cele două versante ale Carpaților [8]. Acestea nu au fost întrerupte niciodată și, în funcție de conjuncturile politico-militare, au fost fie mai diminuate, fie mai accentuate, perenitatea lor fiind determinată de caracterul economiei complementare ce a generat o legătură permanentă între toate teritoriile locuite de români. Orientarea ireversibilă din punct de vedere economic a Transilvaniei spre Moldova și Țara Românească a determinat ca, în climatul progresului general al țărilor române din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, dar mai ales în prima jumătate a celui următor, ritmul schimbului de mărfuri să înregistreze nu numai o intensificare ci și o accentuată diversificare [9].

Adăugînd la acestea poziția geografică care a facilitat întreținerea și amplificarea legăturilor nu numai de ordin economic dintre românii de o parte și de alta a arcului carpatic, se poate afirma că, deși aflate sub dominație politică străină, în țările române s-au conturat încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea elementele principale de constituire a pieței naționale românești. Cu toate că au fost înregistrate, în perioada în care ne referim, tendințe și planuri de realizare a unei comunități economice românești, obstacolele pe care le-au întîmpinat astfel de inițiative nu au putut fi depășite [10]. Pornind de la această realitate a vremii, însemnătatea creării pieței unice a celor două principate române apare și mai puternic reliefată, ca un prim pas pe calea realizării deziderатului unirii tuturor românilor într-un singur stat național.

1. *Considerații privind regimul vamal al Principatelor Române după 1829.* Evoluția procesului de constituire a pieței naționale românești cu toate particularitățile sale avea să fie înlesnit în oarecare măsură de cele două Regulamente organice, în ale căror stipulații nu au putut fi ignorate o serie de realități economice, politice și sociale ale Principatelor Române. Spiritul nou, de apropiere pînă la identificare a intereselor ce vizau unirea politică a Moldovei și Țării Românești, a fost concretizat prin recunoașterea drepturilor locuitorilor ambelor princi-

---

[8] Radu Manolescu, *Comerțul Țării Românești și al Moldovei cu Brașovul (sec. XIV—XVI)*, București, Edit. Științifică, 1965, p. 255—257 ; idem, *Unitatea economică a țărilor române în evul mediu (sec. XIV—XVI)*, în *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, București, Edit. Acad. 1968, p. 136 și urm. ; Lidia A. Demény, *Relațiile comerciale ale Transilvaniei în lumina veniturilor vamale din anii 1717—1724*, SRI, an 23, 1970, nr. 5, p. 997 și urm.

[9] Georgeta Penelea, *Relațiile economice dintre Țara Românească și Transilvania în epoca regulamentară*, SMIM, vol. IV, 1973, p. 20—21, 25, 30, 63 ; Apostol Stan, *Legăturile economice ale Țării Românești cu Transilvania (1848—1859)* SMIM, IV, 1973, p. 111, 113—114 ; Gr. Chiriță, *Din istoria legăturilor economice între Principatele Unite și Transilvania în anii domniei lui Al. I. Cuza*, SMIM, IV, 1973, p. 181 ; Toader Ionescu, *Unitatea economică a țărilor române reflectată în publicistica din Transilvania*, „Studia Universitatis Babeș Bolyai", seria oeconomica, Cluj-Napoca, 1969, p. 13 ; J. F. Neigebaur, în *Beschreibung der Moldau und Walachei*, ediția a II-a, Breslau, 1854, p. 255, menționa că, în 1843, în Moldova și Țara Românească existau peste 100 de prăvălii ale negustorilor brașoveni, care realizau un dever anual apreciat între 10 000 și 40 000 florini vienezi.

[10] Apostol Stan, *op. cit.*, p. 165—173.

pate de a se „împărtăși deopotrivă la toate folosurile negutitorești“ [11], importul și exportul dintr-o parte în alta fiind declarate libere, excepție făcînd produsele care ar da naștere la concurență (cerealele, animalele, seul și sarea) [12]. Dar, aplicarea în practică a acestor prevederi avea să fie amînată, deoarece unificarea vamală ce urma să se realizeze presupunea o perioadă de tatonări, de negocieri și puneri de acord, în vederea stabilirii unor norme precise, în virtutea cărora, o dată ridicat cordonul vamal dintre Moldova și Țara Românească să nu atragă după sine o scădere a veniturilor Vistieriilor și prejudicii comerțului celor două țări, prin similitudinea de produse exportate.

Plecînd de la acest din urmă aspect, nu trebuie să rămînem cu impresia că înlăturarea oricăror posibilități de concurență au afectat relațiile comerciale bilaterale dintre cele două principate. Analiza balanțelor comerciale ale Moldovei demonstrează că, în perioada cuprinsă între anii 1832 și 1847, schimburile cu Țara Românească, deși nu au atins valori deosebite, comparabile cu cele ale altor parteneri comerciali (Austria, Turcia sau Rusia), s-au menținut, cu unele excepții aproape la același nivel. Mărfurile, din cele mai diverse, care au format obiectul schimbului, pot fi împărțite în două categorii : mărfuri străine, de obicei produse manufacturiere („brașovenie“, „marfă de Viena“, „marfă de Lipsca“ sau „lipscănie“, „marfă de Rosia“) și mărfuri indigene. Exceptînd cele care au tranzitat numai teritoriul Moldovei sau al Țării Românești, exportul și importul mărfurilor străine dintr-un principat în altul își găsea explicația în desfacerea cu amănuntul de către negustorii angrosiști, care își aveau depozitate mărfurile aduse din străinătate în una din cele două țări române. Nivelul volumului de valorificare a fost determinat, de la un an la altul, de imuabila lege caracteristică producției de mărfuri și activității comerciale : legea cererii și a ofertei. Așa se poate explica și de ce o parte din mărfurile și produsele indigene, deși se produceau în ambele principate (blănuri, piei de animale, brînzeturi, articole de băcănie, testemeluri, abale, miere, ceară, păr de porc, păcură, pește, in, cînepă), au apărut pe listele de export cu destinația fie Moldova, fie Țara Românească. Din materialele cercetate pentru întocmirea volumului valoric al schimburilor dintre principate reiese faptul că o serie de produse-marfă erau specifice fiecărui principat. Așa, de pildă, în Moldova, se importa borangicul, postavul muntenesc, varul din Țara Românească, în timp ce ultima importa din Moldova cherestea, pietre de moară, ceaune, frînghii, tutun ș.a. [13].

Din succinta prezentare a relațiilor comerciale bilaterale dintre Principatele Române între anii 1832 și 1847 rezultă că, între cele două țări surori, a existat, indiferent de proveniența lor, un schimb permanent de produse-marfă. Dacă adăugăm la acestea și relațiile economice care s-au stabilit și amplificat, de-a lungul veacurilor, între Moldova și Țara Românească, pe de o parte, și Transilvania, pe de altă parte, se poate

---

[11] Art. 152 și 427 din Regulamentul organic al Moldovei (*APR*, tom. I_2, p. 159, 222).

[12] Art. 159 și 372 din Regulamentul organic al Țării Românești (*ibidem*, tom I_1, p. 256, 357) ; art. 164 din Regulamentul organic al Moldovei, (tom. I_2, p. 162).

[13] Deoarece balanțele comerciale ale Moldovei au fost publicate parțial în *Analele parlamentare ale României* și cu unele inexactități, concluziile prezentate sînt rezultatul analizei informațiilor documentare din dosarele Vistieriei Moldovei, fond păstrat la Arhivele Statului Iași.

afirma, fără nici un fel de exagerare, că peste barierele artificiale politico-administrative ce au despărțit cele trei țări s-a înfiripat și dezvoltat o activitate economică proprie românilor, iar absorbția prin reciprocitate a bunurilor materiale a contribuit atît pe plan economic, cît și pe plan politic la conturarea entității statale a națiunii române. Pornind de la aceste considerente, importanța înlăturării liniei vamale de pe granița moldo-valahă și realizarea unificării vamale, ca etapă a constituirii pieței naționale românești, este și mai pregnant reliefată.

Prilejul pentru o reglementare a regimului vamal avea să se ivească cu ocazia instaurării unui sever control vamal pe hotarul ce despărțea Principatele Române, în urma proclamării libertății comerțului prin tratatul de la Adrianopol din 1829. Dacă pînă în acest an venitul vămilor de pe această graniță era considerat ca neînsemnat, datorită unei reduse circulații a mărfurilor cauzată, în primul rînd, de obligația de aprovizionare a Țarigradului, după 1829, în noile condiții, antreprenorii vămilor au procedat la taxarea tuturor produselor, indiferent de natura lor. Alături de categoria mărfurilor aflate în tranzit, supuse la o dublă taxă vamală (o dată la intrarea într-un principat sau altul și, apoi, la trecerea peste linia vamală aflată între ele), aplicarea fără excepție a măsurilor amintite avea să aducă mari prejudicii locuitorilor din regiunile limitrofe hotarului dintre Moldova și Țara Românească. Este cazul locuitorilor munteni obișnuiți să vină la măciniș [14] și la pădurile din partea Moldovei, dar mai ales a țăranilor moldoveni care, aflați cu locuințele lor pe fîșia cuprinsă între Siret și linia ce marca granița cu principatul vecin, cu foarte puțin teren propice agriculturii, au găsit locuri de hrană, fie luîndu-le în arendă, fie în dijmă, precum și pășunea pentru vite, pe moșiile Țării Românești din apropierea hotarului cu Moldova. După strînsul recoltei, la trecerea produselor spre casele lor, pînă atunci liberă, locuitorii din partea Moldovei au fost obligați la achitarea unor taxe de export, conform tarifului întocmit de Sfatul Administrativ al Țării Românești în ședința din 22 octombrie 1831, aplicabil, în egală măsură, la toate celelalte puncte vamale ale principatului [15]. În afară de acestea, în urma drasticelor măsuri vamale, comercializarea vitelor, ca și a articolelor meșteșugărești produse în mediul rural au fost și ele stînjenite [16]. Cît de păgubitor pentru interesele locuitorilor ținutului Putna și ai județului Slam Rîmnic, ca și

---

[14] Arh. St. Iași, tr. 485, op. IV/528, dos. 24, f. 1 334, 1 373, 1 375.

[15] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 2 930/1830, f. 2.

[16] Revelatoare în acest sens este jalba locuitorilor din ținutul Putnei adresată Sfatului Administrativ al Moldovei, la începutul anului 1832, în care făceau cunoscut că „încă de la moșii și părinții noștri ne-am hrănit cu sămănături și cosîturi în Țara Muntenească, învoindu-ne cu stăpînii moșiilor. Și toati acele roduri a(le) ostenelilor noastre, după ce li strîngem de pe cîmp, trierîndu-le și curățîndu-le acolo pi loc, aducem roada la casîli noastre fără nici o supărari sau opriri despre nime. Iar apoi, iarna, tricem cu vitili și li hrănim pi cîmpiile Țării Românești cu paile ce avem acolo clădite, precum și lăcuitorii din Țara Românească trece cu bucatile lor în țara Moldovii la mori, la păduri și altele". Dar începînd cu anul 1831, datorită unor „prifaciri foarti supărătoari" — arătau în continuare jăluitorii — nu numai că nu sînt liberi a trece cu plugurile și vitele lor, la locurile de hrană, „dar nici rodurile nu sîntem volnici a li treci în partea Moldovii fără plată [...] A vinde sau cumpăra vreo vită, sau di vini sau treci vreun soponari, mătăsari, păscari, cu cofi, cu osîi, cu scoarți și altili din acestia, ni să iau groaznici vămi dintr-o parte și dintr-alta [...], încît s-au părăsit toți de a mai treci cu ceva" (Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 142, f. 4—5).

pentru relațiile directe stabilite între ei, era regimul sever aplicat pe hotarul comun al celor două principate reiese cu prisosință din alte numeroase documente[17], pe care cel citat anterior le sintetizează: „în scurt, am agiuns într-atîta supărări încît nu putem mergi nici să ni videm rudili și copiii ci, pentru păcatili noastri, au apucat a ni încuscri și a ni rodi din pricina vecinătății unii către alții, căci dispărțîndu-ne numai hotarul, pînă și gîștili și viții dispre o parte către alta trece și să amestecă"[18].

Desigur că, de la tariful vamal amintit, nu aveau să fie exceptați, așa cum ne atestă un raport al Departamentului de Interne, din 24 octombrie 1832, înaintat Sfatului Administrativ al Moldovei, nici boierii și „alte feți", la trecerea produselor obținute pe moșiile ce le aveau în Țara Românească[19]. Serioase perturbații, datorate aceloraşi cauze, au fost înregistrate și în relațiile comerciale dintre principate, dar mai ales în așa-numitul comerț mic de graniță, întreținut de negustorii orașelor și tîrgurilor aflate în imediata ei apropiere[20], ca și de către locuitorii lor ce-și procurau fie dintr-o parte, fie din alta cele necesare nevoilor lor zilnice. Așa, de pildă, la 26 octombrie 1832, stărostia Putnei făcea cunoscut Departamentului de Interne că obiectele și alimentele cumpărate de orășenii Focșanilor Moldovei de la prăvăliile Focșanilor Munteniei sînt confiscate de vameși drept mărfuri de contrabandă[21]. Faptul este atestat și de mai multe jalbe ale tîrgoveților, care arătau că o asemenea „strîmtorire" instaurată pe granița celor două principate în locul armoniei și libertăților ce au existat pînă atunci, îi pun în imposibilitatea de a se aproviziona, închizînd cu desăvîrșire și „alișverișul

---

[17] Vezi jalbele locuitorilor din satul Costieni și ale locuitorilor din ocoalele Milcovului de Sus și Bilieşti (ținutul Putna), din 15 septembrie, și, respectiv, 2 noiembrie 1832; rapoartele stărostiei Putna către Departamentul de Interne al Moldovei din 26 octombrie 1832, 27 septembrie și 7 octombrie 1833 etc. (ibidem, f. 277, 58 și, respectiv, f. 49 și 332). Păşunatul vitelor destinate comercializării pe suhaturile din Țara Românească era un obicei frecvent. Dintr-un raport al revizorului Petrache Codreanu, înaintat Vistieriei la 13 noiembrie 1828, rezultă că mai mulți negustori din Focșanii Moldovei au cumpărat vite de la iarmaroacele și tîrgurile din Focșani, Tecuci, Nămoloasa și le-au adus la păşune pe moșiile din principatul vecin (Oghișăști, Vlăduleasca, Golenca) pentru că, în Moldova, păşunile „sînt mai scumpe decît în Țara Românească". Intenționînd să le taie la zalhanalele din Moldova, din cauza interdicției poruncite de cîrmuirea județului Slam Rîmnic, au fost obligați să le treacă peste hotar „pe supt cumpăt, fără a simți cineva din partea Țării Românești" (ibidem, Col. litere, dos. V/32, f. 177, 124). La 15 septembrie 1829, stărostia Putnei a făcut cunoscut Divanului Împlinitor că negustorii care au adus vite la păşunat în Țara Românească, după ce le-au tăiat, nu pot aduce în Moldova seul și cervișul fără a da cîrmuirii Slam Rîmnic jumătate din cantitatea realizată (dos. V/44, f. 49).

[18] Ibidem, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 142, f. 5.

[19] Ibidem, f. 46—47.

[20] În 1934, prin jalba din 11 iulie înaintată lui Mihail Sturza, negustorii din Nămoloasa au arătat: „Totdeauna, nestrămutat, plătim birul [...] după noul așăzămînt [...], di la închiderea graniții Valahii, unii din patenatari, scăpîndu-să (sic!) într-atîta încît nici au mai fost în stari a-ți ține casăli lor, s-au împrăștiet, lipsind mulți din acest tîrg, pi la alti locuri, undi nici să poati ști, cu o căror dari încărcîndu-ne pi noi, ni supuni de-a pururi a plăti, lucru cu totul pricinuitori săracii casălor noastri" (ibidem, tr. 875, op. 997, dos. 193, f. 460).

[21] Ibidem, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 142, f. 49.

negoțului“ [22]. În aceeași situație alarmantă s-au aflat și casapii din Focșanii Moldovei, cărora le-a fost interzis de către cîrmuirea județului Slam Rîmnic de a mai achiziționa vite mari și mici din Țara Românească [23], ceea ce avea să creeze eforiei orașului, pînă la reglementarea situației, dificultăți în aprovizionarea cu carne a populației.

În sfîrșit, rigorilor datorate barierei vamale de pe hotarul comun, se mai adaugă și taxa percepută de către antreprenorii venitului domeniului Brăila la punctul Vădeni de pe Siret, pentru plutele coborîte de către negustorii ce se ocupau cu exportul lemnului de construcție, mai ales, în Turcia. Dacă înainte de tratatul de la Adrianopol această taxă a fost încasată în mod abuziv de către pașalele raialei Brăila, odată cu îndepărtarea lor ea avea să se transforme într-un venit regulat acordat domeniului Brăila, ce era arendat de cître cîrmuirea Țării Românești. La 6 noiembrie 1832, mai mulți negustori din Galați s-au plîns președintelui Sfaturilor Administrative că taxei de 3 1/2 piaștri percepută la Vădeni pentru fiecare plută, formată din cinci pînă la 18 bucăți de trunchiuri, i s-a adăugat, în 1830, de către guvernul Moldovei, o nouă taxă de aceeași valoare, ce se achita însă la Galați, reprezentînd vama cuvenită pentru exportul lemnului de construcție. Ei au cerut insistent desființarea taxei de la Vădeni, majorată în 1832 la 5 piaștri de fiecare plută, pentru că era încasată în mod nedrept, ca o reminiscență împovărătoare din timpul puterii discreționare a pașalelor Brăilei [24]. Cele cîteva exemple prezentate, selectate din documentele vremii, ilustrează situația nou creată pe granița moldo-valahă după 1829, ce a incomodat în mod vădit activitatea comercială a locuitorilor deprinși, de-a lungul veacurilor, a trăi într-o firească „armonie a vecinătății“ [25]. Că au avut mai mult de suferit cei din partea Moldovei, la ale căror nemulțumiri ne-am referit îndeosebi, aceasta nu modifică cu nimic aspectul problemei căci, așa cum lesne se poate observa, aproape întreaga gamă de activități desfășurate de moldoveni era legată nemijlocit și orientată spre principatul vecin, Țara Românească.

Sesizat în numeroase rînduri, guvernul Moldovei a intervenit pe lîngă cel al Țării Românești pentru reglementarea situației de la hotarul lor comun. De altfel, Regulamentul organic a prevăzut ca locuitorii satelor de pe granița moldo-valahă să fie liberi a trece, temporar, dintr-o parte în alta, pe baza unor simple adeverințe ale „giudeților sătești“ și numai dacă s-au învoit pentru lucru cu proprietarii moșiilor

---

[22] Ibidem, f. 335, 373. Un aspect deosebit ne este dezvăluit de adresa din 24 aprilie 1832 a Vistieriei Țării Românești trimisă celei din Moldova, prin care a intervenit în favoarea negustorilor din Focșanii Munteniei, care „vremelnicește ținînd cîte o băcănioară“ în cealaltă parte a orașului, au fost trecuți pe nedrept în catagrafia întocmită în anul respectiv. În cele din urmă, s-a convenit, prin reciprocitate, ca cele două Vistierii să renunțe a mai înscrie în catagrafii negustorii și meșterii care trec dintr-un principat în altul pentru a-și exercita, temporar, meseria (ibidem, tr. 875, op. 997, dos. 140, f. 72—73).

[23] Ibidem, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 142, f. 292, 295 ; Col. litere, dos. M/532, f. 44.

[24] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 6 493/1832, f. 63, 68 ; cf. I. C. Filitti, *Domniile române...*, p. 195.

[25] În acest sens, potrivit art. 24 din „Ponturile de vînzare a vămilor pe anul acesta 1776, ghenarie“, toate „cele care vînd și cumpără orășenii și locuitorii între dînșii pentru a lor trebuință“ sînt apărate de orice vamă (N. I. Angelescu, *Tariful vamal și nartul lucrurilor de băcănie din 1776*, București, 1907, p. 15).

respective[26]. Această stipulație, ca și cele privind extrădarea infractorilor, dezertorilor și a datornicilor, precum și a libertății tranzitului, nu aveau să fie aplicate odată cu intrarea în vigoare a celor două Regulamente organice, ci numai după ce între Moldova și Țara Românească urma să se încheie o convenție ce avea să constituie punctul de plecare a unificării de mai tîrziu a vămilor lor. De aceea ne vom opri, fără a intra în detalii, asupra principalelor aspecte ale convenției din 1835, în directă contingență cu subiectul abordat de noi.

2. *Încheierea și aplicarea convenției vamale din 1835.* Printr-un raport din 7 martie 1832, Sfatul Administrativ al Moldovei aduce la cunoștința Sfatului Administrativ al principatului vecin urmările greu de suportat de către locuitori ale regimului sever instaurat pe hotarul comun și invită guvernul de la București ca, în spiritul prevederilor regulamentare, să poruncească grabnice măsuri pentru revenirea la vechea situație dinainte de 1829[27]. În dorința de a da curs cererii Moldovei, în ședința din 30 martie, Sfatul Administrativ al Țării Românești alcătuiește nota sa explicativă[28], expediată și lui Kiselev la 6 aprilie[29], în care, recunoscînd situația reală, motiva că guvernului „nu a putut să-i scape din vedere [...] ca, potrivit cu slobozenia comerțului, ar fi în cuviință să facă vreo deosebire pentru cele ce s-ar exporta" dintr-un principat în altul, ceea ce ar fi atras o scădere simțitoare a venitului vămilor[30]. Așa stînd lucrurile, nici în contractul de arendare a vămilor Țării Românești, încheiat la sfîrșitul anului 1830, nu a fost menționată nici o condiție care să prevadă scutirea locuitorilor moldoveni de achitarea taxelor vamale. Cu acest prilej însă, Sfatul Administrativ a făcut o serie de propuneri potrivit cărora, pînă la expirarea contractului antreprizei vămilor (1 ianuarie 1833), să se stabilească de către guvernele celor două țări, în parte, normele de negociere ale unei convenții, în care să fie cuprinse toate „pricinile de învoire" prevăzute de Regulamentul organic și care, apoi, împărtășite reciproc și amendate, să formeze baza de discuții a unei comisii mixte însărcinată pentru a desăvîrși o „pravilă statornică pă vremea viitoare"[31]. Acceptînd aceste propuneri, președintele celor două Sfaturi Administrative a cerut să se procedeze în consecință, astfel ca, la prima sesiune a Obișnuitelor Obștești Adunări, din decembrie 1832, să fie prezentate spre aprobare rezultatul lucrărilor comisiei mixte ce se va întruni la Focșani[32].

Luate în ansamblu, normele de negociere întocmite de guvernele Moldovei[33] și Țării Românești[34] nu aveau să prezinte totuși, deși au existat, deosebiri fundamentale și de nerezolvat. Cum însă dezacordurile din propunerile formulate au format și obiectul dezbaterilor comi-

---

[26] Art. 374 din Regulamentul Organic al Țării Românești în *APR*, tom I_1, p. 357—358 și art. 429 din cel al Moldovei, *op. cit*, tom. I_2, p. 222.

[27] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 142, f. 9.

[28] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 6 493/1832, f. 4—5.

[29] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 142, f. 12—16 ; cf. I. C. Filitti, *Documente din vremea Regulamentului organic*, p. 58—59.

[30] Idem, *Primele convenții*..., p. 179.

[31] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 6 493/1832, f. 5 ; Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 142, f. 13.

[32] Ibidem, f. 30, 77 ; Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 6 493/1832, f. 7.

[33] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 142, f. 30—34.

[34] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 6 493/1832, f. 80—88.

Scanned with OKEN Scanner

siei mixte, pentru a nu ne repeta, ne vom ocupa de ele la momentul oportun.

Odată lucrările pregătitoare încheiate, guvernele celor două principate și-au numit reprezentanții lor care urmau să alcătuiască comisia mixtă. Din partea Moldovei au fost desemnați spătarul Săndulache Stamatin și paharnicul Asanache Dan [35], iar din partea Țării Românești postelnicul Constantin Suțu și căminarul Grigore Mavrodoglu [36]. Reuniți la Focșani, membrii comisiei mixte și-au început activitatea la 7 decembrie 1832, cînd a și fost încheiat primul jurnal al ședinței în care au fost prezentate și schimbate împuternicirile din partea guvernelor respective [37]. Pe baza instrucțiunilor primite [38], a propunerilor de negocieri întocmite anterior, precum și a îndrumărilor date delegaților chiar în timpul desfășurării tratativelor, comisia mixtă a procedat la dezbaterea problemelor de fond și la fixarea elementelor ce aveau să fie incluse în actul convenției, a cărui redactare, sub formă de proiect, trebuia să marcheze încheierea misiunii reprezentanților amintiți.

La 8 decembrie 1832, comisia mixtă a încheiat jurnalul nr. 2 în care s-a prevăzut obligația guvernelor Moldovei și Țării Românești de a înapoia, începînd din ziua ratificării convenției, pe toți locuitorii dajnici, țiganii statului, mănăstirilor și ai particularilor, care vor pribegi dintr-o parte în alta [39].

Prin jurnalele nr. 3 și nr. 4 [40], întocmite tot la 8 decembrie, se garanta cetățenilor ambelor principate, trecuți dintr-o parte în alta, dobîndirea de drepturi civile și de averi imobile precum și obligația reciprocă a celor două guverne de a extrăda în țara de origine pe „făcătorii de rele", pe dezertori și datornici. Prevederile jurnalului nr. 3 aveau să fie completate de hotărîrile adoptate și inserate în jurnalul nr. 14, din 5 ianuarie 1833, potrivit cărora locuitorii din zona frontierei comune erau liberi să treacă în principatul vecin, la „cîmpeneștile lor îndeletniciri", pe baza numai a unui răvaș eliberat de jurații sau „pacinicii" satului respectiv [41].

Pentru trecerea cirezilor de vite sau a turmelor de oi și capre la pășunat sau iernat, prin jurnalul nr. 5, din 12 decembrie 1832, au fost stabilite, în cele mai mici amănunte, regulile ce trebuiau respectate cu strictețe de către locuitori, în scopul excluderii oricăror posibilități de practicare a unui comerț clandestin cu vite. Interesantă de reținut este prevederea conform căreia proprietarii care ar intenționa să-și sacrifice vitele la zalhanalele principatului unde le-au avut la pășune, erau obligați să renunțe la seu în favoarea cîrmuirii respective, fiind însă liberi de a transporta cervișul, pastrama și pieile în schimbul achitării taxelor vamale la export. Totodată, pentru vitele de tamazlîc trecute din Moldova în Țara Românească sau invers, ca și pentru animalele folosite de arendașii de moșii la munca cîmpului, dar care au depășit ter-

---

[35] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 142, f. 30.
[36] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 6 493/1832, f. 126.
[37] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 86, f. 152.
[38] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 6 493/1832, f. 122—123.
[39] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 142, f. 101 ; cf. I. C. Filitti, *Documente din vremea Regulamentului organic*, p. 59—60.
[40] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 86, f. 154, 161.
[41] Ibidem, f. 180 ; dos. 142, f. 158.

Scanned with OKEN Scanner

menul de un an de la data trecerii lor peste hotar, a fost prevăzută plata poşlinei [42].

Jurnalul nr. 13, redactat la 4 februarie 1833, a adus noi precizări în legătură cu păşunatul vitelor. Pentru a înlătura orice prilej de „catahrisis", comisia mixtă a considerat necesar, pe de o parte, menţionarea satelor aşezate pe hotarul comun, ai căror locuitori urmau să beneficieze în exclusivitate de dreptul de a-şi păşuna vitele într-un principat sau altul, iar pe de altă parte, îndatorirea guvernelor de a porunci administraţiilor locale să nu admită „a să aşăza alte sate din nou pe marginea hotarului" [43].

În jurnalul nr. 6, din 14 decembrie 1832 [44], s-au stabilit detaliat condiţiile în care locuitorii din zona hotarului comun puteau să transporte la casele lor, fără nici o taxă vamală, produsele rezultate din învoieli pentru diferite munci făcute cu proprietarii sau arendaşii moşiilor dintr-un principat sau celălalt. Astfel, după achitarea dijmei cuvenite, aceşti locuitori puteau să-şi ridice „rodurile" de cereale, fîn şi legume şi a le trece nestînjeniţi pe la punctele străjuite peste linia vamală, numai în baza unor adeverinţe eliberate de proprietarii sau arendaşii cu care s-au învoit, în care urma să fie specificată cantitatea de produse ce le-a revenit, spre a oferi slujbaşilor de la punctele vamale posibilitatea efectuării controlului. Pentru locuitorii care se angajau ca jitari sau pîndari, ori la treierat, cu plata în natură, a fost fixată o cotă de produse, scutite de taxe vamale, pe care aveau dreptul să le treacă peste hotar, limitată la trei chile pentru jitari şi două chile pentru cei angajaţi la munca treieratului. Spre deosebire de aceştia, comisia a decis ca proprietarii care-şi aveau moşiile în celălalt principat, puteau să treacă, în aceleaşi condiţiuni, 12 chile de porumb sau mei, 12 chile de orez, şase chile de grîu boabe sau făină şi nouă care cu fîn. În schimb, arendaşii nu au fost dispensaţi de achitarea taxelor vamale legiuite la transportarea produselor recoltate de pe moşiile ţinute în arendă în principatul vecin, fiind exceptate, în cantităţi mici, legumele, fructele, păsările ş.a., pe care aveau dreptul atît proprietarii cît şi arendaşii să le treacă nestingheriţi.

Stabilirea celor ce „au trebuinţă locuitorii marginii amîndurora principatelor pentru hrana vieţii lor", a format obiectul jurnalului nr. 8, din 8 decembrie 1832 [45]. Pentru aprovizionarea căsăpiilor din Focşani, Brăila, Galaţi, Odobeşti, Vîrteşcoi şi Nămoloasa a fost prevăzut un număr limitat de vite mari şi mici (numai miei), care puteau fi cumpărate de la iarmaroace în cursul unui an şi trecute peste hotar cu achitarea taxei de export în principatul unde au fost achiziţionate [46]. De asemenea, locuitorii „de orice treaptă", erau liberi să cumpere şi să treacă dintr-o parte în alta, fără a plăti vamă, diverse produse şi alimente, a căror cantitate nu putea depăşi 50 ocale, ca şi lemne, fasonate sau pentru foc şi diferite obiecte din lemn. Breasla brutarilor nu putea să cumpere la o zi de tîrg mai mult de 50 ocale făină. În schimb, comerţul cu vite a fost prohibit aproape complet, locuitorii din zona graniţei comune

---

[42] Ibidem, f. 125—126 ; dos. 86, f. 162.
[43] Ibidem, f. 181 ; dos. 142, f. 156.
[44] Ibidem, f. 123—124 ; dos. 86, f. 163—164.
[45] Ibidem, f. 172—173 ; dos. 142, f. 190—191.
[46] Ibidem, f. 190 ; dos. 86, f. 172.

Scanned with OKEN Scanner

avînd dreptul de a vinde și cumpăra, numai pentru „casnica lor trebuință", unul sau doi boi de jug, doi cai, o vacă și cîte o vită mică, pentru care însă trebuiau să plătească taxa de export stabilită în principatul unde au fost cumpărate [47].

Prin jurnalul nr. 9, încheiat la 29 decembrie 1832, comisia mixtă a admis în mod expres libertatea tranzitului pentru toate categoriile de mărfuri, cu excepția cerealelor, vitelor, seului și sării, precum și a vinului și a rachiului, pentru care au fost stabilite condiții speciale [48].

O hotărîre deosebit de importantă, mai ales pentru Moldova, a fost aceea a înlăturării taxelor vamale percepute la Vădeni pentru plute și alte produse ce erau coborîte pe Siret. Dar aplicarea acesteia avea să întîrzie, căci — așa cum se menționează în jurnalul nr. 10, redactat și semnat la aceeași dată, ca și cel anterior — venitul domeniului Brăila, de care depindea și punctul vamal amintit, fusese dat în arendă de către guvernul Țării Românești pînă la 1 ianuarie 1836, cînd cele decise mai sus aveau să fie oficializate prin intrarea în vigoare a actului convenției [49].

Jurnalele următoare, nr. 11 și 12, încheiate la 30 decembrie 1832 [50], privesc dispozițiile pe care trebuiau să le respecte locuitorii ce trec dintr-o parte în alta, la mori, pive și dîrste. Tot cu acest prilej, li s-a mai permis să mai cumpere orice fel de articole de îmbrăcăminte, scutite de taxe vamale.

De o mare însemnătate practică pentru aplicarea celor prevăzute în jurnalele precedente, avea să se dovedească, fără îndoială, stabilirea punctelor vamale pe granița comună celor două principate. Asupra acestei probleme, deși au existat unele controverse în ceea ce privește numărul și amplasarea lor pe linia hotarului, la 20 ianuarie 1833, comisia mixtă reușește să încheie un nou jurnal, nr. 16, prin care au fost stabilite patru puncte vamale principale și anume : Vîrteșcoi, Focșani, Nămoloasa și Vădeni pentru importul și exportul mărfurilor supuse taxelor vamale, iar localitățile : Slobozia, Risipiți, Țuguieți, Corbu și Măxineni, în partea Țării Românești, și Călinești, Răstoaca, Malurile, Blehani și Măxineni, în partea Moldovei, unde se vor instala numai pichete, vor fi folosite în exclusivitate de locuitorii mărginași graniței comune [51], bineînțeles, cu respectarea strictă a tuturor celor hotărîte prin jurnalele anterioare.

Fără succes avea să se soldeze încercarea comisiei mixte de a realiza unificarea unităților de măsură, fapt consemnat, de altfel, și în jurnalul nr. 17, din 20 ianuarie 1833 [52], continuînd să fie utilizată unitatea tradițională, chila, de valori însă deosebite : 400 ocale în Țara Românească și 240 ocale în Moldova.

În sfîrșit, ultimul dintre jurnalele comisiei mixte, semnat de membrii ei, a fost cel cu nr. 18, din 20 ianuarie 1833, prin care s-a decis alcătuirea unei comisii formată din doi revizori, cîte unul pentru fiecare principat, ce urma ca, în decurs de doi ani, după ratificarea și pu-

[47] Ibidem, f. 173.
[48] Ibidem, f. 169 ; dos. 142, f. 195.
[49] Ibidem, dos. 86, f. 168.
[50] Ibidem, f. 170—171 ; dos. 142, f. 193—194.
[51] Ibidem, f. 179.
[52] Ibidem, f. 178 ; dos. 86, f. 182.

Scanned with OKEN Scanner

blicarea convenției, să verifice trimestrial felul în care stipulațiile ei sînt aplicate de către străjuitorii și slujbașii de la punctele vamale [53].

Depășind cu mult termenul stabilit pentru încheierea convenției — după instrucțiile delegației Țării Românești actul convenției trebuia să intre în vigoare la 1 ianuarie 1833 — tratativele de la Focșani aveau să fie întrerupte brusc, fără să fi fost examinate toate problemele înscrise pe agenda de lucru a comisiei mixte. Motivul principal l-a constituit, fără îndoială, refuzul delegaților munteni de a lua în considerare modificările propuse de guvernul Moldovei la unele din jurnalele ce fuseseră deja încheiate.

Învinuind pe reprezentanții săi că s-au abătut de la litera instrucțiunilor ce li s-au dat, Sfatul Administrativ al Moldovei nu s-a declarat de acord cu termenul prevăzut în jurnalul nr. 2 pentru înapoierea celor pribegiți, propunînd ca această prevedere să capete o aplicare retroactivă, începînd cu data intrării în vigoare a Regulamentului organic [54]. De asemenea, s-a pronunțat împotriva folosirii adeverințelor eliberate de proprietarii sau arendașii de moșii locuitorilor dijmași — așa cum s-a stabilit prin jurnalul nr. 6 — pe baza cărora ultimii să poată transporta la casele lor produsele ce le-au dobîndit, întrucît procedeul ar da naștere la tot felul de abuzuri.

Invocînd art. 152 din Regulamentul organic, care prevedea libera trecere dintr-un principat în altul a produselor pentru „trebuința cea de toate zilele a locuitorilor“ [55], Sfatul Administrativ al Moldovei a calificat hotărîrile comisiei mixte menționate în jurnalul nr. 8 drept o îngrădire „vătămătoare“ adusă relațiilor comerciale ale celor două țări ce se răsfrînge, în special, asupra locuitorilor din regiunea graniței comune [56]. În urma noilor instrucțiuni primite [57], deși reprezentanții Moldovei au insistat să fie declarat liber comerțul cu vite numai pentru „alișverișul“ locuitorilor pomeniți, delegației Țării Românești s-au opus hotărît, neacceptînd decît o majorare a numărului de vite necesare căsăpiilor din localitățile menționate și aflate pe hotarul comun [58].

În sfîrșit, alte obiecții au fost făcute pe marginea jurnalului nr. 13. Sfatul Administrativ al Moldovei poruncind delegaților săi de la Focșani ca măsura arbitrară adoptată în jurnalul de mai sus să fie modificată, fie mutîndu-se străjile de pe graniță în spatele locurilor de imaș, fie obligîndu-se satele de a da înscrisuri prin care să se angajeze de a veghea pentru a nu se întîmpla furturi sau treceri ilicite de vite destinate negoțului [59]. Neobținînd satisfacție, același sfat, la 3 iunie 1833, era de părere să fie interzisă trecerea vitelor la pășunat dintr-un principat în celălalt, motivînd că, din cauza numărului lor mare, nu se poate „închipui vreo pază lesnicioasă și temeinică“ [60].

Nemulțumit de refuzul reprezentanților munteni de a accepta amendamentele propuse, Sfatul Administrativ al Moldovei a încetat de a mai expedia, după 20 ianuarie 1833, noi „dezlegări“ trimișilor săi de la Foc-

---

[53] Ibidem, f. 184 ; dos. 142, f. 177.
[54] Ibidem, dos. 86, f. 131 ; dos. 142, f. 316.
[55] *APR*, tom I_2, p. 159.
[56] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos 142, f. 317.
[57] Ibidem, f. 163.
[58] Ibidem, f. 201, 309.
[59] Ibidem, f. 161.
[60] Ibidem, f. 319.

Scanned with OKEN Scanner

șani [61]. Astfel, au rămas nerezolvate și fără a se lua nici o hotărîre, chestiunea unificării cursului monedelor, precum și stabilirea duratei de aplicare a convenției [62]. Propunerea Moldovei, menționată și în instrucțiunile pentru alcătuirea actului convenției, ca membrii comisiei mixte, asistați și de doi „gheometri ai staturilor", să procedeze, după o „pătrunzătoare localnică cercetare", la revizuirea liniei de hotar ce despărțea cele două principate, a fost respinsă de reprezentanții Țării Românești [63], care și-au declinat competența de a soluționa asemenea probleme întrucît nu aveau directive de la guvernul lor [64].

În această fază de impas a negocierilor, delegații munteni au considerat aproape încheiată misiunea lor cerînd reprezentanților Moldovei, în numeroase rînduri, să urgenteze definitivarea actului convenției [65]. La 28 ianuarie 1833, ei raportează Sfatului Administrativ Extraordinar al Țării Românești că au alcătuit toate jurnalele în conformitate cu instrucțiunile primite, excepție făcînd doar cel referitor la unificarea monedelor, și au redactat un proiect de convenție pentru a fi iscălit de membrii comisiei mixte pînă la 1 februarie [66]. Cu toate diligențele celor două guverne pentru a se ajunge la un consens la nivelul comisiei mixte [67], s-a hotărît, în cele din urmă, ca pricinile de neînțelegere să fie rezolvate de către Sfaturile Administrative [68], ceea ce a avut drept rezultat amînarea încheierii convenției. Cei care au suportat consecințele, mai ales că toamna anului 1833 se apropia, au fost tot locuitorii din regiunea frontierei comune, lăsați, în continuare, la discreția abuzurilor practicate de vameși. Nici poruncile Vistieriei Țării Românești date străjuitorilor graniței, în urma intervenției guvernului Moldovei [69], de a îngădui locuitorilor să-și aducă la casele lor produsele recoltate, nu aveau să modifice radical situația. Faptul este explicabil, de altfel, dacă avem în vedere că venitul vămilor era arendat unor persoane particulare, interesate să realizeze cîștiguri cît mai mari. Această situație l-a determinat pe președintele Sfaturilor Administrative să propună, fără succes însă, Sfatului Administrativ al Țării Românești, ca în înțelegere cu cel al Moldovei să alcătuiască, pînă la desăvîrșirea convenției, un așezămînt temporar destinat „comunicațiilor de pe hotar, ca prin acest mijloc chiar acum să se precurmeze neîndemînările locuitorilor și pricinile controbontului" [70]. Și Sfatul Administrativ al Moldovei, pentru a-și justifica atitudinea, prin nota sa din 24 martie 1834, a ținut să precizeze că numai atunci poate fi acceptată o convenție cînd „folosurile și îndemînările izvorîtoare din ea sînt deopotrivă priincioase pentru îmbi păr-

---

[61] Ibidem, dos. 89, f. 131.
[62] Ibidem, dos. 142, f. 312.
[63] Ibidem, f. 31.
[64] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 6 493/1832, f. 175 ; Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 86, f. 93.
[65] Ibidem, f. 91, 102 ; dos. 142, f. 219 ; Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 6 493/1832, f. 321.
[66] Ibidem, f. 294.
[67] Pentru detalii, vezi Adrian Macovei, *op. cit.*, AIIAI, VIII, 1971, p. 213—215.
[68] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 6 493/1832, f. 470.
[69] Ibidem, f. 3, 20 ; dos. 4 920, f. 4—5.
[70] Propunerea n-a fost reținută de Sfatul Administrativ al Țării Românești, după cum rezultă din răspunsul lui din 1 decembrie 1833 (ibidem, dos. 6 493/1832, f. 536).

țile", ceea ce însă a lipsit din „închipuirile convenției între Moldova și Valahia, chiar din singură depășire a deputaților moldoveni piste instrucțiunile și împuternicirile ci au avut", asupra cărora au făcut întîmpinările cuvenite la momentul oportun [71].

O dată cu numirea de către Poartă, în aprilie 1834, a domnitorilor Alexandru Dimitrie Ghica în Țara Românească și Mihail Sturza în Moldova, chestiunea spinoasă a convenției avea să capete un nou curs. Animați de dorința normalizării pe baze echitabile și reciproc avantajoase a relațiilor comerciale dintre Principate, precum și a situației locuitorilor din zona granitei comune, cei doi domnitori au acționat pentru clarificarea motivelor ce au determinat suspendarea lucrărilor comisiei mixte, astfel că, la 28 iunie 1835, firul tratativelor a fost reînnodat [72]. La această dată, postelnicul Constantin Suțu din partea Țării Românești și Neculai Suțu, din partea Moldovei, au încheiat jurnalul nr. 19, în care au fost aduse o serie de completări jurnalului nr. 6, din 14 decembrie 1832, referitoare la modalitățile trecerii dintr-un principat în altul a produselor recoltate de către locuitori, fixîndu-se, o dată cu limitele cantităților acestora, și obligația proprietarilor de moșii de a elibera, la cerere, adeverințe exacte locuitorilor dimași [73]. Cîteva zile mai tîrziu, la 6 iunie, a fost semnat jurnalul nr. 20, și ultimul, care anula o parte din prevederile jurnalului nr. 9, din 29 decembrie 1832, privind trecerea dintr-o parte în alta a vinului și a rachiului. A fost acceptată și adoptată soluția delegatului Țării Românești, potrivit căreia se interzicea importul, exportul și chiar tranzitarea rachiului între cele două principate, fiind admisă numai trecerea în tranzit a vinului [74].

În sfîrșit, o comisie specială, formată din Alexandru Ghica, ministru de interne, N. Canta, ministru de finanțe, N. Suțu, secretar de stat, din partea Moldovei, și C. Suțu, președinte al Divanului de Comerț, delegat din partea Țării Românești, a procedat la redactarea finală a convenției, semnată la Iași, în 8 iulie 1835 [75]. Aprobată de domnitorii Principatelor, la 22 septembrie, tot la Iași, a fost îndeplinită și formalitatea schimbului de ratificări ale convenției, a cărei durată de aplicare a fost fixată la șapte ani [76].

În cele 26 de articole ce au alcătuit textul convenției au fost incluse, cu unele modificări, toate hotărîrile din jurnalele încheiate cu prilejul negocierilor, excepție făcînd doar cele din jurnalele cu nr. 6 și 14, care au fost contopite în jurnalul nr. 9, și jurnalul nr. 7. Remarcăm, de asemenea, că angajați pe linia concesiilor, reprezentanții guvernelor celor

---

[71] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 142, f. 371.
[72] Pentru detalii, vezi Adrian Macovei, *op. cit.*, p. 216.
[73] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 86, f. 191—192.
[74] Ibidem, f. 194.
[75] D. A. Sturdza, C. Colescu-Vartic, *Acte și documente*, vol. VI_2, p. 165—179. Pentru versiunea franceză, vezi același volum, p. 304—318. Actul convenției a fost făcut cunoscut în Moldova prin „Buletin, foaie oficială", an III, 1835, p. 612—622, iar în Țara Românească prin „Buletin, gazetă administrativă", an IV, 1835, supl. la nr. 32, p. 1—11.
[76] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 142, f. 433. O încercare de reglementare a relațiilor din zona hotarului comun este cunoscută încă din 1706, cînd, tot la Focșani, la 26 mai, s-au întrunit delegații celor două țări române pentru „așezarea pontului" (C. Constantinescu-Mircești și Ion Dragomirescu, *„Marginea țării". Aspecte caracteristice în zona hotarului dintre Moldova și Țara Românească*, „Studii și articole de istorie", an XX, 1967, p. 81—86.

două principate române, în cursul redactării actului convenției, au mai adus cîteva rectificări și completări la unele articole, al cărui conținut nu corespondea întocmai cu cel al jurnalelor respective. Astfel, conform art. 6, casapii din Focșani, Brăila, Galați, Odobești, Vîrteșcoi și Nămoloasa aveau dreptul să cumpere dintr-un principat sau altul un număr total de 850 vite mari și 16 000 vite mici [77], pe cînd în jurnalul nr. 8 fusese prevăzut un total de 1 000 vite mari și 7 000 vite mici. Din jurnalul nr. 13, folosit la redactarea art. 16 din convenție, s-a renunțat la pasajul prin care cele două guverne se obligau de a nu mai îngădui să se așeze alte sate în preajma hotarului comun [78]. La art. 19, față de hotărîrea din jurnalul nr. 17, s-a adus o completare deosebit de utilă, anume aceea de a se folosi la operațiunile de vămuire și control chila de 400 ocale a Țării Românești [79]. Tot cu același prilej a mai fost stabilită și durata de aplicare a actului convenției pe timp de șapte ani, calculați din momentul ratificării [80], în schimb a rămas fără a cunoaște vreo rezolvare problema foarte importantă a unificării cursului monedelor din Moldova și Țara Românească.

Prin natura conținutului ei, convenția încheiată în 1835 între cele două principate a înmănunchiat mai multe aspecte din relațiile lor bilaterale.

În primul rînd, din punct de vedere comercial, ea a însemnat o măsură de protecție menită să înlăture concurența principalelor produse ale celor două țări surori atît la export, cît și pe piața lor internă. În acest sens, s-a interzis nu numai importul sau exportul, dar chiar și trecerea în tranzit printr-un principat sau altul a cerealelor, vitelor, seului, sării și a băuturilor spirtoase [81]. De altfel, ca să nu se „nască vreo pricină de îndoială sau rea tălmăcire", asupra textului art. 11 din convenție, ce se referea și la condițiile de tranzitare a mărfurilor, reprezentanții guvernelor Moldovei și Țării Românești, au semnat la Iași, la 20 septembrie 1835, un act lămuritor al articolului amintit, prin care se interzicea, deopotrivă, trecerea peste hotarul comun a produselor considerate „vătămătoare" comerțului Principatelor, și anume : vitele de negoț, coborîrea cerealelor din Țara Românească la Galați, ca și transportul grînelor, seului și sării din Moldova la Brăila sau alte porturi ale Dunării [82]. La acestea, am mai putea adăuga normele precise și, în același

---

[77] D. A. Sturdza, C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 170.
[78] *Ibidem*, p. 172—173.
[79] *Ibidem*, p. 174.
[80] *Ibidem*, p. 177.
[81] *Ibidem*, p. 171, 177, v. art. 11 și 24 din actul convenției. Semnalăm cu acest prilej, rezumîndu-ne doar la cîteva exemple, că de la această prevedere drastică s-au făcut și unele excepții, bineînțeles, la mijloc figurînd și interesele unor persoane influente ale vremii : la 16 februarie 1843, Costache Conachi a obținut permisiunea de a importa din Țara Românească, cu obligația achitării taxelor vamale, un număr de 4 000 oi țigăi, „care sînt mai bune acolo și nu pentru speculații, ci pentru gospodărească întrebuințare" (Arh. St. Iași, tr. 1 316, op. 1 488, dos. 98, f. 1). Pe baza unei autorizații a guvernului Țării Românești, Sfatul Administrativ al Moldovei a acceptat, în august 1845, trecerea în principatul vecin — condiționat de achitarea vămii de 3% — a 4 000 vedre rachiu, pe care trimisul baronului Sachelarie trebuia să le transporte la București (ibidem, tr. 1 772, op 2 020, dos. 7 007, f. 1, 20).
[82] D. A. Sturdza, C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 178—179. Pentru versiunea în limba franceză, p. 318—319. Textul actului lămuritor al art. 11 a fost publicat în „Buletin, foaie oficială", an III, 1835, anexa la nr. 101, p. 1 ; și în „Buletin, gazetă administrativă", an IV, 1835, supl. la nr. 36, p. 1.

Scanned with OKEN Scanner

timp, severe, din cele mai multe articole ale convenției, care stabileau trecerea în cantități limitate a recoltelor locuitorilor dijmași, a proprietarilor și arendașilor de moșii, a vitelor necesare căsăpiilor din orașele și tîrgurile din vecinătatea granitei comune [83], în scopul exercitării unui control riguros și a evitării contrabandei.

Din motivele mai sus arătate, aceste îngrădiri aveau să lase prea puțin loc desfășurării unei activități comerciale, scoasă de sub regimul tarifelor vamale. Totuși, libertatea acordată prin același act al convenției locuitorilor din zona hotarului comun de a se aproviziona, fie dintr-o parte, fie din cealaltă, cu alimente, obiecte și animale numai pentru „casnica lor trebuință", scutite de orice taxe vamale [84], a lăsat o portiță deschisă practicării unui comerț limitat, suficient însă pentru a dovedi, cu timpul necesitatea desființării barierei vamale dintre Moldova și Țara Românească.

În al doilea rînd, angajamentele reciproce ale Principatelor Române de a ușura, în anumite condiții, ceea ce în documentele vremii era numit frecvent „comunicația locuitorilor marginii" (libera trecere dintr-o parte în alta la munca cîmpului și a transportului recoltei la casele lor, trecerea cu vitele la pășune, la mori, la pive și dîrste), a suprimării taxelor vamale percepute în punctul Vădeni pentru plute și alte produse coborîte pe Siret [85], a stabilirii în comun a punctelor vamale pe tot întinsul hotarului, a folosirii aceleiași unități de măsură — chila munteană — la operațiunile de control și vămuire [86], au dat convenției din 1835 aspectul caracteristic al unui acord strict vamal.

În al treilea rînd, odată cu ratificarea actului convenției, avea să capete valoare practică o altă prevedere regulamentară semnificativă și nu mai puțin importantă, anume aceea a dobîndirii drepturilor civile și de averi mișcătoare de care puteau beneficia locuitorii Moldovei și Țării Românești ce vor trece temporar, numai pe bază de pașapoarte, dintr-un principat în altul [87].

În sfîrșit, al patrulea aspect și cel din urmă al convenției, este ilustrat de obligația reciprocă a guvernelor din Iași și București de a înapoia infractorii, dezertorii și datornicii fugiți dintr-o parte în alta [88]. Această prevedere, extinsă și asupra locuitorilor dajnici din orașe și sate și asupra țiganilor pribegiți [89], nu poate să surprindă dacă avem în vedere că, luînd proporții ce au îngrijorat administrațiile centrale, fuga a constituit în perioada regulamentară, alături de altele, una din formele luptei de clasă ce s-a manifestat cu o frecvență tot mai accentuată ca urmare a creșterii obligațiilor față de fisc și proprietari și a regimului plin de tot felul de vexațiuni la care a fost supusă marea masă a contribuabililor.

---

[83] Vezi pentru aceasta art. 6—11, 13, 14, 21—23 (D. A. Sturdza, C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 170—172).

[84] Art. 6—10 și 15 *(ibidem*, p. 170—172).

[85] Printr-o circulară, Vistieria Moldovei a autorizat isprăvniciile să facă cunoscut negustorilor de cherestele să nu mai plătească vama percepută la Vădeni de oamenii arendașului domeniului Brăila pentru plutele coborîte pe Siret (Arh. St. Iași, tr. 485, op. IV, 528, dos. 97, f. 36, 37, 44—46).

[86] Art. 4, 5, 12—14, 16, 18, 19, 21 și 22 (D. A. Sturdza, C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p 168—170, 171—176).

[87] Art. 2 *(ibidem*, p 167).

[88] Art. 3 *(ibidem)*.

[89] Art. 1 *(ibidem*, p. 166).

Scanned with OKEN Scanner

În ceea ce privește aplicarea convenției vamale din 1835, unele stipulații datorită cărora comerțul de la granița comună a Principatelor Române a fost vădit stînjenit, la care s-a adăugat, pe lîngă „excesul de zel" al vameșilor, și interpretarea deosebită a unor articole formulate cu insuficientă preciziune, avea să genereze, paradoxal, în cele mai multe cazuri, efecte contrarii celor așteptate de făuritorii ei. În decursul a peste 12 ani cît a fost aplicată, convenția încheiată între Moldova și Țara Românească s-a dovedit a fi, încă din fașă, o haină prea strîmtă și necorespunzătoare intereselor burgheziei comerciale.

În acest sens, unele rapoarte ale administrației locale, plîngerile înregistrate din partea diferiților negustori și locuitori, ca și constatările revizorilor însărcinați periodic de cele două guverne pentru a verifica felul în care sînt respectate prevederile convenției, au pus în evidență limitele și lacunele textului ei.

Așa, de pildă, pîrcălăbia Galați făcea cunoscut Vistieriei, la 26 august 1836 că, în ciuda dispozițiilor art. 11 din convenție, unii negustori aduc cereale din Țara Românească și Turcia pe care, depozitîndu-le temporar în magaziile portului le exportă apoi, fapt ce pricinuiește o mare „împiedicari pitrecirii producturilor Moldovii" [90]. Probabil că neclaritatea articolului citat, în care nu se preciza că tranzitul este oprit pentru aceleași categorii de produse ce erau transportate pe Dunăre, a fost exploatat din plin de către comercianții de grîne.

Prin referatul înaintat Sfatului Administrativ, ministrul de finanțe, Alexandru Balș, propunea, la 4 septembrie, să fie interzisă descărcarea la Galați a „zaherelelor" aduse „de peste hotar" a căror cantitate înmagazinată pînă la acea dată se ridicase la mai mult de 15 000 chile [91]. Deși așezămîntul de porto-franc al Galaților [92], ce fusese sancționat la 17 martie 1837 [93], a înlăturat lacuna art. 11 din convenție, acest procedeu avea să fie practicat în continuare, bineînțeles, cu alte mărfuri, mai ales după declararea regimului de port liber al orașului de pe Dunăre. Aceasta explică intervenția Departamentului de Interne al Țării Românești care, la 2 iunie 1847, a cerut celui din Moldova să poruncească a nu fi îngăduite descărcarea mărfurilor în antrepozitele din Galați, ce erau aduse de la Brăila în caiace, pe Dunăre, de către negustorii munteni [94]. Motivînd că Brăila este lipsită de astfel de spații special amenajate, aceștia interveniseră, de fapt, pe lîngă guvernul Moldovei pentru a li se învoi să folosească magaziile portului Galați. În răspunsul său la nota amintită, Departamentul de Interne arăta că îi era cunoscută situația semnalată, dar nu încuviințase cererea negustorilor brăileni și „nici vreo poroncă au slobozit" [95]. Explicația acestei abțineri constă în faptul că o asemenea măsură ar fi venit în contradicție cu regimul portului franc ce garanta libertatea de tranzit a tuturor categoriilor de mărfuri, cu

---

[90] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 142, f. 478.

[91] Ibidem.

[92] *APR*, tom VII_2, București, 1896, p. 842.

[93] Dar a intrat în vigoare la 1 iunie 1837 (Constantin Bușe, *op. cit.*, p. 36; D. Rusu, Gh. Bujoreanu, *Contribuții la cunoașterea înfăptuirii regimului porto-franc la Galați*, „Danubius", vol. V, Galați, 1971, p. 160.

[94] Arh. St. Buc., Ministerul Afacerilor Interne al Țării Românești, Administrative, dos. 66/1847, f. 2.

[95] Nota de răspuns din 9 iunie 1847 (ibidem).

Scanned with OKEN Scanner

excepția însă a cerealelor, a vitelor, a seului și a sării aduse din principatul vecin.

Supușii austrieci — negustori de vin din Focșanii Moldovei și, în același timp, proprietari de vii în Țara Românească — se jeluiau, la 20 martie 1836, agenției austriece de la Iași că, între altele, li se pricinuiesc mari pagube din cauza stăpînirii Moldovei care îi oprește să-și treacă peste graniță vinul ce le rămîne, astfel, pe la crame, nevîndut [96]. Cum însă această interdicție era justificată de art. 24 al convenției, conform căruia era permisă numai tranzitarea vinului, Secretariatul de Stat s-a rezumat a trimite agenției respective, ce intervenise în favoarea supușilor săi, textul convenției spre „pliroforie" [97].

Măsurile severe instaurate la hotarul comun în urma aplicării convenției din 1835 au determinat pe unii comercianți din Focșani, obișnuiți să-și aprovizioneze prăvăliile fie dintr-un principat, fie din celălalt, fără a suporta și taxele vamale, să recurgă la noi modalități de distribuire și valorificare a mărfurilor. Așa, de pildă, un negustor din Focșanii Moldovei și-a deschis o dugheană cu lipscănie adusă de la București, în partea Focșanilor Țării Românești, pe care apoi, prin intermediul comerțului ambulant, scos de sub orice tarif vamal o vindea în Moldova [98]. Exemplul avea să fie urmat și de alți negustori căci, la 16 noiembrie 1839, stărostia Putnei raporta Vistieriei că, dacă pînă în acel timp, Focșanii munteni erau lipsiți de prăvălii specializate în mărfuri de Lipsca, unii comercianți fruntași din Focșanii Moldovei, din cauza și a abuzurilor vameșilor, au preferat să-și desfacă mărfurile în cealaltă parte a orașului unde pot merge „toți boierii moldoveni ca să cumperi marfa trebuincioasă de acolo, precum urmează a veni și muntenii în partea aceasta, fără a plăti vreo vamă după alcătuirea convenției". Acest fapt atrage după sine — arăta ispravnicul Iordache Pruncu — o „vederată pagubă" atît vămilor, cît și Vistieriei [99].

Unele neplăceri aveau să încerce și negustorii care se ocupau cu negoțul de vite [100] sau cu valorificarea lînei, a laptelui și a derivatelor lui, de la turmele de oi ai căror proprietari erau [101].

Întrucît șirul unor astfel de exemple poate fi continuat, fără a aduce elemente cu toul noi, ne limităm la cele citate, care sînt suficiente pentru a ilustra consecințele restricțiilor vamale de pe hotarul dintre cele două principate. Nu-i mai puțin adevărat că, în balanța acestor neajunsuri, într-o măsură deloc neglijabilă, aveau să atîrne și abuzurile săvîrșite de vameși, cu atît mai greu de controlat, cu cît ei nefiind angajați cîrmuirii, ci ai unor persoane particulare, care obținuseră prin licitație venitul vămilor dat în arendă de către stat, depindeau în exclusivitate de acestea [102].

---

[96] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 142, f. 486—487.
[97] Ibidem, f. 490.
[98] Ibidem, tr. 766, op. 868, dos. 49, f. 316.
[99] Ibidem, f. 533.
[100] Ibidem, dos. 290, f. 171.
[101] Ibidem, dos. 43, f. 192.
[102] Însuși arendașul vămilor, N. Privileghie, făcea cunoscut Vistieriei Moldovei, la 17 decembrie 1836, că toți slujitorii vămilor „să află netrebnici, nărăviți în catahrisuri și supuși patimilor", din care motive intenționează să-i înlocuiască (ibidem, dos. 171, f. 1). În schimb, arendașii vămilor, aprecia I. F. Neigebaur, îngreunează comerțul în cele mai variate chipuri, iar plîngerile din partea negustorilor sînt destul de frecvente (J. F. Negebaur, *op. cit.*, p. 237).

Scanned with OKEN Scanner

Așa, bunăoară, stărostia Putnei raporta Vistieriei, la 7 martie 1838, că un oarecare negustor, Petre, aducînd de peste Prut, în tranzit, 655 ocale aramă cu destinația București, vameșii din Focșani l-au pus la plata vămii [103]. La 16 noiembrie, aceași stărostie raporta că negustorii lipscani din Focșanii Moldovei s-au tînguit de comportarea vameșilor, care, invocînd diferite motive, refuză să le deschidă lăzile primite cu marfă pentru a fixa vama cuvenită. Această amînare, pe lîngă că sporește dobînzile la sumele de bani împrumutate, dar și „polițele din urmă i-au agiuns ca să plătească și ei nici au deschis marfa ca să știi ce au" [104].

La sfîrșitul anului 1840, comandantul granitei cu Țara Românească raporta inspectoratului general al Miliției Moldovei, hatmanul Iordache Costache, că mulți negustori care vin din sau trec în principatul vecin i s-au jăluit că vameșii moldoveni îi asupresc cu perceperea îndoită a taxelor vamale, neținînd cont de valoarea mărfurilor menționată în facturile pe care le-au prezentat [105]. La 22 martie 1846, Vistieria Țării Românești aduce la cunoștința celei din Moldova că locuitorii din jurul punctului vamal Vădeni, ce obișnuiesc să se aprovizioneze cu cele necesare de la Galați, „unde le este mai aproape decît Brăila", sînt obligați, la trecerea lor peste hotarul comun, a plăti vamă pînă la 12 parale pentru lucrurile cumpărate [106].

Revelatoare în ceea ce privește situația generală existentă pe granița dintre Moldova și Țara Românească, aveau să fie rapoartele comisiilor de revizie însărcinate, conform art. 20, să cerceteze trimestrial, în decurs de doi ani, felul în care sînt aplicate prevederile convenției ratificată la 22 septembrie 1835. Acestea însă au lucrat cu intermitențe foarte mari. În perioada anilor 1836—1837, fiind desemnate de cele două guverne doar trei comisii ai căror membri (cîte unul pentru fiecare principat), întrunindu-se la Focșani, au procedat la verificarea la fața locului a modului cum vameșii și străjuitorii hotarului operează practic față de stipulațiile convenției. La controalele efectuate la intervale de aproximativ opt luni, au ieșit și mai mult în evidență unele aspecte negative (fără îndoială că revizorii nu le-au surprins pe toate) ale barierei vamale artificiale instalată între Principate, ca urmare a convenției încheiate.

Astfel, din raportul lapidar alcătuit pe baza constatărilor făcute cu ocazia cercetărilor întreprinse între 4 februarie și 17 martie 1836 de prima comisie de revizori [107], rezultă că cele cinci puncte vamale secundare, destinate în exclusivitate, prin art. 18 din actul convenției, a fi puse la dispoziția locuitorilor din zona hotarului comun pentru a trece la cotidienele lor interese, erau închise fiindcă administrația centrală a Țării Românești nu repartizase încă străjuitorii necesari [108]. De fapt, deși declarat formal deschise de abia în a doua jumătate a anului 1836 [109], practic aceste pichete nu au putut fi folosite de către locuitorii Principatelor Române. Căci, așa cum rezultă din aprecierile de mai tîrziu ale comisiei mixte întrunite la Focșani către sfîrșitul anului 1842 în vederea încheierii unei noi convenții, pichetașii, „sub pricinuire că nu știu carte să

[103] Arh. St. Iași, tr. 766, op. 868, dos. 43, f. 58.
[104] Ibidem, dos. 49, f. 528.
[105] Ibidem, tr. 796, op. 906, dos. 109, f. 3.
[106] Ibidem, tr. 1 316, op. 1 488, dos. 119, f. 118.
[107] Ibidem, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1070, f. 19 ; dos. 142, f. 466
[108] Ibidem, f. 467.
[109] Ibidem, f. 497.

citească bileturile (locuitorilor — A.M.) ci ave di pi la sate spre a pute cunoaşte cîtăţime productelor cuprinsă în bileturi, nu-i îngăduie nici cum a le trece pi la aceste puncturi, trimeţîndu-i de acole pi la schelile celi mari spre a li să revidui bileturile de cătră ofiţeri şi, prin urmare, în tot cursul aceştii vremi, aceste puncturi în faptă s-au aflat închisă [110].

Cu acelaşi prilej, al primei revizii, locuitorii oraşelor Brăila şi Galaţi s-au jeluit împotriva vameşilor care percep taxe pentru toate mărfurile cumpărate de pe la tîrguri, ce sînt numai „pentru trebuinţa caselor lor" [111].

Nemulţumirea avea să fie formulată şi în cursul celei de-a doua revizii [112], care a avut loc între 15 noiembrie 1836 şi 20 ianuarie 1837 [113]. Ca şi cea precedentă, şi această comisie [114] a descoperit — fie prin controlul direct, fie prin intermediul plîngerilor primite — o serie de nereguli şi neajunsuri. Micul comerţ continua să întîmpine mari dificultăţi datorită faptului că în convenţie nu au fost stabilite cu precizie limitele regiunii de o parte şi de alta a hotarului comun, ai căror locuitori aveau dreptul să beneficieze de libertatea de a cumpăra din oraşe sau la zilele de tîrg şi iarmaroc, în cantităţi reduse, diverse mărfuri. Invocînd, în acest sens, exemplul locuitorilor din Coteştii Ţării Româneşti, care, în mod curent, se aprovizionau de la Focşani, aflat la un ceas distanţă de satul lor, membrii comisiei celei de-a doua revizii observau în raportul lor, că vameşii „încearcă să-i vămuiască chiar pe cei de pe graniţă", în schimb îi taxează fără excepţie pe toţi locuitorii satelor aşezate în interiorul principatelor, la o distanţă nu prea mare de linia frontierei comune [115]. Într-o situaţie aproape identică — dezvăluită cu aceeaşi ocazie — se aflau şi locuitorii ocolului Biliești din ţinutul Putna, care erau nevoiţi să folosească, în dese rînduri, drumul spre Focşani ce se abătea pe teritoriul Ţării Româneşti, din cauză că cel din Moldova, trecînd prin balta Mîndreştilor, devenea, de cele mai multe ori, impracticabil [116].

Şi negustorii în tranzit sau care exportau sau importau diferite mărfuri şi-au manifestat nemulţumirile lor în faţa comisiei de revizori pentru timpul care-l pierd cu formalităţile de trecere, întrucît atît vameşii, cît şi străjuitorii graniţei, mai ales cei din oraşul Focşani, nu sînt găsiţi, de cele mai multe ori, la punctele vamale [117].

Cel de al treilea şi ultimul dintre controalele efectuate, ce s-a desfăşurat abia între 10 septembrie şi 17 octombrie 1837 [118], avea să completeze şirul constatărilor anterioare. Prin raportul întocmit de revizorii celor două principate [119], se aducea la cunoştinţa guvernelor că negustorii Moldovei şi Ţării Româneşti sînt împiedicaţi de străjuitorii hotare-

---

[110] Ibidem, dos. 1 070, f. 265.
[111] Ibidem, dos. 142, f. 467.
[112] Ibidem, f. 509.
[113] Ibidem, dos. 1070, f. 19.
[114] Alcătuită din Ştefan Dăscălescu, reprezentant din partea Moldovei şi Dimitrie Lehliu, din partea Ţării Româneşti (Arh. St. Buc., Vistieria Ţării Româneşti, dos. 6 493/1832, f. 697).
[115] Ibidem, f. 758.
[116] Arh. St. Iaşi, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 142, f. 498.
[117] Ibidem, f. 497 ; cf. I. C. Filitti, *Domniile române...*, p. 203.
[118] Arh. St. Buc., Vistieria Ţării Româneşti, dos. 6 493/1832, f. 861, 873.
[119] Răducanu Copcea, din partea Moldovei şi Ion Bilciurescu, din partea Ţării Româneşti (ibidem, f. 880).

Scanned with OKEN Scanner

lor să-și treacă mărfurile lor, fiind bănuiți de contrabandă [120]. Sesizate și ele de acest neajuns ce „slăbește cu totul negoțul", administrațiile locale ale celor două părți ale orașului Focșani au făcut propunerea ca, pentru o mai mare operativitate, în viitor să li se ceară avizul de către comandanții graniței în orice fel de cazuri ce ar stîrni nedumeriri, cu angajamentul, totodată, de a-și asuma răspunderea și de a rezolva pe loc situațiile neclare, fără a mai fi nevoie să se aștepte dezlegările de la „înaltele locuri". Ele au mai avansat și o altă soluție, și anume : comercianții bănuiți de intenția de a strecura mărfuri peste hotar, susținîndu-se taxelor vamale, să depună o chezășie sau zălog, după care să fie liberi a trece în partea în care interesele lor îi reclamă [121].

Un aspect nu lipsit de semnificație ce a reținut atenția comisiei celei de-a treia revizii avea să-l constituie cel al comerțului ambulant, a cărui libertate era asigurată prin textul art. 15 din convenție. Această formă de comerț era practicată tot mai frecvent, ca o replică la măsurile vamale aplicate pe granița comună celor două principate. Prin intermediul și cu ajutorul negustorilor boccegii, comercianții de frunte ai Focșanilor, mai ales lipscanii din partea Moldovei, reușeau să-și plaseze mărfurile pe care, de această dată, din cauza liniei vamale, nu le mai transportau în pareta unde-și aveau domiciliul lor stabil, ci preferau să le depoziteze sau să deschidă noi prăvălii în acea zonă a orașului din principatul unde s-au aprovizionat. Așa a fost cazul lipscanului Dimitrie Dascal, care, deși avea o prăvălie în Focșanii Moldovei, a mai deschis una în partea orașului Țării Românești cu lipscănie adusă de la București, pe care apoi o vindea în partea Moldovei prin mijlocirea boccegiilor [122], fără a mai fi obligat la achitarea taxelor vamale. Ca o consecință a extinderii acestui procedeu, vameșii Moldovei au recurs la măsuri prohibitive, ceea ce a atras nemulțumirea populației și, mai ales, a boierilor, care au cerut revizorilor ca negustorii boccegii să nu mai fie opriți a umbla cu mărfuri pe la casele lor [123]. O dovadă în plus că acest sistem de desfacere a mărfurilor era practicat pe scară largă, o constituie porunca Vistieriei, din 27 august 1842, dată stărostiei ținutului Putna de a nu mai îngădui folosirea unui astfel de procedeu scăpat de sub orice control, dăunător venitului vămilor principatului [124].

În sfîrșit, cu ocazia celei de a treia revizii, vameșii Țării Românești au făcut cunoscut că, deși textul convenției, cît și al actului lămuritor al art. 11, nu specifică în mod expres interzicerea trecerii dintr-un principat în altul a oilor pentru negoț, stărostia Putnei se opune acestei treceri. În raportul lor, cei doi membri ai comisiei au atras atenția administrațiilor centrale asupra necesității clarificării aceste nedumerri, căci cei interesați, în nădejdea de a nu fi opriți de la un asemenea negoț, așteaptă cu nerăbdare „sfînta hotărîre" [125].

---

[120] Ibidem, f. 881.
[121] Ibidem; Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 142, f. 495.
[122] Ibidem, tr. 766, op. 868, dos. 49, f. 316.
[123] Ibidem, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 142, f. 495 ; Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 6 493/1832, f. 881.
[124] Arh. St. Iași, tr. 1 316, op. 1488, dos. 89, f. 41.
[125] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 6 493/1832, f. 881. Invocînd cuprinsul art. 11, Sfatul Administrativ al Moldovei nu a satisfăcut acest deziderat al negustorilor de oi (Arh. St.. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 142, f. 519).

Scanned with OKEN Scanner

Făcînd abstracţie de conştiinciozitatea cu care revizorii şi-au îndeplinit misiunile încredinţate, se cuvine să atragem atenţia asupra unui aspect ce ar părea, la prima vedere, lipsit de importanţă. Faptul că din cele trei controale efectuate, primele două au avut loc în sezonul de iarnă, cînd traficul extrem de scăzut al mărfurilor a făcut ca activitatea punctelor vamale să fie mult mai redusă, a micşorat, fără îndoială, în mod substanţial şi posibilităţile de investigaţie ale comisiilor respective. Cu toate acestea, deficienţe semnalate cu prilejul reviziilor de pe graniţa comună neputînd fi înlăturate în totalitatea lor pe calea corespondenţei dintre cele două guverne ale principatelor, excepţie făcînd doar cîteva de ordin pur administrativ, de minim interes pentru problema noastră [125], ele, împreună cu neajunsurile semnalate prin diferite jalbe, aveau să furnizeze principalele motive care au determinat şi justificat necesitatea modificării convenţiei din 1835, al cărui termen de expirare se apropia.

Caracterul în general prohibitiv al convenţiei în discuţie trebuie interpretat ca un reflex al abolirii monopolului otoman, în urma căruia Principatele Române au dobîndit dreptul legitim de a-şi valorifica mărfurile lor pe piaţa exetrnă. Similitudinea însă de produse exportate, în special cereale, animale, sare, a căror preţuri, datorită calităţii, prezentau diferenţe sensibile de la un principat la altul, explică adoptarea măsurilor de protecţie instaurate la hotarul comun.

Judecată prin prisma rezultatelor considerate în ansamblu, aplicarea convenţiei încheiată între Moldova şi Ţara Românească la 8 iulie 1835 a dovedit cu prisosinţă faptul că, pe de o parte, ea nu a corespuns întrutotul scopurilor urmărite de cele două guverne de a aduce înlesniri locuitorilor din regiunile limitrofe hotarului comun, iar pe de altă parte, din punct de vedere al relaţiilor comerciale, prin îngrădirile ce le-a cuprins, convenţia a constituit o piedică în calea activităţii comerciale. Acest rezultat l-au constatat, în scurt timp, şi guvernele principatelor şi, de aceea, pentru ameliorarea generală a situaţiei, chiar înainte de expirarea termenului de şapte ani au întocmit unele proiecte de îmbunătăţire a actului convenţiei.

O dată cu această acţiune se făcea un prim pas pe direcţia sincronizării treptate şi anevoioase a intereselor economice ale celor două principate. Faptul este deosebit de important dacă avem în vedere că trebuiau căutate şi adoptate soluţii care, în condiţiile concrete ale exportului aceloraşi categorii de mărfuri, urmau să înlăture, fără prea mari prejudicii, nu numai concurenţa, dar şi ultima stavilă existentă în relaţiile comerciale dintre Ţara Românească şi Moldova : bariera vamală de pe hotarul lor comun.

---

[126] Ibidem, f. 514; Arh. St. Buc., Vistieria Ţării Româneşti, dos. 6 493/1832, f. 838.

II. UNIFICAREA VAMALĂ ÎNTRE MOLDOVA ȘI ȚARA ROMÂNEASCĂ

1. *Lucrările pregătitoare încheierii convenției de unificare vamală.* În vederea tratativelor ce trebuiau să se desfășoare pentru reînnoirea convenției din 1835, din partea Moldovei au fost întreprinse pregătiri încă din anul 1841, concretizate prin formularea „băgărilor de seamă asupra lucrării actului convenției și îndreptărilor ce ar trebui a să face“ [1]. În general, aceste observații, redactate, în noiembrie 1841, de postelnicul Iordache Pruncu, ispravnicul ținutului Putna, și spătarul Asanache Dan, din partea Departamentului de Interne [2], nu aveau să cuprindă inovații, ele limitîndu-se doar la recomandarea unei stricte aplicări a textului convenției în vigoare [3].

Mai consistente, în schimb, au fost propunerile întocmite din partea Țării Românești de către ispravnicul de Slam Rîmnic, pe care Vistieria le-a înaintat domnitorului Al. D. Ghica, la 30 aprilie 1842. Astfel, s-a sugerat să fie lămurit mai precis ce se înțelege prin expresia de „locuitori învecinați“, să se prevadă în viitoarea convenție ca fiecare brutar să poată cumpăra pînă la 500 ocale făină, spre a se preveni eventualele lipsuri în aprovizionarea populației cu pîine în vreme de secetă sau îngheț ; locuitorii din Focșani să nu fie supuși la plata vămii atunci cînd trec dintr-un principat în altul cu cele cumpărate pentru „adevărata lor trebuință“ ; proprietarii domiciliați într-un principat și care au moșii în celălalt principat să li se îngăduie să treacă peste hotarul comun, scutiți de orice taxă vamală, o mai mare cantitate de produse în „cîtățime cît li va fi de agiuns, potrivit cu o familie și greutatea casei, căci ce este hotărît în art. 22 din convenție nu este de agiuns unora dintre proprietari“ ; vinurile de Vîrteșcoi și Faraoanele din Țara Românească, ca și cele de la Odobești din Moldova, să poată fi trecute liber dintr-o parte în alta și, în sfîrșit, să se prevadă măsuri drastice împotriva vameșilor care percep, în mod ilegal, taxe vamale pentru obiectele și produsele pe care țăranii au dreptul, conform convenției din 1835, să le treacă peste graniță scutite de orice taxă [4].

Întrucît termenul de șapte ani al convenției încheiate expira curînd, la 31 iulie 1842, Sfatul Administrativ al Țării Românești a propus celui din Moldova încheierea alteia noi, mai ales că „văzînd din experiență că între acest curs de vreme oarecari aptitudini din pomenitul

---

[1] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 070, f. 9, 12, 199—200.
[2] Ibidem, f. 8 ; tr. 1 316, op. 1 488, dos. 12, f. 2.
[3] Ibidem, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 070, f. 9, 12, 199—200.
[4] I. C. Filitti, *Domniile române...*, p. 374.

act au arătat aplicație că ar ave întrebuințare de îndreptare prin adăogiri deopotrivă folositoare la amîndouă prințipaturile“ [5].

O nouă comisie mixtă urma să fie convocată pentru purtarea tratativelor. Din partea Moldovei au fost desemnați Iordache Prunc și Asanache Dan [6], iar din partea Țării Românești Ioan Manu și Dimitrie Fălcoianu, ispravnicul județului Slam Rîmnic [7]. Întruniți la Focșani, la 16 octombrie 1842, reprezentanții celor două principate au procedat la examinarea fiecărui articol al convenției din 8 iulie 1835, și a modificărilor ce urmau să fie aduse acesteia, pentru „a statornici și pă viitor legături de o prietenească și liniștită petrecire între lăcuitorii amîndurora prințipaturilor întru ceea ce să atinge de relațiile casnicilor lor trebuințe și comerțialilor tranzacții“ [8]. Coincidența a făcut ca, și de această dată, comisia mixtă să redacteze tot 18 jurnale, în care, spre deosebire de cele încheiate în cursul tratativelor din decembrie 1832 — ianuarie 1833, au fost formulate precis, alături de articolele din convenția expirată, modificările ce urmau să fie inserate în noua convenție [9].

Deși activitatea reprezentanților Moldovei și Țării Românești trimiși la Focșani nu avea să se soldeze, în cele din urmă, cu un rezultat imediat, din cauza ivirii, ca și în cursul precedentelor negocieri, a unor neînțelegeri, totuși, este semnificativă noua orientare ce s-a manifestat la ambele părți, în virtutea căreia s-a urmărit o extindere a prevederilor stipulate în convenția al cărei termen expirase, alături de completarea și formularea mai judicioasă și mai clară a unor articole din cuprinsul actului din 1835. Din acest punct de vedere, elementele noi ce au fost aduse în discuție și care au depășit cu mult propunerile de amendare ale vechii convenții, dar care, în același timp, nu au vizat înlăturarea tuturor restricțiilor menționate în textul acesteia, au avut menirea de a pune în lumină optica modificată, într-o oarecare măsură, a celor două guverne, în legătură cu noua înfățișare pe care trebuia s-o capete convenția ce urma să se încheie, optică a cărei sorginte o găsim în realitățile furnizate de existența barierei vamale dintre Moldova și Țara Românească, cu toate repercursiunile ei asupra legăturilor bilaterale. Față de limitele înguste ale convenției din 1835, noua înțelegere, ce-și făcuse loc anevoios, dar încă insuficient de cristalizată, privitoare la rolul pe care trebuie să-l îndeplinească o nouă reglementare vamală pe calea apropierii pînă la contopire a intereselor celor două țări române, a fost determinată de împrejurările economice și politice ale Moldovei și Țării Românești în perioada istorică la care ne referim. Modul în care au fost abordate, modificate și completate de către comisia mixtă de la Focșani vechile prevederi ale convenției din 1835 stau mărturie celor constatate mai sus.

Respectînd ordinea în care au fost adoptate hotărîrile de către reprezentanții principatelor, ne vom opri, în continuare, asupra chestiunilor ce au prezentat deosebiri evidente față de conținutul convenției

---

[5] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 070, f. 1.
[6] Ibidem, tr. 1 316, op. 1 488, dos. 12, f. 2.
[7] Ibidem, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 070, f. 75.
[8] Ibidem, f. 244.
[9] Ibidem, f. 244—246, 249, 251—253, 255—260, 263—269, 271—273, 277—279, 281, 283—286; I. C. Filitti, *op. cit.*, n. 4 de la p. 375 pentru exemplarele jurnalelor Țării Românești.

expirate. Înainte de aceasta însă, se cuvine să precizăm că, deși în faza finală a tratativelor au intervenit neînțelegeri între cele două părți, proiectul noii convenții — neacceptat în ultimă instanță de cîrmuirea Moldovei din motivele pe care le vom arăta la momentul potrivit — a marcat o etapă importantă în realizarea unificării vamale de mai tîrziu, întrucît a oferit guvernelor celor două principate, prin noutățile ce le-a însumat, o bază mai largă pentru abordarea și înfăptuirea ulterioară a deziderатului amintit.

Între primele probleme care aveau să rețină atenția comisiei mixte, legate mai puțin însă de tema noastră, a fost aceea a măririi eficacității măsurilor prevăzute la art. 1 din vechea convenție, menite să împiedice pribegirea locuitorilor dajnici și a țiganilor dintr-o parte în alta. Este încă o dovadă elocventă că fuga, ca formă de protest îndreptată împotriva nedreptăților sociale, a căpătat, la începutul celui de al cincilea deceniu al secolului al XIX-lea, asemenea proporții încît a stîrnit îngrijorarea guvernelor celor două principate[10].

O precizare nu lipsită de semnificație preconizată cu prilejul acestor negocieri, ce avea să completeze art. 5 din convenția la care ne referim, a fost aceea a acordării proprietarilor cirezilor de vite a unei bonificații de 10% în plus sau în minus față de numărul vitelor întoarse de la locurile de pășune aflate într-un principat sau altul și menționat în biletele de trecere. În acest chip, scopul — declarat de altfel — al fixării procentului amintit[11], se înscrie pe linia înlesnirii, într-o oarecare măsură, cel puțin în regiunile limitrofe hotarului comun, a comerțului cu vite. Deocamdată nu întrezărim aici decît elementul intenționat de a produce o breșă în prevederile ce au prohibit cu atîta strășnicie, prin convenția din 1835, comerțul cu vite dintre cele două principate. Nu-i mai puțin adevărat însă că prin fixarea procentului de 10%, comisia mixtă nutrea speranța că se vor înlătura atît o serie de abuzuri din partea vameșilor, cît și o serie de procedee necinstite ale negustorilor de vite, ce au determinat guvernul Țării Românești să ordone, încă din anul 1838, însemnarea cu fierul înroșit a vitelor ce erau aduse din Moldova la pășune[12]. Stîrnind nemulțumirea negustorilor sureccii, care prin numeroase jalbe au arătat delegaților moldoveni de la Focșani neajunsurile și „zăticnirile“ ce le pătimesc în comerțul lor cu vite[13], în urma corespondenței dintre cele două guverne, vameșii munteni au renunțat la măsura amintită[14].

De altfel, dorind să degajeze terenul strîmpt în care a fost aplicată convenția expirată, comisia mixtă s-a pronunțat pentru lărgirea posibilităților de aprovizionare a locuitorilor din imediata vecinătate a granitei cu mărfuri de la tîrgurile și iarmaroacele unui principat sau celălalt. În acest sens s-a hotărît suprimarea din art. 7 și 15 a expresiei „învecinații locuitori“, în virtutea căreia numai acei din localitățile aflate pe hotarul comun putea profita de această înlesnire[15]. Faptul este

---

10 Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 070, f. 245, 268.
11 Ibidem, f. 253, 283.
12 Ibidem, f. 202.
13 Ibidem, tr. 1 316, op. 1 488, dos. 12, f. 24, 29.
14 Ibidem, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 070, f. 253, 283.
15 Ibidem, f. 256—257.

Scanned with OKEN Scanner

demn de reţinut, întrucît, practic, prin înlăturarea acestei îngrădiri se preconiza instaurarea unei libertăţi ce nu cunoştea limite geografice în ceea ce priveşte procurarea de către locuitorii Principatelor Române — numai pentru nevoile propriilor gospodării — a articolelor de îmbrăcăminte, a diferitelor obiecte de uz casnic şi a celor mai felurite alimente (a căror cantitate însă nu putea depăşi 50—60 ocale) [16], pe care le puteau trece dintr-o parte în alta, peste linia vamală, scutită de orice taxă.

Aveau să fie exceptate de la această scutire cherestelele, pentru a căror trecere peste hotarul comun, reprezentanţii principatelor reuniţi la Focşani au adoptat o soluţie specială. La propunerea delagaţiei Ţării Româneşti, comisia mixtă a hotărît ca importul lemnului fasonat la fierăstraiele din Moldova şi coborît cu plutele pe Siret, căutat mai ales de locuitorii judeţelor Slam Rîmnic şi Brăila [17], să beneficieze fără a plăti vamă numai locuitorii unui anumit raion ce cuprindea, de o parte şi de alta a graniţei comune, un număr de 169 de localităţi, urbane şi rurale (77 din cuprinsul judeţului Slam Rîmnic şi Brăila şi 92 din ţinuturile Putna, Covurlui şi Tecuci) [18]. Comparativ cu prevederile art. 7 al convenţiei din 1835, ce limita acest drept numai localităţilor aşezate chiar pe linia hotarului, adoptarea unei asemenea soluţii avea în vedere liberalizarea circulaţiei acestei importante categorii de marfă, degrevată de orice taxe vamale, numai în cadrul perimetrului raionului amintit, pentru a nu expune, altfel, vămile celor două principate unor pierderi însemnate.

În sfîrşit, spre deosebire de prevederile convenţiei expirate, delegaţii Moldovei şi Ţării Româneşti au hotărît să fie declarată liberă trecerea vinului dintr-o parte în alta, în schimbul unei taxe de cinci lei achitată de vînzător la export pentru fiecare vadră de vin şi alţi cinci lei plătiţi la import de către cumpărător [19].

Tot cu prilejul tratativelor de la Focşani, au fost adoptate o serie de hotărîri menite să înlăture deficienţele ivite în perioada aplicării convenţiei din 1835. Astfel, în urma plîngerilor primite de comisia mixtă din partea chirigiilor pentru „necuviinţele şi neîndemînările ci au arătat că cearcă din partea cinovnicilor şi a comandirilor schelilor“ [20], au fost preconizate unele înlesniri la trecerea acestora peste hotarul comun, într-un sens sau altul, cu transporturile de mărfuri la care erau angajaţi [21].

De asemenea, alte măsuri adoptate de reprezentanţii celor două principate au ţintit înlăturarea unor neajunsuri ce incomodau în mod vădit desfăşurarea unei activităţi comerciale normale, chiar în condiţiile existenţei barierei vamale. Dintre acestea, rezumîndu-ne la cele mai importante, amintim : fixarea obligaţiilor de serviciu şi a programului zilnic de activitate a vameşilor, o mai judicioasă amplasare a punctelor vamale şi obligativitatea ştiinţei de carte a slujbaşilor acestora, fixarea unei unităţi de măsură pentru lichide comună ambelor principate, con-

[16] Ibidem, f. 126, 257.
[17] Ibidem, f. 145.
[18] Ibidem, f. 258—260.
[19] Ibidem, f. 285.
[20] Ibidem, f. 277.
[21] Ibidem, f. 277—279.

Scanned with OKEN Scanner

trolul anual al felului în care va fi respectată și aplicată convenția reînnoită, de care urmau să fie făcuți răspunzători nu numai vameșii, ci și ocîrmuitorii județelor și ținuturilor riverane graniței dintre Moldova și Țara Românească [22].

Întrucît tratativele de la Focșani se puteau prelungi, pe de o parte, pentru că membrii comisiei mixte s-au decis să efectueze, începînd de la 10 noiembrie 1842, o inspecție generală de-a lungul întregului hotar moldo-valah [23], iar pe de altă parte, datorită unor dezacorduri ce se întrezăreau între guvernele principatelor pe marginea cuprinsului unor jurnale deja încheiate, la sugestia Vistieriei Moldovei din 10 decembrie, Sfaturile Administrative ale celor două țări au hotărît, în consens, ca „să-ș înlesnească relațiile de comerț [...] tot după rostirea convenției trecute pentru a nu să întîmpina vreo nedumerire împiedecătoare negoțului" [24]. În acest chip, convenția din 8 iulie 1835 a rămas în vigoare pînă la desăvîrșirea și ratificarea unei noi convenții la care se lucra.

La 4 februarie 1843, fără a aduce modificări tuturor articole ce alcătuiau convenția din 1835 [25], comisia mixtă de la Focșani și-a încheiat lucrările [26], urmînd ca, după dezlegările și împuternicirile pe care le vor primi, reprezentanții ambelor părți să procedeze la iscălirea convenției reînnoite. În această fază însă aveau să se ivească anumite neînțelegeri. Astfel, la proiectul de convenție înaintat Vistieriei Moldovei, la 25 februarie 1843, de către delegații săi [27], Sfatul Administrativ și-a manifestat dezacordul față de două dintre noutățile ce le cuprindea. El a respins soluția adoptată de comisia mixtă privind libertatea comerțului de cherestea în interiorul raionului stabilit la frontiera comună căci, pe lîngă dificultățile de organizare a pazei graniței, oferea negustorilor posibilitatea ca, sub „cuvînt di slobodă vînzare în cuprinsul raionului", să introducă în afară de cherestea, și alte mărfuri fără a plăti taxele vamale legiuite, mărfuri care apoi, prin intermediul comisionarilor, le puteau lesne trece în principat [28].

Nici libertatea importului sau exportului de vinuri între cele două țări nu avea să întrunească adeziunea aceluiași for administrativ [29]. De fapt, acest deziderat, susținut cu multă stăruință în timpul tratativelor de reprezentanții Țării Românești [30], a întîmpinat, la început, opoziția moldovenilor, justificată de concurența pe care ar face-o vinul muntean — produs într-o cantitate mare — celui din Moldova, datorită diferenței de preț, ultimul fiind mai scump decît primul [31]. În această situație, mai ales că delegații Țării Românești au condiționat desăvîrșirea convenției de introducerea în cuprinsul ei a celor hotărîte de comisia

---

[22] Ibidem, f. 263—266, 271.
[23] Ibidem, tr. 1 316, op. 1 488, dos. 12, f. 36.
[24] Ibidem, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 070, f. 61—62.
[25] Au rămas nemodificate următoarele art. 4, 8—14, 16, 17, 19, 21, 22 și 26 (ibidem, f. 249, 255, 257, 265, 267, 272).
[26] Ibidem, f. 286.
[27] Ibidem, tr. 1 316, op. 1 488, dos. 12, f. 118—132. Precizăm că acest proiect de convenție este incomplet, el necuprinzînd ultimele trei jurnale încheiate de comisia mixtă din cauză că delegații Moldovei nu au primit, pînă la acea dată, confirmarea acceptării conținutului lor (f. 118).
[28] Ibidem, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 070, f. 91.
[29] Ibidem, f. 118.
[30] Ibidem, f. 216.
[31] Ibidem, tr. 1 316, op. 1 488, dos. 12, f. 146.

mixtă cu privire la trecerea vinului dintr-un principat în altul, Vistieria Moldovei a dat dispoziții reprezentanților săi să definitiveze numai articolele asupra cărora n-au fost formulate nici un fel de obiecții, urmînd ca cel referitor la libertatea comercializării vinului să fie tratat între guvernele celor două principate. Aceiași delegați au mai fost însărcinați să culeagă „trebuincioasa lămurire atît de la eforii, precum și de la boieri și alți negustori, de îndemînarea sau necuviința ce s-ar ivi la slobozirea vinurilor dintr-un prințipat în altul“ [32].

Este interesant de remarcat că, în urma investigațiilor întreprinse de eforia Focșanilor Moldovei în rîndul comercianților de vinuri din oraș, aceștia s-au declarat pentru înlăturarea prohibiției trecerii vinului dintr-o parte în alta, cerînd, în schimb, ca banii adunați din taxa încasată să revină municipalității, ale cărei venituri nici „agiung a întîmpina cheltuielile curgătoare la întrebuințările ce să fac“ [33].

Invocînd exemplul precedentelor negocieri din vara anului 1835, și de această dată, la 20 mai 1843, Sfatul Administrativ al Moldovei intervine pe lîngă guvernul Țării Românești în vederea trimiterii la Iași a unui delegat [34]. Numirea acestuia avea să fie mult amînată din cauza rezolvării unor probleme de ordin intern, cărora noul damnitor, Gheorghe Bibescu, le-a acordat prioritate. La sfîrșitul lunii octombrie abia este însărcinat cu această misiune ministrul de interne, vornicul Barbu Știrbei [35] care, sosind la Iași pe la jumătatea lunii noiembrie, a început tratativele cu membrii Sfatului Administrativ. Cum însă, în timpul desfășurării lor, Barbu Știrbei avea să se dovedească intransigent, stăruind în satisfacerea dezideratului Țării Românești în problema trecerii vinului dintr-o parte în alta, precum și a cherestelei, Sfatul Administrativ — avînd girul lui Mihail Sturza — a făcut propunerea ca să fie declarată liberă trecerea băuturilor spirtoase dintr-un principat în altul, alături de cele mai sus amintite, ca o compensație acordată Moldovei [36]. În acest chip, se urmărea ca eventualele pagube pricinuite proprietarilor de vii prin înlăturarea prohibiției importului în Moldova a vinurilor din Țara Românească să fie compensate prin exportul în principatul vecin, fără achitarea taxelor vamale, a băuturilor spirtoase produse în mari cantități la velnițele din Moldova.

Un nou proiect de convenție a fost redactat (alcătuit de această dată din 37 articole) [37], dar care, față de cel din februarie 1843, cuprindea în plus amendamentul venit din partea Moldovei [38], alături de o altă prevedere, nu lipsită de semnificație, ce se referea la cetățenii unui principat sau al celuilalt care, dobîndind proprietăți sub orice titlu — fie în Moldova, fie în Țara Românească, — vor putea cîștiga, totodată, și „dreptate politicească în toată a ei întindere, în cîtă vreme să vor afla șezători în acel prințipat“ [39].

---

[32] Ibidem, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 070, f. 303, 305.
[33] Ibidem, tr. 1 316, op. 1 488, dos. 12, f. 138.
[34] Ibidem, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 070, f. 124.
[35] Arh. St. Buc., Ministerul de Interne al Țării Românești, Administrative, dos. 33/1843, f. 2 ; cf. I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 375.
[36] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 070, f. 145.
[37] Ibidem, f. 149—164. Art. 38 privind termenul de ratificare a convenției urma să fie adăugat ulterior (f. 164).
[38] Ibidem, f. 156.
[39] Ibidem, f. 163. Art. 35 din proiectul de convenție.

Scanned with OKEN Scanner

Încheindu-și misiunea la Iași, Barbu Știrbei a depus pe masa domnitorului raportul său, împreună cu un exemplar din proiectul amintit, atrăgîndu-i atenția, în mod deosebit, asupra conținutului art. 15 privitor la libera trecere dintr-o parte în alta a vinului și a băuturilor spirtoase [40], de acceptarea sau neacceptarea lui atîrnînd, în ultimă instanță, încheierea convenției.

Negocierile de la Iași, din a doua jumătate a lunii noiembrie 1843, au fost considerate de unii contemporani drept o etapă ce trebuia să prefațeze realizarea unificării vamale dintre Moldova și Țara Românească. Această interpretare s-a datorat în special lui Ion Ghica care, în prelegerea inaugurală a cursului de economie politică de la Academia Mihăileană, ținută la 23 noiembrie și intitulată *Despre importanța economiei politice* [41], dezvăluia auditoriului următoarele : „Nu pot să nu vă împărtășesc că în zilele aceste se tratează aici la Iași despre o unitate vămească între Principaturile noastre". Accentuînd asupra faptului că „folosurile ce ar ieși dintr-o asemenea alcătuire nu pot fi măsurate", Ion Ghica a calificat, cu același prilej drept niște „închipuiri" și „năluciri" pagubele pe care cred unii că le-ar pricinui o astfel de uniune celor două principate române. „Astăzi — arăta reputatul economist al timpului — numai interesurile materiale, industria, poate uni și desface neamurile" [42].

Ca partizan al concepției liberului schimb [43], Ion Ghica era convins de necesitatea abolirii întregului sistem vamal ce înconjura Principatele, măsură ce ar garanta — odată cu pătrunderea nestingherită a celor mai diverse mărfuri străine — dezvoltarea din punct de vedere economic a Moldovei și Țării Românești. Alături de această idee, cuprinsă în articolul *Unirea vămilor între Moldova și Valahia*, publicat la începutul anului 1844 [44] — la scurt timp de la încheierea tratativelor duse de Barbu Știrbei la Iași —, Ion Ghica prezenta inconvenientele existenței barierei vamale dintre Principate cu întreținerea căreia se cheltuia uneori mai mult decît se încasa de pe urma taxelor de import-export [45]. Invocînd „pilda vie" a *Zollverein*-ului statelor germane, în care economistul român a văzut un important pas spre unificarea lor politică, el a evidențiat totodată, avantajele pe care le-ar putea aduce realizarea uniunii vamale între Moldova și Țara Românească. În primul rînd, arăta Ion Ghica, s-ar uniformiza prețurile grînelor și a vitelor care, în Moldova — datorită calității — sînt ceva mai ridicate decît cele din Țara Românească ; din cauza concurenței, aceasta din urmă va fi obligată să recurgă la măsuri de îmbunătățire a soiurilor de animale și a semințelor de cereale. Apoi, consumatorii vor avea unele produse la un preț mai mic datorită suprimării tarifului vamal, vor fi evitate cheltuielile făcute de cele două Vistierii cu paza frontierei, vor fi redați ocupației lor principale — agricultura — slujbașii graniței (paznicii și vame-

---

[40] Arh. St. Buc., Ministerul de Interne al Țării Românești, Administrative, dos. 33/1843, f. 6.

[41] A fost publicată în rezumat în „Propășirea", an I, 1844, p. 57—62.

[42] Ibidem, p. 57.

[43] Eugen Demetrescu, *Influența școalei economice liberale în România în veacul al XIX-lea*, București, 1935, p. 73.

[44] „Propășirea", an. I, 1844, p. 2—5 ; articolul a fost reprodus și de George Barițiu în „Gazeta de Transilvania", an. VII, 1844, nr. 15.

[45] „Propășirea", an. I, 1844, p. 3.

şii), recrutaţi, de cele mai multe ori, din mediul rural. În sfîrşit, în desfiinţarea liniei vamale dintre Principatele Române, Ion Ghica vedea înfăptuirea unei „unităţi comerţiale" care, în mod nemijlocit, trebuia să ducă la realizarea unirii politice a Moldovei şi Ţării Româneşti [46]. Se cuvine însă să precizăm că deşi nu a exprimat direct această idee, se poate deduce lesne din exemplul invocat chiar la începutul articolului citat : cel al uniunii vamale a statelor germane şi a consecinţelor ei pe plan politic. De altfel, nu este lipsit de importanţă nici faptul că articolul lui Ion Ghica a fost haşurat de cenzură datorită tocmai aluziilor transparente pe care le făcea cu privire la viitoarea organizare economică, dar mai ales la cea politică a Principatelor, calificate în totalitatea lor drept „periculoase" de administraţia lui Mihail Sturza [47].

Cu acelaşi prilej, Ion Ghica s-a referit şi la anumite convorbiri pe care Barbu Ştirbei le-a avut cu „unii boieri" moldoveni, cărora le-ar fi propus chiar o „unitate comerţială", care presupunea, în esenţă, desfiinţarea barierei vamale dintre principate, stabilirea unui sistem comun de măsuri şi greutăţi, precum şi un curs monetar unic [48]. Informaţia avea să fie preluată şi publicată cu unele detalii şi de către redacţia revistei „Revue de l'Orient", care afirma că propunerea unei uniuni vamale şi postale ar fi fost făcută de Barbu Ştirbei domnitorului Moldovei, Mihail Sturza. Acesta, circumspect faţă de atitudinea Adunării Obşteşti, a manifestat un interes deosebit şi ar fi declarat că subscrie bucuros la aplicarea în practică a unui astfel de plan, nu înainte însă de a consulta Curţile suzerană şi protectoare pentru ca o asemenea uniune să nu antreneze urmări de ordin politic [49]. Deşi din punct de vedere documentar aceste afirmaţii nu pot fi deocamdată controlate, întrucît, cu toate investigaţiile, nu am aflat nici o menţiune în acest sens, nu este exclus ca numai în convorbirile particulare Barbu Ştirbei să fi adus în discuţie această chestiune. În orice caz, proiectul convenţiei înaintat domnitorului Ţării Româneşti de Barbu Stirbei, împreună cu raportul său, nu cuprinde nimic concret în legătură cu propunerile pe care le-ar fi făcut la Iaşi şi amintite de Ion Ghica în articolul citat. De altminteri, în proiectul la care ne-am referit au fost menţinute — alături de amendamentele de care ne-am ocupat — aceleaşi restricţii pentru trecerea dintr-o parte în alta a cerealelor, vitelor, seului şi a sării. Un alt argument pe care trebuie să-l invocăm în sprijinul asertiunii noastre, este refuzul Sfatului Administrativ Extraordinar al Ţării Româneşti de a accepta libera trecere a băuturilor spirtoase, propunere venită din partea Moldovei şi inclusă în proiectul de convenţie redactat cu prilejul celor din urmă negocieri de la Iaşi [50].

Cît priveşte afirmaţia din „Revue de l'Orient" că Mihail Sturza ar fi intenţionat să consulte, în prealabil, Curtea suzerană şi pe cea protectoare în legătură cu înfăptuirea unei uniuni vamale şi poştale între Moldova şi Ţara Românească, pînă la o probare documentată, poate fi considerată — dacă această intenţie a fost într-adevăr făcută cunoscut

---

[46] Ibidem, p. 3—5.
[47] Radu Rosetti, *Cenzura în Moldova*, ARMSI, seria a II-a, tom. XXIX, Bucureşti, 1906—1907, p. 358.
[48] „Propăşirea", an. I, 1944, p. 3.
[49] Revue de l'Orient", Paris, tom. IV, 1846, p. 205.
[50] Arh. St. Buc., Vistieria Ţării Româneşti, dos. 1 393/1845, f. 1.

public — fie ca o abilă manevră diplomatică din partea domnitorului moldovean fie, în caz contrar, ca o dezinformare a redacției revistei citate. Căci — aici sîntem nevoiți să anticipăm puțin lucrurile — atît domnitorul Țării Românești, cît și cel al Moldovei, nu au cerut consimțămîntul nimănui atunci cînd și-au depus iscăliturile pe actul de unicare vamală încheiat, la 30 ianuarie 1846, de reprezentanții celor două principate române. Pe de altă parte însă, atitudinea reținută a lui Mihail Sturza față de propunerile lui Barbu Știrbei — în cazul în care acestea ar fi îmbrăcat un caracter oficial (deși delegatul Țării Românești fusese însărcinat să trateze numai problemele litigioase ale proiectului noului act de convenție) — a fost determinată de eșuarea unor planuri mai vechi aparținînd opoziției muntene din vremea lui Al. D. Ghica care, urmărind, între altele, și unirea politică a celor două principate rezervase domnitorului moldovean scaunul Țării Românești [51]. Din acest punct de vedere nu este exclusă însă posibilitatea ca Mihail Sturza să fie cel care a încurajat din umbră o mai mare apropiere pe tărîm economic între Moldova și Țara Românească [52], intențiile lui conjungîndu-se, în acest caz, cu interesele generale, comune, ale Principatelor.

Desigur că, odată sosit în capitala Moldovei, trimisul Țării Românești a intrat în legătură cu Ion Ghica care, căutînd să „sincronizeze problemele speciale ale Principatelor cu marile concepții din economia politică dominantă a timpului“ [53], avea să-l îndemne pe Barbu Știrbei să sugereze realizarea acelei „uniuni comerciale“. Propunerea acestuia din urmă nu a putut fi făcută decît pe cale particulară, chiar dacă funcția pe care o deținea în aparatul de stat, ca și gradul de rudenie cu Gh. Bibescu, i-ar fi îngăduit să depășească, fără riscuri prea mari, limitele instrucțiilor primite.

Ca reprezentant al generației pașoptiste, care a militat și pentru unirea tuturor românilor într-un singur stat național, Ion Ghica, în speranța de a obține adeziunea Adunărilor Obștești din Iași și București la înfăptuirea unirii pe plan economic a Moldovei și Țării Românești — etapă obligatorie și deosebit de importantă care facilita unirea lor politică — a devansat din punct de vedere teoretic ceea ce avea să se întîmple în realitate peste doi ani. Nu este exclusă nici posibilitatea ca el să se fi inspirat din discuția ce s-a purtat în Occident cu puțin timp înainte, în legătură cu realizarea unei reuniuni vamale între Franța și Belgia [54].

Ceea ce se impune ca o certitudine este faptul că anunțînd cu prilejul deschiderii cursului de economie politică de la Academia Mihăileană tratativele ce se duceau la Iași pentru a „uniune vămească“,

---

[51] O serie de detalii se găsesc în rapoartele consulului francez la Iași, B. Hubert (E. Hurmuzaki, *Corespondență diplomatică și rapoarte consulare franceze*, vol. XVII, București, 1913, p. 723 și urm.). Fără a intra în amănunte, citățm doar un fapt semnificativ din raportul din 22 martie 1839, în care se amintește despre teama nutrită de Mihail Sturza că toate planurile de unire discutate cu B. Hubert să nu ajungă la urechile reprezentanților puterii protectoare, căci astfel va fi grav compromis (p. 739).

[52] După M. Kogălniceanu, care fusese însărcinat, în 1839, să trateze la București arendarea în comun a ocnelor celor două țări române, în 1840, Mihail Sturza îl trimite în capitala Țării Românești pe George Suțu cu aceeași misiune (*ibidem*, p. 765).

[53] Gh. Zane, *op. cit.*, p. 12.

[54] *Ibidem*, p. 10

în favoarea căreia Ion Ghica a pledat și în paginile „Propășirii", el a plănuit să impulsioneze acțiunile oficialităților pe direcția unor noi forme de stimulare a dezvoltării economiei celor două principate prin abolirea, în primul rînd, a liniei vamale dintre ele. Acest deziderat se confunda cu interesele tinerei burghezii căci, prin înfăptuirea unificării vamale, piața unică a Moldovei și a Țării Românești ar fi devenit o realitate ceea ce, în perspectivă, oferea un larg cîmp de activitate în special burgheziei comerciale și, implicit, un pas esențial pe calea unirii politice.

Ne-am oprit și am insistat asupra acestor aspecte mai puțin cunoscute de la sfîrșitul anului 1843 și începutul celui următor, de o importanță cardinală pentru problema noastră, deoarece pentru prima dată, la Iași, a fost pusă chestiunea înlăturării barierelor vamale dintre cele două țări române[55]. Prilejul l-a oferit, desigur, misiunea lui Barbu Știrbei ale cărui rezultate însă nu aveau să se întrevadă imediat. Astfel că, încheierea noii convenții a fost mult tărăgănată, iar cea din 1835 a continuat să fie aplicată.

2. *Convenția de unificare vamală.* Raportul împreună cu proiectul de convenție înaintat domnitorului Țării Românești de trimisul său în capitala Moldovei[56], la sfîrșitul lunii noiembrie 1843, aveau să fie date uitării pentru o perioadă de timp. Gh. Bibescu, în conflict cu Adunarea Obștească, a cărei prorogare o decisese ca urmare a atitudinii acesteia față de concesiunea acordată lui Trandafilov[57], avea să guverneze țara prin decrete-legi vreme de peste doi ani (martie 1844—decembrie 1846)[58]. La acestea, am mai putea adăuga și preocuparea domnitorului de a soluționa o anumită chestiune personală, ceea ce a înveninat și mai mult legăturile dintre Gh. Bibescu și opoziție[59]. Așa se explică de ce punctul de vedere al guvernului Țării Românești față de proiectul de convenție redactat la Iași a fost exprimat cu multă întîrziere.

Cu toate acestea însă, hotărîrea de a definitiva convenția nu fusese abandonată. Mihail Sturza a readus-o în discuție cu ocazia întîlnirilor pe care le-a avut cu Gh. Bibescu. Nu avem certitudinea dacă în timpul întrevederii de la Focșani, din 2—3 noiembrie 1844, a fost abordată și această chestiune, deși domnitorii au ținut „conferenți prelungite"[60]. În schimb, ne este atestată documentar intenția lui Mihail Sturza de a

---

[55] Cu prilejul unei intervenții în Parlament, în ședința din 26 ianuarie 1883, M. Kogălniceanu a făcut următoarea afirmație: „încă de la 1839 am fost trimis de Mihail Sturza la București pentru o unire vamală și economică și d-voastră știți că Zollverein a fost înainte mergătorul pentru unirea Germaniei, dar nu am putut reuși" (*Dezbaterile Adunării Deputaților*, nr. 59 din 26 ianuarie 1883, p. 849). Este vorba de o confuzie datorată anilor care s-au scurs de la data cînd M. Kogălniceanu a fost însărcinat să trateze administrarea comună a ocnelor celor două țări române și nu o uniune vamală, după cum singur precizează într-o scrisoare din 21 martie 1840 trimisă lui C. Hurmuzaki (Al. Bardieru, *Contribuții la cunoașterea activității lui Mhiail Kogălniceanu*, „Mitropolia Moldovei și Sucevei", an. XLIII, 1967, nr. 9—10, p. 631).

[56] Arh. St. Buc., Ministerul de Interne al Țării Românești, Administrative, dos. 33/1843, f. 6.

[57] *Istoria României*, vol. III, București, Edit. Acad., 1964, p. 995.

[58] I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 314, 340

[59] *Ibidem*, p. 337—338.

[60] „Albina românească", an. XVI, 1844, nr. 90, 12 noiembrie, p. 370.

Scanned with OKEN Scanner

discuta cîteva dispoziții din convenția în vigoare[61], cu prilejul întîlnirii de la începutul lunii septembrie 1845, cînd domnitorul Țării Românești urma să vină la Focșani pentru a celebra căsătoria cu Maria Văcărescu. Nu posedăm informații cu privire la convorbirile avute de cei doi domnitori în cursul ultimei întîlniri. Acestea însă, judecate prin prisma rezultatelor ce nu s-au lăsat așteptate, pot fi calificate drept hotărîtoare. Astfel, la 13 decembrie 1845, Sfatul Administrativ Extraordinar al Țării Românești, luînd în dezbatere proiectul de convenție alcătuit la sfîrșitul anului 1843 de Sfatul Administrativ al Moldovei împreună cu Barbu Știrbei, a ajuns la concluzia că modificările introduse erau acceptabile, cu excepția articolului referitor la trecerea vinului și a rachiului dintr-un principat în altul. În ceea ce privește rachiul, același for administrativ a chibzuit și a găsit cu cale ca „să fie potrivit după cum a fost și pînă acuma a intra în prințipat", adică să fie prohibit în continuare importul din Moldova a băuturilor spirtoase[62]. Totodată, în jurnalul încheiat la data menționată mai sus, s-a mai propus ca reprezentantul ce va fi trimis la Iași pentru iscălirea convenției să trateze cu guvernul Moldovei și să pună de acord „micile schimbări", între care și uniformizarea măsurii cotului, întrucît cel al Țării Românești s-a dovedit a fi mai mic decît cel folosit în Moldova. La 2 ianuarie 1846, această însărcinare a fost încredințată logofătului Al. Vilara[63]. Misiunea acestuia avea să fie mult ușurată datorită relațiilor personale ce existau între cei doi domnitori.

Sosit la Iași, la 6 ianuarie[64], potrivit, desigur, indicațiilor primite de la Gh. Bibescu, Al. Vilara a procedat mai întîi la sondarea guvernului Moldovei în legătură cu propunerea de unificare vamală. Acceptarea în principiu de către Mihail Sturza a acestei sugestii a anulat, dintr-o trăsătura de condei, toate proiectele întocmite cu prilejul tratativelor purtate pînă atunci pentru reînnoirea convenției din 1835. În aceste împrejurări, noi instrucțiuni aveau să fie date delegatului Țării Românești aflat în capitala Moldovei.

În raportul, din 16 ianuarie 1846, înaintat domnitorului, Sfatul Administrativ Extraordinar al Țării Românești, însușindu-și propunerea de a se uni vămile celor două țări, socotea că „va fi un izvor de fericire" atunci cînd se vor „rădica dintre dînsele, cu totul, orice barieră pe viitorime și cînd producte, vite, marfă de orice fel și fără excepție, indigenă sau străină, ar fi deopotrivă slobode a trece dintr-un prințipat într-altul și ar fi sau puse la vamă la granițele numai după sirconferența ce încercuiește ambele prințipate, sau la intrare, sau la ieșire prin una dintr-acele graniți, *privindu-să despre acele vămi amîndouă prințipatele ca*

---

[61] La 30 august 1845, stărostia Putnei a cerut Vistieriei să-i expedieze actul convenției întrucît, domnitorul, urmînd să sosească al Focșani la 3 septembrie, intenționează a „tratarisi din el cîteva puncte" (Arh. St. Iași, tr. 1 316, op. 1 488, dos. 12, f. 172).

[62] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 1 393/1845, f. 1.

[63] I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 376. Faptul că a îndeplinit funcția de ministru al justiției în guvernul Țării Românești și a deținut antrepriza ocnelor Moldovei încă din 1838, antrepriză care s-a prelungit apoi pînă în anul 1852, avea să-l recomande pe Alexandru Vilara ca omul cel mai potrivit pentru îndeplinirea acestei misiuni (D. Vitcu, *Istoria salinelor Moldovei în epoca modernă*, Iași, 1987, p. 74—78.

[64] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 1 393/1845, f. 22; cf. I. C. Filitti, *Primele convenții uni....*, p. 188.

unul și același stat“ [65] (sbl. A.M.). În consecință, forul administrativ amintit și-a exprimat părerea, acceptată și de domnitor, ca Vilara, la încheierea convenției „desăvîrșitei uniri a vămilor“, să nu piardă din vedere stabilirea, „după o scumpă și dreaptă analoghie“, a sumelor „ce se vor cuveni respectivelor Vistierii din totalul acestui venit și urmînd atunci a să închipui o singură și uniformă tarifă“ [66].

Cîteva zile mai tîrziu, prin ofisul din 20 ianuarie [67], Mihail Sturza, la rîndul său, a însărcinat membrii Sfatului Administrativ Extraordinar — cărora li s-a adăugat și beizadeaua N. Suțu [68] — să înceapă tratativele cu delegatul Țării Românești pentru alcătuirea unei convenții „pe bazuri împăcătoare îmbinatelor interesuri“ ale Principatelor. Odată depășită faza preparativelor, la 21 ianuarie, reprezentanții Țării Românești și ai Moldovei și-au început lucrările pentru încheierea convenției vamale, în virtutea căreia vămile Principatelor urmau să fie unificate, iar linia vamală, care a dăinuit între ele de-a lungul veacurilor, suprimată pentru totdeauna. Din partea Țării Românești a participat Al. Vilara, iar din partea Moldovei Teodor Balș, Iordache Ghica, Dimitrie Sturza, Lascăr Cantacuzino, Nicolae Mavrocordat și N. Suțu [69].

Spre deosebire de cele anterioare, aceste negocieri aveau să se desfășoare într-o atmosferă de deplină înțelegere. Chiar în primul jurnal, purtînd data de 21 ianuarie — cel mai important de altfel din cele trei cîte au fost redactate — reprezentanții celor două principate au ținut să sublinieze că Moldova și Țara Românească, „legate prin interesuri comune, prin numeroasă relații de vecinătate, prin aceeași legislație și aceeași simpatie politică“, vor înlătura pe viitor din mijlocul lor „greutățile ivite pînă acum“, datorită alcătuirii, „pe bazuri mai întinsă“, a unei convenții „care să aibă statornică urmare și să fie în armonie cu interesurile îmbelor staturi și prin a căruia dispoziție să se înlesnească relațiile de negoț, îndemînarea locuitorilor la trebuințele lor, precum și comunicațiile între îmbele prințipaturi“ [70].

După enunțarea coordonatelor ce vizau realizarea unui acord pe tărîm economic a celor două țări române prin abolirea barierei vamale dintre ele, aceiași delegați au procedat, „în conglăsuire“, la fixarea elementelor de bază ce urmau să figureze în proiectul noii convenții. Astfel, s-a preconizat ca proiectul în discuție să cuprindă, alături de un preambul unde să fie menționate împrejurările în care între Moldova și Țara Românească a mai fost încheiată o convenție, următoarele dispoziții : prelungirea pînă la sfîrșitul anului 1847 a aplicării convenției din 1835 [71], din care, totodată, să fie preluate și modificate numai art.

---

[65] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 1 393/1845, f. 9.
[66] Ibidem, f. 9, 12 ; cf. I. C. Filitti, *Domniile române...*, p. 376.
[67] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 500, f. 1.
[68] Mihail Sturza a ținut ca din delegația Moldovei să facă parte și N. Suțu, pe considerentul că „are desăvîrșite cunoștințî despre împregiurări, ca unul ce a fost lucrători la alcătuirea actului convenției din 1835 și, asămine, și la anul 1842, cînd au fost rînduite comisiile mixte, s-au aflat în trebile statului și îndeaproape relație cu aceste din urmă lucrări“ (ibidem) ; vezi și V. Slăvescu, *Viața și opera economistului Nicolae Suțu (1798—1871)*, București, 1941, p. 36.
[69] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 1 393/1845, f. 18.
[70] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 500, f. 3.
[71] Acest lucru a fost făcut cunoscut celor interesați prin „Buletin, foaie oficială“, an. XVI, 1946, nr. 15, 21 februarie, p. 77—78.

1—4, 12, 17 și 19, celelalte fiind declarate desființate din momentul intrării în vigoare a noii convenții ; locuitorii tîrgurilor din vecinătatea graniței comune vor fi liberi de a trece dintr-o parte în alta pe o durată limitată la trei zile, fără a fi obligați să posede pașapoarte sau bilete de trecere ; desființarea pentru totdeauna, începînd de la 1 ianuarie 1848, a taxelor vamale percepute pînă la această dată pentru toate categoriile de mărfuri, inclusiv cele indigene, trecute peste linia hotarului dintre Moldova și Țara Românească ; mărfurile și produsele „pămîntene", cu excepția sării, vor fi libere de a intra dintr-un principat în celălalt ; taxele de import sau export vor fi încasate o singură dată, la punctul vamal pe unde au intrat sau ieșit mărfurile respective, indiferent de proveniența lor ; o comisie mixtă va fi însărcinată să alcătuiască, în vara anului 1847, condițiile vînzării venitului vămilor celor două principate, precum și o „asemănată tarifă" ce va fi reînnoită din șase în șase ani, pentru mărfurile supuse la plata vămii. Vor fi exceptate de la acest tarif vitele și cerealele integrate unui regim deosebit de taxare la export ; pentru întocmirea tabelului general de tarife, se va avea în vedere media prețurilor mărfurilor sau produselor rezultată din prețurile „a celor din urmă trii ani din amîndouă prințipaturile unite", la care se va aplica procentul de 3% ; arendarea venitului vămilor Moldovei și Țării Românești se va face către un singur cumpărător sau către aceeași „companii", pe perioade egale de timp pentru fiecare din cele două principate, iar guvernul principatului în care se va săvîrși vînzarea va fi obligat a lua și expedia Vistieriei celuilalt principat zălogul depus de către antreprenorul căruia i s-a adjudecat otcupul (arenda) venitului unificat al vămilor ; cuantumul ce va reveni fiecărei Vistierii din prețul obținut la ultimul termen al licitației, va fi de 2/3 pentru Țara Românească și 1/3 pentru Moldova ; în sfîrșit, s-a prevăzut ca durata de aplicare a convenției să fie de zece ani, începînd de la 1 ianuarie 1848, urmînd ca Adunările Obștești Obișnuite să se pronunțe asupra inovațiilor introduse în noul proiect de convenție de către reprezentanții Țării Românești și ai Moldovei, după care, în termen de 15 zile, „sau mai curînd de se va putea face", se va proceda, la Iași, la schimbul ratificațiilor[72].

Odată cu stabilirea principalelor dispoziții ce urmau să capete în actul convenției o formulare mai dezvoltată și mai precisă, fusese realizat un important și decisiv pas spre înfăptuirea unificării vămilor Principatelor Române. Dovada peremptorie a constituie acceptarea fără nici o modificare, „în toată a ei cuprindere", a lucrării întocmite la 21 ianuarie, fapt consemnat prin încheierea celui de al doilea jurnal, din 26 ianuarie, cînd reprezentanții Țării Românești și ai Moldovei au căzut de acord și au hotărît să se treacă la redactarea finală, în două exemplare, a proiectului convenției[73]. Cîteva zile mai tîrziu, la 30 ianuarie 1846, delegații celor două principate au iscălit proiectul[74] ce urma să fie prezentat domnitorilor pentru eventuale îmbunătățiri, ca apoi, după

[72] Arh. St. Iași, Secretaratul de Stat al Moldovei, dos. 1 500, f. 3—4 ; Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 1 393/1845, f. 18, 31.

[73] Ibidem, f. 19 ; Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 500, f. 6.

[74] Ibidem, f. 7 ; Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 1 393/1845, f. 20

aprobarea Adunărilor Obștești, să fie ratificat de Mihail Sturza și Gh. Bibescu [75].

Cu prilejul îndeplinirii ultimei formalități, consemnată, de altfel, în cel de al treilea jurnal, din 31 ianuarie, reprezentanții Principatelor au mai decis ca, pînă la ratificarea convenției, Vistieriile să fie însărcinate cu adunarea datelor necesare întocmirii tarifei comune, acțiune ce va fi încredințată unor comisari speciali desemnați pentru alcătuirea unei astfel de lucrări [76].

Ajuns în fața Adunărilor Obștești Obișnuite, proiectul convenției a fost votat fără a i se mai aduce vreo modificare de fond sau formă. De altfel, acestea, așa cum rezultă și din cuprinsul art. 12 al proiectului, erau chemate să se pronunțe asupra art. 8 cu cele șase alineate, ce alcătuiau, în fapt — după cum vom vedea mai jos cînd ne vom ocupa mai pe larg de prevederile convenției — însăși miezul ei.

La 22 decembrie 1846, Adunarea Obștească Obișnuită a Țării Românești s-a pronunțat în favoarea proiectului prezentat ei prin ofis domnesc [77], sub rezerva că, dacă în perioada de aplicare a convenției unirea vămilor celor două principate ar cauza „vreun scăzămînt acestui venit al țării", atunci, după expirarea termenului de zece ani, adunarea să fie consultată în vederea înlăturării acestei „vătămări", înainte de a se încheia o nouă convenție pentru anii următori [78]. Totodată, a mai considerat necesar să se facă precizarea că, pe granița cu Moldova, vor fi păstrați în continuare slujitorii care vor asigura aplicarea unora dintre dispozițiile convenției, fapt ce nu reieșea cu suficientă claritate din textul proiectului ei [79]. Asupra aceleiași chestiuni avea să se oprească, ceva mai tîrziu, și Sfatul Administrativ al Moldovei. În raportul din 11 decembrie 1847 înaintat domnitorului, acesta era de părere „ca paza marginii despre Valahia să aibă și mai înainte urmare [...] pentru înlesnirea relațiilor prevăzute în convenție și oprirea pribegirii locuitorilor, iar mai cu dinadinsul la întîmplări de epidemie [...] este de trebuință a să mai întări" [80].

În ceea ce privește art. 8 din convenție [81], Adunarea Obștească Obișnuită a Moldovei, în cea de a patra ședință a ei, din 24 ianuarie 1847, l-a „încuviințat în totul, cu osăbirea ca aplicația lui de la anul 1848 să aibă lucrare în viitor pe doisprezece ani" [82]. De asemenea, a mai cerut domnitorului să-i fie supuse spre cercetare și condițiile arendării venitului vămilor celor două țări, îndată ce acestea vor fi întocmite [83].

Îndeplinită și această formalitate, nu mai rămînea decît ca proiectul convenției să fie semnat de cei doi domnitori. Astfel, Gh. Bibescu iscălind convenția, la 31 martie 1847 [84], l-a însărcinat tot pe Al. Vilara cu misiunea de a schimba ratificațiile [85], cerîndu-i, totodată, să prezinte

---

[75] Ibidem, f. 21; Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos 1 500, f. 10.
[76] Ibidem, f. 7; Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 1 393/1845, f. 20.
[77] Ofisul din 5 decembrie 1846 (*APR*, tom. XIV$_1$, București, 1905, p. 357).
[78] *Ibidem*, p. 359.
[79] Ibidem; cf. I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 377.
[80] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 500, f. 71.
[81] Vezi ofisul lui Mihail Sturza din 15 ianuarie 1847 (ibidem, f. 34).
[82] Ibidem, tr. 1 768, op. I, 2 017, dos. 399, f. 205.
[83] Ibidem; vezi și *APR*, tom. XIV$_2$, București, 1905, p. 340—341.
[84] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 1 393/1845, f. 305.
[85] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 500, f. 44.

guvernului Moldovei, cu această ocazie, modificarea propusă la art. 2, în virtutea căreia flăcăii trecuți dintr-un principat în altul au dreptul de a opta, în cazul cînd vor întemeia o familie, asupra locului unde doresc a se statornici[86]. Propunerea domnitorului Țării Românești a fost acceptată în schimbul organizării în capitala Moldovei a vînzării prin licitație — pentru prima perioadă — a venitului vămilor unificate[87]. La 25 aprilie, Mihail Sturza a semnat convenția. În aceeași zi, la Iași, în prezența lui Al. Vilara, a avut loc și schimbul actelor ratificate[88]. Astfel, s-a pus capăt șirului lung de tratative ce s-au desfășurat între Moldova și Țara Românească, cu scopul de a găsi modalitățile și căile cele mai nimerite pentru coordonarea intereselor lor comerciale.

Prin intrarea în vigoare și aplicarea, începînd de la 1 ianuarie 1848, a convenției de unificare a vămilor celor două principate române și a suprimării barierei vamale dintre ele, fapt ce a înlesnit pe plan intern unirea celor două piețe într-una singură, națională, s-a pus una din cele mai importante pietre la temelia edificiului viitorului stat național român.

Convenția redactată, în ianuarie 1846, cuprinde spre deosebire de cea din 1835 și proiectele din anul 1843, numai 12 articole[89], dintre care, mai bine de jumătate, adică art. 2—7, 9 și 10 corespund — cu excepția unor deosebiri pe care le vom arăta — articolelor 1—4, 12, 17 și 19 ale convenției din 1835. Aceasta se explică, în primul rînd, prin faptul că cele două guverne și-au menținut angajamentele mai vechi de a extrăda pe locuitorii birnici, țiganii statului, ai mănăstirilor și ai particularilor[90], precum și pe infractorii și datornicii fugiți dintr-un principat în altul (art. 2, 4). De asemenea, au fost păstrate dispozițiile privind obligația locuitorilor care trec granița comună de a poseda pașapoarte sau bilete de trecere eliberate de jurații satelor, cum era cazul locuitorilor din vecinătatea hotarului care merg la „ale lor cîmpenești îndeletniciri“ (art. 3, 5). Se cuvine să facem observația că, dacă în proiectul de convenție din noiembrie 1843, s-a preconizat acordarea și de drepturi politice locuitorilor ce au dobîndit proprietăți nemișcătoare într-un principat sau altul, pe „cîtă vreme să vor afla șezători în acel prințipat“, la redactarea art. 3 din convenția din 1846 a fost menținută însă prevederea art. 2 din convenția din 1835[91], potrivit

---

[86] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 1 393/1845, f. 307.

[87] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 500, f. 67.

[88] Ibidem ; cf. I. C. Filitti, *Primele convențiuni...*, p. 189.

[89] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 1 393/1845, f. 23—29 ; Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 500, f. 654, 657, exemplar imprimat. Actul convenției, sub următorul titlu : *Actul de convenție între învecinatele principate a Țării Românești și a Moldovei pe al doilea period*, a fost publcat în „Buletin, foaie ofcială“, Iași, an. XV, 1847, nr. 101, 21 decembrie, p. 575—578 ; „Buletin otițial al Prințipatului Țării Românești“, an XVI, 1847, nr. 19, 7 iulie, p. 191—197 ; „Dunărea, jurnal de comerț, agricultură și navigație“, an. II, 1848, nr. 2, 8 ianuarie, p. 6—7 și nr. 3, 15 ianuarie, p. 9—11 ; „Foaie sătească a Prințipatului Moldovei“, an. X, 1848, nr. 2, 11 ianuarie, p. 7, 8 și supl. la nr. 8—9, 25 ianuarie, p. 33—34 ; Gh. Bibescu, *Domnia lui Bibescu*, tom. II, București, 1894, p. 242—250 ; Alexandre A. C. Sturdza, *Règne de Michel Sturdza, prince régnant de Moldavie, 1834—1849*, p. 283—287.

[90] Art. 2 stabilise, între altele, că puteau fi reclamați, pentru a fi redați stăpînilor lor, numai țiganii fugiți după data de 15 iunie 1835.

[91] D. A. Sturdza, C. Colescu-Vartic, *Acte și documente*, vol. VI_2, p. 167.

căreia, în situația amintită, proprietarii respectivi se bucurau numai de drepturi civile.

Alte articole ale convenției din 1835 (art. 12, 19 și, parțial, art. 17)[92], au fost înglobate în actul din 1846 cu oarecari modificări, reclamate de spiritul nou în care a fost conceput acesta din urmă. Astfel, dacă pînă la 1 ianuarie 1848 era interzis transportul pe Siret a cerealelor, vitelor, seului și a sării, începînd însă de la această dată puteau fi duse în aval sau amonte orice fel de marfă sau produse, fără nici un fel de restricție (art. 7).

În ceea ce privește folosirea unității principale de măsură — chila — ce avea valori deosebite, și de această dată nu s-a putut realiza unificarea. De altfel, în treacăt fie spus, această chestiune, ca și cea a uniformizării capacității de măsură a lichidelor — după cum a rezultat din lucrările pentru alcătuirea convenției din 1846 — nu au mai fost abordate în cursul discuțiilor purtate de reprezentanții celor două țări române, tocmai pentru a nu tulbura — credem — atmosfera de înțelegere ce exista, recunoscute fiind, încă de la încheierea convenției din 1835, dificultățile ce s-au ivit la înfăptuirea deziderateloor amintite. În acest sens, dacă pînă la abolirea liniei vamale, la hotarul dintre Moldova și Țara Românească a fost utilizată, numai pentru operațiunile de vămuire și control, chila de 400 ocale, în schimb, prin convenția din 1846 (art. 10), s-a hotărît ca, în diversele tranzacții ce vor avea loc, să fie folosită chila de 240 ocale pentru produsele moldovene și cea de 400 ocale pentru cele ale Țării Românești, excepție făcînd doar înțelegerile exprese dintre vînzători și cumpărători.

Dispozițiile noi și, totodată, cele mai importante ale convenției din 1846, în virtutea cărora între cele două principate urmau să se statornicească în viitor — așa cum se arată și în preambulul actului — „legături temeinice și doveditoare de o adevărată și prietenească armonie între toate cele ce ar privi îndemînatica petrecire a învecinaților locuitori din aceste prințipate întru cele ce înlesnesc ale lor trebuințî, precum și a obștiei mulțămire în comerțialele relații“[93], sînt evidențiate prin art. 6 și, îndeosebi, prin art. 8. Primul prevedea libera trecere dintr-un principat în altul, „pentru casnicile lor trebuințî“, a locuitorilor din localitățile urbane aflate în apropierea hotarului moldo-valah, fie la zilele de tîrg, fie la proprietățile lor, pe un termen limitat la trei zile, fără a fi obligați să posede pașapoarte sau bilete speciale. În condițiile existenței liniei de frontieră dintre Moldova și Țara Românească cu toate atributele ei specifice, această prevedere, alături de cele ale art. 8, a însemnat, practic, eliminarea oricăror formalități birocratice din calea activității comerciale și a relațiilor stabilite între locuitorii Principatelor din zona graniței comune.

Prin art. 8, cu cele șase aliniate ale sale, ce reprezintă chintesența convenției din ianuarie 1846, s-a consfințit, în primul rînd, desființarea taxelor vamale percepute la hotarul dintre Moldova și Țara Românească, s-au pus bazele noului regim vamal ce urma să ia locul celui instaurat cu prilejul convenției din 8 iulie 1835. Mărfurile și produsele indigene (vite, băuturi, lemne și „orice alt product al prințipaturilor învecinate,

---

[92] Art. 17 se referea la obligația Focșanilor Moldovei de a da părții Țării Românești „patru măsuri“ de apă potabilă.

[93] „Buletin, foaie oficială“, an. XV, 1847, nr. 101, 21 decembrie, p. 575.

fără osebire de feli"), afară de sare, erau libere, prin reciprocitate, de a intra dintr-un principat în altul, fără a fi supuse la vreo taxă vamală, cu condiția achitării accizelor încasate de sfaturile orășenești sau eforii pentru dreptul de desfacere a mărfurilor în orașele respective. De asemenea, pentru mărfurile și produsele „pămîntene", aduse dintr-un principat și exportate prin punctele vamale ale celuilalt, taxele vamale urmau a fi plătite cîrmuirii peste a cărei granițe se efectua exportul. În ceea ce privește mărfurile străine, o dată achitată vama la import, acestea puteau fi transportate și desfăcute spre vînzare în orice localitate din Moldova și Țara Românească, nefiind scutite, în schimb, de plata accizelor de care am amintit. În sfîrșit, mărfurile străine, destinate unuia din principate se bucurau de libertatea de tranzitare pe teritoriul celuilalt, cei ce le importau fiind îndatorați să se supună regulilor stabilite pentru tranzit. În această situație, taxele vamale urmau să fie achitate la locul desfacerii mărfurilor.

După cum se poate lesne constata, din cele expuse mai sus, dispozițiile cuprinse în art. 8 și în primele trei aliniate (a, b și c)[94], sînt consacrate exclusiv desființării barierei vamale dintre cele două principate și, o dată cu aceasta, a liberalizării circulației mărfurilor, indiferent de proveniența lor, pe întreg teritoriul Moldovei și al Țării Românești. De aici și importanța deosebită, din punct de vedere economic, al acestor prevederi pentru procesul de formare a pieței unice a celor două principate, care a prefațat unirea lor politică.

Următoarele aliniate (d, e și f)[95] sînt consacrate modalităților de alcătuire a tarifelor comune, condițiilor de arendare a venitului vămilor unificate, precum și stabilirii părții ce va reveni fiecărei administrații centrale din suma obținută din licitarea acestui venit.

În vara anului 1847, potrivit instrucțiunilor elaborate de guvernele celor două țări române, o comisie mixtă formată din specialiști urma să fie însărcinată cu redactarea condițiilor de arendare a venitului vămilor și a unor tarife comune pentru toate mărfurile supuse taxelor vamale, care va fi reînnoită din șase în șase ani. Tabelul de tarife comune trebuia să cuprindă media prețului pentru fiecare marfă în parte, medie rezultată din prețurile curente din ambele principate pe ultimii trei ani, asupra căreia se aplica procentul de 3%. În mod expres, s-a specificat că, de la acest tarif, vor fi exceptate exportul de vite și cel de cereale pentru care era stabilită „osăbită plată".

Venitul vămilor Moldovei și Țării Românești va fi arendat prin licitație, pe baza condițiilor și tarifelor comune întocmite, aceluiași cumpărător, pe perioade de timp egale pentru fiecare principat în parte, guvernele obligîndu-se reciproc, în acest caz, de a lua unul în numele altuia garanțiile depuse de cel căruia îi va fi adjudecată arenda. Din suma obținută la ultimul termen al licitației, Vistieriei Țării Românești îi reveneau 2/3, iar celei a Moldovei 1/3.

Prin ultimele două articole ale convenției din ianuarie 1846 (art. 11 și 12) erau fixate atît termenul de aplicare, cît și îndatorirea Adunărilor Obștești de a se pronunța asupra cuprinsului art. 8.

---

[94] *Ibidem*, p. 575—577.
[95] *Ibidem*, p. 577—578.

În ceea ce privește termenul de aplicare, ținem să facem observația că, între cele două exemplare ale actului convenției, care au făcut obiectul schimbului de ratificări la Iași, a existat o neconcordanță. Dacă în textul convenției al cărei proiect a fost dezbătut la București a fost menținută hotărîrea adoptată de reprezentanții celor două principate, prin jurnalul din 21 ianuarie 1846, ca perioada de aplicare a convenției să să fie luat în considerație termenul prevăzut în actul ratificat de domnul Adunării Obștești Obișnuite a Moldovei, termenul a fost prelungit la 12 ani [97]. Cu această modificare adusă art. 11, exemplarul de la Iași al convenției a fost semnat de Mihail Sturza [98]. O încercare de a înlătura această nepotrivire a făcut-o Secretariatul de Stat al Moldovei care, prin adresa din 18 decembrie 1847 [99], a cerut celui din Țara Românească să fie luat în considerație termenul prevăzut în actul ratificat de domnul Moldovei, mai ales că venitul vămilor Principatelor fusese arendat, la acea dată, pe o primă perioadă de șase ani. Intervenția s-a dovedit tardivă, căci — așa cum reiese din răspunsul Secretariatului de Stat al Țării Românești — Adunarea Obștească Obișnuită pronunțîndu-se asupra textului convenției, orice modificare putea fi operată numai cu aprobarea ei. Or, cum pînă la expirarea contractului de arendare „fiind îndestulă vreme, să poate chibzui atunci primirea acestii măsuri“ [100].

Alături de menținerea unităților de măsură cu valori deosebite — un sistem greoi care avea să creeze dificultăți în diferse tranzacții comerciale — în actul convenției de unificare vamală nu a fost menționat cu suficientă claritate dacă trecerea diferitelor mărfuri și produse dintr-un principat în altul se putea efectua, în exclusivitate, numai pe hotarul comun. După cum vom vedea, această ipreciziune avea să dea naștere la confuzii și să determine pe unii negustori să folosească și o altă cale de transport, mult mai puțin costisitoare decît cele de pe uscat, transportul pe Dunăre a unor mărfuri din Galați la unele porturi ale Țării Românești de pe malul stîng al fluviului.

După cum am mai amintit, o dată cu suprimarea liniei vamale dintre Moldova și Țara Românească, au fost înlăturate orice fel de restricții din calea circulației mărfurilor dintre cele două principate, excepție făcînd doar sarea — lesne de înțeles de ce — a cărei trecere dintr-o parte în alta a rămas, în continuare, interzisă. Din punct de vedere economic, importanța acestui act pentru formarea pieței unice a principatelor este foarte mare. De altfel, însuși domnitorul Țării Românești, în mesajul său adresat Adunării Obștești Obișnuite, în ianuarie 1848, cu ocazia deschiderii lucrărilor, sublinia, între altele că „Împreunarea vămilor prințipatului nostru cu ale Moldovei au ridicat vătămătoarea stavilă care oprea slobodul schimb al productelor lor“ [101]. La rîndul lui, Mihail Sturza, într-un prilej asemănător, a relevat foloasele însemnate pe care le vor avea Principatele Române în urma eliminării obstacolelor din calea relațiilor lor bilaterale, accentuînd, semnificativ, asupra faptului că Mol-

---

[96] „Buletin ofițial al Principatului Țării Românești“, an. XVI, 1847, 7 iulie, p. 197.
[97] *APR*, tom. XVI, p. 340.
[98] „Buletin, foaie oficială“, an. XV, 1847, nr. 101, p. 378.
[99] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 500, f. 77.
[100] Ibidem, f. 107. Adresa de răspuns poartă data de 16 ianuarie 1848.
[101] *Anul 1848 în Principatele române*, vol. I, București, 1902, p. 122—123.

Scanned with OKEN Scanner

dova și Țara Românească, „în existența lor politică, sînt unite de aproape cu aceleași legături“ [102].

Cum era și de așteptat, ratificarea convenției din ianuarie 1846 și punerea ei în aplicare, începînd de la 1 ianuarie 1848, a fost comentată cu interes, atît în lumea comercială a țărilor române, cît și peste hotarele acestora. Astfel, obștea orașului Focșani, partea Moldovei, în scrisoarea de felicitare din 1 ianuarie 1847, adresată dregătorului ținutului, cu ocazia Anului Nou, aprecia „rădicarea vămii dintre prințipaturi“ drept hotărîtoare nu numai pentru dezvoltarea și „înlesnirea negoțului nostru“, ci și pentru înflorirea orașului [103].

Reproducînd o corespondență a unui ziar din Triest în care era salutată abolirea liniei vamale dintre Moldova și Țara Românească [104], „Albina românească“, din 15 ianuarie 1848, a publicat, totodată, un foileton în care se sublinia importanța acestui eveniment în următoarele cuvinte : „Astăzi s-au făcut amestecarea apelor mărginene a⟨le⟩ Milcovului. Născute din o singură obîrșie de sute de ani, ele curgeau în două șiroaie egoistice, ce despărțeau interesele comerciale a⟨le⟩ unei singure națiii [...], care astăzi, și după îndemnul așezămintelor politice, se unește prin legături morale și materiale“ [105]. Autorul anonim al acestui foileton descriind manifestările care au avut la Focșani în prima zi a intrării în vigoare a convenției, ce „au dărîmat astăzi barierile vămii“ dintre cele două principate, arăta că locuitorii ambelor părți ale orașului au sărbătorit împreună evenimentul : „toată politia luă o față de serbare [...] politică, bucuria nu era personală, ce publică, nu formalitate, ce un adevăr“. În seara aceleiași zile, o numeroasă adunare, și „din cele mai strălucite“, a încheiat prima zi a anului 1848, „care fiind pentru lumea comercială o nouă eră, se cuvine a fi intitulată : *anul întîi a⟨l⟩ libertății comerciale*“ [106] (sbl. în text.).

3. *Atitudinea unor puteri europene față de noul regim vamal al Moldovei și al Țării Românești.* Unificarea vamală dintre cele două principate a fost apreciată de către unii reprezentanți ai statelor europene acreditați la Iași și București, în funcție de interesele lor economice și politice în această parte a continentului.

---

[102] *APR*, tom. XV$_2$, București, 1908, p. 1 028.
[103] „Buletin, foaie oficială“, an. XV, 1847, nr. 9, 30 ianuarie, p. 51.
[104] „Albina românească“, an. XIX, 1847, nr. 55, 13 iulie, p. 223.
[105] *Ibidem*, an. XX, 1848, nr. 5, 15 ianuarie, p. 17.
[106] Ibidem. În primul său raport pe anul 1848 înaintat Departamentului de Interne, vornicul Iordache Pruncu, ispravnic de Putna, referindu-se la același eveniment, scria următoarele : „Astăzi, cu sărbarea Anului Nou, au venit la casa gios iscălitului, într-un mare număr, toată obștie orașului Focșani, boieri și neguțitori și cu un mari entuziasm de bucurii spuindu-mi că cei mai mulți au fost însuși la casa vămilor di aicea și pe la celi mai multe puncturi ale hotarului și trecînd de la o parte la alta nu s-au găsit împotriviți de către nimi, ci au găsit numai crile (pîlcuri, cete — A.M.) de noroade de pe la megieșîtele sate, carile venisă spre asămine încredințare și care în glasuri mari binicuvînta numile preînălțatului domn și cu toții, într-un glas, ne-au cerut ca zioa de astăzi să să prăznuiască și să-s cinstească ca o zî universală și de pomenire facirilor de bini [...], atît acum, cît și pe viitorime în veci, cerînd ca numaidecît să fiu și eu la această sărbari cu toții“. Dar cum în acel moment starostele de Putna era suferind, „au hotărît cu toții — arăta raportul — de a veni la casa gios iscălitului spre a să urma această vesălă sărbare în numile preînălțatului stăpîn, cu muzică, băuturi, tunuri, luminații și altele ci poate aștepta cineva de la un norod plin de entuziasm și de bucurii“ (Arh. St. Iași, tr. 1 772, op. 2 020, dos. 45 970, f. 1).

Așa, bunăoară, Codrika, consulul francez din capitala Moldovei, în raportul său către Guizot, îl informa pe acesta despre adoptarea actului convenției de către cele două adunări obștești, lansîndu-se într-o serie de presupuneri și speculații de ordin politic care, pe scurt, se refereau la faptul că unirea intereselor comerciale ale Principatelor Române puteau folosi drept prilej uneia dintre puterile vecine pentru a-și accentua și mai mult influența în cele două țări [107]. În același timp, Codrika își mai exprimase părerea că de pe urma acestui „aranjament", Moldova este cea care profită din punct de vedere comercial, datorită debușeului ce i se oferea pentru a-și plasa băuturile spirtoase, produse în mari cantități la velnițele din partea de nord a țării. Totodată, cerealele și vitele Țării Românești ar fi concurate la export de cele ale Moldovei, superioare sub raportul calității. Dacă aceasta ar fi fost realitatea, balanța comercială a Țării Românești ar fi trebuit să înregistreze o stagnare a exportului. Or, după cum este îndeobște cunoscut, după 1848, volumul principalelor produse (cereale și vite) exportate din Principate a cunoscut o continuă creștere [108], care nu poate fi pusă pe seama Moldovei. Dealtminteri, după cum observa și Ion Ghica la 1844, odată cu abolirea liniei vamale dintre cele două principate, Țara Românească va fi determinată să-și amelioreze calitatea produselor „prin încrucișarea vitelor și prin sămînța moldovenească", ceea ce avea să-i aducă „mari folosuri în viitor" [109].

De altă părere a fost consulul francez de la București, de Nion, care aprecia că Gh. Bibescu părea atașat mai degrabă de aspectul politic al „aranjamentului" încheiat între Principate decît de latura economică, comercială, și chiar dacă pentru un moment Țara Românească va avea unele pierderi, „acest nou element de unire și de solidaritate între cele regiuni limitrofe" va oferi, într-un viitor apropiat, nu numai locuitorilor, ci și țării, mari compensații [110]. Observația consulului francez nu trebuie să surprindă, întrucît, prin poziția lor și din cauza situației juridice internaționale în care se aflau cele două principate române atît Mihail Sturza, cît și Gh. Bibescu au fost nevoiți să adopte o atitudine circumspectă, care să nu dezvăluie sau să stîrnească bănuieli asupra existenței și a unui obiectiv politic al unificării vamale dintre Moldova și Țara Românească. Este locul să facem precizarea că, în deceniul al cincilea al secolului trecut, ideea înfăptuirii unității politice începuse să fie îmbrățișată de toate clasele sociale ale societății românești deși, evident, interesele acestora față de realizarea acestui deziderat național nu au coincis.

În timp ce convenția vamală din ianuarie 1846 era calificată de un alt consul francez, Guéroult, drept un act în virtutea căruia Moldova și Țara Românească și-au constituit o „piață importantă [111], această inițiativă a fost privită cu multă suspiciune de unele țări europene cu care Principatele întreținea legături comerciale. Astfel, prin nota sa din

---

[107] Pentru detalii, vezi raportul lui Codrika către Guizot din 1 martie 1847, E. Hurmuzaki, *op. cit.*, vol. XVIII, București, 1917, p. 4—5.

[108] *Istoria României*, vol. IV, București, Edit. Acad., 1964, p. 209.

[109] „Propășirea", an. I, 1844, p. 4—5.

[110] E. Hurmuzaki, *op. cit.*, vol. XVII, p. 1 125.

[111] Raportul lui Guéroult către Guizot din 7 noiembrie 1847 (*ibidem*, vol. XVIII, p. 41).

8 august 1847 înaintată Secretariatului de Stat al Moldovei, consulul Prusiei, Emil von Richthoffen, făcea cunoscut că a fost autorizat de guvernul său să-şi exprime îngrijorarea faţă de acţiunea celor două principate [112]. Unificarea lor vamală apărea în ochii Prusiei ca un prilej de a modifica şi chiar de a se sustrage prevederilor tratatului încheiat de aceasta cu Poarta de 10/22 octombrie 1840, care — pretindea Richthoffen — se aplica şi Moldovei, precum şi Ţării Româneşti, pe care le considera în mod nejustificat ca făcînd parte integrantă din Imperiul otoman. Învinuirile aduse guvernelor celor două principate se întemeiau şi pe unele stipulaţii din condiţiile arendării venitului vămilor unificate, care stabileau în mod precis că sub noţiunile de „graniţă, margine sau hotar să înţelege [...] linia hotarîlor încungiurătoare amînduror prinţipaturilor", unde vor fi supuse taxelor vamale de 3% toate mărfurile ce se vor exporta din cele două ţări române, indiferent de natura proveniinţei lor [113], bineînţeles, cu excepţia celor străine aflate în tranzit. Aceste prevederi au fost interpretate de guvernul prusac ca o încălcare a art. V din tratatul amintit, care preciza că mărfurile aduse din Prusia şi alte state germane şi desfăcute în Imperiul otoman, o dată achitată vama de 5%, puteau fi transportate în orice loc a imperiului fără a mai fi supuse la alte taxe vamale [114].

În răspunsul său, din 12 septembrie 1847, Secretariatul de Stat al Moldovei, respingînd acuzaţiile lipsite de temei formulate de guvernul Prusiei prin reprezentantul său de la Iaşi, arăta că taxa de 3% *ad valorem* este „aplicată după urmarea legiuită din învechime pînă şi la mărfurilei i productele ce vindem Turciei". Iar guvernele celor două principate române, ca urmare a situaţiei lor faţă de Imperiul otoman, putere suzerană, pot lua pe plan intern, fără a da socoteală nimănui, „dispoziţiile ce sînt neapărate în interesul statului". Din acest punct de vedere, unificarea vămilor Moldovei şi Ţării Româneşti — se sublinia în aceeaşi notă de răspuns — este un rezultat firesc al unor măsuri ce au drept „pravăţ a să face mai multă îndemînare relaţiilor de împărtăşire între îmbele prinţipate la care sînt slobode după aşezămintele ce le poveţuiesc şi în acestea să privească şi a înlesnirii însemnătoare negoţului îndeobşte" [115].

În sfîrşit, Austria, ca unul din cele mai interesate state în relaţiile comerciale cu Principatele, a adoptat faţă de actul unificării vamale o poziţie de expectativă. În nota din 19 noiembrie 1847, expediată agentului consular de la Iaşi, A. d'Eisenbach [116], remisă în copie domnitorului zece zile mai tîrziu [117], Metternich afirma că e prea devreme să se pronunţe asupra acestei măsuri administrative şi că îşi rezerva dreptul de a interveni pe lîngă guvernele Moldovei şi Ţării Româneşti îndată ce aplicarea convenţiei ar contraveni acordurilor în vigoare dintre Austria şi Turcia. În realitate, explicarea acestei expectative o găsim în tendinţa Austriei de a folosi orice prilej pentru a-şi realiza planurile mai vechi de expansiune economică în Moldova şi Ţara Românească. Numeroasele

---

112 Arh. St. Iaşi, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 500, f. 50—51.
113 Art. 1 şi 4 din condiţiile vînzării venitului vămilor Moldovei (ibidem, tr. 1 768, op. I, 2 017, dos. 407, f. 82), şi art. 2 din cele ale Ţării Româneşti (f. 88).
114 Ibidem, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 500, f. 50—51.
115 Ibidem, f. 54—55.
116 Ibidem, dos. 1 637, f. 24.
117 Ibidem, f. 25.

sondaje urmate de studii speciale întreprinse în această direcţie de către experţi austrieci, dezvăluie de ce cabinetul de la Viena a cerut Porţii consimţămîntul în vederea încheierii unei înţelegeri economice directe între Austria şi cele două ţări române[118]. Autonomia internă a acestora, la care se adăuga acum şi unificarea vamală, venea tocmai în întîmpinarea realizării proiectului de încheiere a unui tratat comercial între Imperiul habsburgic şi Principate şi pentru care Metternich a militat cu perseverenţă.

Este interesant de notat punctul de vedere al redacţiei „Gazetei de Transilvania" care aprecia că planurile de unificare vamală ce se proiectau în acel timp între statele germane şi Austria, ca şi între acestea din urmă şi Ungaria, au fost golite de scopul lor iniţial — cel economic — adevăratul obiectiv transformîndu-se „într-un plan grandios de supunere şi subjugarea altor popoare". De aceea se considera că „vămile Moldo-României au devenit, asemenea, întrebăciune politică", întrucît, în faţa unor astfel de ameninţări, „moldo-românii [...] se sculară ca printr-o lovitură şi toţi opuseră la planul nemţesc planurile lor particulare"[119]. În condiţiile creşterii asupririi naţionale a românilor din Transilvania şi în faţa eforturilor asidue, în special din partea Austriei, de a-şi extinde, pe diferite căi, dominaţia şi asupra Principatelor, înfăptuirea unificării vamale a fost privită ca un succes deosebit care a barat orice tendinţă de acaparare a citadelei românismului reprezentată prin Moldova şi Ţara Românească.

Desigur, ar fi fost foarte interesant să alăturăm acestor atitudini şi poziţiile Porţii şi Rusiei. Dar, spre regretul nostru, după toate investigaţiile, nu am găsit, pînă în prezent, nici o menţiune documentară în legătură cu poziţia acestor două puteri faţă de convenţia încheiată la 30 ianuarie 1846 de Moldova şi Ţara Românească. Nu ar fi exclus însă ca atît Turcia, cît şi Rusia, să fi apreciat acest act drept o firească urmare a aplicării art. 372 din Regulamentul organic al Ţării Româneşti[120] şi a art. 427 din cel al Moldovei[121], ce stabileau că „locuitorii acestor două prinţipaturi se vor împărtăşi deopotrivă la toate folosurile neguţătoreşti", în conformitate cu cele prevăzute la art. 152 şi 164 din Regulamentul organic al Moldovei şi art. 159 din cel al Ţării Româneşti, de care, de altfel, ne-am mai ocupat în cuprinsul lucrării. În sprijinul acestei ipoteze poate fi invocată nu numai autonomia internă recunoscută Moldovei şi Ţării Româneşti, în virtutea căreia legăturile şi aranjamentele bilaterale erau scoase — cel puţin teoretic — de sub incidenţa dreptului de intervenţie pe care o aveau atît Poarta otomană, în calitate de putere suzerană, cît şi Rusia, ca putere protectoare. Şi citînd un alt precedent, acestea, de altfel, nu au fost consultate nici cu prilejul încheierii convenţiei din 1835. Dar revelatoare ni se pare poziţia şi tonul adoptat în nota de răspuns a guvernului Moldovei în numele celor două principate la protestul Prusiei, precum şi faptul că aceasta din urmă nu a mai formulat alte obiecţii, în aceeaşi chestiune, şi în faţa Puterii suzerane. Un răspuns exact însă la această problemă, care să confirme sau să

---

[118] Adolf Beer, *Die österreichische Handelspolitik im neunzehnten Jahrhundert*, Wien, 1891, p. 415 ; vezi şi p. 400 şi urm.

[119] „Gazeta Transilvaniei", an. XIII, 1850, nr. 25, 23 octombrie, p. 100.

[120] *APR*, tom I_1, p. 357.

[121] *Ibidem*, tom I_2, p. 222.

infirme presupunerea noastră, nu ni-l poate da decît o cercetare atentă a informațiilor documentare cu privire la Principate păstrate în arhivele sovietice și cele turcești.

În concluzie, convenția din 1835 a dovedit, în scurt timp, absoluta necesitate a reglementării pe alte baze, mult mai largi și în acord cu aspirațiile timpului, a relațiilor bilaterale dintre cele două țări surori — Moldova și Țara Românească. Cu toate că în cursul tratativelor care s-au desfășurat între cele două guverne pentru realizarea unificării vamale, s-au ivit unele neînțelegeri ce au determinat tergiversări nedorite, izvorîte, cum era și firesc, din necesitatea de a găsi o soluție adecvată coordonării intereselor economice ale Principatelor Române, în cele din urmă, avea să iasă învingător spiritul înțelegerii. Deși a cuprins sub o formă mai mult sau mai puțin modificată o serie de dispoziții ale convenției anterioare, în virtutea cărora cele două țări române și-au prelungit unele obligații reciproce, convenția, încheiată la 30 ianuarie 1846, reprezintă primul și cel mai însemnat pas ce a precedat pe tărîm economic unirea politică a Moldovei și Țării Românești din 1859. Formarea pieței unice, ca fază de o deosebită importanță pentru realizarea acestui deziderat politic, a fost posibilă numai prin desființarea barierei vamale și liberalizarea circulației mărfurilor între cele două țări române, cu toate că, din punct de vedere administrativ, vămile au continuat să funcționeze separat fiind subordonate direct Vistieriilor respective. În condițiile existenței unor strînse și permanente legături comerciale cu Transilvania, odată cu abolirea liniei vamale de pe hotarul moldo-valah au fost înlăturate numeroasele restricții din calea mărfurilor provenite de peste Carpați și destinate fie Moldovei, fie Țării Românești, contribuind la conturarea cu și mai mare pregnanță a unei comunități economice a celor trei țări române.

Aplicarea convenției din ianuarie 1846 a întîmpinat o serie de greutăți ce s-au datorat, în cea mai mare parte, unei prevederi care nu a făcut notă discordantă cu unele practici frecvente în acel timp, și anume : arendarea unor particulari a venitului vămilor unificate a celor două principate române.

Scanned with OKEN Scanner

III. APLICAREA CONVENȚIEI DE UNIFICARE VAMALĂ DINTRE CELE DOUĂ PRINCIPATE ROMÂNE

Spre deosebire de împrejurările în care s-au desfășurat tratativele pentru încheierea convenției de unificare vamală dintre Moldova și Țara Românească, aplicarea convenției avea să se realizeze în condiții cu totul deosebite. Revoluția de la 1848 a zguduit orînduirea feudală în descompunere din țările române. Situația generală de instabilitate datorată ocupației militare a Principatelor Române de către trupele Puterii protectoare și, apoi, de cele ale Austriei, ca și izbucnirea războiului Crimeii, aveau să genereze stări de excepție, care s-au repercutat și asupra vieții social-economice și politice din Țara Românească și Moldova.

1. *Organizarea administrării vămilor unite. Antrepriza C. Ciocan (1848—1853).* Lucrările pentru transpunerea în practică a convenției din 30 ianuarie 1846 au demarat o dată cu întoarcerea la București a lui Al. Vilara. În baza rezoluției domnești de pe raportul acestuia [1], Sfatul Administrativ Extraordinar al Țării Românești, apreciind „pomenita convenție folositoare la reciprocele trebuințe ale acestor învecinate staturi, cît și la înaintarea comerțului", a decis, la 19 februarie 1846 [2], ca titularul Departamentului de Finanțe să se preocupe de adunarea datelor necesare pentru alcătuirea condițiilor necesare arendării vămilor și întocmirea unor tarife comune ambelor țări. Prin ofis domnesc, aceleași obligații au fost fixate și Vistieriei Moldovei [3]. Este interesant de remarcat că, la rîndul lor, aceste două instituții centrale, respectînd spiritul convenției, în dorința de a adopta, cu acest prilej, noi măsuri pentru înlesnirea comerțului în general și de a crea și asigura un cadru propice desfășurării unei activități de schimb uniforme pe întreg teritoriul Principatelor, privit ca un tot unitar, a încredințat unor comisii, formate în majoritate din negustori de frunte [4], sarcina redactării în

---

[1] Raportul privind *Tratația convenții începute de la anul 1848*, poartă data de 9 februarie 1846 (Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 1 393/1845, f. 22). Confirmînd, la 25 februarie, primirea unei copii de pe raportul citat, Secretariatul de Stat al Moldovei aprecia că o „asemenea reținprocă relație prin o împreunare a ideilor și o întărită armonie în lucrări să dovedește această adevărată țintire către binele obștesc și interesul ambelor staturi" (Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 500, f. 18).

[2] Arh. St. Buc., Visteria Țării Românești, dos. 1 393/1854, f. 54.

[3] Arh. St. Iași, tr. 1 768, op. I 2 017, dos. 399, f. 2.

[4] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos 1 393/1845, f. 56; Vistieria Moldovei, „fiind în neputință a aduce în săvîrșire o așa lucrari", a apelat la mai marele staroste din Iași care, împreună cu alți negustori, a procedat la adunarea datelor necesare tarifelor și îmbunătățirea condițiilor antreprizei venitului vămilor (Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 500, f. 26).

primă formă a tarifelor comune și a amendării condițiilor de antrepriză în vigoare, pe baza cărora vămile Moldovei și ale Țării Românești continuau să fie arendate separat pînă la sfîrșitul anului 1847.

Nu toate propunerile venite din partea comisiilor amintite aveau să capete însă o consacrare practică. Așa, bunăoară, Sfatul Administrativ al Țării Românești, analizînd „părerile emboricești comisii", le-a găsit „în cea mai mare parte numai în folosul exportatorilor" [5], ceea ce presupune o diminuare a veniturilor statului realizate din taxele vamale [6], lucru care nu putea fi acceptat. Punctul de vedere al comisiei pomenite nu poate să surprindă din moment ce volumul produselor exportate din Principate a înregistrat, după 1829, cu unele excepții, o creștere continuă de la an la an. În aceste condiții, atît boierii, cît și negustorii, antrenați în activitatea de valorificare pe piețele străine a produselor românești, au urmărit obținerea unor avantaje din partea și pe seama statului. Chestiunea avea să apară mai limpede exprimată în petiția-proclamație prezentată domnitorului la 28 martie 1848 de revoluționarii moldoveni unde, între altele, s-a cerut ca exportul cerealelor să fie degrevat de orice tarife vamale.

În toamna anului 1846 preparativele preliminare pentru alcătuirea tarifelor comune și a condițiilor arendării vămilor unite a celor două principate române fuseseră încheiate [7]. Urma să fie stabilită comisia mixtă care să desăvîrșească și să pună de acord aceste două lucrări. Din partea Moldovei, au fost numiți vistiernicul Lascăr Cantacuzino, vornicul Vasile Beldiman și postelnicul Iacovache Veisa, iar din partea Țării Românești, logofătul Alexandru Vilara [8]. Aceștia, în urma dezbaterilor desfășurate de-a lungul mai multor ședințe, au definitivat — așa după cum reiese din jurnalul încheiat la 20 aprilie 1847 — tabelul de tarife comune și condițiile arendării vămilor unite, pe care le-au întocmit în cîte două exemplare [9].

Tarifa pentru prețul mărfurilor de exportație care este de temei la luarea vămii în îmbe prințipate pe șasă ani începători de la 1 ghenari 1848, valabilă pînă în anul 1853 [10], cuprinde, pentru fiecare categorie de marfă indigenă (tabelul însumează peste 600 de poziții) destinată exportului, prețul mediu general al acesteia, rezultat din prețurile de „mijloc" a ultimilor trei ani (1843, 1844, 1845) din fiecare principat [11]. Calcularea taxei de 3% *ad valorem* s-a făcut însă după ce prețurilor generale medii li s-au aplicat o diminuare de 5%, operațiune justificată — dat fiind starea necorespunzătoare a șoselelor din Principatele Române — de cheltuielile pe care le aveau de suportat negustorii la transportarea mărfurilor.

---

[5] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 1 393/1845, f. 93.

[6] S-a propus înglobarea tuturor produselor importate sau exportate în același contract de arendare a venitului vămilor, aplicarea unui scăzămînt de 10% la seul, cervișul și untul exportate, de regulă, în vase de lut, scutirea de taxe vamale la importul vitelor de rasă și a semințelor de tot felul pentru „îndreptarea celor din țară" ș.a. (ibidem, f. 101—102, 105—107, 110—111).

[7] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 500, f. 27—28.

[8] Ibidem, tr. 1 768, op. I 2 017, dos. 399, f. 211.

[9] Ibidem, f. 213.

[10] Tipărită la Iași de Institutul „Albinei", 1848, 14 p.

[11] Comisia mixtă a avut în vedere numai cursul oficial — cel al Vistieriei (Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 1 393/1845, f. 327).

În ceea ce privește însă condițiile arendării vămilor unite, acestea au fost alcătuite separat pentru fiecare principat, antreprenorul urmînd să răspundă de respectarea lor față de Vistieriile respective. Ceea ce este de reținut pentru problema noastră, se rezumă la conținutul unor articole care obligau arendașul să aplice întocmai prevederile cuprinse în actul convenției referitoare la noul regim de unificare vamală dintre Principate. Între acestea, cele mai importante sînt art. 1 din condițiile vămilor Moldovei și art. 3 din cele ale Țării Românești, care nu îngăduiau perceperea nici unei taxe vamale pe hotarul comun, și art. 12 și, respectiv, 6 care interziceau intrarea în Principatele Române a cerealelor, a băuturilor spirtoase și a vitelor, cu excepția celor de proveniență autohtonă, ce puteau trece dintr-o parte în alta potrivit art. 8 din convenție [12].

Prin ofis domnesc [13], Vistieria Moldovei a fost împuternicită să dea publicității datele licitației veniturilor vămilor unite, fixată la 10, 15 și 20 noiembrie 1847, precum și a condițiilor de arendare [14]. În prezența reprezentantului Țării Românești, logofătul C. Herescu, titularul Departamentului de Finanțe, și a membrilor Adunării Obștești a Moldovei, convocată înainte de termenul obișnuit, lui Constantin Ciocan — oferind cel mai avantajos preț — i-a fost adjudecată, pe termen de șase ani, începînd de la 1 ianuarie 1848, arenda venitului vămilor unite a celor două principate [15].

Precizăm că, în cursul licitațiilor, pentru a-și putea revendica antrepriza vămilor, concurenții au fost obligați să ofere două sume : una pentru taxa vamală în vigoare de 3% și alta pentru cazul cînd aceasta va fi ridicată la 5%. De fapt, majorarea tarifului vamal de la 3% la 5% *ad valorem* — o încercare mai veche rămasă, deocamdată, fără rezultat a domnitorilor Moldovei și Țării Românești — a constituit un obiectiv pe care guvernele celor două țări române nu-l abandonaseră [16]. Astfel, spătarului Constantin Ciocan din Țara Românească i-a fost adjudecată antrepriza venitului vămilor unite pentru suma de 110 020 galbeni pe an pentru tariful de 3% și 150 020 galbeni pe an pentru situația în care taxa de import-export va fi ridicată la 5% [17]. Sarcina încheierii contractelor cu primul arendaș al vămilor unite a revenit Vistieriei Moldovei avînd girul celei din principatul vecin [18]. În schimb, Vistieria Țării Românești era angajată, prin art. 8 alin. *e* din convenție, să obțină de la C. Ciocan, drept garanție pentru îndeplinirea și respectarea condițiilor antreprizei, documentele unor proprietăți care urmau să fie păstrate ca zălog pînă la expirarea contractului [19].

---

[12] *APR*, tom. XV$_2$ București, 1908, p. 805, 808, 814, 816.

[13] Din 25 aprilie 1847 (Arh. St. Iași, tr. 1 768, op. I 2 017, dos. 399, f. 55).

[14] „Buletin, foaie oficială", an. XV, 1847, supl. la nr. 51, 29 iunie, p. 285 — 302. În septembrie, același an, Visteria Moldovei a făcut cunoscut celei din Țara Românească datele fixate pentru licitarea vămilor unite (Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 1 393/1845, f. 389). La cererea acesteia din urmă, Zaharia Carcalechi tipărise pentru principatul vecin 1 200 exemplare din condițiile arendării venitului vămilor unite și a tarifelor comune (f. 391).

[15] *APR*, tom. XV$_2$, p. 827—828.

[16] Cu ocazia definitivării condițiilor de arendare a vămilor unite, comisia mixtă a decis să fie precizate obligațiile bănești ale antreprenorului în cazul majorării taxelor vamale de la 3% la 5% (ibidem, p. 824).

[17] Ibidem, p. 827.C. Ciocan a ofertat, în ambele situații, cu 19 galbeni mai mult decît prințul N. Vogoride, singurul concurent, de altfel, pe care l-a avut la adjudecarea antreprizei (p. 828).

[18] Art. St. Iași, tr. 1 768, op. I 2 017, dos. 407, f. 104.

[19] Ibidem, f. 103.

Arendarea vămilor unite ale celor două principate române a constituit prilejul unor satisfacții pe care le-au încercat administrațiile centrale ale Moldovei și Țării Românești. Gh. Bibescu releva în discursul deschiderii lucrărilor Adunării Obștești de la începutul anului 1848, că unificarea vamală asigură „slobodul schimb" al produselor celor două țări, iar suma obținută în urma licitării antreprizei a întrecut prețul obișnuit din anii anteriori [20]. Cu toate că Moldova înregistra o pierdere neînsemnată, Mihail Sturza, la rîndul lui, a apreciat că arendarea vămilor, „pe bazurile unirii [...] cu cele ale Valahii", va atrage după sine „netăgăduite folosuri" prin ridicarea stavililor din calea relațiilor economice dintre Principatele române [21].

Evenimentele politice care s-au succedat pe plan european aveau să afecteze, chiar din primul an, aplicarea convenției de unificare vamală. Izbucnirea revoluției din 1848, care a vizat schimbarea vechilor stări de lucruri pe tărîm economic, politic și social, a generat, pentru un moment în cursul desfășurării ei, incertitudini de ordin politic și nesiguranță activităților economice de tot felul. De aceste împrejurări avea să se prevaleze și arendașul vămilor unite ale Moldovei și Țării Românești care, începînd de la mijlocul anului 1848, nu și-a mai respectat obligațiile contractuale. Semnalul de alarmă a fost dat la 19 iunie de I. Arion casierul Vistieriei Țării Românești [22], care raportase ministrului de finanțe că arendașul C. Ciocan nu depusese încă, conform uzanțelor, chitanța de achitare Vistieriei Moldovei a ratei cuvenite acesteia din arenda vămilor pe luna iunie [23]. De altfel, la scurt timp, arendașul vămilor — retras în Moldova — a făcut cunoscut guvernului revoluționar provizoriu al Țării Românești că, paradoxal, în urma „constituționalei revoluții" din 9 iunie, „izvorîtoare de obștească fericire a neamului român", i s-ar fi creat un prejudiciu estimat la 20 000 galbeni și deci, în consecință, consideră desființat contractul încheiat cu Vistieria principatului [24]. Pagubele înregistrate au fost puse pe seama reducerii sub-

---

[20] Gh. Bibescu, *Domnia lui Bibescu*, vol. II, București, 1894, p. 338. Comparativ cu anii anteriori, cînd din arendarea venitului vămilor Țării Românești s-au încasat anual în jur de 2 milioane lei, de această dată, prețul obținut era de 2 310 420 lei, adică 73 346 galbeni, 21 lei, cît reprezenta cota de 2/3 din suma oferită de C. Ciocan. În plus Vistieriei principatului îi mai rămînea venitul de pe taxa exportului de vite care, pînă în 1848, a fost înglobat venitului general al vămilor (Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 865—I/1847, f. 31).

[21] *APR*, tom. XV$_2$, p. 1 028. Cota de 1/3, adică 36 673 galbeni 10,5 lei, ce a revenit Moldovei, transformată, a reprezentat 1 155 210 lei. Or, de exemplu, pe anul 1847, Vistieria a încasat din arendarea vămilor 1 156 367 lei (p. 888). Această diferență minimă s-a datorat faptului că din categoria produselor exportate au fost scoase sarea, porcinele și „o mică parte din acele obiecte pămîntești ce intrînd o dată în orașul Galați, s-ar aduce iarăși în țară spre a să întrebuința înlăuntrul țării" (Arh St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 1 393/1845, f. 327).

[22] Ibidem, dos. 865-I/1847, f. 514.

[23] În conformitate cu prevederile condițiilor de arendare a venitului vămilor unite ale Moldovei și Țării Românești (art. 22 și, respectiv, 37), antreprenorul era obligat să achite Vistieriilor suma de adjudecare a antreprizei împărțită în 12 rate lunare („cîștiguri"). Astfel, Vistiriei Moldovei îi revenea lunar 96 267 lei 20 parale, iar celei a Țării Românești 192 535 lei (f. 517). Pentru că C. Ciocan locuia în București, Vistieria Țării Românești supraveghea îndeaproape îndeplinirea obligațiilor acestuia și față de principatul vecin.

[24] Ibidem, f. 590.

stanțiale a schimburilor comerciale, a suprimării creditelor negustorilor români pe piețele Europei și a stocării diferitelor categorii de mărfuri rămase nevîndute.

Preocupat de organizarea generală a statului, cum era și firesc, guvernul revoluționar provizoriu s-a interesat și de administrarea, în noile condiții, a vămilor, ca una din cele mai importante surse de venit. La 11 iulie 1848, în urma unei analize atente a situației, Sfatul Miniștrilor a calificat drept nefondate motivele invocate de C. Ciocan pentru renunțarea la contractul de arendă a vămilor Țării Românești [25]. Deosebit de interesante și pline de substanță sînt aprecierile din jurnalul încheiat la data amintită, potrivit cărora revoluția s-a desfășurat în „cea mai mare liniște" și, deși creditul „a șovăit puțin" din cauza „turburărilor din afară mai-nainte de 11 iunie", comerțul principatului nu a avut de suferit, nu au fost înregistrate falimente, iar produsele țării au continuat să fie solicitate, mai ales că „trebuințele poporului nu s-au micșorat ci, mai cu seamă, noua Constituție lățind înstărirea osăbitelor clase ale societății într-o proporție mult mai întinsă, firește, urmează ca și trebuințele producturilor industriale, a căror introducere în țară alcătuiesc dezvoltarea veniturilor vămilor, să fie mult mai simțită acum decît mai înainte, cînd numai o mică parte din sotietate avea din starea lucrurilor singură avantajul consumației acelor producții" [26].

Renunțarea la antrepriză — ce putea avea loc numai în situația cînd granițele țării ar fi fost declarate închise — ca și pretenția arendașului de a fi despăgubit înainte de împlinirea termenului contractului, cînd numai bilanțul definitiv ar fi dat la iveală pagubele sau cîștigurile, au fost respinse. Mai mult decît atît, „sfiala ce ar fi putut avea neguțitorii" — a apreciat Sfatul Miniștrilor — de a importa și desface mărfurile lor în urma izbucnirii revoluției din 9 și 11 iunie, chiar dacă ar fi fost reală, nu putea diminua imediat încasările realizate din taxele vamale și să determine pe C. Ciocan să nesocotească obligațiile lui față de Visteria Țării Românești. Plecînd de la aceste considerente, Sfatul Miniștrilor a decis ca C. Filipescu, ministrul finanțelor, după o prealabilă înțelegere cu guvernul Moldovei, să inițieze o serie de măsuri executive, care să înlăture eventualele pierderi din venitul vămilor [27]. Între acestea, prima a fost cererea adresată Departamentului Dreptății pentru sechestrarea averii lui C. Ciocan, în contul datoriei, de 773 588 lei pe care o avea în acel moment față de stat [28]. Apoi, au urmat alte măsuri privind organizarea administrării în regie a vămilor : numirea și fixarea îndatoririlor directorilor și impiegaților vamali de la casele vamale din București și Craiova [29], însărcinarea comandanților militari aflați la punctele vamale de pe granițele Țării Românești cu supravegherea taxării corecte a mărfurilor de către funcționarii vamali și alcătuirea unor situații săptămînale a mărfurilor exportate și importate, precum și a sumelor încasate [30]

---

[25] Ibidem, f. 549—555.
[26] Ibidem, f. 549.
[27] Ibidem, f. 555.
[28] Ibidem, f. 570. Din suma amintită, 206 734 lei reprezentau restanțele din venitul realizat din exportul de cereale, pe care-l ținea în arendă tot C. Ciocan.
[29] Ibidem, f. 573, 594 ; dos. 865—II/1847, f. 407.
[30] Atribuțiile suplimentare ale comandanților militari au fost fixate prin circulara din 19 iulie, expediată la toate punctele vamale, cu excepția celor de pe hotarul moldo-valah (ibidem, dos. 865-I/1847, f. 571, 624).

Despre aceste măsuri a fost încunoștiințată, la 30 iulie, și Vistieria Moldovei, căreia i s-a sugerat „ca prețuind enteresele unite ale ambelor țări consolidate prin actul convenției", să adopte aceleași hotărîri și, totodată, să-l trimită la București, sub escortă, pe C. Ciocan[31]. Cum însă antreprenorul vămilor a continuat să-și îndeplinească obligațiile contractuale față de guvernul Moldovei[32], îndemnurile Departamentului de Finanțe al principatului vecin, fără a împieta aplicarea convenției de unificare vamală, aveau să rămînă fără rezultat.

Presiunile exercitate de guvernul revoluționar provizoriu asupra lui C. Ciocan pentru a achita sumele restante din antrepriza vămilor principatului, precum și pentru a-și îndeplini obligațiile de arendaș, au fost zadarnice. Schimbările politice care au avut loc în împrejurările cunoscute, ce s-au soldat prin înlocuirea guvernului revoluționar provizoriu cu o locotenență domnească și, apoi, cu un caimacam, în persoana lui Constantin Cantacuzino, au fost, pentru un moment numai, favorabile lui C. Ciocan. Așa se explică anularea, din ordinul Vistieriei, fără ca în prealabil să fie achitate sumele datorate statului, a sechestrului de pe averea mobilă și imobilă[33]. Gestul n-avea să-l înduplece totuși pe arendaș să-și reconsidere atitudinea, stăruind a fi despăgubit de Vistieria Țării Românești care, astfel, s-a văzut nevoită, la începutul anului 1849, să se adreseze lui C. Ciocan în termeni ultimativi[34].

Datorită evenimentelor revoluționare din Ungaria și Transilvania, legăturile comerciale ale Țării Românești cu piețele Europei centrale și occidentale au fost foarte mult stînjenite. Mărfurile destinate acestui principat au trebuit să urmeze rute ocolitoare, prin Galiția, Cernăuți și apoi să traverseze o bună parte din teritoriul Moldovei. Aici însă, proprietarii lor aveau să fie întîmpinați de alte neajunsuri. Fără a fi considerate în tranzit, potrivit art. 8, alin. *e* din convenție, aceste mărfuri au fost supuse taxelor vamale, ceea ce a provocat protestul unor negustori care-și aprovizionau prăvăliile lor cu importuri din Franța și Germania[35]. Desconsiderarea prevederilor din articolul citat a fost interpretată de Vistieria Țării Românești ca o încercare din partea lui C. Ciocan de a „sfărîma" unificarea vamală[36]. În consecință, a ordonat

---

[31] Ibidem, f. 591.

[32] Ibidem, f. 636 ; dos. 865-II/1847, f. 453.

[33] Ibidem, f. 582—583. C. Ciocan a reușit, între timp, să transfere la Iași amanetul păstrat de Vistieria Țării Românești, în valoare de 18 337 galbeni, reprezentînd garanția îndeplinirii obligațiilor contractuale față de Moldova (dos. 865-III/1847, f. 145).

[34] Ibidem, dos. 865-II/1847, f. 774—775.

[35] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 686, f. 12—13 ; Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 865-II/1847, f. 730, 732, 735 ; dos. 865-III/1847, f. 74, 99.

[36] La 23 decembrie 1848, Vistieria Țării Românești îi reproșa lui C. Ciocan că „prin urmările și abaterile d-tale ne silești a sfărîma legăturile de unire dintre îmbele prințipate și prin despărțirea ce tu încerci a face împreunatelor interese, dai să înțeleagă, viderat, că fără a-ți fi supt nici un cuvînt iertat însuți, pă de o parte, ai încetat din plata legiuitelor sferturi către Vistierie, pă de altă, ai osăbit pă seama folosului d-tale cîștigul din vămuirea mărfurilor la hotarul Moldovei și cu acest chip vă priviți pe sine-vă asigurat, petrecînd în desăvîrșită odihnă și nemaigîndind cu nici un chip la greutatea răspunderii ce atîrnă asupră-vă" (ibidem, 865-II/1847, f. 731).

ca Direcţia vămilor din Bucureşti să întocmească o situaţie a mărfurilor importate şi taxate la graniţa de nord a Moldovei [37].

Raporturile încordate dintre Vistieria Ţării Româneşti şi C. Ciocan aveau să capete însă o altă întorsătură din primăvara anului 1849. Dacă pînă în acest timp guvernul de la Bucureşti s-a dovedit, cu unele excepţii, intransigent în ceea ce priveşte recuperarea datoriilor de la antreprenorul vămilor, în preajma desemnării noului domnitor al ţării, atitudinea tranşantă a fost abandonată. De această dată, după unele investigaţii [38], a fost acceptată motivarea invocată de C. Ciocan atunci cînd a încetat să mai achite cotele lunare ce reveneau de drept Vistieriei Ţării Româneşti din arenda venitului vămilor. De altfel, în raportul depus la 1 iulie 1849 pe masa domnitorului Barbu Ştirbei, Sfatul Administrativ Extraordinar a explicat pagubele înregistrate la capitolul venituri la bugetul statului ca datorate revoluţiilor din Europa, inclusiv a celei din Ţara Românească, care au împiedecat importul şi exportul mărfurilor, „desfiinţînd şi creditele care sînt sufletul comerţului“ [39]. Pentru recuperarea parţială a daunelor, cu acelaşi prilej, s-a sugerat — propunere la care domnitorul a aderat fără nici o rezervă [40] — ca şi Moldova, în temeiul convenţiei de unificare vamală şi a „neprevăzutelor evenimente“, să fie considerată copărtaşă, altfel fie spus, de a participa la acoperirea deficitului rezultat de pe urma diminuării veniturilor Ţării Româneşti. Cum actul convenţiei din 30 ianuarie 1846 nu cuprindea nici o prevedere care să oblige părţile semnatare să suporte în comun şi pierderile înregistrate de unul din cele două principate din arenda vămilor, guvernul Moldovei, după îndelungi consultări şi dezbateri, a dat un răspuns negativ [41] adresei din 14 septembrie 1849, prin care Vistieria Ţării Româneşti solicitase acest lucru [42]. De altfel, din contractele de arendare nu au lipsit măsurile şi mijloacele de asigurare a celor două Vistierii. În virtutea lor, acestea aveau posibilitatea să opereze cu eficacitate în situaţia în care antreprenorul s-ar fi abţinut, dintr-un motiv sau altul, de la achitarea cotelor lunare cuvenite statului. Invocînd acele „întîmplări neprevăzute“, guvernul Ţării Româneşti nu a făcut uz de prevederile amintite şi a apelat, fără a se baza pe un temei legal, la guvernul Moldovei. Nu-i mai puţin adevărat că, spre deosebire de Moldova, încasările rezultate de pe urma taxelor percepute de vameşii munteni în cursul anului 1848, departe de a atinge nivelul anilor obişnuiţi, s-au soldat cu un deficit de 890 359 lei, 24 parale [43], datorat cauzelor amintite. Faptul că venitul vămilor celor două principate a fost adjudecat unei singure persoane în baza unei oferte globale care, apoi, conform aceluiaşi act al convenţiei, a fost împărţită, de la bun început, în trei părţi, din care două au revenit Ţării Româneşti, nu putea angaja cu nimic guvernul Moldovei atîta timp cît arendaşul nu a respectat unele din prevederile contractuale faţă de Vistieria de la Bucureşti.

---

[37] Ibidem, dos. 865-III/1847, f. 82. Din investigaţiile întreprinse s-a constatat că, în perioada cuprinsă între 23 iulie 1848 şi 31 martie 1849, vameşii de la hotarele Moldovei au încasat, în total, 50 479 lei 9 parale de la mărfurile destinate Ţării Româneşti (f. 306—309).

[38] Ibidem, f. 340.

[39] Ibidem, f. 701.

[40] Ibidem, f. 784.

[41] Arh. St. Iaşi, tr. 1 768, op. I 2 017, dos. 568, f. 6—7, 10—11.

[42] Ibidem, f. 2—3.

[43] Arh. St. Buc., Vistieria Ţării Româneşti, dos. 865-III/1847, f. 904.

Situația financiară și așa destul de precară a Principatelor, accentuată și de prezența trupelor străine de ocupație, a împiedicat, pentru un moment, realizarea unei înțelegeri în această chestiune, dar convenția de unificare vamală a continuat să fie respectată de părțile semnatare. În acest sens, se cuvine să relevăm că, în împrejurările excepționale cunoscute, mărfurile destinate Țării Românești, care au traversat teritoriul Moldovei, o dată taxate la hotarele acesteia din urmă, nu au mai fost vămuite în principatul vecin, căci — așa după cum a declarat Vistieria din București — „neprimind să expuie cu această îndoită sarcină asupra emportatorilor și dovedind mai cu seamă prin dreapta conduită că dorește a să păstra și în viitor strînsă cu aceleași legături unirea vămilor cu cele mai aproape și prietenești relații între vecinătate“ [44].

Nereușind să rezolve diferendul ivit între cele două principate ca urmare a refuzului Moldovei de a participa la deficitul înregistrat în urma abandonării de către C. Ciocan a antreprizei venitului vămilor Țării Românești, cei doi domnitori au apelat la arbitrajul reprezentanților puterilor protectoare și suzerane.

În scrisorile adresate generalului Duhamel și lui Omer pașa, ca și în cele trimise marelui vizir Reșid pașa, cancelarului Nesselrode și reprezentantului Rusiei la Constantinopol, V. Titov [45], Gr. Al. Ghica motivînd poziția adoptată de guvernul său, atrăgea atenția că, în fapt, problema în dispută are o deosebită importanță, avînd în vedere conexiunea ei cu relațiile de bună vecinătate dintre Moldova și Țara Românească, concretizate prin realizarea unificării vamale și ale avantajelor financiare ce decurg din aceasta pentru fiecare principat în parte.

Cum litigiul, prin conținutul său, a constituit o chestiune ce a aparținut în exclusivitate și a antrenat direct celor două țări române, reprezentanții citați — cu o singură excepție — nu s-au grăbit să-și ofere serviciile lor pentru o eventuală mediere, limitîndu-se în a-și exprima opinia, mai mult sau mai puțin personală, în legătură cu argumentele pro și contra invocate de cele două administrații centrale.

Aflat atunci în București, generalul Omer pașa, după ce apreciase drept temeinic fondate motivele Moldovei de a nu da curs cererii Țării Românești [46], într-o altă depeșă trimisă lui Gr. Al. Ghica, socotea că nu ar exista nici un inconvenient ca să fie pusă în practică propunerea lui Barbu Știrbei privind instituirea unei comisii mixte, care să examineze problema în detaliu [47].

Pentru alcătuirea unei astfel de comisii s-a pronunțat și Kotzebue, consulul Rusiei în Țara Românească, care însă era de părere că din moment ce vămile celor două principate sînt unite, atît beneficiile, cît și pierderile rezultate din antrepriza lor trebuie repartizate pe baza unor principii deja stabilite [48]. Îndemnul făcut domnitorului Moldovei, în

[44] Arh. St. Iași, tr. 1 768, op. I 2 017, dos. 568, f. 3.

[45] Iuliu Ciubotaru, Adrian Macovei, *Corespondența lui Grigore Al. Ghica* vol. I—III *(1849—1857)*, (lucrare în manuscris), vol. I, (1849—1850), doc. nr. 86, 107, 117.

[46] Ibidem, doc, nr. 93.

[47] Ibidem, doc. nr. 95.

[48] Ibidem, doc. nr. 100. De altfel, Kotzebue a procurat o copie de pe raportul Sfatului Administrativ al Moldovei, din 5 octombrie 1849, adresat domnitorului, privind hotărîrea adoptată în problema refuzului participării acestui principat la acoperirea pagubelor, raport pe care, în „chip confidențial“, l-a pus la dispoziția lui Barbu Știrbei (Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 865-IX/1847, f. 3).

termeni categorici, pentru reconciliere, cu avertismentul că, altfel, diferendul va fi supus deciziei celor două Curți — în cazul cînd nu va împărtăși opinia lui Barbu Știrbei — nu a avut nici un efect. În răspunsul său din 13 noiembrie 1849, Gr. Al. Ghica atrăgea atenția lui Kotzebue asupra unui aspect pe care nici acesta nu l-a înțeles, și anume că, prin actul convenției de unificare vamală, s-au creat mari avantaje comerțului și legăturilor bilaterale în general, izvorîte din comunitatea de interese a celor două țări. Contractele de arendare însă, garanțiile respectării lor, ca și urmărirea încasărilor beneficiilor au rămas separate și lăsate în grija guvernelor respective. În ceea ce privește instituirea unei comisii mixte, acceptarea acestei propuneri ar fi însemnat, implicit, o recunoaștere și o solidarizare a Vistieriei Moldovei la pagubele Țării Românești, fiind contrară hotărîrii adoptate de Sfatul Administrativ, pe care nici Gr. Al. Ghica, în calitatea sa, nu și-a putut îngădui să o ignoreze [49].

De la Constantinopol, Titov, aflat în posesia intervențiilor scrise ale celor doi domnitori, a fost de părere că, pentru început, o analiză preliminară de către o comisie mixtă a chestiunii în dispută i se părea indicată, mai ales că numai întrunirea în plen a comisarilor imperiali — absenți în acel timp din capitala otomană — va putea examina și stabili în mod echitabil drepturile fiecărui principat în parte [50].

Singurul care și-a exprimat opinia tranșant a fost Ch.-Robert Nesselrode. Pe baza datelor și argumentelor furnizate de memoriul lui Gr. Al. Ghica și, desigur, a amănuntelor primite de la generalul Duhamel — aflat la Petersburg, la acea dată — cancelarul imperial a apreciat că Moldova nu poate fi făcută răspunzătoare de pierderile înregistrate de Vistieria Țării Românești din venitul vămilor, ca urmare a evenimentelor petrecute la 1848. Sperînd într-un aranjament convenabil ambelor părți, Nesselrode avea să-l însărcineze pe Duhamel ca, după întoarcerea lui la București, în colaborare cu Barbu Știrbei și Gr. Al. Ghica, să ajungă la o soluționare a acestui diferend [51].

Între timp, încercările repetate ale guvernului Țării Românești de a-l determina pe C. Ciocan să-și reia obligațiile antreprizei au fost zadarnice [52], arendașul persistînd în a condiționa aceasta de felul în care, la rîndul lui, va fi despăgubit. Cum și pe anul 1849 se întrezărea posibilitatea unei pierderi evaluată la peste 580 000 lei [53], Sfatul Administrativ Extraordinar al Țării Românești a supus hotărîrii domnitorului — fără succes însă — propunerea, menționată în jurnalul încheiat la 24 decembrie 1849, ca arendașul să fie absolvit de achitarea sumelor restante pe anii 1848 și 1849, cu obligația de a reveni la îndatoririle sale contractuale începînd cu 1 ianuarie 1850 [54]. Refuzul lui Barbu Știrbei de a încuviința soluția amintită poate fi pusă în legătură cu speranța pe care o nutrea încă privind determinarea Moldovei de a participa la acoperirea deficitului din 1848. În acest sens l-a delegat pe ministrul de finanțe, Alexandru Ghica, să trateze la Iași această chestiune, precum

---

[49] Iuliu Ciubotaru, Adrian Macovei, *op. cit.*, doc. nr. 109.
[50] Ibidem, doc. nr. 117.
[51] Ibidem, doc. nr. 148.
[52] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos 865-IX/1847, f. 2; dos. 865-IV/1847, f. 107.
[53] Ibidem, dos. 865-IV/1847, f. 61.
[54] Ibidem, f. 60, 97.

și detaliile operațiunilor unei noi licitări, înainte de termen, a venitului vămilor unite [55].

Se cuvine să relevăm, cu acest prilej, că misiunea lui Al. Ghica a fost precedată de o scrisoare din 5/17 februarie 1850, prin care Barbu Știrbei a cerut omologului său moldovean să analizeze cu atenție și punctele de vedere ale lui Constantin Brăiloiu și Emanuil Arghiropolo, expuse pe larg în anexa corespondenței, relative la temeinicia pretențiilor Visteriei Țării Românești [56]. În rezumat, cei doi juriști ai „statului", cum era și de așteptat, au încercat să justifice legalitatea cererii principatului vecin ca Moldova să contribuie, cu o cotă-parte, la pierderile înregistrate la bugetul statului muntean nu numai pe anul 1848, ci si 1849, invocînd doar spiritul convenției de unificare vamală din 1846. Ignorînd prevederile actului amintit privind repartizarea venitului realizat din arendare și afirmația acelorași juriști că Moldova ar fi profitat de pe urma taxării mărfurilor venite pe rute ocolitoare și destinate Țării Românești, apare, evident, nefondată, căci adevăratul profitor a fost C. Ciocan, favorizat, ca orice arendaș din acel timp, de procedeul curent al concesionării unor persoane particulare a organizării și exploatării diferitelor surse de venit ale statului.

După aproape opt zile petrecute în capitala Moldovei, titularul Departamentului de Finanțe al Țării Românești nu a reusit să elucideze nici unul din mobilurile misiunii sale. De altfel, lipsit de orice sprijin, Al. Ghica a fost pus în imposibilitatea de a obține vreo modificare a poziției Moldovei în cursul întrevederilor și discuțiilor pe care le-a avut atît cu domnitorul Gr. Al. Ghica [57], precum și cu unii din membrii guvernului. Nu-i lipsit de interes însă să facem observația că Barbu Stirbei, în scrisoarea din 7/19 februarie 1850, prin care-l informa pe Gr. Al. Ghica despre misiunea trimisului său, nu face nici măcar vreo aluzie la cererea mai veche a guvernului muntean cu privire la recuperarea pagubelor reclamate din anii 1848 și 1849. În schimb, domnitorul Moldovei a fost solicitat să ofere tot concursul lui Al. Ghica pentru organizarea, de comun acord și cît mai urgent, a unei noi licitări a venitului vămilor unite, pe baza acelorași condiții si a convenției de unificare vamală în vigoare [58], ca urmare a refuzului repetat al lui C. Ciocan de a-și relua obligațiile de arendaș [59].

Din nou guvernul Moldovei a fost pus într-o situație delicată. Acceptarea propunerii privind arendarea înainte de expirarea termenului a venitului vămilor presupune rezilierea contractului încheiat cu C. Ciocan. Dacă Vistieria Țării Românesti avea toate motivele să procedeze în consecință, în schimb, cea a Moldovei nu putea invoca nici un temei, deși la începutul anului 1850 au existat unele neînțelegeri cu arendașul amintit, care însă au fost clarificate în scurt timp. Cum conflictul se

---

[55] Ibidem, Ministerul de Interne al Țării Românești, Administrative, dos. 48/1850, f. 1.

[56] Iulin Ciubotaru, Adrian Macovei, *op. cit.*, doc. nr. 156.

[57] Ibidem, doc. nr. 165. Într-o scrisoare expediată din București, la 8 februarie 1850, Mavros, care-l informa pe Gr. Al. Ghica în mod curent despre tot ce se petrecea în Țara Românească, nota drept probabilă intentia guvernului ca misiunea lui Al. Ghica să coincidă cu prezența la Iași a generalului Duhamel (doc. nr. 159).

[58] Ibidem, doc nr. 158.

[59] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 865-IV/1847, f. 130.

aplanase în preajma sosirii în capitala Moldovei a reprezentantului Țării Românești, domnitorul Gr. Al. Ghica, ca și Vistieria, nu au putut da un răspuns afirmativ propunerii vînzării din nou a venitului vămilor. În aceste împrejurări, domnitorul Moldovei a comunicat lui Barbu Știrbei că unica soluție, care ar scuti cele două principate de multe complicații, constă în continuarea, pe aceleași baze ca și în trecut, a vechilor contracte care au servit intereselor reciproce, nu au dăunat convenției și nu au creat nici o piedică comerțului [60]. Cu acest răspuns, guvernul de la București a renunțat difinitiv de a mai emite pretenții pentru participarea Vistieriei Moldovei la pagubele rezultate de pe urma renunțării temporare a lui C. Ciocan la îndeplinirea obligațiilor contractuale față de Țara Românească. În schimb, Barbu Știrbei, avea să-și exprime nemulțumirea față de conținutul și modul de aplicare a actului convenției de unificare vamală.

Într-o scrisoare din 6/18 mai 1850 [61], adresată lui Gr. Al. Ghica, domnitorul Țării Românești aprecia cu justețe că o unificare vamală presupune suprimarea nu numai a restricțiilor și a piedicilor din calea relațiilor și tranzacțiilor reciproce dintre țările semnatare, ci și a cheltuielilor ocazionate de întreținerea unui cordon vamal. Or, pe hotarul comun dintre cele două principate române, Țara Românească era nevoită să întrețină 110 pichete pentru că, în Moldova, prețul sării — articol exceptat de a trece dintr-un principat în altul — era mult mai mic. În același loc, Barbu Știrbei sugera că Moldova, avînd nevoie de noi surse financiare pentru a face față cheltuielilor publice, ar putea ridica prețul sării la nivelul celui din Țara Românească, căci prejudiciile materiale pe care aceasta din urmă le înregistrează, ca urmare a diferenței amintite, fac ca unificarea vamală să existe numai cu numele. Afirmația este, desigur, exagerată. Fără a apela la alte argumente, ne rezumăm doar a consemna că Moldova, în urma unui firman obținut din partea Porții, și-a majorat prețul sării, echivalîndu-l cu cel din principatul vecin, la 20 lei/100 de ocale, începînd din 15 septembrie 1850 [62], iar aplicarea convenției vamale din 1846, cu toate limitele ei, avea să rămînă în vigoare pînă în anul 1859, fără a i se aduce vreo modificare. Apoi, se cuvine a fi subliniată și atitudinea guvernului Țării Românești care, în momentele mai dificile generate de retragerea arendașului vămilor unite în Moldova după izbucnirea revoluției din iunie 1848, nu a făcut uz de dreptul de a denunța actul convenției, ci a vegheat — după cum am văzut — la stricta lui aplicare.

Refuzul repetat al lui C. Ciocan de a nu reveni decît condiționat la îndatoririle lui contractuale față de Țara Românească, a determinat pe Barbu Știrbei ca, în cele din urmă, să revină asupra unei hotărîri mai vechi. Astfel, asigurat de arendaș că „îndată ce s-ar dosloși felul și măsura despăgubirii sale nu va întîrzia a reintra în îndeplinirea datoriilor prescrise prin contract", prin ofisul din 24 martie 1850, domnitorul Țării Românești a aprobat propunerile care au făcut obiectul jurnalului din 24 decembrie 1849 al Sfatului Administrativ Extraordinar, dispunînd ca cei 890 359 lei, 24 parale, sumă cuvenită Vistieriei pe anul 1848,

[60] Iuliu Ciubotaru, Adrian Macovei, *op. cit.*, doc. nr. 165.

[61] Idem, doc. nr. 214; scrisoarea, cu unele modificări a părții introductive a fost trimisă — înclinăm să credem — și lui Aali pașa, ministru de externe (Bibl. Acad. Arh. Barbu Știrbei, I Acte, nr. 102).

[62] D. Vitcu, *op. cit.*, p. 160.

precum și „bani ce se vor mai alege iarăși sub un asemenea titlu pe seama anului 1849", să nu mai fie ceruți arendașului vămilor, care însă va fi obligat să reia antrepriza începînd de la 1 ianuarie 1850 [63]. De-abia în urma acestei decizii C. Ciocan, satisfăcut, a renunțat la orice fel de pretenții de despăgubire, redevenind „otcupcicul" vămilor unite a celor două principate române [64].

Compromisul realizat de Țara Românească menit să înlăture o situație de provizorat ce a durat mai bine de un an și jumătate, nu avea să-l scutească, totuși, pe arendaș de restituirea unei sume de bani rezultată din taxele vamale adunate de angajații lui de la negustorii care și-au adus mărfurile din occidentul Europei pe căi ocolite, traversînd și teritoriul Moldovei. Guvernul Țării Românești se considera îndreptățit să formuleze o asemenea pretenție, căci pentru perioada cît nu și-a onorat contractul — vămile Țării Românești fiind administrate, în regie, de către stat —, arendașul era obligat să restituie, în schimb, toate încasările realizate la hotarele Moldovei pentru mărfurile destinate Țării Românești pe care le-a reținut în mod abuziv. În vederea recuperării sumei, Barbu Știrbei a poruncit, la 12 aprilie 1850, instituirea unei comisii care să întocmească, pe baza evidenței păstrate în condici la punctele vamale ale Moldovei, o situație „pe cît să va putea mai lămurit, a sumelor care, urmînd să se plătească aici (în Țara Românească — A. M.) sub numire de vamă, s-au luat la granițele Moldovei despre Rusia, precum și despre Austria" [65]. Cum era și de așteptat, comisia numită de Vistierie [66] a întîmpinat serioase dificultăți din partea lui C. Ciocan. Pretextînd că nici un articol din contract nu-l obligă să păstreze pe toată durata antreprizei asemenea condici, acesta a refuzat în repetate rînduri să pună la dispoziția comisiei orice fel de evidență [67]. Încercările repetate de a tergiversa și chiar de a se sustrage de la restituirea unor bani însușiți pe nedrept de către C. Ciocan, l-a determinat pe Barbu Știrbei să intervină în mod energic, căci a lăsa nerecuperată suma datorată statului ar fi însemnat, aprecia el, „o scandaloasă însușire de cîștig" [68].

Întrucît nici una dintre măsuri „ce privea la interesele Vistieriei nu s-au pus în vreme în lucrare și aceasta împotriva stăruitoarelor noastre porunci", fapt ce a creat impresia despre contractele încheiate cu statul că orice pagubă cade în sarcina acestuia, iar „orice cîștig să fie în folosul contracciului", Barbu Știrbei, prin ofisul din 20 decembrie 1850, a hotărît ca operațiunea de lichidare a datoriei arendașului rezultată din încasările realizate pe granița Moldovei de la mărfurile destinate Țării Românești, pe o perioadă de 19 luni (1 iunie 1848 — 1 ianuarie 1850), să fie încredințată Tribunalului de comerț, unde C. Ciocan va fi obligat „a înfățoșa arătatele condici și după dînsele se va face o lămurire cît prin putință mai exactă" [69].

---

[63] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 865-IX/1847, f. 8.
[64] Ibidem, f. 14 ; dos. 865-V/1847, f. 447.
[65] Ibidem, dos. 865-IX/1847, f. 10.
[66] Ibidem, f. 20, 24.
[67] Ibidem, dos. 865-IV/1847, f. 755, 777, 844, 848.
[68] La 11 noiembrie 1850, Barbu Știrbei fixase lui C. Ciocan un ultim termen de 8 zile pentru a prezenta condicile respective, termen pe care, bineînțeles, arendașul vămilor nu l-a respectat (ibidem, f. 28).
[69] Ibidem, f. 38. La 2/14 martie 1851, Barbu Știrbei îi comunicase și lui Gr. Al. Chica transferarea cazului C. Ciocan unei instanțe judecătorești (N. Iorga, *Corespondența lui Știrbei vodă*, vol. I, p. 44—45).

Fără a mai apela la detalii care, de altfel, se plasează la periferia subiectului nostru, ne rezumăm doar să facem constatarea că odată ajunsă în fața unui for judecătoresc, recuperarea datoriei lui C. Ciocan către stat, dintr-un motiv sau altul, avea să se prelungească în timp. La 21 septembrie 1851, de pildă, Tribunalul de comerț din București a făcut cunoscut Vistieriei că reprezentantul ei absentînd sistematic, procesul a suferit repetate amînări [70]. În anul 1853, procesul se desfășura în apel la Curtea apelativă de comerț, care a decis, la 5 septembrie, ca arendașul să depună în contul Vistieriei suma de 1 065 416 lei [71]. La un nou apel introdus de C. Ciocan, aceeași instanță a redus substanțial suma amintită, la numai 167 786 lei, ce urma să fie restituită cu dobînda respectivă [72]. Nu încape îndoială că atît tergiversarea lichidării datoriei, cît și argumentele „convingătoare" de care a dispus arendașul vămilor unite pentru a influența, într-un sens cît mai avantajos pentru el, hotărîrea factorilor de decizie, au contribuit la diminuarea substanțială a sumei datorată Vistieriei țării [73].

Redeschiderea crizei orientale în 1853 cu toate implicațiile ei internaționale și — ceea ce ne interesează în mod special —, mai ales pe planul intern al Principatelor Române, avea să genereze situații cu totul deosebite care s-au răsfrînt direct asupra vieții economice și social-politice a acestora. După ocupația țaristă începută în 1848, motivată de intervenția împotriva forțelor revoluționare din Transilvania și prelungită pînă în 1851, Moldova și Țara Românească aveau să împărtășească aceeași soartă cu doi ani mai tîrziu, cînd armatele țariste, după ce, la 4 iulie, trecuseră Prutul, la 25 ale aceleiași luni intraseră în București. Domnitorilor, pe lîngă suspendarea plății tributului către Poartă, li s-au impus întreruperea oricăror relații cu Puterea suzerană [74]. Alături de o serie de schimbări în administrația civilă a Principatelor dictate de autoritățile ocupante, în cele din urmă, atît Barbu Știrbei, cît și Gr. Al. Ghica, somați în mai multe rînduri, au fost nevoiți să părăsească temporar domnia spre sfîrșitul lunii octombrie [75].

În noile împrejurări, cînd norii unui iminent conflict armat între marile puteri europene pentru preponderență în sud-estul continentu-

---

[70] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 865-VI/1847, f. 410.

[71] Ibidem, dos. 865-VIII/1847, f. 589.

[72] Ibidem, f. 602. De altfel, caruselul apelurilor condus cu abilitate de C. Ciodan, a continuat și în anul 1856 (MAE, Arh. ist. pach. 71, dos. 12/1856, nepag.).

[73] Faptul că C. Ciocan a luat în arendă, începînd de la 1 ianuarie 1854, și venitul exportului vitelor mari, precum și taxele pentru dreptul de pășunare încasate de la păstorii transilvăneni (Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 961/1853 f. 1; dos. 962/1853, f. 1), demonstrează că se bucurase, în continuare, de încrederea autorităților de stat și nu căzuse în dizgrație după toate complicațiile pe care le crease.

[74] Sfatul Administrativ Extraordinar al Moldovei a hotărît să pună în aplicare următoarele măsuri: vasele și bărcile sub „bandiera moldo-română" să înceteze de a mai pluti pe Dunăre, suspendarea oricăror comunicații cu malul drept al fluviului; „Nici o livrație de grîu, sare sau orice alt obiect nu se putea face turcilor și fiecare calcare ale acestor măsuri se va supune unei judecăți militare". De asemenea, vor fi deferiți justiției militare, oricine „s-ar dovedi că întreține de pe acum cu Turcia corespondențiî și relații neiertati cu stare de război" ș.a. („Buletin, foaia publicațiilor oficale a Prințipatului Moldavii", an. XXI, 1853, nr. 82, 15 octombrie, p. 335).

[75] Pentru detalii, vezi L. Boicu, *Austria și Principatele române în vremea Războiului Crimeii (1853—1856)*, București, Edit. Acad., 1972, p. 73 și urm.

lui au devenit tot mai amenințători, Moldova și Țara Românească, ajunse și ele obiect de dispută, au fost nevoite să-și dirijeze relațiile comerciale în funcție de situațiile conjuncturale.

Anunțat de Vistieria Țării Românești despre hotărîrea domnitorului și a Sfatului Administrativ privind întreruperea legăturilor comerciale cu Poarta otomană, antreprenorul venitului vămilor unite a protestat vehement, întrucît, fără să i se stabilească daunele pe care le-a înregistrat antrepriza sa, în conformitate cu art. 36 din contract, această decizie a fost luată tocmai „în cea mai însemnată epocă a anului, cînd adecă se face cea mai întinsă exportație și emportație" și cînd urmează să expire și termenul contractului său[76]. Apreciind că circulația mărfurilor din și în străinătate își urmează cursul normal, Sfatul Administrativ Extraordinar a respins ca nefondată pretenția lui C. Ciocan[77]. Acesta însă a dat o interpretare personală articolului citat care, în realitate, îi garanta eventualele despăgubiri numai în situația în care guvernul declara închisă una sau toate granițele țării, cu excepția cînd această măsură ar fi fost dictată de izbucnirea unor epidemii[78].

Suspendarea legăturilor comerciale cu Turcia nu putea însemna, deocamdată, același lucru cu interzicerea oricăror exporturi și importuri pe toată linia Dunării. De altfel, la scurt timp, același for administrativ al Țării Românești, din ordinul generalului Gorceakov, comandantul trupelor de ocupație, a fost împuternicit să dea o declarație, la 9/21 noiembrie 1853, prin care a făcut cunoscut că porturile Brăila și Galați și, în general, navigația pe Dunăre de la Orșova la Sulina, erau accesibile numai vaselor comerciale ale țărilor neutre, cu obligația de a nu ancora, sub nici un pretext, la malul drept al fluviului[79].

Hotărît să-și refie drept despăgubire cota ce revenea Vistieriei Țării Românești pe luna decembrie, C. Ciocan s-a adresat și comisarului extraordinar al Principatelor Române, generalul A. Budberg, care i-a dat cîștig de cauză[80]. Astfel, în ședința din 9 ianuarie 1854, Sfatul Administrativ al Țării Românești a decis, în vederea compensării daunelor de care s-a jeluit, să i se îngăduie arendașului venitului vămilor unite să introducă taxe vamale pentru o serie de articole care, pînă la acea dată, au beneficiat de scutire, și anume: armele și capsele importate pentru miliție, alimentele cu care se aprovizionau matrozii ce făceau cabotaj pe Dunăre, precum și mărfurile aduse în cantități limitate de către locuitorii țării de la iarmaroacele de pe malul stîng al Dunării[81].

Devenit, în aceleași condiții, arendaș al venitului vămilor unite încă pentru un an de zile (1854), C. Ciocan nu s-a grăbit să achite ultima rată a anului 1853, astfel că Vistieria Țării Românești a ordonat se-

---

[76] Protestul poartă data de 19 octombrie 1853 (Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 865-VIII/1847, f. 431); la 30 noiembrie, C. Ciocan a revenit cu un nou protest (f. 485).

[77] Ibidem, f. 487.

[78] Arh. St. Iași, tr. I, 768, op. I 2 017, dos. 407, f. 94.

[79] D. A. Sturdza, Ghenadie Petrescu, *Acte și documente...*, vol. II, București, 1889, p. 297. Secretariatul de Stat al Moldovei a dat și el o declarație asemănătoare („Buletin, foaia publicațiilor oficiale a Prințipatului Moldavii", an. XXI, 1853, nr. 92, 19 noiembrie, p. 365).

[80] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 865-VIII/1847, f. 489, 495, 498.

[81] Ibidem, f. 521.

chestrarea hanului din mahalaua biserica Enii din București al cărui proprietar era și care fusese evaluat la 4 000 galbeni [82]. Nici anul 1854 nu i-a fost mai surîzător lui C. Ciocan, neputîndu-și onora datoria restantă. De-abia la 9 septembrie au fost efectuate ultimele formalități privind stingerea restanțelor pe care le avea față de Visteria acestui principat [83], dată la care — anticipînd puțin lucrurile — C. Ciocan nu mai figura ca arendaș al venitului vămilor unite.

Ar părea curios, la prima vedere, că C. Ciocan nu a formulat aceleași pretenții și față de guvernul Moldovei. Izvoarele documentare cercetate nu conțin nici o informație că arendașul ar fi avut măcar intenția unei asemenea cereri ci, dimpotrivă, și-a îndeplinit, pînă la expirarea termenului contractului, obligațiile față de Vistierie. Și este lesne de înțeles de ce, dacă avem în vedere, prin comparație, poziția geografică a Țării Românești care, spre deosebire de Moldova, de-a lungul hotarului natural cu Poarta otomană dispunea de mai multe porturi destinate exportului produselor în dreapta Dunării, plasate, în schimb, cu excepția Brăilei, la distanțe mari de vărsarea ei în mare. Precipitarea evenimentelor din sud-estul european, alături de interdicția dictată de autoritățile de ocupație, au suprins aceste produse dispersate în porturile de pe malul stîng al Dunării.

În ceea ce privește aplicarea stipulațiilor din convenție referitoare la unificarea vamală, în primii șase ani cît a durat antrepriza lui C. Ciocan se poate afirma că, deși au existat unele inconveniențe generate de cîteva imperfecțiuni pe care le-a însumat actul convenției chiar de la redactarea lui — asupra cărora nu mai revenim întrucît le-am amintit în capitolul anterior — înlăturarea cordonului vamal dintre cele două principate a avut o importanță cardinală pentru constituirea pieței naționale românești. Liberalizarea circulației mărfurilor între Moldova și Țara Românească a însemnat, practic, ridicarea oricărui obstacol din calea legăturilor economice bilaterale dintre cele două țări.

Nu întîmplător, încă la 18 decembrie 1847, Secretariatul de Stat al Moldovei a făcut cunoscut Hătmăniei, între altele, „ca paza marginii despre Valahia să aibă și mai înainte urmare, precum și pînă acum, în a ei întregime, pentru înlesnirea relațiilor prevăzute de convenție“ [84]. Faptul însă că a fost neglijată posibilitatea folosirii și a căii fluviale pentru transportarea, dintr-un principat în altul, a unor categorii de mărfuri fără a fi supuse taxelor vamale — în special cherestea — avea să creeze neajunsuri și piedici unei circulații comerciale mult mai lesnicioasă oferită de apa Dunării. Dacă, în cursul anilor 1852 și 1853, Vistieria Moldovei a aprobat în mod excepțional transportul în Țara Românească a unor cantități reduse de grîu pentru sămînță încărcate la Galați [85] și scutite de orice taxe vamale, în schimb, nu a îngăduit transportul pe Dunăre, în aceleași condiții, a cherestelelor din Moldova.

---

[82] Ibidem, f. 518, 674.

[83] Ibidem, f. 722. C. Ciocan nu a depus toată suma datorată. Fără a i se vinde hanul, el a reușit să închirieze Vistieriei, cu 900 de galbeni, în contul datoriei, pe perioada 1 mai —31 decembrie 1854, o clădire ce-i aparținea și care a servit ca sediu Direcției vămilor din București (f. 725).

[84] Arh. St. Iași, tr. 1 710, op. 1 942, dos. 375, f. 10.

[85] Arh. St. Buc., Vistieria Moldovei, dos. 975/1852, f. 1, 6.

Scanned with OKEN Scanner

înmulțirea solicitărilor de acest gen[86], a determinat Sfatul Administrativ să decidă, la 11 octombrie 1852, că întrucît Galații nu cad „cu direcția sa în poziția despărțitoare" a hotarului moldo-valah unde vămile au fost desființate, transportul cherestelelor pe Dunăre în Țara Românească, fără achitarea vămii legiuite, nu poate fi permis, căci „sub numile porturile Valahiei ar putea da prilej de cacerdisire lor peste Dunăre și, prin urmare, pagubă vămii"[87].

Fără a căpăta un aspect general, au existat și unele inconsecvențe din partea autorităților de stat în ceea ce privește interpretarea, îndeosebi, a art. 8 din convenție. Așa de pildă, la 10/22 august 1849, consulatul Franței de la București a intervenit în favoarea negustorului Dupré, care a adus în Moldova un mare număr de doage de la Brăila pentru care a fost pus la achitarea taxelor vamale. În răspunsul ei, Vistieria Țării Românești motivează acțiunea îndreptățită a vameșilor ca datorată faptului că negustorul în cauză nu a fost pămîntean, iar convenția „dă drept a fi apărați de plata vămii numai acele obiecte ce, în adevăr, ar fi ale pămîntenilor, iar nu și ale supușilor străini"[88]. În această situație, interpretarea îngustă, eronată chiar, a art. 8, alin. *a* și *c*, poate fi explicat prin totala necunoaștere, din partea celui ce a redactat răspunsul, a conținutului articolului citat, unde nu se face nici o discriminare între negustorii străini și cei autohtoni.

Cu toate acestea, guvernele Moldovei și Țării Românești, de la bun început, au urmărit îndeaproape respectarea stipulațiilor convenției de unificare vamală, chiar și în momentele mai delicate, cînd în relațiile dintre autoritățile centrale a intervenit o răceală[89], determinată, într-o anumită măsură, de neînțelegerile din cursul anilor 1848 și 1850, la care ne-am referit.

Nu este mai puțin adevărat că, în goana lor după profituri, vameșii, în frunte cu arendașul venitului vămilor unite, au adus prejudicii însăși spiritului actului de unificare vamală, față de care organele administrației de stat nu au dovedit suficientă convingere si intransigență în combaterea lor în totalitate. Era și de așteptat să se întîmple așa, atîta timp cît interesele statului s-au aflat în concurență cu cele particulare. Numeroasele abuzuri săvîrșite de vameși s-au datorat perceperii, sub diverse pretexte, a unor taxe majorate cu mult peste limitele prevăzute de tariful vamal în vigoare. Cum pe granița comună nu au mai existat, după 1 ianuarie 1848, puncte vamale, asemenea practici ale angajaților arendașului pot fi calificate drept o ignorare voită a actului convenției de unificare vamală. Și spre a întări cele afirmate mai sus, vom prezenta, în ordine cronologică, doar cîteva exemple

---

[86] Arh. St. Iași, tr. I. 768, op. I. 2 017, dos. 851, f. 8—9, 12, 18, 32, 45. La 26 februarie, pîrcălăbia Galați raportase Vistieriei că Ignat Zgardeli din Țara Românească, însărcinat cu achiziționarea din Moldova a cherestelei necesare construirii Teatrului Național din București, a cerut — în virtutea art. 8 din convenția de unificare vamală — să i se permită transportul pe Dunăre a 33 de plute, care urmau să fie aduse la Oltenița. Cum vameșii din Galați au pretins achitarea taxelor vamale, pîrcălăbia ordonase ca, pînă la confirmarea organelor administrative superioare, acele cherestele să poată părăsi portul, nu înainte ca I. Zgardeli să fi depus, drept chezășie, o sumă echivalentă cu valoarea taxelor vamale (f. 2—5 ; Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 865-V/1847, f. 258).

[87] Arh. St. Iași, tr. I, 768, op. I. 2 017, dos. 851, f. 22.

[88] MAE, Arh. ist., vol. 322, f. 221, 229.

[89] Vezi scrisoarea lui Gr. Al. Ghica către Mavros, din 19 ianuarie 1650 (Iuliu Ciubotaru, Adrian Macovei, *op. cit.*, doc. nr. 149).

colectate și selectate din numeroasele cazuri de abuzuri probate documentar și datorate slujbașilor de pe la punctele vamale aflați în serviciul lui C. Ciocan.

La scurt timp de la intrarea în vigoare a actului de unificare vamală, în numele corporației lor, 13 negustori brașoveni s-au plîns Vistieriei Țării Românești, la 23 februarie 1848, de perceperea, cu mult peste nivelul stabilit, a taxelor încasate pentru pecetluirea coletelor cu mărfuri și a eliberării „cărțuliilor", ajungînd pînă acolo — arătau alți șapte negustori din București într-o jalbă a lor — încît un sad de orez „nu costează atît la vamă, cît la peceți" [90]. Alte două petiții colective, însumînd peste 30 de iscălituri, au fost înaintate lui Gh. Bibescu și Sfatului Administrativ al Moldovei, prin care comercianți din Țara Românească reclamau faptul că vameșii, neacordînd credit autenticității facturilor, îi obligă să plătească taxele vamale în raport cu valoarea mărfurilor calculată la prețurile din țară, somîndu-i să le achite la punctele vamale de pe hotar și nu la Direcția vămilor, cum ar fi preferat, opțiune care, de altfel, le era îngăduită de prevederile art. 10 din contractul Țării Românești [91]. La 11/23 mai 1848, agentul consular al Prusiei la Iași, Richthoffen, semnala Vistieriei că negustorului Adolf Henng, în loc să i se accepte achitarea taxei vamale pentru mărfurile importate, Teodor Ghica, care „să află însărcinat la vama din Eși", și-a ales cîteva arme de vînătoare „care i-au plăcut mai mult drept plată vămii" [92].

În afară de procedeele amintite, care ofereau largi posibilități vameșilor de spoliere a negustorilor, o altă sursă de însușire a unor sume de bani în mod ilicit a oferit-o însuși sistemul monetar al Principatelor în perioada la care ne referim. Diferența dintre cursul oficial, cel al Vistieriei, și cursul mai ridicat al pieței, mai ales al galbenului, era însușită de vameși care, împotriva prevederilor contractuale, stabileau în mod arbitrar și obligau pe negustori să plătească taxele vamale în moneda și cursul impuse de ei [93].

Nici comerțul de tranzit nu era scutit de samavolniciile vameșilor. Revelator, în acest sens, este raportul agentului austriac din Galați, Hüber, expediat, la 29 iunie 1849, lui Stürmer, ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, din care rezultă că la acel consulat curg „necontenit jalbe pentru manipulațiile vameșilor", care nu numai „cutează a face osăbite răstălmăciri a tarifii pentru prețul mărfurilor [...], hotărînd prețul după vroință, însă ei merg fără frică și mai departe, să împotrivesc la cunoașterea de tranzit a mărfurilor declarate de asemene spre exportație în Austria", abuzuri care, îngreuează — se arăta în același raport — relațiile comerțului și jignesc foarte simțitori interesurile austriecescului negoț de tranzit cu Turkia" [94]. În acest context, ne putem explica de ce, la 20 iunie 1853, prințul Miloș Obrenovici a cerut să i se asigure tranzitarea prin Moldova a unei turme de 600

---

[90] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 865-I/1847, f. 231, 246, 297.
[91] Ibidem, f. 424—425, 472—473 ; Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 686, f. 18.
[92] Ibidem, tr. I, 768, op. I, 2 015, dos. 459, f. 191.
[93] Ibidem, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 686, f. 34; Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 865-I/1847, f. 246, 297 ; dos. 865-VI/1847, f. 42.
[94] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 686, f. 25—26, 34.

Scanned with OKEN Scanner

oi de rasă spaniolă pe care le cumpărase în Basarabia de la crescătoria contelui Nesselrode și intenționa să le ducă în Țara Românească[95].

În sfîrșit, departe de a epuiza șirul unor astefel de exemplificări, nu-l putem însă încheia înainte de a ne opri asupra unui aspect convingător, credem, care demonstrează pînă unde au mers abuzurile și samavolniciile vameșilor angajați de C. Ciocan.

Datorită evenimentelor revoluționare din 1848 la care participase A. Treboniu Laurian, fostul profesor de filosofie la Colegiul Sf. Sava din București, fiind nevoit să părăsească Țara Românească, l-a delegat pe Iancu Suchianu să-i transporte biblioteca la Sibiu, unde se stabilise. La 29 octombrie 1849, acesta din urmă s-a adresat agenției austriece din capitala Țării Românești, cerîndu-i concursul, întrucît Direcția vămilor din București i-a condiționat transferul bibliotecii peste graniță numai după achitarea taxelor vamale. Or, așa cum arăta și I. Suchianu în nota citată, cărțile nu erau destinate „speculației", iar proprietarul lor „nu de voie, ci silit" a trebuit să-și mute biblioteca, deoarece „nu-i este slobod întoarcerea în România[96].

Desigur, în fața numeroaselor abateri ale vameșilor aflați în slujba lui C. Ciocan, autoritățile de stat au reacționat în consecință. Numai că nu totdeauna au dovedit, prin măsurile de stăvilire ale unor astfel de abuzuri, suficientă energie și nu au instituit un control direct și eficient asupra felului cum sînt respectate contractele de către antreprenorul venitului vămilor unite încheiate cu Vistieriile Moldovei și Țării Românești. Supravegherea nedepășirii de către slujbașii vamali a limitelor îngăduite de normele contractuale și ale actului convenției de unificare vamală a fost lăsată, de obicei, și — am mai adăuga — de formă, autorităților locale de stat. Așa, bunăoară, la 13 martie 1851, prin circulara trimisă isprăvniciilor Suceava, Neamț, Botoșani, Fălciu, Bacău, Iași și pîrcălăbiei Galați, Vistieria Moldovei își exprimase nemulțumirea că „din partea vameșilor să fac multe obijduiri spiculațiilor la chipul luării vămii, care mai totdeauna să sui păr la cinci la sută". Alăturîndu-le doar cîteva puncte extrase din condițiile de arendare a vămilor, aceasta a ordonat ispravnicilor să privegheze ca să nu mai fie încălcate regulile hotărîte pentru tranzitarea mărfurilor, să nu se încaseze un „ban mai mult" peste vama legiuită, să nu se facă cea mai mică „zăbavă negutitorilor la plata vămii" și, în fine, să nu permită sub nici un pretext instalarea vameșilor „pe la rohatcile tîrgurilor, urmare ce s-au dovedit că este de supărare negoțului și însuși vînzărilor denăuntru a țării", întrucît, deseori, aceștia se „întind" de percep taxe și de la negustorii ambulanți ce vînd diferite mărunțișuri prin sate[97].

În același an, la 29 octombrie, Barbu Știrbei, în urma călătoriei efectuată prin țară, fiind întîmpinat pretutindeni de nenumărate plîngeri despre „purtările vameșilor", indignat, a poruncit Vistieriei să recurgă la măsuri drastice pentru încetarea unor asemenea împilări, căci este hotărît a „pildui strașnic spre înfrînare pe cei ce vor îndrăzni a se mai abate.. De la ambalaje, fie saci, rogojini, cutii sau lăzi, nu s-a luat niciodată vamă. Asemenea rușinoasă șicană vor înceta cu totul și vameșii vor

---

[95] Ibidem, tr. 1 768, op. I, 2 017, dos. 1 472, f. 2.
[96] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 865-IV/1847, f. 9.
[97] *Manualul administrativ al Principatului Moldovei*, vol. II, Iași, 1856, p. 98—99; pentru detalii vezi și Arh. St. Iași, tr. 1 768, op. I, 2 017, dos. 626, f. 1—2.

fi supuși la orice despăgubire către negustori pentru orice furtișag sau vătămare de marfă s-ar întîmpla din pricină-le[98].

Desigur că samavolniciile comise de vameși, cu toate consecințele lor, nu au avut loc, cu predilecție, după 1 ianuarie 1848. În condițiile unificării vamale existentă între cele două principate, cînd au fost puse bazele pieței naționale românești, în sfera căreia au fost cuprinși, datorită relațiilor economice și negustorii români, în special transilvăneni, și din alte teritorii românești aflate sub ocupație străină, perpetuarea unor asemenea abuzuri a jenat — îngăduindu-ne un eufemism — mai mult ca oricînd, desfășurarea activității comerciale în noul climat creat prin actul alcătuit la 30 ianuarie 1846. Măsurile întreprinse s-au dovedit a fi palide față de rădăcinile adînci ale acestei racile, căci administrația centrală de stat, cu unele excepții, asigurată de un venit garantat obținut în urma licitării venitului vămilor unite, s-a abținut, de cele mai multe ori, de a deranja prin controale eficiente pe arendaș și angajații lui.

2. *Majorarea tarifelor vamale de la 3% la 5% ad valorem.* Un aspect în strînsă legătură cu tema studiată îl constituie majorarea tarifelor vamale a Principatelor Române. Deși nu a format obiectul vreunei prevederi a convenției, acțiunea concertată a celor două guverne soldată, în final, cu succes, poate fi calificată drept o victorie a diplomației românești și un nou pas, după realizarea unificării vamale, pe calea lărgirii autonomiei Moldovei și Țării Românești.

Această reușită a putut avea loc numai în condițiile contopirii intereselor economice a Principatelor Române, cînd temelia înfăptuirii pieței naționale a fost deja pusă și cînd, în fața pretențiilor justificate de temeinicia unor drepturi formulate încă înainte de anul 1848, nu s-au putut opune — cu o singură excepție doar — nici una dintre puterile europene, a căror interese erau orientate spre sud-estul continentului.

Acțiunea convergentă, unită, a celor două țări române pentru dobîndirea dreptului de ridicare a tarifelor vamale, inspirată, desigur, și de spiritul convenției de unificare vamală, au dat potență intervențiilor preliminare pentru satisfacerea acestui deziderat. Este de la sine înțeles că existența unei entități economice distincte, fundamentată o dată cu aplicarea actului din 1846, a impus și înlăturarea unor obstacole din calea promovării unei politici vamale independente, care au generat, pînă atunci, substanțiale prejudicii finaciare.

Nu trebuie pierdut din vedere nici faptul că, după 1848, încercările de modernizare și înzestrare a țării cu unele instituții noi — activitate în care s-a remarcat mai ales domnitorul Moldovei, Gr. Al. Ghica — alături de prezența trupelor de ocupație, presupuneau mari cheltuieli care au secătuit finanțele Principatelor. Așa se explică inițiativa domnitorului moldovean care, la 27 februarie 1850, argumenta într-o scrisoare marelui vizir, Rașid pașa, necesitatea instituirii unor impozite care să procure mijloacele bănești în vederea reorganizării unor servicii publice. Pentru a nu apăsa marea masă a contribuabililor, Gr. Al. Ghica a considerat că unica sursă menită să realizeze, în mod echitabil și pe cale legală, noi venituri statului o constituie impunerea vînzării cu amănuntul a zahărului, cafelei și a ceaiului, al căror consum se restrîngea — aluzia domnitorului este

[98] Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 865-VI/1847, f. 561.

evidentă — „la un cerc limitat și de netrecut“ [99]. Hotărîrea, avînd și girul Divanului Obștesc al Moldovei, nu a putut fi, în cele din urmă, pusă în practică. La protestele Angliei, Franței, Țărilor de Jos, ai căror reprezentanți de la Constantinopol au interpretat perceperea acestor accize drept o majorare a taxelor vamale la articolele respective [100], Poarta, printr-o scrisoare vizirală, a cerut lui Gr. Al. Ghica să se abțină de la aplicarea acestei dispoziții fiscale, sugerîndu-i însă, să o transfere în cadrul drepturilor ridicării tarifelor vamale garantate Principatelor prin tratatele comerciale existente între Imperiul otoman și unele puteri europene [101]. Or, trecerea necondiționată a regimului vamal al Principatelor Române sub incidența tratatului Ponsomby, ar fi însemnat, pe lîngă imense pierderi bănești, o lovitură nimicitoare dată exporturilor românești, precum și integrarea totală în cadrul regimului vamal otoman, cu alte cuvinte, renunțarea la autonomia vamală a Moldovei și Țării Românești.

Încercări nereușite aveau să întreprindă Gh. Bibescu și Mihail Sturza pentru majorarea taxelor vamale la import-export de la 3% la 5% [102]. Angajamentul Rusiei, făcut, bineînțeles, din oportunitate politică, și menționat în tratatul comercial încheiat cu Turcia la 30 aprilie 1846, de a recunoaște dreptul Țării Românești, Moldovei și Serbiei pentru a percepe o taxă vamală de 5% de la toate mărfurile de proveniență rusească [103], avea să semnifice o breșă realizată în concepția generală a timpului, potrivit căreia, așa cum a subliniat și A. D. Xenopol, Principatele române, deși țări tributare, nu figurau în convențiile comerciale încheiate de Poartă cu alte state, care însă „aveau tot interesul de a ne considera și pe noi ca legați prin aceste convenții“ [104].

De altfel, în afară de protestele vehemente ale Prusiei și Austriei, provocate de intenția lui Mihail Sturza de a da curs prevederilor art. XVI din amintitul tratat, Guéroult, aprecia că existența unui cordon vamal între Moldova și Turcia însemna, în cazul acesta, „negarea directă a unei suzeranități“, poziție ce s-ar cuveni a fi încurajată și consolidată, căci dacă urcarea tarifului vamal de la 3% la 5% nu reprezintă o sensibilă majorare, în schimb — conchidea consulul francez de la Iași — constituie o declarație de independență, din momentul ce Moldova poate să-și reașeze taxele vamale fără asentimentul Puterii suzerane, care-i oferă și posibilitatea de a încheia tratate cu o țară vecină și, astfel, să se „încorporeze, din punct de vedere comercial, Rusiei“ [105].

Reluarea demersurilor privind majorarea tarifului vamal al Principatelor Române avea să fie declanșat la scurt timp după desemnarea domnitorilor convenției de la Balta Liman. Această problemă de interes major pentru finanțele Moldovei și Țării Românești a format obiectul unei discuții provocată de Barbu Știrbei în una din întrevederile avute cu Faud efendi. Într-o scrisoare din 18/30 martie 1850 trimisă lui Gr. Al. Ghica, domnitorul Țării Românești își exprima opinia că, întrucît

---

99 Iuliu Ciubotaru, Adrian Macovei, *op. cit.*, doc. nr. 167, 179.
100 Ibidem, doc. nr. 186.
101 Ibidem, doc. nr. 192, 198, 199.
102 Pentru detalii vezi I. C. Filitti, *Domniile române...*, p. 371—374, 567—568 ; Gh. Bibescu, *op. cit.*, vol. I, p. 158—159, 166—168 ; vol. II, p. 120—121 ; N. Corivan, *op. cit.*, p. 120—121.
103 D. A. Sturdza, C. Colescu-Vartie, *op. cit.*, vol. I, p. 351—352.
104 A. D. Xenopol, *Studii economice*, Iași, 1879, p. 65.
105 Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 500, f. 50—51 ; E. Hurmuzaki, *op. cit.*, vol. XVIII, p. 41, 46.

interesele comune reclamă un acord perfect privind obținerea dreptului de aplicare și Principatelor Române a tarifelor menționate în tratatele încheiate de Turcia cu diverse țări europene, demersurile concertate pentru atingerea acestui scop trebuie să fie simultane și imediate, așa, cum de altfel, îl sfătuise și comisarul turc și comandantul trupelor de ocupație, care recunoscuse justețea pretențiilor formulate de Barbu Știrbei în numele celor două țări surori [106]. Cu același prilej, el a supus observațiilor lui Gr. Al. Ghica proiectul unei scrisori ce urma a fi expediată lui Aali pașa, separat de către fiecare domnitor, în care Barbu Știrbei s-a rezumat să motiveze necesitatea majorării taxei vamale, numai la import, dictată, pe lîngă actul de injustiție a nerecunoașterii acestui drept pînă atunci, și de starea critică în care se aflau finanțele țării. Cît privește însă taxa de export, se propunea ca aceasta, avînd în vedere încurajarea „industriei agricole", să rămînă la același nivel [107].

Rezervîndu-și dreptul de a reveni cu un răspuns definitiv, Gr. Al. Ghica a împărtășit, în linii mari, punctele de vedere ale autorului scrisorii citate, căruia însă, pentru alcătuirea unei motivări mai consistente, i-a sugerat lectura unui memoriu a predecesorului său, Mihail Sturza, pe care i l-a trimis în copie și care cuprindea — după aprecierea domnitorului moldovean — „considerații de mare interes pentru aceste țări", bazate pe argumente convingătoare [108].

Explicația abținerii lui Gr. Al. Ghica de a-și preciza imediat poziția în legătură cu problema în discuție s-a datorat, pe de o parte, insuficienței clarității a modului în care Barbu Știrbei a expus în proiectul scrisorii revendicările amintite și care nu putea satisface pe deplin interesele Principatelor Române, iar pe de altă parte, adoptarea nivelului tarifar vamal al tratatelor comerciale încheiate de Poartă trebuia să aibă loc numai în condițiunile garantării unui profit maxim pentru Moldova și Țara Românească și fără ca acestea să fie considerate ca încadrate sistemului vamal otoman. De această dată, poziția lui Gr. Al. Ghica a fost inspirată de unul din memoriile lui Mihail Sturza — cel din 10 decembrie 1840 — care, prin obiecțiile judicios formulate pe marginea aplicării și în Principate a tratatelor comerciale încheiate de Poartă în 1838 și în anii următori cu unele țări europene, i-a îngăduit succesorului său, în condiții cu totul deosebite, nu numai să le reediteze, ci să le și completeze, adaptîndu-le noilor împrejurări politice de la mijlocul veacului trecut.

În esență, se punea chestiunea dacă Principatele Române vor beneficia integral de regimul tarifar vamal majorat, în situația în care vămile otomane percepeau taxele vamale defalcate : 3% în momentul importului și, apoi, încă 2% la desfacerea mărfurilor, iar la export, un procent de 9% achitat la locul de achiziție, plus 3% în momentul încărcării în porturile turcești. În afară de pierderile considerabile pe care le-ar fi înregistrat comerțul de export, cît și fiscul românesc, în cazul adoptării necondiționate a acestui tarif, vămile Principatelor aveau să devină subordonate în mod automat sistemului vamal otoman, pe cînd,

---

[106] Iuliu Ciubotaru, Adrian Macovei, *op. cit.*, doc. nr. 173.
[107] Ibidem, vezi anexa la scrisoare.
[108] Ibidem, doc. nr. 175 ; pentru *Mémoire concernant les Tratés de commerces ocnclus en dernier lieu entre la S(ublime) P(orte) et diverse Puissances, envisagés dans leurs rapports à l'etat des chose en Moldavie*, vezi E. Hurmuzaki, *op. cit.*, supl. I la vol. VI, București, 1895, p. 284—288.

primele, dintotdeauna — scria Gr. Al. Ghica lui Duhamel — au fost recunoscute ca independente [109]. Ba, mai mult, domnitorul moldovean a considerat că, pe lîngă niște avantaje cu totul iluzorii, aplicarea fără rezervă, integrală sau parțială, a tarifelor prevăzute în tratatele comerciale ale Puterii suzerane, poate avea implicații negative și în ceea ce privește independența administrativă internă a Principatelor [110]. Desigur, în acest caz, Gr. Al. Ghica a avut în vedere cuprinsul art. 79 din Regulamentul organic care, la paragraful al treilea, consfințea dreptul Adunării Obștești de a hotărî nivelul taxelor vamale „în chipul cel mai folositor pentru țară" [111].

Plecînd de la aceste considerente, domnitorul moldovean era de părere că numai negocierile purtate la Constantinopol vor putea rezolva, în sens pozitiv, aplicarea și în Moldova și Țara Românească diferențiat și, totodată, în afara sistemului vamal otoman, a regimului tarifar ce a însoțit tratatele comerciale încheiate de Poartă. În acest sens, trebuiau urmărite două obiective, și anume : dreptul Principatelor Române de a încasa integral de la toți negustorii, indiferent de naționalitate, taxele vamale mărite la 5% pentru mărfurile importate, precum și — pentru a nu prejudicia exporturile produselor românești — dreptul de a fixa tariful de 5% la export în loc de 12%. Cu misiunea realizării lor pe calea tratativelor a fost delegat din partea Moldovei, N. Mavrocordat, ginerele lui Gr. Al. Ghica [112].

Împărtășind întru totul punctele de vedere ale omologului moldovean, Barbu Știrbei l-a desemnat pe Miltiadis Aristarchi care, în colaborare cu reprezentantul Moldovei, urma să trateze, la Constantinopol, condițiile aplicării tarifelor vamale majorate, servindu-se, ca bază de discuții, de conținutul art. XVI al convenției comerciale dintre Rusia și Imperiul otoman din 1846, precum și de firmanul obținut, în octombrie 1843, de Gh. Bibescu în același scop, dar a cărui aplicare a fost anulată [113].

În vederea reușitei, misiunea trimișilor celor două țări române a fost atent pregătită de Gr. Al. Ghica, inițiatorul unei susținute corespondențe, prin care a solicitat sprijinul atît al cancelarului Nesselrode, cît și al diplomaților Rusiei de la București și Constantinopol, al reprezentanților Angliei și Franței în capitala otomană, cît și al unor membri ai guvernului turc, în frunte cu marele vizir [114]. Din toate piesele citate, alături de pledoaria sobră și concisă a domnitorului moldovean pentru recunoașterea unor drepturi pe care numai situația politică de dependență a Principatelor le-a obligat să apeleze la masa tratativelor, rezultă cu pregnanță consensul și poziția unitară a celor două țări surori pentru realizarea unor interese comune.

Exista însă o piedică serioasă pe care cei doi domnitori au prevăzut-o : opoziția Austriei. Ca și la încercările anterioare ale lui Gh. Bibescu și Mihail Sturza, cînd a și constituit factorul principal ce a provocat anularea firmanului prin care Poarta recunoscuse Țării Românești, în 1843, dreptul de a ridica, în anumite condiții, taxele vamale de la 3%

---

[109] Iuliu Ciubotaru, Adrian Macovei, *op. cit.*, doc. nr. 193.
[110] Ibidem, doc. nr. 191, 197
[111] *APR*, tom I_2, p. 98.
[112] Iuliu Ciubotaru, Adrian Macovei, *op. cit.*, doc. nr. 191.
[113] Ibidem, doc. nr. 200.
[114] Ibidem, doc. nr. 192, 193, 198, 199, 201, 204, 207.

la 5%, și de această dată era de așteptat ca Imperiul habsburgic — ale cărui interese economice în Principate erau recunoscute — să reacționeze în consecință. Dacă Barbu Știrbei nutrea speranța că Austria va renunța treptat la intențiile sale declarate de a obține un privilegiu excepțional, în detrimentul altor țări, între care și nemodificarea taxelor vamale românești numai pentru supușii ei [115], în schimb, Gr. Al. Ghica s-a dovedit mai circumspect, plănuind ca tratativele hotărîtoare pentru recunoașterea viitorului tarif vamal să fie purtat cu internunțiul de la Constantinopol și nu direct cu guvernul austriac [116].

O exceptare de la noul regim vamal proiectat nici nu ar putea fi concepută, căci ar fi atras după sine „în mod inevitabil — scria domnitorul moldovean lui Titov — o perturbare ale cărei rezultate nu pot fi calculate și va deveni o sursă de fronde la adresa comerțului țării [117]. De altfel, chiar și Turcia s-a declarat, de la bun început partizana punctului de vedere al lui Gr. Al. Ghica. Reșid pașa îi comunicase acestuia, la 17/29 aprilie 1850, că diplomații acreditați la Constantinopol pe care i-a consultat și-au exprimat acordul în unanimitate pentru înlăturarea abuzului — cum îl calificase marele vizir — privind neaplicarea și în Principatele Române, la timpul cuvenit, a tarifelor vamale majorate prevăzute în tratatele comerciale. În acest sens, Reșid pașa a atras atenția internunțiului că poziția Moldovei și a Țării Românești față de comerțul austriac este similară celei a Turciei înainte de încheierea tratatelor comerciale, adică libere de a institui „impozite de tot felul“ și, deci, revendicarea unor avantaje de către guvernul de la Viena, care își manifestase mai de mult dorința de menținere a vechilor stări de lucruri în Principate, nu avea nici un temei fundamentat [118].

După informațiile documentare de care dispunem, se pare că N. Mavrocordat [119] a avut un rol principal în obținerea unui rezultat favorabil Principatelor. Din rapoartele săptămînale, în număr de cinci, pe care le-a trimis lui Gr. Al. Ghica, rezultă că reprezentantul Moldovei și-a asigurat, în urma întrevederilor avute, sprijinul unor oficialități otomane, ca și al unor diplomați străini acreditați la Constantinopol [120]. Este interesant de remarcat că, încă de la stabilirea primelor contacte, N. Mavrocordat a reușit să-i determine pe Fuad efendi și Aali pașa să-și dea acordul cu privire la chestiunile esențiale pe care trebuia să le cuprindă firmanul ce urma să fie redactat pentru recunoașterea condiționată a dreptului Principatelor Române de a majora tariful vamal. Atît marele vizir, cît și ministerul de externe otoman au consimțit ca taxele vamale de 5% la import să revină în exclusivitate Vistieriilor celor două țări române, autoritățile centrale ale acestora să stabilească singure și în favoarea fiscului nivelul taxelor de export, deși în firman se preconiza urcarea lor la 12%, iar mărfurile austriece să nu fie exceptate de la noul tarif vamal [121].

---

[115] Ibidem, doc. nr. 173, anexa.
[116] Ibidem, doc. nr. 191.
[117] Ibidem, doc. nr. 199.
[118] Ibidem, doc. nr. 186.
[119] Între altele, lui i se încredințase și misiunea de a combate atmosfera potrivnică creată lui Gr. Al. Ghica la Constantinopol de fostul domnitor Mihail Sturza (ibidem, doc. nr. 213, 219).
[120] Fuad efendi, Aali pașa, generalul Jacques Aupick, Stratford-Canning de Redcliff ș.a. (Ibidem, doc. nr. 224, 228, 240).
[121] Ibidem, doc. nr. 213.

Scanned with OKEN Scanner

Cu toate acestea însă, așa cum rezultă din proiectul firmanului, pe care cei doi domnitori l-au cunoscut [122], ca și din redactarea finală a acestuia, în cele din urmă, Austria și-a impus punctul de vedere în fața sultanului, devenind beneficiara unei poziții privilegiate. În conformitate cu prevederile actului amintit, diferența dintre vechiul și noul tarif urma să fie suportată de către cumpărător, în cazul mărfurilor importate de negustorii supuși austrieci, iar pentru mărfurile exportate de vînzător. În această direcție deci, străduințele lui N. Macrocordat nu au fost încununate de succes [123]. De altfel, după repetate încercări, el a reușit să obțină doar o singură întrevedere și atunci numai cu unul din funcționarii internunțiatului, însărcinat cu afaceri al Austriei în capitala Turciei, de la care s-a ales cu promisiuni și nimic concret privitor la consimțămîntul Curții de la Viena de a adera la noul tarif vamal românesc, astfel că negustorii supuși austrieci au beneficiat de o situație privilegiată chiar și față de cei ai Puterilor suzerană și protectoare [124].

Ca și în Țara Românească, firmanul a ajuns în Moldova spre sfîrșitul lunii iunie 1850, adus de N. Mavrocordat. Înțeleși în prealabil, domnitorii s-au abținut de la o lectură solemnă, conform vechiului obicei [125], însărcinînd Sfaturile Administrative ale celor două principate să stabilească detaliile de aplicare simultană și să dispună publicarea, în rezumat, a conținutului lui [126].

Procedînd în consecință, acestea s-au declarat de acord cu fixarea la export, începînd de la 1 septembrie 1850, a unei taxe de numai 5%, iar pentru surplusul de venit să fie încheiate contracte adiționale cu C. Ciocan, care oferise, peste suma cu care i-a fost adjudecat venitul vămilor unite în 1847, 60 000 galbeni (1 890 000 lei) pe fiecare an, din care Moldovei, conform convenției de unificare vamală, i-au revenit 20 000 [127].

Este interesant de remarcat faptul că, atît condițiile alcătuite pentru arendarea surplusului rezultat în urma noului tarif vamal majorat, cît și în textul firmanului publicat în rezumat, situația privilegiată a negustorilor supuși austrieci nu a fost menționată [128]. Antreprenorul venitului vămilor unite însă, este adevărat, a obținut spre sfîrșitul lunii octombrie, din partea Vistieriei Moldovei, ca și a celei a Țării Românești, o dezlegare potrivit căreia dacă sudiții austrieci „ar arăta vreo împotrivire de a plăti vama de cinci la sută, atunci de la dînșii se va lua numai trei la sută vamă și adaosul de doi la sută“ fie de la cumpărător, în cazul mărfurilor importante, fie de la vînzător, pentru cele exportate, „neîngăduindu-i-se nici ieșirea sau intrarea mărfii mai-nainti de a se asigura plata vămii pe

---

[122] Ibidem, doc. nr. 241, 254.

[123] În raportul său din 30 mai 1850, N. Mavrocordat relata lui Gr. Al. Ghica că, în una din întrevederile avute cu Aali pașa, ar fi adus în discuție și ideea de unire a Moldovei și Țării Românești, care este vehiculată în cele două principate, la care ministrul de externe turc ar fi răspuns că îi este cunoscut acest lucru, dar că i se pare irealizabil (ibidem, doc. nr. 224). Pînă la noi dovezi documentare, afirmația rămîne, deocamdată, singulară.

[124] Ibidem, doc. nr. 240.

[125] Ibidem, doc. nr. 255.

[126] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 500, f. 158 ; Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 1 629/1850, f. 2.

[127] Ibidem, f. 13, 30 ; Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 500, f. 165.

[128] „Buletin, foale oficială“, an. XVIII, 1850, nr. 61, 4 august, p. 224 ; Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 1 692/1850, f. 62.

Scanned with OKEN Scanner

deplin cu chipul arătat mai sus“ [129]. Departe de a constitui un indiciu că guvernele celor două principate s-au resemnat, recunoscînd situația avantajoasă care fusese rezervată Austriei, această dezlegare, dată după încheierea contractelor adiționale cu arendașul vămilor unite, confirmă intențiile Moldovei și a Țării Românești de a nu îngădui excepții, decît *in extremis*, de la aplicarea tarifului vamal majorat și, în parte, o ignorare tacită a prevederilor cuprinse în firman pentru acest caz.

În scurt timp, de altfel, cabinetul de la Viena avea să se convingă singur de „rezultatele“ poziției privilegiate a negustorilor supuși austrieci, a căror activitate comercială a avut numai de suferit. Este îndeobște cunoscut că piața celor două țări române absorbea importante cantități de mărfuri finite aduse din Imperiul habsburgic. Desfacerea lor însă avea să devină anevoioasă din moment ce trebuia asigurată încasarea, de la cumpărător, a diferenței de taxă vamală de 2%. Aceleași dificultăți erau întîmpinate și la diversele produse exportate în Austria de aceeași categorie de negustori. Concluzia care se impune de la sine este că, prin intervențiile sale obstrucționiste, cît și prin dobîndirea unei situații de excepție, în cele din urmă, Austria nu a putut beneficia, în condițiile arătate, de o poziție cu adevărat privilegiată în relațiile de schimb cu Moldova și Țara Românească, căci pe lîngă prejudiciile create acestora, interesele ei comerciale în cele două țări aveau să resimtă, deopotrivă — asemenea unei lovituri de bumerang — consecințe identice.

Încercările pentru a determina acest important partener de schimburi comerciale de a-și reconsidera poziția față de noul tarif vamal nu a încetat nici după emiterea firmanului și aplicarea taxelor vamale majorate. Intervențiile celor doi domnitori, fie direct, fie prin intermediul lui Philippsborn, agentul Țării Românești de la Viena [130], alături de situația deloc avantajoasă ce se prefigura legăturilor comerciale dintre Austria și Principatele Române, au determinat-o pe cea dintîi să renunțe, treptat, de a mai invoca privilegiul ce-i fusese confirmat de către Poartă. În sprijinul celor mai sus afirmate poate fi citată scrisoarea din 25 iulie/6 august 1850 prin care Barbu Știrbei îl înștiința pe domnitorul Moldovei despre asigurările pe care le are în legătură cu atitudinea Austriei care, dacă nu va recunoaște oficial aderarea fără rezerve la noul tarif vamal, în schimb, nu va ridica nici un fel de obiecții [131]. O confirmare a acestei atitudini, o constituie nota din 12 noiembrie 1850, adresată lui Gr. Al. Ghica de către consulul general austriac, A. d'Eisenbach, ca răspuns la circulara din 29 iulie, prin care guvernul Moldovei a anunțat lapidar reprezentanțele diplomatice despre introducerea noului tarif vamal și aplicarea lui începînd cu 1 septembrie a aceluiași an [132]. Întrucît A. d'Eisenbach nu primise încă instrucțiuni ce atitudine să adopte față de asemenea măsură, el a cerut amînarea perceperii taxei majorate de la supușii austrieci. Cu același prilej însă, din ordinul guvernului vienez, a protestat, deoarece recunoașterea tarifului vamal adoptat, fără a însemna vreo concesie din partea agenției imperiale, nu era considerată decît ca o măsură *de facto*, dictată

---

[129] Ibidem, f. 88.

[130] N. Iorga, *op. cit., vol.* I, p. 109—110 ; Iuliu Ciubotaru, Adrian Macovei, *op. cit.*, doc. nr. 257, 269.

[131] Ibidem, doc. nr. 269.

[132] Arh. St. Iași, tr. 1 768, op. I, 2 017, dos. 668, f. 12.

de împrejurări care nu înlătură dreptul Austriei, confirmat prin tratate, ca supușii ei să plătească doar 3% vama de import și export [133].

Un alt aspect demn de remarcat este că, pe lîngă ignorarea completă a firmanului dat de Poartă, Austria intenționa să folosească situația de excepție ce-i fusese rezervată, pentru a putea negocia direct cu Principatele recunoașterea tarifului vamal majorat, în schimbul obținerii, desigur, a unor avantaje. În acest sens, A. d'Eisenbach a cerut lui Gr. A. Ghica să-i comunice, confidențial, dacă ar fi de acord ca problema taxelor vamale, împreună cu alte aspecte ale relațiilor comerciale dintre Imperiul habsburgic și cele două principate, ar putea forma obiectul unor tratative purtate la București de către o comisie din care să facă parte și un delegat al Moldovei. Sau, dacă domnitorul moldovean propune alte soluții, să indice calea care ar duce spre o reglementare a situației [134]. Reiese cît se poate de limpede că Austria, pe de o parte, a urmărit să evite procedeul restrictiv al modului de percepere a taxei adiționale de 2%, care prezenta dezavantaje nu numai pentru comerțul românesc, ci și pentru negustorii ei, iar pe de altă parte, a încercat să folosească și acest prilej pentru a-și atinge unul din țelurile ei mai vechi, de a dobîndi poziții preponderente și a subordona economia Principatelor Române care, din acest punct de vedere, în urma unificării vamale, constituiau o entitate economică consolidată, bine conturată. Desigur că încheierea unei înțelegeri comerciale, peste capul Puterii suzerane, ar fi însemnat un act de reală independență pentru Moldova și Țara Românească. Cum însă negocierile proiectate de consulul general austriac prezentau un risc prea mare, putînd amenința chiar autonomia recunoscută celor două principate, guvernul Moldovei, prin nota din 11/23 noiembrie, prevalîndu-se de dreptul neîngrădit de a introduce diverse impozite sau taxe și de dispozițiile firmanului Porții, redactat în urma tratativelor purtate la Constantinopol și a înțelegerilor care au avut loc între guvernul otoman și unii reprezentanți străini, a calificat ca neavenite propunerile făcute de A. d'Eisenbach, exprimîndu-și speranța că, la fel ca și alte puteri europene, Curtea imperială va aprecia, de acum înainte, nu numai *de facto*, ci și *de jure*, dreptul imprescriptibil de a majora taxele vamale [135].

Este dificil să precizăm dacă Imperiul habsburgic a recunoscut oficial, și cînd anume, noul tarif vamal al Principatelor Române, întrucît nu dispunem de informații documentare edificatoare. Sîntem înclinați să credem că poziția tranșantă adoptată față de reglementările vamale în vigoare de la 1 septembrie 1850, pe care a apărat-o cu atîta cerbicie, nu a putut fi abandonată brusc, ceea ce ar fi atras după sine o lezare a prestigiului diplomatic. De aceea, Austria a folosit o cale abilă de ieșire din impas, prin utilizarea acelei formule de circumstanță, de recunoaștere *de facto* a unor drepturi ale Moldovei și Țării Românești pe care nimeni nu le putea tăgădui. De altfel, la 16 decembrie 1851, agentul consular din Iași a cerut Vistieriei să i se pună la dispoziție „tarifa ce există în Moldova lucrătoare pentru exportație, precum și legiuirile atingătoare de manipulațiile vămilor Moldo-Valahii", fiind solicitate de diferite camere comerciale din Transilvania și Galiția [136]. Alături de această infor-

[133] Iuliu Ciubotaru, Adrian Macovei, *op. cit.*, doc. nr. 318, anexa A.
[134] Ibidem.
[135] Ibidem, anexa B.
[136] Arh. St. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1686, f. 70—73.

mație, mai poate fi adăugată o altă dovadă peremptorie în spiritul aserțiunii de mai sus, anume că, la mijlocul anului 1854, vornicul Vasile Alecsandri a preluat, pe un termen de șase luni numai, antrepriza vămilor Moldovei în aceleași condițiuni cu care le ținuse în arendă C. Ciocan, iar în contractul de arendare pentru anii 1855—1859, nu a existat nici o mențiune expresă privind exceptarea negustorilor supuși austrieci de la achitarea taxelor vamale majorate la 5%.

În fine, alte proteste ocazionate de aplicarea noului tarif vamal al Principatelor Române s-au datorat consulatelor Franței, Prusiei și a legației Olandei de la Constantinopol care a cerut Secretariatului de Stat al Moldovei să desființeze accizele comunale percepute pentru vinul străin, țigările și tutunul pentru prizat introduse în orașe, după ce au fost achitate, în momentul importului, taxele vamale majorate [137]. Or, perceperea acestor accize — palide surse de venituri ale eforiilor orășenești — fuseseră reglementate prin Regulamentul organic, a cărui modificare nu se putea face fără un prealabil aviz al Curții suzerane și a celei protectoare. În acest sens a și fost formulat, de altfel, răspunsul guvernului Moldovei [138].

Augmentarea condiționată a taxelor vamale, în împrejurările dificile ale situației politice a celor două principate române, a constituit — după cum am mai arătat — un succes pe linie diplomatică a acestora, pentru dobîndirea unor drepturi ce le-au fost refuzate pînă atunci. Reușita deplină a fost posibilă numai în urma unei acțiuni concertate, dictată de comunitatea de interese economice ale Moldovei și Țării Românești și a marcat nu numai o desprindere de sistemul vamal otoman, dar și înlăturarea oricăror temeiuri de a mai putea fi considerate sub incidența tratatelor comerciale ale Puterii suzerane care, de această dată, în condițiile unui regim vamal propriu, specific, au devenit inoperante. Pe lîngă acoperirea parțială a deficitului financiar în care se zbăteau Vistieriile Principatelor, generalizarea majorării taxei vamale la 5% *ad valorem* a însemnat o măsură de protejare a comerțului românesc de export, avantaj de care urmau să beneficieze și provinciile românești limitrofe aflate sub ocupație austriacă, Transilvania și Bucovina [139].

3. *Vămile unite ale Principatelor Române între anii 1854 și 1859.* Consecvente aplicării *ad litteram* a convenției de unificare vamală, cele două guverne ale Moldovei și Țării Românești au procedat, fiecare în parte, la preparativele necesare alcătuirii unor noi tarife vamale pentru următorii așa ani, întrucît primele expirau la sfîrșitul lui 1853. Această acțiune se impunea cu atît mai mult, cu cît, de la 1 septembrie 1850, taxele vamale au fost majorate, deopotrivă pentru mărfurile exportate, precum și pentru cele importate. Pe de altă parte însă, faptul că nu se întocmiseră din timp tarifele corespunzătoare noului regim vamal, a oferit un bun prilej vameșilor de a încasa abuziv, după bunul lor plac — profitînd și de fluctuația pe piață a cursului monedelor —, taxe va-

[137] Iuliu Ciubotaru, Adrian Macovei, *op. cit.*, doc. nr. 325 ; vol. II (1851—1854), doc. nr. 73.
[138] Ibidem, vol. I (1849—1850), doc. nr. 325, anexa.
[139] N. Iorga, *op. cit.*, vol. II, p. 175.

male cu mult peste nivelul celor legiuite[140]. Sesizat de acestea, Barbu Ştirbei, încă din martie 1851, avea să dispună instituirea unei comisii care să extragă, pe baza adunări preţurilor medii din Ţara Românească şi Moldova, „cel de mijloc preţ", la care urma să fie calculată vama de 5%[141].

În Moldova, aceleaşi lucrări aveau să demareze ceva mai tîrziu. De data aceasta, spre deosebire de alcătuirea tarifelor precedente, interesată să obţină o situaţie cît mai exactă şi, totodată, completă, Vistieria, prin circulara din 28 august 1852, a poruncit nu numai agiei Iaşi, ci şi isprăvniciilor Botoşani, Roman, Bacău, Tutova, Neamţ, Suceava şi pîrcălăbiei Galaţi să treacă la adunarea datelor şi întocmirea tabelelor de preţuri a produselor ce se exportau din cuprinsul ţinuturilor respective. Această lucrare urma să fie încredinţată unor comisii alcătuite din membrii eforiilor, a staroştilor de corporaţii sau, în lipsa acestora din urmă, din cîte doi negustori fruntaşi şi „poliţmastrul" tîrgului[142].

De remarcat că, pe întreaga durată a desfăşurării operaţiei de adunare a datelor amintite, Vistieriile celor două principate s-au informat reciproc şi în mod permanent asupra stadiului în care se află lucrarea, precum şi asupra stabilirii, de comun acord, a unor detalii legate de aceasta. Aşa, bunăoară, Vistieria Moldovei a acceptat propunerea Ţării Româneşti ca media preţurilor produselor autohtone exportate să fie calculată pentru perioada iulie 1849—iunie 1852[143]. În schimb, nu s-a declarat de acord cu sugestia venită din partea lui Barbu Ştirbei ca, în tarifele generale, să fie cuprinse şi mărfurile importate, a căror preţuri medii să fie fixate prin compararea tarifelor Imperiului otoman şi a altor state, sperîndu-se că în acest fel se vor înlătura atît prilejul „de vicleşug din partea importatorului", cît şi şicanele pricinuite acestora de către vameşi[144]. Cum un asemenea tarif vamal trebuia să rămînă în vigoare timp de şase ani, şi pentru a nu expune fiscul unor prejudicii prin îngheţarea dirijată a nivelului preţurilor mărfurilor străine, a căror fluctuaţie era independentă de piaţa românească, Vistieria Moldovei nu a putut consimţi să se aventureze într-o asemenea „inovaţie" care, pe lîngă faptul că necesita „o vreme pre lungă spre a lor combinare", nici „n-ar prezenta îndestulă soliditate de trăinicii într-un period de şasă ani, cînd tractatili şi deosăbitele convenţii între puteri pot lua desă prifaciri"[145].

Intrată pe un făgaş decisiv, pentru alcătuirea tarifelor generale comune celor două principate au fost numiţi, de fiecare dintre guverne, reprezentanţi în comisia mixtă, care urma să dea o redactare finală nu numai tabelului de tarife ci, cu acelaşi prilej, să dezbată şi să alcătuiască noile condiţii ale arendării, începînd de la 1 ianuarie 1854, a venitului vămilor unite. Din partea Moldovei au fost desemnaţi vornicul Vasile Beldiman şi postelnicul Dimitrie Corne[146], iar din cea a

---

[140] În acea perioadă, un galben „împărătesc" era cotat în Valahia Mică (Oltenia) cu 31 1/2 lei, în Valahia Mare (Muntenia), cu 32 1/2 lei, iar în Moldova cu 35 1/2 lei (Arh. St. Buc., Vistieria Ţării Româneşti, dos. 865-V/1847, f. 263—266).

[141] Ibidem, f. 167.

[142] Arh. St. Iaşi, tr. 1 768, op. I, 2 017, dos 1 295, f. 13—14, 86, 108.

[143] Ibidem, f. 3, 7, 15, 30, 37, 101.

[144] Ibidem, f. 113—114.

[145] Ibidem, f. 115—116.

[146] Ibidem, dos. 1 592, f. 4. Ulterior, a fost ataşat ca ajutor delegaţiei moldovene şi pitarul Stavăr Enescu (f. 105).

Țării Românești, logofătul Ioan Filipescu, ministrul de finanțe, și logofătul Ioan Manu, secretarul de stat [147].

Întrunită pentru prima dată în plen, la 16 martie 1853, comisia a decis ca o subcomisie alcătuită din D. Corne, paharnicul Mihalache Califorov și serdarul Vasile Guțu, ultimii doi din partea Țării Românești, să procedeze la „confrontația ambelor tarife și alegerea prețurilor de mijloc", ghidîndu-se după următoarele instrucțiuni: vor fi menționate, în primele două coloane, prețurile medii ale produselor exportate de fiecare principat, iar în cea de-a treia vor fi trecute, evitîndu-se fracționarea prin rotunjirea cifrelor, nivelul mediu al prețurilor unite ; iar în coloana a patra va fi specificată valoarea de 5% a taxei vamale ; orice obiecție ridicată de vreuna din părți va fi dezbătută, „prin obștească înțălegire", de membrii comisiei ; vor fi menționate produsele exportate numai de unul din cele două principate, fie că au fost radiate din vechiul tarif, sau au fost adăugate, nefigurînd între mărfurile, pînă atunci exportate [148].

Operațiunile amintite aveau să se încheie în scurt timp, drept pentru care, la 30 martie, comisia mixtă, după o atentă analiză a lucrării, a aprobat, „într-o obștească unire", prin depunerea iscăliturilor și a parafelor, noul tarif vamal comun al celor două principate române, ce urma să fie aplicat o dată cu arendarea, pentru o nouă perioadă de șase ani, a venitului vămilor unite [149].

Tarifa pentru prețul mărfurilor de exportație care este de temei la luarea vămii în ambe prințipate pe șasă ani, începători la 1 ghenarie 1854 [150] a cuprins, pe lîngă prezentarea în ordine alfabetică a categoriilor de produse exportate, și unele explicații privind modul în care au fost îndepărtate fracționările cifrelor, precum și precizarea că mărfurile din acest tabel vor fi supuse, fără excepție, aceluiași regim de 5% *ad valorem*, calculat după prețul lor „primitiv". Și de această dată nu au fost cuprise în noul tarif comun vitele destinate exportului întrucît, ca și pentru cereale, venitul realizat din taxarea lor era arendat separat. La insistențele Vistieriei Țării Românești de a fi incluse în tabelul de tarife comune, în afara cerealelor care „ar putea după împrejurări să se propreascâ", toate produsele destinate exportului, inclusiv animalele, „fiindcă numai astfel foloasele ar fi reciproce" [151], în cele din urmă, după lungi ezitări, datorate și unei prevederi din actul convenției de unificare vamală [152], guvernul Moldovei a acceptat [153]. Cum însă, între timp, au intervenit modificări importante în administrația centrală a Principatelor, prin părăsirea forțată și temporară a domniilor de către Barbu Știrbei și Gr. Al. Ghica, această chestiune nu a cunoscut o rezolvare pozitivă [154].

---

[147] Ibidem, f. 115.

[148] Ibidem. Numirea subcomisiei s-a datorat faptului că, fiind și membrii ai Obștiștii Obișnuite Adunări ale cărei lucrări erau în curs de desfășurare, reprezentanții Țării Românești nu au putut participa la întocmirea tabelului de tarife comune (ibidem, dos. 1 619, f. 98).

[149] Ibidem, f. 117.

[150] Iași, Imprimeria „Albina", 1855, 16 p.

[151] Arh. St. Iași, tr. 1 768, op. I, 2 017, dos. 1 619, f. 96.

[152] Ibidem, f. 110. Art. 8, alin. *d* din convenție prevedea exceptarea din tariful general comun a animalelor și cerealelor ce se exportă din cele două principate.

[153] Ibidem, f. 181.

[154] Ibidem, f. 300.

Aceeași comisie mixtă a dezbătut și redactat condițiile licitării, pe o nouă perioadă de șase ani, a venitului vămilor unite ale Moldovei și Țării Românești. Concordia ce a domnit pe tot parcursul lucrărilor a facilitat ca principiul „de unitate [...] să să păstrezi și în întocmirea condițiilor, di vreme că interesile de vamă ale îmbelor prințipate, în urmare după convenție, să găsesc unite", raportau Vistieriei, la 10 aprilie 1853, reprezentanții Moldovei cu prilejul încheierii misiunii lor [155].

Pe lîngă similitudinea de interese, pe care considerăm de prisos să le mai relevăm și cu această ocazie, prin contopirea condițiilor ce aveau să stea la baza contractului de arendare pentru o nouă perioadă a vămilor, această instituție, devenită sub raport economic simbolul unității celor două țări române, era destinată să contribuie nu numai la dezvoltarea comună pe calea progresului a Principatelor Române, ci să constituie și o simptomatică prefigurare, sub aspect politic, a unui viitor stat național. Nu întîmplător operația de unificare a vechilor condiții, pînă atunci separate pentru fiecare principat în parte, s-a desfășurat într-o atmosferă de deplină înțelegere. „După o matură chibzuință" și avînd în vedere „ feluritele împiedicări și îndreptări ce cercarea vremii trecute au cerut a să face", se arăta în jurnalul din 10 aprilie 1853, „cu obștească unire între mădularele comisii s-au alcătuit cu toată acurateța condițiile comune", cuprinse în nouă capitole și 40 de articole [156].

Socotim că nu este oportun să ne oprim acum asupra conținutului condițiilor elaborate și supuse, apoi, spre aprobarea celor două guverne ale Moldovei și Țării Românești, întrucît împrejurările pe plan intern — consecințe ale complicațiilor internaționale în sud-estul european, generate de redeschiderea crizei orientale — au determinat schimbări în desfășurarea normală a lucrurilor.

Ocuparea Principatelor de către armatele țariste, în iulie 1853, blocarea Gurilor Dunării, oprirea parțială a navigației pe Dunăre [157] și declanșarea ostilităților militare dintre ruși și turci au stînjenit și au creat, pentru început, o stare de nesiguranță activității comerciale.

În aceste condiții, guvernele Principatelor s-au așteptat la o atitudine rezervată din partea amatorilor de a lua în arendă venitul vămilor unite, lipsa unei concurențe atrăgînd după sine, implicit, și o scădere a sumei antreprizei. Așa se explică de ce, la propunerea Țării Românești, a fost acceptată ideea ca, în paralel cu organizarea operațiunilor de licitare, să fie analizate posibilitățile contabile de adunare a veniturilor vămilor în regie de către stat, proiectele alcătuite urmînd să fie dezbătute și definitivate la București, cu ocazia venirii delegatului Moldovei pentru a asista la — ceea ce în terminologia timpului se numea — „strigările la mezat" [158].

---

[155] Ibidem, dos. 1 592, f. 133.

[156] Ibidem, f. 118. La aceeași dată și la fel de sugestiv, reprezentanții Moldovei aflați la București au raportat Vistieriei următoarele : „s-au întocmit unile și aceleași condiții pentru îmbile prințipate, culegîndu-se aceste din condițiile vechi și nouă, cîte fire lor au cerut a să mai uni, spre a corespunde deopotrivă trebuințile îmbilor prințipate și adăugînd pe aceli cîte aplicația au dizvălit de trebuință" (f. 133).

[157] Potrivit unei dispoziții a lui A. Budberg, începînd de la 1/13 iunie 1854, exportul produselor din porturile Principatelor prin Marea Neagră a fost interzis („Buletin, foaia publicațiilor oficiale a Prințipatului Moldavii", an. XXII, 1854, nr. 53, 8 iulie, p. 209).

[158] Arh. St. Iași, tr. 1 768, op. I, 2 017, dos. 1 619, f. 198, 200.

Fixate pentru zilele de 5, 10 și 15 decembrie 1853, licitațiile ce au avut loc în sala Sfatului Administrativ din capitala Țării Românești, în prezența și a postelnicului C. Negruți, directorul Departamentului de Finanțe al Moldovei, nu s-au soldat cu un rezultat satisfăcător. Deși, pentru a mări interesul prezumtivilor concurenți, s-a procedat la licitarea antreprizei pentru două perioade de timp, pe un an și pe șase ani, nu a fost înregistrată decît o singură ofertă și aceasta neacceptată, fiind cu aproape 20 000 galbeni, pe fiecare an, sub nivelul prețului obținut de la fostul arendaș [159]. În cele din urmă, ieșirea din impas s-a datorat unei înțelegeri intervenite între guvernul Țării Românești și C. Ciocan, care a consimțit să-și prelungească antrepriza, în aceleași condițiuni și cu același preț, încă un an, adică pînă la 31 decembrie 1854 [160].

Dar, în scurt timp, prevalîndu-se de faptul că „împrejurările războiului neiertînd a să păzi condițiile din partea înaltei oblăduiri către contracciul vămilor", C. Ciocan anunță, la 8 mai, că abandonează antrepriza [161]. Motivele invocate de arendaș au fost calificate de Vistieria Moldovei ca nefondate, întrucît, în afară de portul Galați, „toată ceelaltă graniță este slobodă" [162]. Într-adevăr, oficial, nu fusese declarată închisă nici una dintre granițele de pe apă sau de pe uscat ale Principatelor Române. Pînă la mutarea operațiunilor militare în zona Crimeii însă, Moldova și Țara Românească au fost izolate și din punct de vedere comercial de principalele ei partenere de schimb, urmare a măsurilor prohibitive ordonate de autoritățile țariste de ocupație [163]. De altfel, situația este ilustrată și de bilanțul comercial valoric al celor două țări române pe anul 1854. Așa, de pildă, pentru Moldova acest an a deținut recordul în ceea ce privește nivelul redus al exporturilor și importurilor din întreg deceniul șase al secolului trecut [164]. Situația avea să se redreseze întrucîtva în momentul în care locul vechilor ocupanți este luat, în august același an, de către unități militare aparținînd Imperiului habsburgic, secondate de cele ale Puterii suzerane.

Legăturile comerciale ale Principatelor Române cu Poarta, Franța, Anglia, Prusia au fost restabilite. Negustorii austrieci și-au reluat activitatea, desfășurînd un intens comerț de tranzit. Cu toate că rechizitele și furniturile luate de către armatele străine de ocupație au lovit puternic economia celor două țări române, ocazia oferită de aprovizionarea armatelor aliate aflate în conflict cu Rusia a declanșat o adevărată „sarabandă comercială". boierii reusind să valorifice din plin rezervele lor de produse, fiind favorizați și de faptul că porturile rusești de la Marea Neagră au fost scoase din circuitul comercial internațional, iar Apusul Europei începuse să fie bîntuit de o acută criză a cerealelor [165].

---

159 Ibidem, f. 286, 297.
160 Ibidem, f. 299.
161 Ibidem, dos. 1 676, f. 1.
162 Ibidem, f. 4.
163 Așa. de pildă, vameșii de la punctele vamale Soveja, Vrancea, Grozești, Comănești și Prisăcani au raportat, între 16 și 27 iunie 1854, că trupele țariste au barat căile de acces cu pietre și lemne și au stricat podurile de pe apa Bistriței, astfel că nici un fel de marfă nu mai poate fi transportată peste hotarul cu Transilvania (ibidem, dos. 1 728, f. 1—21).
164 Valoarea exportului a atins abia 49 409 213 lei, iar cea a importului 25 632 773 lei (N. Corivan, C. Turcu, *Comerțul Moldovei între anii 1848 și 1864*, în *Dezvoltarea economiei Moldovei între anii 1848 și 1864*, București, Edit. Acad., 1863, p. 380—381).
165 L. Boicu, *op. cit.*, p. 262—263.

Cu toate acestea însă, C. Ciocan, circumspect, în dorința de a evita o reeditare a complicațiilor din anii 1848 și 1849, într-un moment în care nu se cunoaștea ce turnură vor lua implicațiile internaționale de care era direct legată situația Principatelor (convenția de la Boyadjy Keuy se încheiase la 14 iunie), s-a grăbit să renunțe la contractul său.

Adevăratul mobil al retragerii lui C. Ciocan ne este dezvăluit de jurnalul din 18 mai 1854 al Sfatului Administrativ Extraordinar al Țării Românești, întrunit pentru a dezbate măsurile urgente ce se impuneau pentru administrarea de către stat a vămilor. Potrivit unei dispoziții, din februarie 1854, a generalului M. D. Gorceakov, comandantul corpului de armată țarist care ocupase Principatele în vara anului 1853, toate furniturile militare, importate sau exportate, necesare oștirii țariste au fost scutite de orice taxe vamale. Or, în împrejurările arătate, după o serie de intervenții infructuoase, C. Ciocan s-a simțit îndreptățit să protesteze și să încerce — pînă la renunțarea definitivă la contractul vămilor — să-și recupereze din pierderi, abținîndu-se de la achitarea ratelor lunare către cele două Vistierii [166].

Pe lîngă respingerea oricăror pretenții de despăgubiri formulate de arendaș, fără nici o ezitare, prin jurnalul citat, același for administrativ a decis anularea, începînd de la 1 mai, a contractelor încheiate cu C. Ciocan, cu obligația acestuia de a depune sumele de bani ce se cuveneau ambelor Vistierii pe ultimele patru luni [167]. Totodată, Vistieria Țării Românești a fost însărcinată să organizeze prin „grabnice măsuri" administrarea venitului vămilor statului, prezentînd Sfatului spre aprobare proiectul întocmit încă din toamna anului 1853, precum și să comunice, fără întîrziere, Vistieriei Moldovei noile împrejurări datorate retragerii precipitate a lui C. Ciocan, pentru a putea trece la aplicarea „dispozițiilor atingătoare cu adunarea venitului pe socoteală-i" [168]. Același for administrativ a mai decis, ca pe granița moldo-munteană, la Focșani, Nămoloasa, Vîrteșcoi și Vădeni, să fie reînființate punctele vamale care au existat înainte de încheierea convenției de unificare vamală, unde vor fi taxate numai mărfurile străine [169]. În acest chip, fără a fi denunțată convenția din 1846, autoritățile centrale ale Țării Românești au urmărit să evite orice complicații cu Moldova de natura celor din anii 1848 și 1849.

Deși, la început, s-a declarat formal nemulțumită de hotărîrile unilaterale — luate fără o prealabilă consultare — ale Sfatului Administrativ al Țării Românești [170], Moldova a recurs, la rîndul ei, la măsuri similare celor adoptate în principatul vecin [171].

Pus în fața unor decizii ferme, care-l dezavantajau net pe C. Ciocan, acesta a încercat, fără succes, să formuleze noi propuneri celor două guverne, sugerîndu-le că este dispus să-și păstreze antrepriza, în

---

166 Arh. St. Iași, tr. 1 768, op. I, 2 017, dos. 1 676, f. 26.
167 N. Ciocan, *Protest memoir*, București, [1860], p. 26.
168 Arh. St. Iași, tr. 1 768, op. I, 2 017, dos. 1 676, f. 26.
169 Ibidem, f. 25—26. Cu același prilej s-a constatat că numărul vameșilor angajați de C. Ciocan, care figurau pe statul de serviciu întocmit de el, era mai mare decît cel necesar și propus de Vistierie.
170 Ibidem, f. 29.
171 Ibidem, f. 40. Tudorache Albineț, împreună cu Temistocle Bastachi, directorul Casei vămilor, au fost însărcinați de Vistierie să alcătuiască „un proiect de modul căutării vămilor pe socoteala cîrmuirii și lista de stat a personalului" (f. 46).

cazul în care va obține angajamente privind stricta respectare din partea „oblăduirii" a condițiilor de arendare, sau anularea contractului de la 1 ianuarie și nu de la 1 mai, cum se hotărîse, ceea ce ar fi însemnat ca, în operațiunile de lichidare, să fie luate în considerare și pagubele pe care le suferise în primele patru luni ale anului 1854 [172].

Nu trebuie pierdut din vedere însă, că reeditarea conflictului dintre antreprenorul vămilor unite și Vistieriile Principatelor a avut loc în condiții cu totul deosebite. După cum am mai afirmat, situația de izolare din punct de vedere comercial în care s-au aflat cele două țări române, mai ales în prima jumătate a anului 1854, ca urmare a ocupației militare străine, alături de necesitatea asigurării aprovizionării trupelor țariste prezente pe teritoriul acestora, presupunea, cu deosebire în cel de al doilea caz, înlăturarea oricăror factori restrictivi, ceea ce, de altfel, s-a urmărit prin ordinul din februarie a generalului Gorceakov. Existența unui singur contract de arendare a oferit un bun prilej autorităților țariste de ocupație să impună, cu destulă ușurință, îndepărtarea defenitivă a lui C. Ciocan care, ca particular, spre deosebire de interesele financiare ale Principatelor, ce puteau fi ușor ignorate, devenise incomod prin despăgubirile pe care le-a pretins. Nu întîmplător, arendașul venitului vămilor unite și-a formulat motivarea renunțării la contractul său, invocînd nerespectarea condițiilor antreprizei din partea *„înaltei oblăduiri"* (sub. — A.M.) și nu din partea unuia dintre cele două guverne române. Chiar Osten-Sacken, în calitatea sa de vicepreședinte al Sfatului Administrativ al Moldovei, a „recomandat" acestuia să anuleze contractul de arendare a venitului vămilor unite, iar „d. Ciocan, neavînd decît un singur contract pentru vămile îmbelor prințipate, desființarea lui trebui neapărat să se întindă, de asemine, și pentru Moldova" [173].

În urma hotărîrii irevocabile de anulare a contractului lui C. Ciocan, venitul vămilor Țării Românești au fost administrate în regie, de către stat, începînd de la 1 mai pînă la sfîrșitul anului 1854. Și de această dată, datorită pretențiilor reciproce la despăgubiri, lichidarea socotelilor dintre Visteriei și C. Ciocan au fost prelungite cîțiva ani [174]. În schimb, în Moldova, după o perioadă scurtă, timp în care a fost instituit un directorat al vămilor în frunte cu Teodor Albineț și, apoi, Vasile Pogor și cînd au fost reinstalați vameșii la Vădeni, Nămoloasa, Vîrteșcoi și Focșani [175], venitul vămilor a fost arendat din nou, începînd de la 1 iulie 1854.

Și în ceea ce privește încheierea conturilor cu fostul antreprenor, lucrurile au fost mult mai simple. C. Ciocan, nu numai că a achitat cotele lunare cuvenite Vistieriei pe prima jumătate a anului 1854, dar, în încercarea sa de a rămîne în antrepriză, a dispus ca reprezentantul său din Iași, directorul vămii Temistocle Bastache, să continue și pe

---

[172] Ibidem, f. 61, 63.
[173] Ibidem, f. 71.
[174] Pentru a scăpa de rigorile legilor țării, C. Ciocan a invocat supușenia austriacă. Încercarea lui de eschivă a eșuat, întrucît, însuși consulul general al Austriei a declarat oficial că naționalitatea lui C. Ciocan, fiind cea română, va fi radiat din listele protejaților țării sale (MAE, Arh. ist., pach. 96, dos. 23/1854, nepag.).
[175] Arh. St. Iași, tr. 1 768, op. I, 2 017, dos. 1 676, f. 44, 47, 76, 85, 137.

viitor cu îndeplinirea tuturor obligațiilor [176]. Totuși, profitînd de insistențele vornicului Vasile Alecsandri — tatăl poetului — care, în numele unei tovărășii, își manifestase dorința, încă din februarie 1853, de a lua în arendă venitul vămilor unite ale Principatelor române, oferind atunci, 3 000 galbeni peste suma lui C. Ciocan, în cele din urmă, la 28 iulie 1854, Sfatul Administrativ al Moldovei a ratificat adjudecarea antreprizei celui dintîi, numai pe ultimile șase luni ale anului, cu un profit suplimentare de 1 800 galbeni [177]. Nu-i mai puțin adevărat că, pentru a evita pe viitor complicațiile, Vistieria Moldovei a intenționat să arendeze venitul vămilor Principatului pînă în 1860, convenția de unificare vamală urmînd „să rămîie lucrătoare în totul pînă la expirarea ei", cu modificările corespunzătoare, „numai cît privește antrepriza vămilor îndiosăbi și dispozarea de venitul ce va produce fiecare în parte". Susceptibilă de a fi interpretată drept o acțiune ce ar putea provoca o renunțare la unificarea vamală, propunerea nu a fost reținută de înalta autoritate administrativă, iar la 27 iulie, Secretariatul de Stat a comunicat Vistieriei că existența unei convenții nu îngăduie, fără o înțelegere prealabilă cu Țara Românească, separarea vămilor, căci „îndată ce împrejurările vor permite, se vor da în antrepriză simultană vămile moldo-valahe" [178].

Este demn de relevat că V. Alecsandri a devenit arendașul venitului vămilor Moldovei în baza acelorași condiții ale antreprizei anterioare a lui C. Ciocan, pe care s-a angajat să le respecte prin „înscrisul" din 29 iulie. În plus, prin același act, a mai fost îndatorat să aplice măsurile de interes comun adoptate de Sfatul Administrativ al Țării Românești și menționate în jurnalul din 18 mai, să asigure libera trecere a celor necesare întreținerii oștirilor țariste, precum și să nu perceapă nici o taxă vamală atît pentru fabrica de postav de la Tîrgu Neamț, cît și de la produsele acesteia ce vor fi exportate [179]. Nici vornicul V. Alecsandri nu a putut onora pînă la sfîrșit îndeplinirea angajamentelor contractate întrucît, la începutul lunii august 1854, a încetat subit din viață, obligațiile lui față de stat fiind preluate de asociații săi [180].

Dacă, la prima vedere, administrarea separată și pe un timp limitat a vămilor celor două principate, dictată de condițiile cu totul deosebite din prima jumătate a deceniului al șase-lea al veacului trecut, nu a însemnat, în același timp, și o denunțare a convenției de unifi-

---

[176] Ibidem, f. 113.

[177] Ibidem, dos. 1 619, f. 23 ; dos. 1 676, f. 190.

[178] Ibidem, f. 186—187.

[179] Ibidem, f. 193, 206.

[180] Ibidem, f. 233, 244—245. La 19 iunie 1854, Vasile Alecsandri încheiase o tovărășie cu V. Pogor și N. Negroponte la care, mai tîrziu, a aderat și Hristea Harisiadi, cu scopul de a lua în arendă vămile Moldovei (Arh. St. Buc., Doc. ist., pach. DCC, doc. 227). Decesul neașteptat a lui V. Alecsandri avea să dea la iveală o combinație spectaculoasă realizată de acesta. La 24 noiembrie 1853, V. Alecsandri a fost inițiatorul unei alte tovărășii sau companii, pentru adjudecarea venitului vămilor unite ale Principatelor Române, începînd de la 1 ianuarie 1854. Astfel, reușise să cointereseze în aceeași afacere două companii care, fără a ști una de existența celeilalte, în urma evenimentului fortuit, au intrat în dispută pentru delimitarea și recuperarea, nu numai a sumelor investite, ci și a beneficiilor realizate. (Arh. St. Iași, tr. 1 768, op. I, 2 017, dos. 1 676, f. 266—267, 280). Dintr-o însemnare care s-a păstrat, rezultă că lui V. Pogor, unul dintre asociații lui V. Alecsandri, i-a revenit un cîștig net de 119 694 lei, 1 para, cota sa de participare fiind de numai 59 850 lei (Arh. St. Buc., Doc. ist., pach. DCC, doc. 229).

care vamală, în schimb, la o analiză mai atentă a urmărilor practice a redeschiderii celor patru puncte vamale, se constată că aceasta a fost aproape complet căzută în desuetudine. Noua situație a constituit o reflectare a consecințelor depășirii de către vameși, cu mult peste limitele îngăduite, a directivelor care au justificat, într-o anumită măsură, reinstalarea lor și au pus sub semnul întrebării, pentru o scurtă perioadă de timp, existența și aplicarea actului din 1846.

Prima reacție înregistrată față de reluarea activității punctelor vamale amintite a fost refuzul negustorilor de a achita taxele vamale pentru mărfurile pe care le transportau dintr-o parte în alta a hotarului dintre cele două principate. Pentru aceasta, stărostia Putnei a solicitat ca Departamentul Ostășesc al Moldovei să ordone comandantului graniței să ofere tot concursul asigurării operațiilor de vămuire [181]. Numeroase jalbe, înaintate autorităților administrative centrale fie individual, fie prin intermediul agenților consulari din Principate în numele comercianților străini, au reflectat, alături de importanța deosebită pe care a avut-o liberalizarea circulației mărfurilor dintre cele două țări române, prejudiciile create activității comerciale prin măsurile adoptate. Așa, de pildă, agentul consular austriac de la Iași semnala Vistieriei, la 21 august 1854, că mulți negustori i s-au plîns de „împiedicările" ce le pătimesc la expedierea mărfurilor în urma unor „încheieri necunoscute publicului comerțial, din care pricină comerțul suferă o mare lovire" [182]. Și consulul belgian din București a intervenit pe lîngă Secretariatul de Stat al Moldovei, la 11/23 octombrie, în favoarea unor negustori englezi care, avînd cunoștință de existența unificării vamale dintre Țara Românească și Moldova, au importat o mare cantitate de marfă, dar au suferit pierderi însemnate din cauza îndoitei taxe vamale de 5% pe care au fost nevoiți să o achite [183]. Ne limităm doar la aceste exemple suficient de convingătoare pentru a ilustra caracterul restrictiv și de îngrădire a comercializării mărfurilor străine prin dubla lor taxare la hotarul comun dintre Țara Românească și Moldova.

Dar, de la acest regim, datorită atitudinei abuzive a vameșilor, nu au fost exceptate nici mărfurile autohtone, ceea ce a avut drept urmare ca, pentru un timp limitat, actul de unificare vamală să fie considerat, practic, inoperant. Nerespectarea hotărîrilor adoptate de Sfatul Administrativ al Țării Românești, din 18 mai 1854, a fost, de altfel, recunoscută deschis de către antreprenorii vămilor Moldovei care, la 30 octombrie, au scris Vistieriei că, fără nici o deosebire, a fost încasat „dreptul vămii de la toate mărfurile ce intră în acest principat și să scoate dintrînsul, fără a fi supusă la vreo controlizație" [184].

Nemulțumirea generală manifestată în lumea comercială din Moldova [185], a determinat Vistieria ca, în cele din urmă, să ordone o anchetă

---

[181] Arh. St. Iași, tr. 1 768, op. I, 2 017, dos. 1 676, f. 226, 239 ; dos. 1 457, f. 289.
[182] Ibidem, f. 261.
[183] Ibidem, Secretariatul de Stat al Moldovei, dos. 1 823, f. 1—2.
[184] Ibidem, tr. 1 768, op. I, 2 017, dos. 1 457, f. 367.
[185] La 15 octombrie, obștea negustorilor din Focșanii Moldovei s-a adresat stărostiei Putna, lărătînd că, în urma convenției de unificare vamală, „de o îndelungată vreme negoțul spiculațiilor din acest oraș înflorise în cel mai înalt grad". Interpretarea voit eronată de către vameși a dispozițiilor privind administrarea separată a vămilor celor două principate, a justificat, chipurile, perceperea unor taxe vamale care, uneori, au ajuns pînă la 20% (ibidem, dos. 1 676, f. 317).

Scanned with OKEN Scanner

la Focșani, principalul punct vamal de pe granița cu Țara Românească. Rezultatele cercetărilor, întreprinse de vornicul Iordache Prunca și spătarul Ștefan Dăscălescu, expuse în raportul lor din 4 decembrie, au scos la iveală abaterile premeditate și samavolnice comise de vameși, nu numai a celor din partea Moldovei dar, deopotrivă, și a celor din Focșanii Munteniei. Numărul mare de negustori care au reclamat, verbal sau în scris, „obijduirile" suferite au stîrnit pînă și indignarea anchetatorilor, care nu s-au sfiit să ceară înlăturarea imediată a piedicilor puse comerțului între cele două principate, căci „piața aceasta (a Focșanilor — A.M.) venisă în așa înflorire încît, după poziția sa, să făcuse centrul tranzacțiilor la o mare întindere de loc între ambele țări". Cu același prilej, a fost alcătuit un tabel cu sumele de bani încasate abuziv de vameși de la 20 de negustori care s-au prezentat cu jalbe în fața comisiei de anchetă, din care rezultă că au fost taxate în mod nejustificat și indiferent de cantitate, deopotrivă, atît mărfurile străine importate sau exportate, cît și cele de proveniență autohtonă [186].

Deși guvernul Moldovei a condiționat arendarea vămilor principatului pe ultimile șase luni ale anului 1854 de respectarea hotărîrilor adoptate la 18 mai de Sfatul Administrativ al Țării Românești, încălcarea flagrantă a lor de către antreprenori l-a determinat pe Barbu Știrbei să interpreteze această antrepriză, dictată de împrejurări excepționale, ca principala cauză ce ar fi „desființat [...] *Zollferein*-ul dintre ambele prințipate", recunoscînd, totodată, că și Departamentul de Finanțe al Valachiei, grijuliu față de situația financiară a statului, „s-au văzut silit a poronci ca, pînă la un al doilea ordin, să nu se îngădui import sau export de obiecte prin granița despărțitoare a acestor Prințipate fără plată de vamă" [187].

Starea de animozitate creată pentru un moment în relațiile bilaterale ale celor două țări surori, de care pot fi făcute răspunzătoare, deopotrivă, ambele guverne, avea să cunoască o rapidă ameliorare. Declarația din 25 noiembrie a Sfatului Administrativ al Moldovei că este sincer animat de dorința „de a predomni o armonie desăvîrșită" între guvernele Principatelor Române și că, pe viitor, orice situație de interes comun va trebui să cunoască o rezolvare „în unire [...], după trebuință", a avut darul să pună capăt unei situații anormale care, după cum am putut constata, a amenințat însăși unificarea vamală dintre Moldova și Țara Românească.

În ceea ce privește arendarea vămilor unite, lucrurile aveau să reintre în normale imediat ce, după ocuparea Principatelor de către armatele Imperiului habsburgic, domnitorii au revenit la posturile lor. Cu toate că Sfatul Administrativ al Moldovei obținuse încuviințarea lui Budberg — în aceeași zi în care acesta transferase frîiele conducerii Principatelor autorităților autohtone — de a licita venitul vămilor separat încă pe timp de un an [188], în cele din urmă, venind și în întîmpinarea propunerii Țării Românești, în ședința din 25 noiembrie 1854, în prezența lui Gr. Al. Ghica, s-a declarat de acord ca venitul vămilor unite să fie arendat pe cinci ani, începînd de la 1 ianuarie 1855 [189].

---

[186] Ibidem, dos. 1 980, f. 2—3. Totalul încasărilor din taxele vamale percepute abuziv numai de la cei 20 de negustori s-a ridicat la 7 275 lei, 22 parale (f. 46).

[187] Ibidem, dos. 1 676, f. 330

[188] „Gazeta de Moldavia", an. XXVI, 1854, nr. 70, 6 septembrie, p. 277—278.

[189] Ibidem, nr. 94, 29 noiembrie, p. 373 ; Arh. St. Iași, tr. 1 768, op. I, 2 017, dos. 1 676, f. 335—336.

Scanned with OKEN Scanner

Cu toate că lucrările necesare fuseseră pregătite încă din 1853, după ultimul termen de licitare, care a avut loc la 20 decembrie la București, în prezența și a lui Lascăr Rosetti, trimis din partea Moldovei, antrepriza le-a fost adjudecată vornicului Neculai Milu și spătarului Strat în urma unor oferte de 200 001 galbeni pe an [190]. De notat că noii arendași, ca și V. Alecsandri, au fost asociați cu alții, între care Vasile Pogor, Neculai Negroponti și Hriste Harisiadi [191], ei figurînd deci ca reprezentanți ai unei companii în numele căreia au iscălit contractul de arendare. Subliniem, totodată, că surplusul de aproape 50 000 galbeni peste prețul lui C. Ciocan dat cu șapte ani înainte, s-a datorat, numai în parte, devalorizării monedei dar, în special, a intensificării traficului de mărfuri spre sfîrșitul anului 1854 și începutul celui următor cînd, în noile împrejurări și în funcție de evoluția operațiunilor militare, treptat, au fost deblocate principalele artere comerciale [192], cu o singură excepție doar, a graniței Moldovei cu Rusia care, la scurt timp după ocuparea Principatelor de trupele austriece, a fost declarată închisă. Și totuși, comparativ cu venitul net realizat de arendași, chiar din primul an, peste 95 000 de galbeni — după cum rezultă dintr-un bilanț (singurul, de altfel, pe care l-am putut depista) — prețul obținut din arendarea venitului vămilor unite a fost mic. Aceasta explică, pe de o parte, ce rentabilitate a prezentat, în detrimentul veniturilor statului, adjudecarea unui grup de particulari asociați a unei astfel de antreprize, iar pe de altă parte, concurența dintre solicitanți a determinat o creștere a prețului arenzii, nu însă direct proporțional cu cel al cîștigurilor realizate de antreprenori [193].

După cum am mai menționat, în primăvara anului 1853, o dată cu alcătuirea tarifei comune, au fost redactate și condițiile unice pentru arendarea venitului vămilor unite ale Moldovei și Țării Românești, pe baza cărora a fost dat în antrepriză pe o perioadă de cinci ani, pînă la 31 decembrie 1859. Necesitatea unificării condițiilor de arendare s-a impus de la sine, cu atîta mai mult cu cît aplicarea convenției de unificare vamală a demonstrat, practic, utilitatea elaborării unui act unitar pentru ambele țări, care să înlăture orice echivoc și, în același timp, să angajeze, în egală măsură, pe arendași față de guvernele celor două principate. Comasarea și, totodată, uniformizarea condițiilor de arendare a venitului vămilor unite a constituit rezultatul acumulării unor experiențe din perioada anterioară, care au și determinat această amendare compatibilă cu entitatea economică, fundamentată pe comunitatea intereselor Moldovei și Țării Românești. Nu întîmplă-

[190] N. Iorga, *op. cit.*, vol. I, p. 84 ; „Buletin, foaia publicațiilor oficiale a Prințipatului Moldavei", an. XXII, 1854, nr. 95, 2 decembrie, p. 437.

[191] Cota acestora de participare a fost de 20%. (Arh. St. Buc., Doc. ist., pach. DCC, doc. 234).

[192] La 17 februarie 1855, Secretariatul de Stat al Moldovei a publicat hotărîrea Puterilor aliate de a excepta de la blocada organizată la gurile Dunării vasele neîncărcate ce sînt destinate porturilor Principatelor (Arh. St. Iași, tr. 1 768, op. I, 2 017, dos. 2 054, f. 4—5).

[193] Din bilanțul semnat de Temistocle Bastachi și de N. Milu reiese că, în anul 1855, la vămile Moldovei au fost încasați 4 154 437 lei, 5 parale, iar la cele ale Țării Românești 5 922 944 lei. După achitarea ratelor lunare celor două Vistierii și acoperirea cheltuielilor, arendașii au rămas cu un venit net de 2 950 285 lei, 38 parale (Arh. St. Buc., Doc. ist., DCC, doc. 235, 238).

tor, în noile condiții [194], chiar în primul articol, se făcea precizarea că „Oriunde într-aceste puncturi să pomenește de graniță, margine sau hotară, să înțălege [...] linia încongiurătoare amîndurora prințipaturilor". De-a lungul celor 40 de articole, împărțite în nouă secțiuni, au fost reformulate sistematic și în mod amănunțit dispozițiile generale privind regimul vamal, îndatoririle antreprenorilor [195] și ale vameșilor, detaliile tehnice de percepere a taxelor vamale, regulile de tranzitare a mărfurilor și a pășunării vitelor de către păstorii veniți din Transilvania, regimul special al orașurilor porturi, Brăila și Galați, categoria mărfurilor și a obiectelor scutite de taxe vamale, ca și cele prohibite la import (sarea, băuturile spirtuoase, vinurile „ordinare", armele, iarba de pușcă), precum și alte „reguli de obștie" (cursul monedelor, întocmirea și întreținerea evidenței mărfurilor exportate și importate, condițiile în care arendașii pot revendica despăgubiri, modalitățile de achitare de către aceștia a ratelor lunare ș.a.).

Relevăm că, spre deosebire de vechile condiții de arendare, lista mărfurilor și obiectelor scutite de orice taxe vamale a fost mult extinsă. Pe lîngă mărfurile sau obiectele de uz casnic aduse de locuitori în țară de la tîrgurile sau iarmaroacele aflate în vecinătatea imediată a granițelor, precum și a aprovizionării cu cele necesare, în cantități limitate și în funcție de numărul membrilor echipajelor, a vaselor ancorate în porturile dunărene românești, pe linia încurajării de către stat a inițiativelor industriale, au beneficiat de aceleași scutiri stabilimentele industriale mai vechi sau de curînd înființate. Alături de exportul liber al hîrtiei, produsă la fabrica lui Gh. Asachi, care s-a bucurat, în acest sens, de un privilegiu anterior, au mai fost scutite de taxe vamale exporturile de postav de la fabricile lui M. Kogălniceanu și N. Băleanu, precum și stearina fabricată de întreprinderile specializate ale lui Th. Ghica și N. Băleanu. De asemenea, au fost degrevate de orice obligații fiscale la import sau export cărbunii de pămînt și produsele conservate din carne de vită realizate la fabrica lui Goldner de la Țiglina — Galați, iarăși beneficiarul unui privilegiu mai vechi.

În sfîrșit, înainte de iscălirea contractului de arendare, condițiile antreprizei au fost suplimentate cu cîteva prevederi în virtutea cărora au fost scutite de taxe vamale muniția și alte „obiecte trebuitoare oștirilor străine", aflate încă în Principate, cărțile de citit exportate din Țara Românească, iar antreprenorii nu puteau emite pretenții la despăgubiri pentru timpul cît granița cu Rusia era închisă întrucît, după normalizarea situației, venitul realizat la punctele vamale de pe acest hotar revenea automat companiei, fără nici o obligație pecuniară suplimentară [196].

Spre deosebire de anii precedenți, noua perioadă de arendare a veniturilor vămilor unite, care avea să fie și ultima, nu a cunoscut

---

[194] Pentru amănunte vezi „Buletin, foaia publicațiilor oficiale a Prințipatului Moldavii", an. XXIII, 1855, nr. 11, 6 februarie, p. 41—44; „Adaos la Buletin...", nr. 1, 6 februarie, p. 1—2.

[195] Art. 40 nu îngăduia arendașilor „de a se retrage din căutarea vămilor unui Prințipat, preferînd pe celălalt", căci contractul va fi desființat (ibidem).

[196] Începînd din martie 1856, județele Cahul, Ismail și Bolgrad intrînd între hotarele Moldovei, compania antreprizei venitului vămilor a preluat, de la 1 mai, și controlul punctelor vamale deschise la Cărpineni, Borogani, Cube și Tatarbunar (Arh. St. Iași, tr. 1 768, op. I, 2 017, dos. 2 492, f. 115, 362, 483).

complicații de genul celor relatate în paginile anterioare. În decursul celor cinci ani, compania ce luase în antrepriză vămile Principatelor a fost lărgită prin cooptarea de noi asociați, ca T. Bastache și chiar cunoștința noastră mai veche, C. Ciocan [197].

Ca și la antrepriza dintre anii 1848 și 1853, nici de această dată nu a fost stabilită din partea statului posibilitatea și organismul oficializat care să supravegheze și să efectueze un control permanent atît al operațiunilor de vămuire, cît și al alcătuirii evidenței mărfurilor exportate și importate. De-abia în 1859, chiar la începutul anului, comandanții graniței Moldovei aveau să fie însărcinați cu întreținerea unei contabilități a tuturor mărfurilor ce trec prin punctele vamale, misiune ce le-a fost însă îngreunată de opoziția vameșilor de a le pune la dispoziție condicile de evidență [198]. Măsura, evident, s-a datorat numeroaselor încălcări și abateri de la normele regimului vamal prestabilit care au fost comise de către angajații arendașilor, asupra cărora, pentru a nu ne repeta, nu mai considerăm necesar să ne oprim, mai ales că ele nu s-au deosebit cu nimic de abuzurile săvîrșite în timpul antreprizelor anterioare. Că lucrurile au stat, într-adevăr, așa, ne-o dovedește următorul exemplu, singurul la care ne referim.

La 11 iunie 1856, Al. Catargiu, director al Departamentului de Finanțe, a înaintat rezultatul cercetărilor sale întreprinse la Casa vămilor din Iași, în urma unei jalbe iscălite de 51 negustori din capitala Moldovei, privind nedreptățile și excesele vameșilor [199]. Constatările, făcute în prezența și a doi dintre membrii companiei de arendare, au dat la iveală practicile ilegale ale slujitorilor care au „operat" nestingheriți sub privirile îngăduitoare ale autorităților locale. Bunăoară, din cele 13 colete cu marfă, verificate la întîmplare, a reieșit că taxele vamale au fost percepute cu majorări care nu au putut fi justificate. Diferența încasată în plus față de vama legiuită s-a datorat, în cea mai mare măsură, ignorării cursului oficial al monedelor pe care vameșii erau obligați să-l respecte. Un alt procedeu utilizat frecvent a constat în refuzul de a recunoaște veridicitatea facturilor de decont date negustorilor de către fabricanții mărfurilor. La toate acestea — preciza Al. Catargiu — s-au mai adăugat o serie de taxe percepute ilegal de vameși [200], ca și comportarea lor față de proprietarii mărfurilor, care i-a determinat pe aceștia din urmă să califice, în jalba citată, „drept asupritoare moral și material nouă și altora", într-un cuvînt neajunsuri care au constituit tot atîtea motive „nu de înlesnit negoțul, ci de a-l înmormînta" [201].

Desigur, nota de disperare ce se degajă din reclamația negustorilor din Iași, nu poate fi interpretată decît ca un caz particular, căci, privită în ansamblu, întreaga perioadă cuprinsă între anii 1848 și 1859, cît a fost aplicată convenția de unificare vamală, a însemnat practic — în ciuda unor împrejurări imprevizibile și cu totul excepționale — fun-

---

[197] Ibidem, f. 302; „Monitorul oficial al Țării Românești", 1859, nr. 75, 3 iulie, p. 299—300; „Buletinul oficial al Moldovei", an. XXVII, 1859, nr. 54, 5 iulie, p. 283; nr. 59, 23 iulie, p. 314.

[198] Arh. St. Iași, tr. 1 768, op. I, 2 017, dos. 2 776, f. 51—52.

[199] Ibidem, dos. 2 335, f. 65, 80.

[200] Ibidem, f. 67—68.

[201] Ibidem, f. 65.

Scanned with OKEN Scanner

damentarea procesului de constituire a pieței naționale românești. În ce măsură dezideratul liberalizării circulației mărfurilor între Moldova și Țara Românească a constituit o cerință imperioasă a vremii, ne-a fost relevat cu prilejul momentului de la mijlocul anului 1854 cînd, pentru un timp limitat, pe hotarul moldo-valah și-au reluat activitatea punctele vamale.

Nu-i mai puțin adevărat însă că sistemul devenit anacronic al arendării venitului vămilor unite a însemnat un adevărat balast pe care guvernele celor două țări, tributare concepției timpului, nu au fost capabile să-l înlăture. Încorsetate de cadrul stipulațiilor contractuale, nici chiar unele interese de moment ale statului nu au putut fi realizate decît cu mari dificultăți. Așa, de exemplu, numai în urma unor îndelungi insistențe, compania de arendare a acceptat să scutească de taxe vamale materialele necesare construcției liniei telegrafice între Galați și Sulina, lucrare inițiată de Comisia Europeană a Dunării [202].

Cu toate dificultățile întîmpinate în decursul aplicării convenției de unificare vamală, principalul obiectiv pe tărîm economic a fost realizat. Înfăptuirea Unirii politice a Moldovei și Țării Românești în 1859 a avut un precedent ce a oferit, bineînțeles, la dimensiunile specifice dezvoltării social-economice de la mijlocul secolului al XIX-lea a celor două țări surori, o bază economică unitară, omogenă, în urma înfăptuirii nucleului pieței naționale românești și care — avînd în vedere caracterul economiei complementare al provinciilor din întreg spațiul geografic locuit de români — a cimentat comunitatea economică din aria carpato-ponto-dunăreană a cărei contururi s-au precizat încă din etapele istorice anterioare.

[202] Ibidem, dos. 2 492, f. 81—82, 100, 128—129, 214, 216, 302—303, 307, 332.

IV. UNIFICAREA ADMINISTRATIVĂ A SISTEMULUI VAMAL AL PRINCIPATELOR UNITE MOLDOVA ȘI ȚARA ROMÂNEASCĂ

În cadrul acțiunii de dotare a tînărului stat român cu instituții moderne, care să corespundă perspectivelor ce s-au deschis datorită dobîndirii noii situații politice și administrativ-teritoriale, unificarea administrativă a sistemului vamal a preocupat, încă din primele momente, guvernele celor două țări.

Prioritatea restructurării acestei instituții și organizarea ei conform preceptelor reclamate de un stat modern s-a impus de la sine. În primul rînd, înfăptuirea unității politice a celor două principate a necesitat crearea unui organism special, centralizat, care să conducă și să răspundă de întreaga activitate a vămilor, ca instituție de stat pusă în slujba intereselor economice ale acestuia. În al doilea rînd, vămile, ca una din cele mai însemnate surse de venit, trebuiau să asigure, în parte, mijloacele financiare necesare reformelor ce urmau să fie realizate. Cu alte cuvinte, a sosit momentul cerut de imperativele epocii pentru eliminarea definitivă a vechilor metode și procedee din organizarea instituției vamale și reașezarea ei în cadrul unor noi coordonate, care să-i confere un rol și o poziție corespunzătoare.

1. *Proiectul regulamentului de unificare a sistemului vamal.* Expirarea contractului de arendare a venitului vămilor unite, la sfîrșitul anului 1859, a oferit prilejul ca, la scurt timp de la Unire, guvernele să procedeze cu maximă urgență la schițarea conținutului noului sistem de administrare a vămilor de către stat. De la bun început, rezolvarea acestei probleme avea să întîmpine dificultăți nu atît sub raport strict tehnic, cît mai ales — din cauza situației generate de menținerea în cadrul aceluiași stat a două autorități centrale administrative — a lipsei unor instrumente juridice fundamentale, în baza cărora urma să fie înființată instituția destinată administrării centralizate a vămilor. Ne referim, în primul rînd, la inexistența încă a unei legi financiare care să însumeze principiile organizării unice a acestui important domeniu [1].

[1] Mai trebuie luată în considerare și lipsa în țară a unor specialiști, ceea ce a determinat Comitetul „financiar" al Comisiei Centrale de la Focșani să supună spre examinare propunerea ca să fie adus din Franța un specialist, „teoretic și practic", în materie de finanțe, pentru a ușura sarcinile acestui comitet (*Protocoalele Comisiunii Centrale a Principatelor Unite*, vol. I, Focșani, 1859, nr. XXI, p. 88 (în continuare se va cita *Protocoalele Comisiunii*).

Scanned with OKEN Scanner

Apoi, întrucît o serie de venituri — trecute curînd după 24 Ianuarie 1859 în categoria impozitelor sau veniturilor indirecte —, cum ar fi cele din exportul sării, a cerealelor, a vitelor, a seului și a cervișului, taxele pentru oierit și cornărit încasate de la păstorii ardeleni, au fost arendate separat de venitul vămilor, integrarea lor în cadrul aceleiași instituții — măsură, de altfel, unanim recunoscută — trebuia să aibă loc numai în baza unei legi elaborate de Comisia Centrală de la Focșani. Stabilirea modalităților de înglobare în aceeași administrație a veniturilor indirecte enumerate s-a cerut cu atît mai mult legiferată, cu cît termenele contractelor de arendare a acestora de către guvernele Principatelor Române nu au coincis.

Dificultățile cu care a fost confruntată perioada la care ne referim au fost admirabil surprinse de M. Kogălniceanu cu ocazia prezentării, la 4 mai 1860, a programului cabinetului său în fața Adunării Legislative a Moldovei : „În această epocă de tranziție — remarca omul de stat — cînd legile vechi ș-au perdut o parte din puterea lor morală, cînd legile cele noi încă nu sînt făcute, cînd multe din dorințele naționale nu s-au realizat cu deplinătate, cînd reformele cele mai esențiale pentru a ajunge în starea practică au trebuință de a trece prin întîrzierile unui mecanism complicat, cînd guvernul stă în față cu atîtea așteptări și trebuințe și cînd el are atît de puține mijloace spre a le putea îndestula, numai ușoară, numai demnă de rîvnit nu poate să fie sarcina ministerială“ [2].

Procedeul greoi stabilit de Convenția de la Paris din 7/19 august 1858 privind elaborarea legilor de interes comun a celor două țări române nu a îngăduit întocmirea și punerea în aplicare, într-un termen scurt, a unei legi financiare. Aceasta explică, în bună măsură, înscrierea pe agenda de lucru a Comisiei Centrale de la Focșani a dezbaterii și definitivării unui proiect de lege privind organizarea și administrarea de către stat a tuturor categoriilor de venituri indirecte amintite mai sus, proiect a cărui prevederi trebuiau să facă parte, în condiții normale, din legea financiară.

Concepția ca și conținutul unei astfel de legi au fost determinate de hotărîrile guvernelor Principatelor Unite care, încă din aprilie 1859 [3], au procedat, concomitent, la stabilirea principiilor de organizare a vămilor, renunțînd definitiv la sistemul arendării, devenit incompatibil cu spiritul nou de modernizare instituțională manifestat cu precădere de acea clasă socială — burghezia română — interesată în dezvoltarea pe noi coordonate economice a tînărului stat național.

În acest sens se remarcă punctul de vedere formulat la cererea Comisiei Centrale de la Focșani de către Consiliul de Miniștri al Moldovei care, la fel ca și cel din Țara Românească, a optat pentru administrarea de către stat „într-un mod uniform“, și întrunite într-o „singură casă“, a tuturor veniturilor. Totodată, pe măsura expirării termenelor contractelor, printr-o dispoziție specială, se va urmări transferarea sub aceeași conducere administrativă și a veniturilor aflate încă sub regimul antreprizei [4].

---

2 Mihail Kogălniceanu, *Opere*, vol. III, *Oratorie*, I, partea I, *1856—1861*. Bucuresti, Ed. Acad., 1983, p. 301.

3 MAE., Arh. ist., pach. 169, dos. 25/1859, f. 1—4, 34.

4 Ibidem, f. 11.

Scanned with OKEN Scanner

Animate, pe de o parte, de dorința de a înlătura din calea comerțului extern a piedicilor datorate încălcărilor repetate și a abuzurilor comise de arendașii venitului vămilor unite, iar pe de altă parte, de a pune capăt prejudiciilor bănești pe care le înregistraseră Vistieriile înainte de 1859 din această antrepriză, guvernele Principatelor Unite, ca și în situațiile anterioare, au procedat la alcătuirea unei comisii mixte cu scopul de a revizui și completa vechiul tarif vamal, precum și de a fixa jaloanele principale și a aduna datele necesare pentru elaborarea unui regulament de administrare a vămilor [5].

Întrunite la București, după o activitate de mai bine de o lună de zile, comisia mixtă și-a încheiat lucrările la 31 august 1859, iar rezultatele eforturilor ei au întrunit sufragiile înaltelor foruri administrative [6].

Subliniem cu acest prilej că, la Focșani, în paralel, Comisia Centrală a dezbătut în plen proiectul de lege referitor la trecerea sub o administrare unică, de către stat, a veniturilor publice arendate pînă atunci [7]. Asupra detaliilor interesante și pline de substanță privind diversitatea de păreri exprimate de membrii componenți ai acestui organ legislativ relativ la modul de alcătuire a noului sistem de administrare a veniturilor statului, precum și asupra conținutului proiectului de lege adoptat, vom reveni la momentul oportun. Considerăm necesar să remarcăm faptul că atît comisia mixtă de la București, cît și Comisia Centrală de la Focșani s-au declarat, deopotrivă, împotriva arendării pe viitor unor persoane particulare a acestor categorii de venituri indirecte de interes național. În ceea ce privește însă modalitatea, mijloacele, ca și momentul cel mai prielnic de trecere la sistemul administrației unice, în cadrul celui de-al doilea organism, au existat unele opinii contradictorii.

Întrucît dintre veniturile arendate, contractul antreprizei vămilor expira primul, organizarea instituției de stat, care să preia sub aceeași conducere această importantă sursă financiară, nu mai suporta vreo amînare. Pe baza principiilor stabilite și a datelor culese de către comisia mixtă, fiecare dintre cele două guverne ale Principatelor Unite a numit cîte o comisie care a avut sarcina de a redacta cîte un proiect de regulament al administrației unice, proiecte care apoi urmau să fie contopite într-unul singur, tot la București, de către reprezentanți speciali desemnați de ministerele de resort. Spre sfîrșitul anului 1859 lucrarea a fost încheiată [8].

Deoarece proiectul de lege al Comisiei Centrale de la Focșani consacrat administrării de către stat a veniturilor indirecte nu fusese încă adus în dezbaterile Adunărilor Legislative din Iași și București, *Proiectul pentru administrația vamală a Principatelor Unite Moldova și Țara*

---

[5] Ibidem, f. 30. Comisia mixtă a fost alcătuită din Alecu Brăiescu, reprezentant al Moldovei, și din Grigore Bengescu și Petrache Poenaru din partea Țării Românești (f. 27, 34).

[6] Ibidem, f. 34—35.

[7] *Protocoalele Comisiunii*, vol. I, nr. XXIII, p. 99—104 ; nr. XXIV, p. 14 ; nr. XXV, p. 1—4 ; nr. XLVIII, p. 3—4.

[8] MAE, Arh. Ist., pach. 169, dos. 25/1859, f. 35, 44—45. Prin raportul din 10 decembrie 1859, cei doi miniștri secretari de stat ai ministerelor de finanțe ale Moldovei și Țării Românești, Manolache Costache și, respectiv, C. Steriadi, au înaintat domnitorului spre aprobare proiectul pentru administrarea vămilor de către stat, însoțit de lista personalului necesar și devizul cu „suma de cheltuieli ordinare cerute la înființarea administrației" („Monitorul oficial al Moldovei" an II, 1859, nr. 68, 23 noiembrie, p. 153).

Românească a fost pus în aplicare la 1 ianuarie 1860, provizoriu și sub răspundere ministerială, pe baza decretului domnesc din 16 decembrie 1859 [9]. Nu după mult timp au fost date publicității și tariful mărfurilor și a produselor exportate din Principatele Unite, precum și statutul provizoriu al personalului și a retribuțiilor corespunzătoare din cadrul Direcției Generale a Serviciului Vamal, care a intrat în vigoare tot la aceeași dată, 1 ianuarie 1860 [10].

În ansamblu, prin proiectul de administrare a vămilor Principatelor Unite au fost stabilite cu precizie și în mod detaliat dispozițiile privind organizarea serviciului vamal unic, a efectuării operațiilor de vămuire și a întreținerii unei evidențe contabile exacte [11]. Atît prin conținut, cît și prin modul de organizare a instrucțiilor pe care le-a însumat, regulamentul a constituit un execelent exemplu de manifestare a spiritului înnoitor spre care era orientat ireversibil, după realizarea unirii, tînărul stat național român. Desigur, la redactarea lui, membrii comisiei mixte de la București a avut la îndemînă și modele ale organizării și administrării vamale experimentate deja în alte țări din Apusul Europei. Nu putem însă preciza care au fost sursele de inspirație, informațiile documentare nu ne-au dezvăluit, deocamdată, nimic. Pînă la o confirmare certă, sîntem înclinați să credem că modelul principal folosit a fost de proveniență franceză. Fără a apela la amănunte, ne limităm să sprijinim prezumția enunțată pe faptul că influența franceză în Principatele Române s-a manifestat pregnant în toate direcțiile vieții sociale, economice și culturale încă din prima jumătate a sectolului al XIX-lea. De altfel, nu întîmplător comisia mixtă de la București, prin intermediul Departamentului de Finanțe, a cerut Departamentului Afacerilor Externe să i se procure *Analele comerțului exterior al Franței* unde, pe lîngă o serie de informații privitoare la tarifele diferitelor state, se găseau și „relații atingătoare de comerț" [12]. Și Comisia Centrală de la Focșani a întocmit un proiect de lege pentru aducerea, tot din Franța, a unei misiuni de funcționari civili, specialiști în domeniul financiar, juridic, al administrației de stat etc., care, afectați ministerelor de resort, să contribuie la „suplinirea lipselor în legislațiunea actuală" [13].

Departe de noi intenția de a discredita prin aceasta competența membrilor comisiei mixte de la București. Fără îndoială, experiența dobîndită în cursul celor 12 ani de administrare a vămilor prin procedeul mai vechi al antreprizei, menținut și de convenția de unificare vamală dintre Moldova și Țara Românească, a constituit principalul izvor care a furnizat datele necesare problemelor de fond ale proiectului de regula-

---

[9] „Monitorul, ziar oficial al Țării Românești", 1860, nr. 2, 4 ianuarie, p. 5. În „Monitorul oficial al Moldovei", an II, 1859, nr. 68, 23 decembrie, p. 153, decretul domnesc a fost publicat cu data de 18 decembrie.

[10] Ibidem, an II, 1860, nr. 162, 25 aprilie, p. 531—532; nr. 165, 28 aprilie, p. 543—544; nr. 189, 30 mai, p. 647—648. „Monitorul, ziar oficial al Țării Românești, 1860, nr. 13, 18 ianuarie, p. 51.

[11] Regulamentul a fost publicat în „Monitorul, ziar oficial al Țării Românești", 1860, nr. 2, 4 ianuarie, p. 5—8; nr. 3, 5 ianuarie, p. 9—10; „Monitorul oficial al Moldovei", an II, 1860, nr. 159, 20 aprilie, p. 519—522; nr. 161, 22 aprilie, p. 527—529; Ioan M. Bujoreanu, *Colecțiune de legiuirile României vechi și noi cîte s-au promulgat pînă la finele anului 1870*, București, 1873, p. 1 327—1 338.

[12] MAE, Arh. ist., vol. 222, f. 625.

[13] *Procoalele Comisiunii*, vol. II, Focșani, 1860—1861, nr. XXX, p. 1.

ment specifice Principatelor Unite care, în noile condiții, au trebuit să fie reașezate în cadrul unor principii de organizare moderne, fiind vorba, de această dată, de administrarea vămilor, ca și a celorlalte venituri indirecte, de către stat. În acest sens, conținutul celor 111 articole ale proiectului de regulament, asupra cărora ne vom opri fără a intra în amănunte, este concludent.

Prima parte a proiectului pentru administrarea vămilor Principatelor Unite a fost consacrat organizării serviciului vamal ca instituție unică, de sine stătătoare, în fruntea căruia a fost instituită o Direcție Generală cu sediul la București, subordonată Ministerului de Finanțe (art. 1, 7). Consiliul administrativ al vămilor, ca organ de conducere, era format din cei trei directori numiți prin decret domnesc, din care doi la propunerea Ministerului de Finanțe al Țării Românești, iar unul al celui din Moldova (art. 4, 10). Direcția Generală a fost împărțită în două compartimente, divizii, unul destinat sectorului administrativ și altul serviciului contabilității, dirijate, fiecare, de cîte un director. Aceștia, împreună cu directorul primar, aveau obligația de a delibera în plen, respecîndu-se principiul hotărîrii majorității, toate măsurile și deciziile cu privire la cazurile „extraordinare sau neprevăzute" în proiectul de regulament (art. 13, 22, 23).

Sarcinile principale ale Direcției Generale constau în: supravegherea lucrărilor administrației vămilor, precum și a celorlalte venituri realizate de Țara Românească din import-export (cereale, vite, cerviș, taxa oieritului), a căror contracte de arendare, spre deosebire de cele din Moldova, expirau la finele anului 1859; modul de aplicare a instrucțiunilor și a păstrării riguroase a evidenței contabile (art. 15, 41); observarea neajunsurilor și a îmbunătățirilor „ce ar reclama această instituție de a se organiza complet" (art. 16); revizuirea periodică a birourilor vamale (art. 17); întocmirea bugetului de cheltuieli anuale și a balanțelor statistice de import-export (art. 18); va hotărî asupra destinației mărfurilor confiscate, a încălcărilor regulilor vamale și suspendarea celor vinovați, a fixării concediilor personalului angajat, precum și a transferului acestuia în funcție de necesitățile serviciului etc. (art. 20).

În vederea unei administrări eficiente și pentru a înlesni „pe comersanții în relațiile lor cu vama", s-a prevăzut înființarea la Iași — avînd aceleași atribuții — a unei direcții sucursale, condusă numai de un director și organizată după modelul Direcției Generale căreia îi era subordonată (art. 2, 8, 24).

Cele 51 de oficii sau puncte vamale, în funcție de importanța lor, au fost clasificate în patru categorii și prevăzute cu cîte un birou vamal (art. 3). Cu efectuarea controalelor acestora, în afară de directori, au fost desemnați opt revizori (patru pentru fiecare direcție), repartizați cîte doi pentru fiecare graniță a țării, fiind obligați să raporteze, din 15 în 15 zile, constatările făcute cu prilejul deplasării lor în sectorul încredințat (art. 33—37).

În sfîrșit, un fapt semnificativ l-a constituit obligativitatea tuturor funcționarilor din cadrul Direcției Generale a Vămilor de a depune jurămîntul față de stat, ca o garanție morală a îndeplinirii, fără nici o abatere, a sarcinilor de servici (art. 12).

După cum lesne se poate observa, modul de organizare a serviciului vamal ca instituție de stat menită să asigure administrarea unică

a venitului realizat din import-export, s-a înscris, de la bun început, pe linia adoptării unor soluții perfecționate, care să ofere certitudinea unei maxime eficacități.

Dispozițiile privind aspectul tehnic al operațiunilor de vămuire, precum și a regimului vamal al Principatelor Unite formează obiectul părții a doua a proiectului de regulament. Pentru mărfurile importate, a căror valoare depășea 200 lei, facturile au rămas, ca și în trecut, piesele de bază în vederea fixării taxei vamale de 5% *ad valorem* (art. 46, 48); de la care nu vor fi exceptați nici pămîntenii și nici „supușii străini de orice condiție" (art. 47). Pe lîngă obligația prezentării acestor facturi, a fost introdusă, ca o noutate, formularul tipizat destinat declarării felului și cantității mărfurilor atît de către cei ce efectuau importul (cu excepția mărfurilor aduse din Orient), cît și de către cei care le exportau (art. 49, 50). În cazul în care prețul mărfurilor înscrise în facturi ar suscita bănuieli din partea vameșilor că nu sînt cele reale, aceștia aveau dreptul să încaseze taxa legiuită, calculată în raport de nivelul prețurilor mărfurilor respective la locul unde sînt vămuite, scăzîndu-se, pentru cheltuielile de transport și asigurarea unui profit minim negustorilor, un procent de 20%, pentru mărfurile cu greutate mare și valoare mică și numai 10% pentru cele cu valoare mare și greutate mică (art. 52). Precizarea este deosebit de importantă, întrucît avea drept scop eradicarea perpetuării abuzurilor și a nedreptăților pricinuite comercianților în perioadele anterioare de către vameși, angajați ai arendașilor. Alte prevederi din acest capitol stabileau cu exactitate regimul tranzitării mărfurilor (art. 69—74) [14], măsuri pentru stăvilirea contrabandei (art. 75—81), dreptul negustorilor importatori de a opta, în ceea ce privește locul achitării taxelor vamale, fie la punctele vamale de pe hotarele țării, fie la cele din interiorul ei (art. 62), categoria mărfurilor interzise la import (sarea gemă, vinurile și băuturile spirtoase „ordinare", art. 59), precum și cele scutite de taxe vamale (cărbunii, alimentele — în cantități limitate — necesare aprovizionării corăbiilor, pasagerilor și a locuitorilor din vecinătatea Dunării, cărțile tipărite în Principatele Unite, mașinile aduse pentru fabricile existente sau care se vor înființa, hîrtia, stearina, conservele din carne și porțelanurile de producție indigenă, art. 60).

O atenție specială a fost acordată celor două porturi principale ale țării, Galați și Brăila. Situția lor deosebită, definită de regimul de porto-franc, dobîndit prin așezămintele din anii anteriori, a fost reactualizată printr-o serie de precizări, care au înlăturat orice echivoc. În esență, s-a accentuat asupra scutirii de taxe vamale a tuturor categoriilor de mărfuri care, transportate pe Dunăre, puteau fi descărcate și valorificate numai în interiorul raioanelor celor două porturi, sau reexportate pe calea apei. O prevedere deosebit de importantă garanta libera circulație a mărfurilor și produselor finite sau brute, de proveniență autohtonă, introduse pe apă sau pe uscat în orașele porturi amintite, care însă erau taxate numai în momentul exportului [15]. În schimb, erau supuse

[14] Pentru tranzitarea mărfurilor s-a prevăzut un termen foarte larg, calculat la 3 zile de fiecare poștă (art. 72).

[15] Erau exceptate de la acest regim doagele și poloboacele de tot soiul, peștele sărat, untura de pește și pieile de vită „care ar fi de origină străină" și care, la trecerea lor peste linia raioanelor celor două porturi, erau supuse taxelor vamale (art. 82, paragr. V).

taxelor vamale, cu excepția celor aflate în tranzit, mărfurile străine aduse pe apă și importate în Principatele Unite, ca și cele transportate pe uscat cu destinația Galați sau Brăila, unde urmau să fie desfăcute spre vînzare (art. 82, paragr. I—IX).

În ceea ce privește calcularea echivalențelor monetare, și în acest domeniu, spre deosebire de trecut, a fost preconizată o soluție menită să înlăture orice neajunsuri : obligația vameșilor de a stabili valoarea monedelor străine la încasarea taxelor vamale în funcție de cursul acestora autorizat, în prealabil, din șase în șase luni, de ministerele de finanțe ale Principatelor Unite (art. 83). Eventualele reclamații ale negustorilor, ca urmare a abuzurilor comise de vameși în timpul operațiunilor de taxare, vor fi îndreptate spre Direcția Generală a Vămilor, a căror decizii — la intervenția nemulțumiților — puteau fi reconsiderate de către ministerele de finanțe, iar hotărîrile acestora din urmă susceptibile de a fi atacate numai în fața instanțelor judecătorești (art. 88). Și în acest caz, fixarea graduală a canalelor de revendicare a drepturilor din partea celor prejudiciați, confirmă intenția autorităților administrative centrale de stat de a garanta și asigura un climat propice activității comerciale.

În sfîrșit, cea de-a treia parte, și ultima, a proiectului de regulament pentru administrarea vămilor, a fost rezervată, în genere, instrucțiilor privind întocmirea lucrărilor contabile, de întreținere a unei riguroase evidențe a tuturor mărfurilor trecute, într-un sens sau altul, precum și unele detalii pur tehnice legate de activitatea salariaților de la birourile vamale (art. 89—111), asupra cărora nu mai insistăm.

O privire de ansamblu asupra proiectului de regulament destinat administrării vămilor Principatelor Unite ne îngăduie observația că, nu numai sub raport teoretic, dar și sub raport practic, strict utilitar, normele pe care le-a însumat au stat la baza organizării noului sistem vamal al țării, marcînd, din acest punct de vedere, un moment de radicală cotitură față de ceea ce a reprezentat, pînă atunci, rolul, locul și starea în care s-a aflat această importantă sursă de venit pentru stat.

Necesitatea aplicării, începînd de la 1 ianuarie 1860, chiar sub formă de proiect a regulamentului, era justificată nu numai de preluarea, administrarea și controlul tuturor categoriilor de venituri indirecte, între care, unele — cele din Moldova — se mai aflau încă, la acea dată, arendate, dar și de cerința imperioasă de a transforma sistemul instituit și rezultat din unificarea lor într-o pîrghie care să servească intereselor economice ale tînărului stat român modern.

Este adevărat că asigurarea unor condiții avantajoase de protejare și încurajare a înființării unor noi întreprinderi industriale, a fost palid formulată în proiectul de regulament, deși paragrafele 10—15 ale art. 60 scuteau de orice taxe vamale atît importul mașinilor necesare fabricilor existente, cît și a celor proiectate de a se înființa, precum și exportul unor produse finite ce se realizau în Principatele Unite în acel timp. În schimb, nu a fost prevăzută nici o măsură restrictivă importului de articole manufacturate provenite din țările cu o industrie dezvoltată, a căror concurență pe piața internă înăbușea, încă din fașă, orice inițiativă industrială.

Așa se explică, de altfel, și orientarea, încă din perioada anterioară, a evoluției industriale a țării pe direcția prelucrării produselor cerealiere, animaliere, a plantelor textile, a lemnului, materii prime ce se găseau din abundență și la un preț scăzut. Menținerea însă a unor ră-

Scanned with OKEN Scanner

măşiţe feudale în economia ţării, a creditelor insuficiente, a căilor şi mijloacelor de transport necorespunzătoare, la care s-a adăugat concurenţa mărfurilor străine, au constituit tot atîtea piedici în faţa cărora, statul, tributar încă unor instituţii economice proprii regimului feudal, nu se simţea încă în stare să sprijine, din punct de vedere material, dezvoltarea unei industrii mecanice prelucrătoare.

Abţinerea de la aplicarea unor măsuri prohibitive asupra importurilor, acţiune în care atît regimului, cît şi sistemului vamal le reveneau un rol important, s-a datorat şi curentului liberului schimb, care, după 1859, fusese proclamat oficial drept pivot al politicii economice a statului, mărfurile străine beneficiind de porţile largi deschise ale ţării. Din acest punct de vedere, datorită împrejurărilor succint menţionate, proiectul de regulament al administrării vămilor a continuat să rămînă deficitar, conţinutul paragrafelor citate ale art. 60 oferind o măsură de minimă eficacitate în comparaţie cu nevoile stringente reclamate de dezvoltarea economică a Principatelor Unite.

Survolînd însă aceste limite se cuvine să relevăm importanţa deosebită a proiectului de regulament, pus în aplicare înainte de a fi îndeplinite formalităţile care să-l consacre din punct de vedere juridic, pe baza căruia a fost organizată, într-o structură nouă, una din primele instituţii comune Principatelor după actul politic al Unirii din 1859. La temelia ei a stat, fără îndoială, convenţia de unificare vamală din anul 1846, care nu numai că a consfinţit prefigurarea realizării nucleului pieţei naţionale româneşti dar, sub raport administrativ şi organizatoric, a oferit un larg cîmp de experienţă ale cărui roade s-au făcut simţite în multe din stipulaţiile proiectului de regulament. De altfel, chiar de la început, acestea nu aveau să fie înzestrate cu un caracter imuabil, căci una din principalele îndatoriri pusă Direcţiei Generale a Serviciului Vamal consta, potrivit art. 16, în „a observa mancurile (sic) neajunsurile şi îmbunătăţirile ce ar reclama această instituţie de a se organiza complet după un sistem aplicabil cu fiinţa vămilor, propunînd ministeriilor respective opinia spre a să studia şi aproba, dacă se va găsi de cuviinţă".

2. *Legea unificării administrative a sistemului vamal.* În ceea ce priveşte procedura juridică prin care proiectul regulamentului de administrare a vămilor Principatelor Unite urma să capete putere de lege, am mai menţionat că pînă la promulgarea unei legi speciale, a fost pus în aplicare printr-un decret semnat de Al. I. Cuza. Hotărîrea domnitorului de a apela la o asemenea soluţie a fost dictată, pe de o parte, de timpul prea scurt rezervat definitivării unei astfel de legi, a cărei proiect, întocmit de Comisia Centrală de la Focşani, trebuia să fie adus în dezbaterile şi, apoi, supus aprobării Adunărilor Legislative, iar pe de altă parte, de faptul că necesitatea abrogării imediate a sistemului caduc al arendării către particulari a veniturilor statului a fost unanim recunoscută. În acest sens, expunerea de motive ce a însoţit proiectul de lege elaborat de comitetul financiar examinat în plen de către Comisia Centrală de la Focşani, la 3 iulie 1859, a cuprins o lucidă şi convingătoare argumentare în favoarea organizării de către stat a administrării categoriilor de venituri indirecte [16]. Datorită frecventei utilizări a procede-

[16] *Protocoalele Comisiunii*, vol. I, nr. XLVIII, p. 3—4.

ului arendării, finanțele Principatelor au fost grav prejudiciate — se arăta în motivarea citată — întrucît, în afară de beneficiile realizate de antreprenori, probatorii fiind „averile însemnătoare ridicate în amîndouă țerile din asemenea arenduiri", sumele obținute la licitare, din lipsa unei concurențe serioase, au fost, întotdeauna, cu mult sub valoarea reală a antreprizelor.

Deși era susceptibilă formulării unor obiecțiuni — lucru care, de altfel, s-a și întîmplat — că inexistența, pînă la acel timp, a unei administrații de stat specifică domeniului ar reprezenta, cel puțin pentru început, un factor de risc cu implicații bănești directe, comitetul financiar era încredințat în mod cu totul justificat, că o astfel de administrație poate fi tot atît de bună și de eficace ca cea a foștilor antreprenori, cu perspective reale însă de a fi treptat îmbunătățită și perfecționată, acțiune în care arendașii nu au manifestat, niciodată, vreun fel de interes.

Pătrunși de importanța misiunii ce a revenit Comisiei Centrale de a realiza, mai cu seamă, „dorința cea mare a națiunii noastre, pregătind unirea desăvîrșită a acestor două țări surori", membrii comitetului amintit s-au pronunțat, în unanimitate, pentru contopirea și adunarea tuturor veniturilor publice indirecte într-o singură „casă", obiectiv ușor de înfăptuit grație similitudinii surselor lor de proveniență atît în Moldova cît și în Țara Românească.

Pe lîngă înlăturarea definitivă a procedeului arendării, condamnat de mult timp în țările ce au precedat Principatelor Unite pe drumul dezvoltării lor moderne, înființarea unei instituții unice de profil, care să administreze și să răspundă implicit de organizarea strîngerii acestor venituri, a constituit o importantă inițiativă ce se cerea transpusă imediat în practică.

Așadar, elaborat sub imperiul unor măsuri concrete și pe deplin motivate, proiectul de lege adus în discuția Comisiei Centrale de la Focșani și alcătuit doar din patru articole [17], preconiza administrarea de către stat a veniturilor rezultate din vămi, saline, exportul și importul vitelor, a seului și a cervișului, precum și a taxelor oieritului și cornăritului percepute de la păstorii ardeleni (art. 1), toate reunite într o singură administrație centralizată.

Un articol special, cel de-al treilea, a fost consacrat desființării transporturilor silnice de sare, cu un preț dinainte stabilit, de la punctele de exploatare la porturile dunărene, la care erau supuși o parte însemnată a țăranilor birnici. Cîteva explicații în această chestiune le considerăm absolut necesare.

Angajate față de antreprenori prin contractele de arendare a ocnelor, pentru a asigura transportul cantităților de sare destinată exportului și ignorînd complet interesele gospodărești, administrațiile centrale ale celor două principate române au recurs la metode de constrîngere pentru a determina pe locuitorii satelor să efectueze asemenea cărăușii. În Moldova a fost votată chiar o lege, la 14 ianuarie 1853, prin care 1/3 din birnicii aflați în ținuturile de jos ale țării aveau obligația de a transporta cîte 400 ocale de sare pe an de la Tîrgu Ocna la Galați, cu prețul de 8 lei suta de ocale. Neefectuarea lor atrăgea după sine despăgubirea arendașilor de către țăranii birnici cu cîte 20 pînă la 40 lei pentru fiecare

[17] *Ibidem*, p. 4.

sută de ocale, reprezentînd contravaloarea și nu prețul pentru cantitatea de sare netransportată [18]. Măsura vexatorie a stîrnit nu numai protestul locuitorilor birnici, dar și nemulțumirea proprietarilor și arendașilor de moșii, care-și vedeau amenințate interesele lor prin sustragerea, tocmai în timpul cel mai prielnic, a forței de muncă pe care o exploatau din plin, întrucît, potrivit aceleiași legi, transporturile de sare trebuiau executate după încheierea lucrărilor plugăriei și pînă în luna octombrie. Cum, în perspectiva apropiată, și venitul realizat de la ocnele de sare urma să fie trecut alături de celelalte venituri indirecte, sub o administrație unică de stat, membrii comisiei financiare au recunoscut, fără nici o ezitare, necesitatea abrogării transportului silnic de sare și cu „preț hotărît", deoarece, pe drept cuvînt, această obligație a fost „păgubitoare pentru populațiunea agricolă în cel mai mare grad".

În sfîrșit, ultimul articol din proiectul de lege, al patrulea, se referea la anularea dreptului municipiului Iași de a mai putea beneficia de suma rezultată din taxele de export a seului și a cervișului vărsată în contul său și transferarea ei, după exemplul Țării Românești, la bugetul statului.

Ajunse în faza discuțiilor atît raportul, cît și proiectul de lege redactate de comitetul financiar nu au inspirat, prin soluțiile propuse, încrederea tuturor membrilor Comisiei Centrale de la Focșani. Nu este mai puțin adevărt însă că, atît obiecțiile, cît și contrapropunerile făcute nu au urmărit să respingă, în totalitate, formulele alese pentru centralizarea și administrarea de către stat a veniturilor indirecte. Căci, intenția celor care și-au arătat dezacordul aflați, de altfel, în minoritate, a constat în amînarea preluării imediate a acestora de către stat și adoptarea unei așa-numite perioade de tranziție, în care vechile practici ale antreprizelor — de această dată pe termene scurte — să fie menținute numai pînă la elaborarea legii financiare, secondată de alte reglementări privind regimul înglobării sub o administrație unică a fiecăruia dintre veniturile indirecte [19].

Scepticismul manifestat de Ludovic Steege, Ioan Sturza și V. Mălinescu, cărora li s-a alăturat apoi și Șt. Golescu, care s-au declarat partizanii unor faze tranzitorii, își are explicația în neîncrederea față de eficacitatea măsurilor radicale preconizate de proiectul de lege supus dezbaterilor. Statul, considerau ei, nu este încă pregătit de a-și asuma răspunderea administrării veniturilor indirecte, întrucît nu dispune de un sistem financiar uniform bine definit și nici de personalul calificat necesar. Adoptarea unui astfel de proiect, în aceste condiții, a fost apreciat drept prematură, căci ar atrage după sine nu numai prejudicii bănești, ci și confuzii, prin dispozițiile prea generale pe care le conține. Pornind de la aceste temeiuri, unilateral fundamentate, cei patru membri ai Comisiei Centrale au prezentat, în final, un contraproiect care, în rezumat, viza centralizarea tuturor veniturilor realizate de stat din taxele percepute la import-export, precum și arendarea lor numai pînă în iunie 1860 [20].

Oportunitatea aplicării imediate a unor măsuri destinate să pună capăt situației anacronice ce a oferit posibilitatea unor amatori de afa-

---

[18] Pentru amănunte vezi D. Vitcu, *op. cit.*, p. 170—176.
[19] *Protocoalele Comisiunii*, vol. I, nr. XXIII, p. 99—100, 102—103.
[20] *Ibidem*, nr. XXIV, p. 14.

ceri să acumuleze, cu investiții minime, sume importante în detrimentul statului, a întrunit adeziunea majorității membrilor Comisiei Centrale. Dovada de necontestat ce a fost invocată în sprijinul principiului de etatizare a administrării veniturilor indirecte a constituit-o exemplul cîștigurilor realizate de guvernele celor două Principate Române, atunci cînd — e drept, de puține ori și pentru perioade scurte de timp — și-au administrat vămile în regie [21]. În favoarea concluziilor din expunerea de motive a proiectului de lege au fost prezentate și alte argumente de către Chr. Tell, Gr. Sturza, C. N. Brăiloiu și Ion Em. Florescu, care au insistat asupra momentului potrivit de a se înființa o instituție unică a administrării, pentru început, numai a vămilor Principatelor Unite. Ei au înfierat cu vehemență sistemul vicios al antreprizelor, sistem oriental care, utilizat pe termene scurte, cum s-a propus, ar avea drept efect constituirea unui monopol în folosul antreprenorilor, iar lipsa unei concurențe le prilejuia influențarea directă a adjudecării oricărei arenzi cu o ofertă derizorie [22].

Temeinicia justificărilor, atît cele din expunerea de motive, cît și cele înfățișate în timpul discuțiilor, nu au lăsat nici un moment de îndoială asupra rezultatelor votului. La 9 iulie 1859, proiectul de lege întocmit de comitetul financiar a fost adoptat cu o majoritate de 10 voturi pentru și 4 contra de către membrii Comisiei Centrale de la Focșani [23].

Cu toate că prezentarea în fața Adunărilor Legislative a proiectului de lege citat a suferit o amînare de aproape un an, explicată, în primul rînd, de instabilitatea guvenamentală ce a avut loc în Principatele Unite după actul de la 24 ianuarie 1859, principiile care au fost fundamentate cu acest prilej și, în special, abrogarea sistemului arendării, alături de centralizarea administrării de către stat a veniturilor indirecte, au constituit osatura care a fost pusă la baza proiectului de regulament pentru administrarea vămilor [24].

În Moldova, intenția lui Manolache Costache Epureanu de a investi cu putere de lege proiectul amintit a eșuat, întrucît, la 3 aprilie 1860, cabinetul său a demisionat [25].

Consecvent idealului în slujba căruia și-a pus întreaga pricepere, Mihail Kogălniceanu, chemat, la 30 aprilie, în fruntea guvernului, se angaja de a „lucra cu tot dinadinsul pentru cît mai curînda și întreaga unificare a instituțiilor și a legilor Principatelor Unite". Strînsa colaborare cu guvernul Țării Românești pentru ca Unirea „să ajungă a fi un fapt îndeplinit", a constituit deviza cea mai de preț a primului-ministru moldovean, care a văzut în centralizarea adiministrației și a puterii legislative a Principatelor Unite o cerință imperioasă și de prim-ordin, care așteptau o realizare imediată [26]. Din cadrul vastului program de

---

[21] *Ibidem*, nr. XXIV, p. 100.

[22] *Ibidem*, nr. XXV, p. 3 ; nr. XXIII, p. 100—101. În cursul discuțiilor au fost avansate și o serie de soluții practice. Chr. Tell, spre exemplu, a propus, între altele, ca funcționarii noii administrații vamale centralizate să fie recrutați din rîndul militarilor care și-au executat serviciul pe hotarele țării și care, în loc să fie pensionați, să fie angajați de noua instituție ce se va crea, ca unii ce „cunosc mecanismul acestor venituri" (p. 102).

[23] *Ibidem*, nr. XXV, p. 4.

[24] *Ibidem*, supl. la nr. LI, p. 3

[25] „Adaos la Monitorul oficial al Moldovei", an II, 1960, nr. 144, 31 martie, p. 27 ; „Monitorul oficial al Moldovei", an II, 1860, nr. 147, 6 aprilie, p. 471.

[26] Ididem, nr. 171, 7 mai, p. 568.

guvernare schițat de Mihail Kogălniceanu, din care nu au lipsit măsurile privind dezvoltarea industriei, agriculturii, comerțului, a instrucțiunii publice, nu a fost omisă nici latura legislației instituționale.

Dacă proiectul de lege adoptat de Comisia Centrală de la Focșani nu a întîmpinat, în Moldova, nici un fel de reticențe, în schimb, în Țara Românească, el a stîrnit discuții aprinse. Acestea au fost generate de principiile pe care le-a însumat proiectul, instituția vamală etatizată fiind considerată, de altfel, așa după cum rezultă din raportul Secției a II-a prezentat Adunării Legislative, ca un prețios mijloc de încurajare a industriei și agriculturii. Raportorul, în persoana lui I. Brătianu, a înfățișat forului legislativ cîteva amendamente pe marginea proiectului de lege repartizat spre a fi analizat în secția amintită, între care cele mai importante se refereau la desființarea taxelor vamale pentru toate produsele indigene exportate și instituirea, totodată, a unor taxe speciale pentru aceleași produse, în funcție de cerințele consumului intern [27].

Ca un deziderat ce a aparținut în exclusivitate proprietarilor de moșii, afirmat încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, ca și în programul mișcării revoluționare din martie 1848 din Moldova, anularea taxelor la export, în special pentru cereale, a mai fost propusă și cu alte ocazii. Ca principali beneficiari de pe urma valorificării pe piața externă a produselor cerealiere, proprietarii și arendașii de moșii erau direct interesați în obținerea și a acestui avantaj fiscal, invocîndu-se motivul încurajării singurei „industrii" capabilă să se dezvolte în Principatele Unite : agricultura. Ideea a fost împărtășită nu numai de Apostol Arsache în timpul discuțiilor proiectului de lege în cadrul Comisiei Centrale de la Focșani [28], ci și de Ministerul de Finanțe al Țării Românești cu prilejul îmbunătățirilor aduse regulilor de export a cerealelor și animalelor care au operat în perioada antreprizelor [29]. Chestiunea, după cum am mai arătat, a fost reluată și în raportul citat, întocmit de Secția a II-a a Adunării Legislative din București. Invocîndu-se exemplul unor țări europene, ca Franța, Anglia, a căror dezvoltare industrială s-a datorat, în cea mai mare parte, utilizării judicioase a instituției vamale ca pîrghie în dirijarea relațiilor de schimb și, în același timp, ca un scut de apărare în fața concurenței străine, se conchidea în mod forțat, că numai încurajarea exportului „productelor" unei țări influențează atît creșterea producției, cît și mărirea venitului național [30].

În motivarea suprimării taxelor vamale la exportul „productelor pămîntene", reprezentanții clasei sociale interesate au confundat însă, pentru a justifica temeinicia celor propuse, eficiența valorificării pe piața externă a produselor finite comparativ cu cea a materiilor prime. Mobilul real al acestei cereri l-a constituit concurența grînelor rusești și americane care invadaseră în această vreme Europa și cărora cerealele românești le făcea față tot mai greu. Susținut de un mare număr de deputați, amendamentul privind desființarea taxelor vamale „de-asupra

---

[27] „Monitorul, ziar oficial al Țării Românești", 1860, nr. 165, 13 iulie, p. 770.
[28] *Procoalele Comisiunii*, vol. I, nr. XXIII, p. 100.
[29] *Ibidem*, nr. LI, p. 2, În același loc, se mai propusese de către Ministerul de Finanțe ca taxa la exportul de cereale să fie de numai 3% *ad valorem* pînă la introducerea sistemului financiar unic al Principatelor Unite, cînd atunci va fi desființată.
[30] „Monitorul, ziar oficial al Țării Românești", 1860, nr. 165, 13 iulie, p. 769.

Scanned with OKEN Scanner

tutulor productelor de exportare", începînd cu 1 ianuarie 1861, care a provocat, de altfel, cele mai multe intervenţii avea toate şansele să fie adoptat [31]. În acest caz, bugetul ţării urma să fie privat de circa 8 milioane lei pe an, care trebuiau acoperite prin alte mijloace şi din alte surse. Or, în treacăt fie spus, nu se putea face nici o precizare în acest sens căci, la sfîrşitul lunii mai, proiectul de buget pe anul 1860 încă nu fusese întocmit şi prezentat spre dezbatere din cauza schimbării precipitate şi neprevăzute a guvernului. Pe lîngă aceasta, faţă de nevoile financiare stringente ale statului, suma era prea mare ca să poată fi radiată cu uşurinţă de la capitolul venituri a bugetului, ceea ce a şi determinat, în cele din urmă, unele rezerve care s-au manifestat chiar în rîndul celor care au fost de acord cu amendamentul propus [32].

O influenţă hotărîtoare, prin argumentarea solidă, izvorîtă din situaţia concretă în care se afla ţara în etapa imediat următoare realizării Unirii, a avut intervenţia lui A. Florescu. Acesta a reliefat rolul ce trebuia să-l joace sistemul vamal românesc reaşezat între noi coordonate, în special „ca mijloc de propagare a industriei naţionale". Statul, era de părere el, nu trebuie prejudiciat de venitul realizat din taxele vamale de export întrucît exportatorii de cereale, deşi aduc monedă în ţară, beneficiază direct şi integral de pe urma cîştigurilor dobîndite. Totodată, A. Florescu, ca partizan al curentului protecţionist, şi-a exprimat părerea majorării şi a tarifelor de import, căci numai în acest chip se va putea stimula fabricarea mărfurilor de larg consum şi în Principatele Unite, ceea ce ar atrage după sine emanciparea treptată din situaţia de tributare ţărilor cu o industrie dezvoltată a căror produse finite acaparaseră piaţa lor internă [33].

Pînă în cele din urmă, pus la vot la 28 mai 1860, proiectul amendat de Secţia a II-a a Adunării Legislative a Ţării Româneşti nu avea să întrunească sufragiile majorităţii, fiind respins cu 38 bile negre contra 20 bile albe. În schimb, proiectul de lege alcătuit de Comisia Centrală de la Focşani a fost adoptat, fără nici o modificare, obţinînd 40 bile albe contra numai 8 bile negre [34]. Formalitatea sancţionării lui de către Al. I. Cuza a avut loc la 1 iulie 1860 [35]. Astfel, începînd cu această dată, regulamentul de organizare a sistemului vamal al Principatelor Unite a fost înzestrat cu baza juridică care i-a întărit consacrarea oficială.

Cu toate că, la început, a fost aplicat sub formă de proiect, rezultatele pozitive dobîndite încă din primele luni ale anului 1860 au demonstrat cu prisosinţă superioritatea noului sistem vamal instituit după 1 ianuarie acelaşi an. Aceasta avea să-l determine pe Manolache Costache Epureanu, preşedintele Consiliului de Miniştri al Moldovei şi ministrul

---

[31] Ibidem, nr. 164, 12 iulie, p. 767 ; nr. 166, 14 iulie, p. 773—774.
[32] Ibidem, nr. 164, 12 iulie, p. 766.
[33] Ibidem, p. 767.
[34] Ibidem, nr. 165, 13 iulie, p. 770 ; nr. 166, 14 iulie, p. 744. Rezultatul votului a fost comunicat imediat şi Moldovei de către C. Hurmuzaki, vicepreşedintele Adunării Legislative a Ţării Româneşti („Monitorul oficial al Moldovei", an II, 1860, nr. 235, 26 iulie, p. 834).
[35] Ibidem, nr. 219, 6 iulie, p. 767 ; se cuvine să facem precizarea că în „Monitorul, ziar oficial al Ţării Româneşti", 1860, nr. 173, 21 iulie, p. 805, a fost publicată aceeaşi lege purtînd însă data de 9 iulie ; cf. Ion Bujoreanu, *op. cit.*, p. 1 338; vezi şi Anicuţa Popescu, *Unificarea şi modernizarea legislaţiei în timpul domniei lui Al. I. Cuza*, SMIM, VII, 1983, p. 71.

de finanțe, să remarce, la 23 martie, că în ciuda greutăților întîmpinate la crearea și organizarea serviciului vamal, el „funcționează cu toată regulateța (sic) în îmbele țări", avînd perspectiva — cu toată criza financiară ce se simțea — nu numai să nu aducă pagube, dar chiar să creeze, comparativ cu anul anterior, un excedent din taxele vamale încasate. Astfel, în primele două luni ale anului 1860, cele mai slabe în ceea ce privește traficul comercial, perioadă în care portul Galați era închis din cauza înghețului, au fost încasați peste 12 000 galbeni[36]. Dintr-o altă informație rezultă că, numai în primele patru luni ale aceluiași an, au fost adunați 1 187 795 lei, pe cînd — așa după cum reiese din bugetul Moldovei întocmit pe 1860 — se sconta pe suma de 3 563 385 lei[37].

Și Țara Românească, la același capitol, a realizat beneficii pe care nu le-au întrezărit nici cei mai optimiști susținători ai principiului etatizării vămilor. Chiar în primul trimestru al anului 1860, deci numai după trei luni de la aplicarea proiectului de regulament al administrării de către stat a venitului vămilor Principatelor Unite, Ministerul de Finanțe a intrat în posesia unei diferențe de 494 911 lei, 27½ parale față de suma încasată în aceeași perioadă a anului 1859, cînd au operat foștii antreprenori[38]. Cele cîteva exemple citate relevă cu prisosință rezultatele pasului important și ireversibil pe calea modernizării instituțiilor noului stat național român după înfăptuirea Unirii politice de la 24 ianuarie 1859.

ÎNCHEIERE

Crearea pieței naționale românești a constituit rezultatul firesc al dezvoltării sincronizate din punct de vedere economic, social și politic a țărilor române, ca și a legăturilor permanente, în continuă difersificare și amplificare, care au existat de-a lungul veacurilor între locuitorii teritoriilor românești de o parte și de alta a Milcovului, de o parte și de alta a celor două versante ale Carpaților.

Aflate în stare de dependență politică sau sub stăpînirea unor puteri străine diferite și deci, sub statute juridice internaționale deosebite, înfăptuirea pieței unice nu s-a putut concretiza, pentru un moment, decît în cazul Moldovei și Țării Românești care, exceptînd Transilvania, s-au bucurat de o autonomie internă.

În atmosfera potențată de activitatea — începînd din cel de-al doilea pătrar al secolului al XIX-lea — a fruntașilor mișcării naționale pentru unirea tuturor românilor într-un singur stat, realizarea unității economice a Moldovei și Țării Românești a însemnat un pas hotărîtor pe calea întemeierii statului român modern.

Formarea pieței unice a celor două principate s-a desfășurat în cadrul unui proces evolutiv. Recunoscute prin similitudinea de produse

---

[36] „Monitorul oficial al Moldovei", an II, 1860, nr. 152, 12 aprilie, p. 484.

[37] Ibidem, nr. 247, 10 august, p. 880. În ceea ce privește cota ce revenea fiecărui principat din veniturile realizate din taxele vamale încasate, s-a stabilit ca Moldovei să i se rezerve 2/5, iar Țării Românești restul de 3/5 (Arh. St. Buc., Vistieria Țării Românești, dos. 206/1861, f. 2).

[38] „Monitorul, ziar oficial al Țării Românești", 1860, nr. 102, 2 mai, p. 428.

exportate, în condițiile descătușării, după 1829, din chingile monopolului otoman, sincronizarea intereselor lor economice s-a dovedit o necesitate.

Caracterul restrictiv al convenției din 1835, care a îngrădit, în mare măsură, libera circulație a mărfurilor peste hotarul moldo-valah, se explică prin intenția guvernelor de la Iași și București de a evita concurența la export a principalelor produse ca cereale, animale, sare, băuturi alcoolice, a căror calitate și prețuri se deosebeau de la un principat la altul, prohibite, de altfel, de a fi trecute peste hotar, în ambele sensuri.

Dacă în 1835, pe de o parte, s-a încercat o reglementare a regimului vamal de pe granița dintre Principatele Române care, pînă în 1829, nu a prezentat nici un interes fiscal, pe de altă parte, privită prin prisma consecințelor, aplicarea convenției încheiată la 8 iulie a demonstrat, în scurt timp, necesitatea reașezării pe noi coordonate a relațiilor economice dintre cele două țări surori, în raport cu cerințele epocii și a aspirațiilor spre progres ale societății românești.

Unificarea vamală înfăptuită prin convenția din ianuarie 1846 și crearea pieței unice a reprezentat rezultatul contopirii intereselor comerciale atît pe plan intern, cît și pe cel extern, în condițiile situației economice și social-politice a Principatelor către mijlocul secolului al XIX-lea, influențînd direct realizarea unei entități economice specifice Moldovei și Țării Românești.

Ca formă de organizare, aceasta a fost, desigur, inspirată de exemplul uniunii vamale a statelor germane, ce a luat ființă în împrejurări cu totul deosebite și care a îndeplinit un rol complex de protejare a producției de mărfuri față de concurența străină. Unificarea vamală însă, ca urmare a desființării liniiei vamale dintre Principatele Române, a dus la liberalizarea circulației mărfurilor și unirea celor două piețe interne în una singură, la înlăturarea particularismelor regionale, punîndu-se astfel bazele pieței naționale românești. Dacă între aceste două modele de organizare au existat unele deosebiri în ceea ce privește conținutul și obiectivele economice, în schimb, din punct de vedere politic, rolurile lor au fost identice: au pregătit terenul și au prefațat constituirea statelor naționale.

Comunitatea de interese economice materializată prin unificarea vamală a oferit posibilitatea guvernelor Moldovei și Țării Românești de a interveni concertat pentru recunoașterea unor drepturi ce le-au fost refuzate pînă atunci. Este cazul majorării condiționate a taxelor vamale de la 3% la 5% *ad valorem* din 1850, drept care a fost dobîndit pe cale diplomatică printr-o acțiune conjugată și simultană, potențată de poziția comună adoptată de reprezentanții români trimiși în capitala otomană pentru a purta tratativele preliminare. Acest moment este deosebit de important întrucît, pe lîngă avantajele financiare pe care le-au obținut Vistieriile celor două țări, a contribuit la lărgirea și întărirea autonomiei Principatelor Române prin desprinderea definitivă a lor de sistemul vamal al Porții otomane.

Aplicarea convenției de unificare vamală a purtat amprenta unor condiții specifice Moldovei și Țării Românești (ocupația armatelor străine din perioada anilor 1848—1851 și 1853—1857), ca și a unor practici devenite incompatibile și anacronice cu procesul înnoitor de dezvoltare a societății: arendarea către particulari a administrării veniturilor

statului. Dovada peremptorie o constituie nu numai efectul distructiv, de ordin moral, pe care acestea au cauzat-o spiritului convenției de unificare vamală, ci și prejudiciile de ordin material pe care le-au înregistrat, ani de-a rîndul, deopotrivă, atît finanțele celor două țări, ca și comercianții ce s-au îndeletnicit cu importul și exportul mărfurilor, arendașii și angajații lor de la punctele vamale urmărind, fără excepție, prin diverse procedee abuzive, realizarea unor profituri cît mai mari.

Această situație însă avea să fie înlăturată o dată cu crearea, după Unirea Principatelor din 1859, a unei instituții speciale centralizată, una dintre primele instituții comune după actul politic de la 24 Ianuarie, însărcinată cu administrarea vămilor tînărului stat român.

Înființarea Direcției Generale a Serviciului Vamal cu sediul la București, o dată cu aplicarea, începînd de la 1 ianuarie 1860, a regulamentului privind administrația vamală a Principatelor Unite Moldova și Țara Românească, elaborat spre sfîrșitul anului 1859, a marcat, pe lîngă etatizarea completă a acestei importante surse de venit, instituirea unui nou sistem vamal, care să corespundă intereselor economice ale statului român. La baza acestei realizări, ce s-a încadrat în acțiunea generală de dotare a țării cu instituții moderne, a stat, fără îndoială, convenția de unificare vamală din 1846 care, pe lîngă faptul că a consfințit unirea celor două piețe interne în una singură, națională, a oferit un larg cîmp de experiență sub raport organizatoric și administrativ.

Privite prin prisma strînselor legături economice ce au existat între teritoriile din întreg spațiu geografic locuit de români, consacrarea din punct de vedere juridic a comunității economice și, apoi, a celei politice a Moldovei și Țării Românești, au constituit etape istorice de o deosebită importanță ale evoluției obiective a societății românești, angajată ireversibil, după 1859, pe calea desăvîrșirii unității statului național.

ANEXĂ

Iași, 30 ianuarie 1846

Actul de convenție între învecinatele principate a Țării Românești și a Moldovii pe al doilea period

Sorocul mărginit de 7 ani prin art. 25 din actul convenției la anul 1835, încheiet între învecinatele prințipate a Țării Românești și a Moldovei, săvîrșindu-să la 15 iulie a anului trecut 1842, și înaltele oblăduiri a acestor prințipate pătrunsă de o reciprocă rîvnă și dorință de a să statornici și pe viitori legături temeinice și doveditoare de o adevărată și prietenească armonie între toate cele ce ar privi îndemînatica petrecire a învecinaților lăcuitori din acesti prințipati întru cele ce înlesnesc ale lor trebuinți, precum și a obștiei mulțămire în comerțialele relații și transacții, în același an al săvîrșirii sorocului, adecă 1842, după întrebuințarea tuturor formelor cerute, au orînduit la hotarul pomenitelor prințipate o comisie mixtă de patru mădulari și anume: din partea Țării Românești d-lui logofăt al credinței și cavaler Ioan Manu

și d. aga și cavaler Dimitrie Fălcoianu și din partea Moldovei d. vornic Iordachi Pruncul și d. spătar Asanache Danul.

Acești, după o îndelungată stăruire și potrivit cu instrucțiile date de către Sfaturile respective a înaltelor oblăduiri, săvîrșindu-și lucrarea, au închipuit acte de convenție pe al doilea period, mărginit pe curgere de 10 ani de la săvîrșirea sorocului celui dintîi act și l-au înfățoșat cătră locurile competente. Mijlocind însă împregiurările și după aceste destule corespondenții și observații din partea Sfaturilor respective, s-au amînat pînă acum această folositoare lucrare, fără de a-și dobîndi rezultatul dorit.

Iar acum, preînălțații domni și oblăduitori acestor două țări, îndemnați de aceeași dorință pentru buna și mulțămitoarea petrecire a învecinaților lăcuitori și pentru slobodile relații și transacții comerțiale a tuturor lăcuitorilor din aceste două prințipate încredințate oblăduirilor înălțimei lor, și pentru ca să deie sfîrșit temeinic și vecinic tuturor păgubitoarelor împiedicări cîte cercarea anilor trecuți au lămurit că ar fi suferit comerțul acestor două prințipate, după o preurmată înțălegire între Înălțimea lor și asămănat cu jurnalile încheiate de Sfaturile respective, au orînduit din nou întru aceasta o înadinsă comisie și anume: preaînălțatul domn al Țării Românești pe d. marile logofăt al dreptății și cavaler Alexandru Vilara și preaînălțatul domn al Moldovei pe Sfatul Administrativ Extraordinar, alcătuit de d-lor logofăt dreptății și cavaler Teodor Balș, logofăt trebilor dinlăuntru și cavaler Iorgu Ghica, luminarea sa beizade Dimitrie Sturdza, gheneral inspector al Miliției și cavaler, vel-vistiernic, vornic și cavaler Lascăr Cantacuzin, secretarul statului, hatman și cavaler Nicolai Mavrocordat împreună și cu luminarea sa beizade Nicolai Suțu logofăt și cavaler; cari asemănat instrucțiilor ce li s-au dat și într-o unire aflîndu-se astăzi, la 30 ghenarie 1846, au încheiat acest act de convenție în cuprinderea mai gios arătată.

Art. 1-iu. Convenția întărită la anul 1835 se va păzi cu nestrămutare pînă la sfîrșitul anului 1847, iar de la 1 ghenarie 1848 convenția dintre amîndouă prințipatele se încheie în articurile următoare:

Art. 2-le. Lăcuitorii satelor și ai orașilor, dajnici, ce vor dosî dintr-un prințipat în celălalt țigani atît ai statului, cît și boierești i altor particularnice față, precum și monastirești ai Valahiei, ce asemenea vor fugi, nu numai să deie înapoi, ce și acei care îi va primi, să supun a plăti spre osîndă îndoită capitație pentru fiecare dajnic lăcuitori sau țigan ce-l va sprijini și îndată să-l deie înapoi. Fiind și staturile respective îndatorite ca prin ocîrmuirea locului să prinză pe asemene și cu convoi cuviincios să-i trimată la graniță, ce să-i teslimarisască la ocîrmuirea mărginii, sau de vor veni după dînși gonaci, să li se deie lor agiutorul cuviincios, asămănat cu cuprinderea de mai sus spre prinderea lor. Iar flăcăii dajnicilor lăcuitori ce vor trece dintr-un prințipat în celălalt ca să se căsătorească, vor fi slobozi a să statornici, de vor voi, la locul unde să vor căsători. Țiganii, cîți să vor afla dintr-un prințipat în celălalt fugiți pînă la 15 iunie 1835, sub ori a cui stăpînire să vor afla, nu-i poate să-i reclamarisască stăpînul lui ce i-au fost mai înainte, sau staturile respective, ce să rămîe în deplina stăpînire a aceluia între a căruie s-au aflat în ziua arătată.

Scanned with OKEN Scanner

Art. 3-le. Cîți lăcuitori dintr-un prințipat vor trece în celălalt vremelnicește, sînt datori a ave pașaportul stăpînirii lor și cu caracterul întru care îl va mărturisi acel pașaport, adecă boieri cu rang, nobil, negutitori sau dajnic, să-l cunoască oblăduirea învecinatului prințipat. Unii ca aceștia nu să pot îndatori la nici una din cele către statul învecinat îndatoriri, dobîndind în partea oblăduirii acelui Prințipat toată ocrotirea pravelilor, supuindu-să și ei pe vremea șîderii lor acolo la toate pravilili acelui prințipat. Aseminea lăcuitori, dobîndind proprietăți nemișcătoare în învecinatul prințipat, vor dobîndi și toate drepturile și folosurile proprietății deopotrivă, ca acei adevărați pămînteni, răspunzînd din parte-le și toate îndatoririle pusă asupra proprietăților legiuite de către stăpînirea locului și asupra proprietății a însuși pămîntenilor ; nu pot însă a ave dreptul votului asemine lăcuitori la alegirile ce să vor face la ținutul unde vor ave proprietatea lor, adecă nici pot fi aleși, nici pot să aleagă, ca unii ce nefiind statornici în prințipatul acela, fi(re)ște, nu pot dobîndi dreptul politicesc.

Art. 4-lea. Făcătorii de răle, criminalii statului, dezertorii și datornicii, fiindcă urmează a treci dintr-un prințipat în celălalt fără pașaporturile stăpînilor, să se poroncească ocîrmuirilor locale din amîndouă prințipatile ca unde vor găsî asemine oameni fără de pașaporturi să-i trimată la oblăduirea lor și aice, oblăduire dovedindu-i dosîți din învecinatul Prințipat, cu un destoinic convoi să-i trimată cu toate ale lor ce să vor găsî la dînși sau la alții ascunsă de ei, la oblăduirea Prințipatului de unde au dosît. Această urmare să se facă nu numai de să va face reclamarisire pentru asemine oameni, ce și de sîne-și să aibă îngrijîre fiește care oblăduire a-i prinde prin ocîrmuirile locale și a-i da înapoi. Precum și dacă, din întîmplare, unii ca aceștia vor găsî mijloace de a să strecura și cu pașaporturi, sau cu numele altora, sau fiind sudiți curților streine cu pașaporturile consulaturilor, la asemine împregiurări, ori dovedindu-să prin cercetarea polițiilor locale, sau reclamarisindu-se anume de învecinatul prințipat, să se prinză și să se trimată la oblăduirea de unde au dosît, fără a li să respectui pașaporturile, decît, întîmplîndu-se unii dintrînșii a ave pașaporturi de sudiți ai curților streine, atunce oblăduirea locului să se înțăleagă în lucrările sale cu consulatul întru a căruie protecție va fi vinovatul după pașaportul ce va ave. Iar la goana ce să va face spre prinderea făcătorilor de răle, poliția ce să va afla gonindu-i, ca să nu-i piardă din videre sau urma lor, are voie a treci la învecinatul județ, peste hotar, spre prinderea lor, dînd îndată și de știre poliției locale, adecă: sau ocîrmurii locului, de va fi cu apropiere, ori suptocîrmuitoriului plășii i privighitoriului de ocol și păzitorilor granitii ce s-au aflat gonindu-i, prinzîndu-i, este datoare a-i teslimarisî cu toate ale lor la ocîrmuirea Printipatului unde s-au prins si apoi să urmează corespondenție pentru reclamarisire lor.

Art. 5-le. Sătenii de pe hotar, de la un Prințipat la altul pentru ale lor cîmpenești îndeletniciri, vor ave slobodă trecire, avînd totdeauna cu dînsi, la orice trecire a lor, răvașele giuraților satelor hălăduirii lor, nefiind îndatorați a lua pașaporturi după cuprinderea art. 3-lea și cu asemine bileturi să-i primască fără bănuială proprietarii învecinatului Prințipat la întocmirea muncii ce vor face cu dînsi.

Asemine lăcuitori, aflîndu-se cu ale lor îndeletniciri pe pămîntul învecinat, nu se vor supăra nici de împlinitorii dajdiilor, nici de sătenii satelor în care s-ar sprijini vremelnicește cu nici un fel de cerire, nici

pe sama venitului statului, nici pe sama cutiilor satelor. Asemine și oltenii din Țara Românească, cari obicinuiesc să umble în toată vara, dintr-un prințipat în altul, pentru a lor agonisință, precum și orice alți lucrători de pămînt din locuri mai depărtate a amînduror prințipaturilor, avînd asemine asupra lor răvașele giuraților satelor, nu pot fi supărați cu plata birului sau a alte dări pentru vremelnicească lor lăcuință în învecinatul Prințipat.

Art. 6-le. Lăcuitorii tîrgurilor mărginale sînt slobozi pentru casnicile lor trebuinți a trece pe curgere de trei zile dintr-un prințipat în celălalt la tîrgurile megieșite sau la proprietățile ce ar ave pe margine, precum moșii, vii și alte, fără a fi îndatoriți la luare de pașaporturi sau bileturi.

Art. 7-le. Toată plutirea pe apa Siretului va fi slobodă pentru totdeauna de orice dare sub nici un fel de cuvînt, coborînd și suind fiește care prințipat, prin plutire, mărfurile și productele sale cu mergire în Dunăre și întoarcere pe cursul Siretului.

Art. 8-le. Mărginirile și vămuirile urmate pînă acum și care au a se urma pînă la 1 ghenarie 1848 asupra graniței despărțitoare dintre amîndouă prințipatele se desființează și vor rămîne desființate pentru totdeauna, fără însă de a să sminti veniturile sfaturilor orășănești, sau a eforiilor, pentru cîte obiecte fiind supuse la plata de asemine venituri se vor consoma înlăuntrul orașilor. Spre acest sfîrșit, se legiuesc și vor rămîne pentru totdeauna statornicite și nestrămutate următoarele :

A. Mărfurile și productele pămîntești, lemnăriile, pietrăria, vitele, băuturile și orice alt product a prințipatelor învecinate, fără osebire de feli, sînt slobode prin reciprocitate să între dintr-un prințipat în celălalt fără să plătească nimic sub cuvînt de vamă, axiză, taxie sau altă numire și fără să fie supusă la vreo revizie ; se osebește sarea, care este oprită de a trece dintr-un Prințipat în celălalt, pentru osăbirea prețurilor în consumația dinlăuntrul țerilor, hotărîte prin Reglementurile organice.

B. Toate mărfurile dintre-acestea, trecînd de la un prințipat la altul, s-ar exporta piste celelalte graniți a țării în care ar fi întrat, vor plăti dreptul exportației la stăpînirea țerii prin a căria graniță se vor exporta.

C. Toate mărfurile și alte obiecte străine cîte au slobodă întrare întru aceste două prințipate, plătind o dată vama importației la a lor întrare, sînt slobode de a trece și în cealaltă țară, fără nici o plată de vamă. Iar cele ce se vor aduce printr-un prințipat în celălalt, anume prin tranzit, pe de o parte, la graniță pe unde vor întra se vor supune la regulile de tranzit, iar pe de alta, vor plăti a lor vamă la locul unde regulile de tranzit, iar pe de alta, vor plăti a lor vamă la locul unde se vor deschide, sau se vor aduce anume spre vînzare.

D. În vara viitoare, o comisie mixtă și alcătuită de oameni cu spețialitate și împuterniciți prin poronci și instrucții ale înaltelor oblăduiri, vor alcătui condițiile vămilor din amîndouă prințipatele, precum și o asămănată tarifă pentru toate obiectele ce vor fi supuse la plată de vamă, socotită cîte trei la sută și care se va renoi pe fiește care curs de șese ani. Se înțelege că în această tarifă nu are a se cuprinde exportația vitelor și a zaherelilor, fiind pentru aceste hotărîtă osebită plată. Bazul ce vor lua aceștia asupra prețurilor obiectelor, după care vor hotărî anume sumă pentru acii cuveniți cîte trei la sută la fiecare obiect, vor fi prețurile din cei din urmă trei ani din amîndouă prințipatele unite și din care vor trage prețul de mijloc.

Scanned with OKEN Scanner

E. Cu acest fel de condiții și tarifă, desăvîrșite prin toate formalitățile cerute, se vor vinde prin licitație vămile Țării Românești și a Moldovei unite către unul și același cumpărător, sau către una și aceeași companie, pentru un period în țara Moldovei și pentru celălalt în Țara Românească și, prin urmare, cu asămine chip pentru toate perioadele următoare. Se vor păzi însă totdeauna formalitățile trebuincioase și știute pentru toate cele de asemine fire licitației ale veniturilor publice și se îndatorează stăpînirea, în a căruia țară se va sfîrși vînzarea, ca să ieie și pentru celălaltă țară osăbită siguranție, potrivit cu cuprinderea condițiilor, pe care să o trimită la Vistieria respectivă spre a sta zălog la sfîrșitul contractului.

F. Prețul ce de pe urmă al adjudecații asupra cărie încheie contract cumpărătorul cu stăpînirea țării întru care se va săvîrși vînzarea, să va împărți în trei deopotrivă părți, din care două se vor da în Vistieria Țării Românești și una în Vistieria Moldovei.

Art. 9-le. Potrivit cu cuprinderea hrisovului răposatului întru fericire domn Alexandru vv. Moruz, fiind datoare Moldova pentru izvorul apei ce au luat din Țara Românească și au făcut cișmele în partea Moldovei, să deie șese măsuri de apă din hazneaoa Focșenilor pentru cișmelile Focșenilor părții Țării Românești, care are a să trage de la zisa hazne cu cheltuiala orășenilor părții Valahiei, această îndatorire se va aduce întocmai în împlinire și se va păzi nestrămutată pe viitorime.

Art. 10-le. La transacțiile ce vor urma între alcătuitorii îmbelor prințipate, se va păzi măsura chilii cunoscută în fieștecare din aceste, și anume : productele Țării Românești se vor vinde cu chila de patru sute ocă și acele ale Moldovei cu chila de două sute patruzeci ocă, afară numai dacă va urma osăbită înțălegire între vînzători și cumpărători.

Art. 11-le. Sorocul în care va ave tîrie această convenție, întru ceia ce să atinge de art. 2, 3, 4, 5, 6, 9 și 10 va fi pe curgire de doisprezece ani, începători de la 1 ghenarie 1848.

Art. 12-le. Articolul al 8-lea a acestui proiect * de convenție se va da în chibzuirea cinstitelor Obștești Obicinuite Adunări din amîndouă prințipatele, în sesiile viitoare și după săvîrșirea aceștii formalități se vor schimba a lui ratificații în capitala Iași, în curgire de cincisprezece zile sau mai curînd de se va pute face.

Subt iscăliți, împuterniciți prin luminatele ofisuri ale preînălțaților domni : și anume, a preaînaltului domn al Țării Românești cu ofis supt no. 2 și al preaînaltului domn al Moldovei cu ofis sub no. 2, am alcătuit și am iscălit acest act de convenție, puind și ale noastre peceți.

Încheiat în capitala Iași, la anul 1846, ghenarie 30 zile.

„Buletin, foaie oficială", Iași, an. XV, 1847, nr. 101, 21 decembrie, p. 575—578.

* Folosirea cuvîntului „proiect" este o scăpare, căci ceea ce s-a publicat constituie textul definitiv al convenției.

RÉSUMÉ

Un facteur d'une importance considérable qui a directement contribué à la réalisation de l'acte politique de 1859, la création de l'État moderne, le marché national — dont les éléments constitutifs se sont dessinés dès la seconde moitié du XVIIIe siècle et au début du XIXe — ce fut le résultat des liens économiques permanents, amplifiés au cours des siècles, non seulement entre les habitants des deux principautés, la Moldavie et la Valachie, mais également entre tous les Roumains se trouvant d'un côte et de l'autre de l'arc carpatique.

Cette entité économique a pris naissance et s'est développée en même temps et sur les mêmes coordonnées historiques que la nation roumaine, à mesure de l'intensification et de la diversification de la production des marchandises, étant déterminée par le caractère de l'économie complémentaire qui a gouverné les relations d'échange entre les pays roumains, dans les conditions d'un ascendant politique de la domination étrangère et des frontières politico-administratives, obstacles cependant qui, jusqu'à la fin, ne purent freiner d'une manière décisive l'évolution logique, unitaire, de la société roumaine.

La convention d'unification douanière de 1846, conclue entre la Moldavie et la Valachie, a signifié la réalisation d'un pas décisif dans la voie de la consécration juridique d'une réalité historique, illustrée par le phénomène objectif des transformations innovatrices qui eurent lieu — à partir surtout du deuxième quart du siècle passé — dans l'économie des deux Principautés Roumaines et a représenté un moment important dans le cadre du processus d'achèvement du marché national roumain.

La formation du marché unique de la Moldavie et de la Valachie a reflété sur le plan économique les aspirations et la tendance à l'unité politique qui ont caractérisé le mouvement national roumain, dont l'idée de réalisation d'un État national unitaire s'est associée à une série de revendications d'ordre social, en formant la base des actions concrètes qu'il a accomplies dès la fin de la troisième décennie du XIX-e siècle. Les sociétés culturelles qui ont été créées, non par hasard, dans la décennie qui a précédé l'année 1848, et surtout les sociétés politiques secrètes ,ont constitué de véritables creusets où a été forgé le programme idéologique de régénération sociale et nationale des Roumains, fruit des contacts étroits et de la collaboration ininterrompue entre les révolutionnaires de '48.

L'existence des frontières politiques artificielles qui, à cause des vicissitudes des temps, ont séparé les trois pays roumains, n'ont pu empêcher la propagation, des idées par différentes voies, ainsi que celle des échanges d'opinions occasionnés par les voyages entrepris d'un côté

Scanned with OKEN Scanner

à l'autre du Milcov ou des Carpates, par les chefs du mouvement national. Cela explique l'ample base sociale des combattants pour l'union qui ont milité et agi pour la stimulation de l'esprit de lutte des Roumains de partout.

Sans doute, sans pour autant modifier le fond de la question, l'unification des marchés de Moldavie et de Valachie, en tant que voeu qui transposait sur le terrain économique l'essence de toutes les pensées et des plans d'union politique qui se sont manifestés fortement dans cette période, a revêtu des aspects différents. Ceux-ci étaient dus à des intérêts économiques propres à chaque Principauté, bien que, considérés dans l'ensemble, ils aient connu un développement identique dans la voie du progrès, dont la synchronisation, jusqu'à la suppression de la ligne douanière qui les séparait, s'est déroulée dans le temps. C'est ce qui explique, d'ailleurs, le caractère de la convention douanière conclue à Jassy, le 8 juillet 1835, laquelle, pour commencer, en vue d'éviter toute concurrence, a prohibé tout passage, au-delà de la frontière de la Valachie et de la Moldavie, de produits semblables, dont la qualité et les prix étaient différents. C'est pourquoi, devant les exigences impérieuses de faciliter les possibilités d'échange et d'élargir de l'aire l'activité commerciale, le principal but des négociations qui eurent lieu entre les années 1832 et 1825, mais surtout celles de 1842 et 1846, entre les représentants de la Moldavie et de la Valachie (lesquelles ont précédé la signature des conventions de 1835 et 1846), a consisté dans la détermination des modalités de mettre d'accord, d'une manière avantageuse pour les deux parties, les intérêts particuliers de chaque pays, et en évitant les éventuels préjudices financiers.

Comme il allait de soi, en tenant compte des conditions spécifiques concrètes des Principautés Roumaines pendant cette période historique, le processus de rapprochement jusqu'à la fusion des intérêts d'ordre économique a eu lieu dans un rythme relativement rapide. En effet, depuis la conclusion de la convention de 1835, par laquelle ont été créés seulement une série d'avantages réciproques minimes concernant la libération des marchandises — et cela dans la conjoncture restrictive du maintien du cordon douanier — et jusqu'à la date de l'entrée en vigueur de l'acte de la convention qui a consacré l'abolition de la barrière douanière entre les deux Principautés Roumaines, ne devaient s'écouler qu'à peine 13 ans.

Pourquoi est-on arrivé à une unification douanière et non pas à une union douanière suivant le modèle des Etats allemands ? La réponse à une telle question qui serait éventuellement formulée nous est donnée par la situation économique et politique de la Moldavie et de la Valachie vers le milieu du XIXe siècle. La réalisation d'une union douanière suppose l'existence d'une production de marchandises développée, arrivée à la phase de la production de fabrique, laquelle exige l'institution d'un régime de défense devant la concurrence étrangère. Or, de ce point de vue, les Principautés Roumaines se trouvaient dans une étape de début de leur développement industriel, tandis que l'élément social — la bourgeoisie — qui réclame des mesures de protection de la part de l'Etat était trop faible. Ensuite leur dépendance politique envers la Cour suzeraine et la Cour protectrice ne leur a pas permis, pour des raisons faciles à comprendre, de recourir à la conclusion d'une union douanière, ce qui aurait déclenché une opposition non seulement de

Scanned with OKEN Scanner

l'Empire ottoman et de la Russie tsariste, mais aussi des puissances étrangères dont les intérêts dans le Sud-Est européen auraient été menacés par la perspective de l'union politique. Sans que le rôle politique soit minimisé ou qu'il prenne une importance secondaire, l'unification douanière, en tant qu'expression des conditions concrètes, a représenté la forme la plus propre, à cette époque, de fusion en un tout unitaire des intérêts économiques des deux Principautés Roumaines.

A côté de l'importance pratique de l'exclusion de tout obstacle aux relations économiques bilatérales, l'application de la convention d'unification douanière entre la Valachie et la Moldavie, à partir du 1-er janvier 1848 — «l'an un de la liberté commerciale», comme il a été qualifié par les contemporains — a marqué, en même temps, la consécration officielle du marché unique des deux pays, de la constitution du marché national roumain. La valeur de cet acte historique d'intérêt national est d'autant plus grande, qu'il a été accompli alors que les Principautés Roumaines étaient politiquement dépendantes, et qu'il préparait et, en même temps, constituait un prélude, du point de vue économique, de l'union de 1859.

En fait, pour cette époque, le problème de l'abolition des barrières douanières entre certains Etats de l'Europe occidentale appartenant à la même communauté ethnique, de territoire, d'intérêts économiques et qui aspiraient à la constituion de l'Etat national unifié, ne représentait pas une nouveauté. En affirmant cela, nous nous bornons à invoquer l'exemple des Etats allemands dont la production manufacturière, sérieusement menacée par la concurrence des marchandises, anglaises et francaises, devait être protégée. Les droits de douane protectionnistes de 1818 du gouvernement prussien furent suivis, peu de temps après, par la création des unions douanières, de sorte que, dans la période 1819 — 1833, naquirent successivement et coexistèrent quatre unions douanières, il est vrai, inégales à tous les points de vue, mais qui comprirent presque tous les duchés et principautés allemands. La fusion de ces unions à la suite d'un traité qui était entré en vigueur le 1-er janvier 1834 et la création du Zollverein des États allemands, constituèrent une nécessité impérieuse réclamée par une bourgeoisie puissante. Si, sur le plan intérieur, une fois les cordons douaniers écartés, l'union douanière a offert à celle-ci un vaste champ pour exercer son activité, sur le plan extérieur, par les tarifs protectionnistes adoptés, le Zollvereine a été un bouclier de défense des intérêts et des positions économiques de la bourgeoisie allemande contre la concurrence étrangère. En même temps, il a marqué un pas important et décisif vers l'unification politique ultérieure de l'Allemagne.

Dans le cadre du problème principal de l'ouvrage consistant dans l'officialisation, par une convention, d'un phénomène objectif de la société roumaine, de constitution du marché national dont les éléments se sont dessinés dès les décennies antérieures, nous nous sommes proposé de présenter les conclusions des recherches effectuées concernant l'importance de la convention douanière de 1835 pour l'évolution ultérieure des relations économiques bilatérales entre les deux Principautés Roumaines, en insistant sur les facteurs qui ont conduit à la réalisation d'une unification douanière et non pas à une union douanière, sur les conditions historiques dans lesquelles elle a pris naissance et sur l'impor-

Scanned with OKEN Scanner

tance de la convention d'unification douanière du 30 janvier 1846, ainsi que sur la signification de la réorganisation administrative du système des Principautés Unies après le grand acte politique de 1859.

Une impulsion sans précédent dans le développement économique des Principautés Roumaines, comme on le sait généralement, a été constituée par la proclamation de la liberté du commerce sur le Danube et la Mer Noire par le traité de paix d'Adrianople, conclu entre la Russie et la Turquie le 12/24 septembre 1829, liberté qui, à côté de l'abolition totale du contrôle ottoman sur les produits de la Valachie et de la Moldavie, a ouvert de larges perspectives aux deux pays roumains, en contribuant essentiellement au développement dans un rythme plus rapide des relations capitalistes.

Dans ce contexte, une révision de l'organisation et de l'administration des douanes, importantes sources de revenus qui n'appartenaient plus, comme aux siècles précédents, au Trésor du prince, mais au Trésor de l'Etat, s'est nécessairement imposée, en se concrétisant dans une série de stipulations comprises dans les Règlements Organiques (entrés en vigueur au début de la quatrième décennie du siècle passé), lesquelles ont marqué, sous le rapport législatif et institutionnel, le sens du développement économique des deux Principautés Roumaines dès la seconde moitié du XVIII-e siècle. Elles eurent pour but, entre autres, de faciliter l'entrée dans le circuit européen de quantités de plus en plus grandes de produits (céréales, animaux, sel, bois de construction etc.), destinés pour la plupart à la Porte jusqu'en 1829, comme fournitures, à la mise en valeur desquelles étaient de plus en plus intéressées aussi bien une partie des boyards, que la bourgeoisie en formation — expression presque en exclusivité du capital commercial et usuraire.

Mais l'une des plus importantes dispositions des Règlements Organiques, qui a légiféré l'élimination définitive de l'obstacle le plus lourd qui a empêché le développement du commerce intérieur et la création du marché unique des deux Principautés devait être constituée, indubitablement, par la suppression des droits de douane intérieurs.

Il n'est toutefois pas moins vrai, que dès la fin du XVIII-e siècle et dès le commencement du XIXe, le marché intérieur de la Moldavie et de la Valachie connaît un processus d'élimination du particularisme local, caractéristique du régime féodal, grâce à l'élargissement graduel de l'aire de mise en valeur surtout de certains produits des exploitations paysannes. La concentration de cette activité de commercialisation entre les mains d'intermédiaires, de plus en plus nombreux, ainsi que l'intensification des relations d'échange qui ont uni différentes zones du pays, ont contribué au développement du marché intérieur, phénomène très stimulé ensuite par certaines stipulations des Règlements Organiques. De ce point de vue leurs dispositions ont été inspirées par et ont représenté en même temps, ainsi que dans d'autres domaines, la consécration législative des réalités économiques préfigurées bien longtemps avant la rédaction et l'application des deux règlements.

A côté des autres dispositions, l'abolition des droits de douane intérieurs a contribué — en dépit des voies de communication dont l'état laissait encore beaucoup à désirer, et de l'instabilité du cours des monnaies — à l'intensification graduelle des échanges entre la ville et le village, à la sortie de l'isolement dans lequel se trouvaient certaines

régions, à la multiplication des lieux d'échange (marchés, foires), tout cela tendant à l'unification de l'activité commerciale sur tout le territoire des deux Principautés Roumaines. Par conséquent, les conditions de la réalisation d'un marché unifié furent créées pour chaque principauté, étape importante et obligatoire pour la création ultérieure, du marché unique des deux pays, la Moldavie et la Valachie, lesquels, après leur unification politique, devaient constituer, pour commencer, la base du marché national roumain.

En dépit de l'existence des frontières politiques et d'autres obstacles de nature fiscale entre la Moldavie, la Valachie et la Transylvanie, la formation du marché national roumain a été ébauchée, à son tour, par l'existence, au cours des siècles, des liens commerciaux entre les Roumains des deux versants des Carpates. Ceux-ci n'ont jamais été interrompus, mais, en fonction des conjonctures politico-militaires, ils furent soit diminués, soit plus accentués, leur pérennité étant déterminée par le caractère de l'économie complémentaire qui a engendré un lien permanent entre tous les territoires habités par les Roumains. L'orientation irréversible du point de vue économique de la Transylvanie vers la Valachie et la Moldavie a fait que, dans le climat de progrès général des pays roumains de la seconde moitié du XVIII-e siècle, mais surtout de la première moitié du XIX-e siècle, le rythme des échanges de marchandises enregistre non seulement une intensification, mais une diversification. En y ajoutant la position géographique, ainsi que le facteur de l'ethnogenèse commune, lesquels ont facilité l'entretien et l'amplification des liens non seulement d'ordre économique entre les Roumains d'un côté et de l'autre de l'arc carpatique, on peut affirmer que, bien que se trouvant sous une domination politique étrangère, dans les pays roumains se sont dessinés, dès la première moitié du XIX-e siècle, les éléments principaux de constitution du marché national roumain.

Partant de ces réalités du temps, l'importance de la création du marché unique des deux Principautés Roumaines apparaît comme plus fortement mise en relief, en tant que premier pas dans la voie de la réalisation du voeu de l'union de tous les Roumains dans un seul État national. Ce processus devait être facilité, dans une bonne mesure, par les deux Règlements Organiques, dont les auteurs ne purent ignorer les réalités économiques, politiques et sociales des deux Principautés Roumaines. Le nouvel esprit de rapprochement jusqu'à l'identification des intérêts qui visaient à l'union politique de la Moldavie et de la Valachie a été concrétisé par la reconnaissance des droits des habitants des deux principautés, de partager également tous les avantages commerciaux, les importations et les exportations d'un pays à l'autre étant déclarées libres, à l'exception des produits qui auraient pu engendrer la concurrence (les céréales, les animaux, le suif et le sel). Mais la traduction en fait de ces dispositions allait être ajournée, car l'unification douanière qui devait être réalisée supposait une période de tâtonnements, de négociations et d'accords, en vue de l'établissement de normes précises, grâce auxquelles, la levée du cordon douanier entre la Valachie et la Moldavie ne pouvait entraîner une baisse des revenus des Trésors et des préjudices au commerce des deux pays, par la similitude des produits exportés.

En partant de ce dernier aspect, nous ne devons pas garder l'impression que l'élimination de toutes les possibilités de concurrence a affecté

Scanned with OKEN Scanner

les relations commerciales bilatérales entre les deux Principautés Roumaines. Les données extraites des balances commerciales de la Moldavie montrent que, dans la période comprise entre les années 1832 et 1847, les échanges avec la Valachie, bien qu'ils n'aient pas atteint des valeurs particulières, comparables à celles d'autres partenaires commerciaux (Autriche, Turquie, Russie), se sont maintenus, à quelques exceptions près, presque au même niveau. Le volume de mise en valeur des marchandises, de provenance soit étrangère, soit indigène, a été déterminé, d'une année à l'autre, par l'immuable loi caractéristique de la production des marchandises et de l'activité du commerce — la loi de l'offre et de la demande. C'est ce qui explique qu'une partie des marchandises et des produits indigènes, bien que produites dans les deux principautés, aient figuré dans les listes des exportations à destination soit de la Valachie, soit de la Moldavie, à côté d'une série de produits-marchandises spécifiques à chaque principauté.

Il résulte de la succincte analyse des relations commerciales bilatérales de la période en question, qu'il a existé entre les deux pays frères, quelle que soit leur provenance, un échange permanent de produits-marchandise, correspondant au stade uniforme de développement économique, social et politique dans lequel ils se trouvaient. Si nous y ajoutons les relations économiques établies et amplifiées au cours des siècles entre la Moldavie et la Valachie, d'une part, et la Transylvanie, de l'autre, on peut affirmer, sans aucune exagération, qu'au-delà des barrières politico-administratives artificielles qui ont séparé les trois pays, une activité économique propre aux Roumains a commencé à se former et s'est développée, tandis que l'absorption par réciprocité des biens matériels a contribué, aussi bien sur le plan économique, que sur le plan politique, à la mise en évidence de l'entité politique de la nation roumaine. En partant de ces considérations, l'importance de la suppression de la ligne douanière de la frontière commune de la Valachie et de la Moldavie et la réalisation de l'unification douanière, en tant qu'étape de la constitution du marché national roumain, ressort d'une manière encore plus saisissante.

Sur l'importance de l'unification douanière des deux Principautés Roumaines devait également se prononcer l'un des économistes les plus connus de l'époque — Ion Ghica. Adepte de la conception du libre échange, courant qui s'est imposé dans l'économie politique du temps, venu en Moldavie, Ion Ghica a représenté, en même temps, le point de vue de la génération des révolutionnaires de '48. Dans sa leçon d'ouverture du cours d'économie politique à l'Académie de Michel Stourdza de Jassy, qui eut lieu le 23 novembre 1843, il se rapporta aux négociations qui avaient justement lieu en vue de l'accomplissement de l'unité douanière, en attirant l'attention sur les avantages incontestables qu'auraient la Moldavie et la Valachie du fait de sa réalisation. En tant que l'une des figures les plus remrquables de la révolution roumaine de 1848, dans le programme de laquelle se trouvait, à côté d'autres points, celui de l'union des Principautés Roumaines, Ion Ghica s'est fait le porte-parole de ce voeu politique. C'est ainsi qu'au premier numéro de la revue «Propăşirea» (Le progrès), paru le 2 janvier 1844, dans l'article intitulé *L'union des douanes entre la Moldavie et la Valachie*, Ion Ghica présenta une analyse des avantages économique qu'offrirait aux Principautés

un pareil acte, soldé, dans la première étape, par la création d'un marché unique de la Moldavie et de la Valachie, leque, à son tour, frayerait la voie à la seconde étape, qui se matérialiserait dans la réalisation de l'unité politique.

Le problème de la suppression des douanes entre la Valachie et la Moldavie devait revêtir un caractère tout à fait particulier, déterminé par les conditions économiques et politiques des Principautés Roumaines aux IV-e et V-e décennies du XIX-e siècle. A côté de cela, les possibilités de la Moldavie et de la Valachie de mettre en oeuvre une politique douanière propre, laquelle puisse venir à l'appui de leur progrès économique, furent beaucoup restreintes à cause de la dépendance envers la Porte, les limites de l'autonomie administrative dont elles ont joui ne pouvant être dépassées dans cette direction. Cet état de dépendance était aussi marqué par l'application dans les Principautés Roumaines des traités de commerce conclus par la Turquie avec différents pays d'Europe. C'est ce qui explique l'insertion, dans les Règlements Organiques des deux pays, des dispositions en vertu desquelles les marchands étrangers, qui exerçaient un commerce en gros, étaient soumis au paiement des droits de douane compris dans les tarifs généraux qui accompagnaient les traités respectifs.

L'autonomie douanière relative des Principautés Roumaines, due, dans la plus grande partie, à la nouvelle situation politique acquise après le traité d'Adrianople, est marquée par le droit de celles-ci d'établir des droits de douane sur les produits de première nécessité, dont l'exportation, lorsque leur manque se faisait sentir dans le pays, pouvait même être prohibée.

Nous pourrions y ajouter aussi les intérêts économiques et politiques que certaines puissances européennes avaient dans les Principautés, dont la concurrence a produit une conjoncture favorable au maintien d'une autonomie douanière relative. Dans ce sens, un exemple nous est offert par la tenative de la Turquie d'imposer aussi aux Principautés Roumaines le traité Ponsomby, conclu avec l'Angleterre en 1838 et auquel adhérèrent, peu de temps après, la France et la Sardaigne. Par ce traité, la Porte obtenait en compensation, en échange de la suppression des douanes intérieures, la majoration des tarifs douaniers de 3% à 5% *ad valorem* pour les importations et de 12% pour les exportations. Le procédé de perception de ces droits, décomposé, constituait une mesure vexatoire pour les Trésoreries des deux pays roumains, étant donné que non seulement elles ne bénéficiaient pas de l'augmentation susmentionnée, mais que, dans certains cas, elles ne pouvaient toucher même pas les 3%. L'opposition faite par l'Autriche, dont les relations commerciales avec la Moldavie et la Valachie recevaient un rude coup, ainsi que le soutien de la Russie accordé à Michel Stourdza lors des interventions de celui-ci pour le maintien de l'ancien tarif, firent que les dispositions du traité susmentionné ne s'appliquèrent pas intégralement, les taxes douanières à l'importation et à l'exportation continuant à demeurer de 3%, telles qu'elles avaient été établies par le traité commercial entre la Russie et la Turquie, signé en 1783.

En ce qui concerne l'autonomie douanière relative des Principautés Roumaines, sont révélatrices les constatations des rapports rédigés, en avril 1858, par les membres de la Commission européenne de Bucarest, concernant l'organisation de la Valachie et de la Moldavie. On y remar-

Scanned with OKEN Scanner

quait, entre autres, que, bien que du point de vue des relations commerciales, les deux Principautés Roumaines fussent subordonnées aux dispositions des traités conclus par la Turquie, il n'en existait pas moins entre elles et la Porte un cordon douanier, où aussi bien les marchandises étrangères que les marchandises indigènes étaient soumises à des droits de douane. Bien plus, à ce régime douanier ne faisaient pas exception les marchandises et les produits turcs importés dans les Principautés, tandis que l'importation de l'Empire ottoman, des céréales, du bétail et du sel était prohibée.

L'autonomie douanière relative a permis aux deux Principautés Roumaines de prendre certaines initiatives se rattachant à l'organisation, mais surtout à l'administration de leurs douanes, la plus importante de ces initiatives étant incontestablement la réalisation de l'unification douanière. Qu'on n'ait precédé qu'à une unification, limitée à une série de mesures technico-administratives — la plus importante étant la suppression de la barrière douanière entre la Moldavie et la Valachie — et pas à une union douanière qui supposait, comme on l'a déjà relevé, l'instauration de mesures de protection ayant pour but déclaré d'assurer, en premier lieu, le développement de l'industrie autochtone, le fait est dû à des causes objectives, étant donné la situation économique et politique des Principautés Roumaines dans la période réglementaire. Les différences entre les deux systèmes ne furent pas de nature à modifier le sens majeur du voeu politique poursuivi par les révolutionnaires de '48 : l'union de la Moldavie et de la Valachie. Laissant de côté le contenu propre qui caractérise chacun de ces deux systèmes, l'union, aussi bien que l'unification — ce qui constitue leur trait commun — ont visé à la réalisation de l'unité économique, pas important et nécessaire vers la réalisation de l'unité politique et la création, dans l'avenir, d'un État national.

La caractère restrictif de la convention douanière de 1835, laquelle a limité, dans une grande mesure, la libre circulation des marchandises au delà de la frontière commune de la Valachie et de la Moldavie, s'explique par l'intention des gouvernements d'éviter la concurrence à l'exportation des principaux produits, tels les céréales, les animaux, le sel, les boissons alcooliques, dont la qualité et les prix étaient différents d'une principauté à l'autre, dont d'ailleurs, le passage au delà de la frontière, dans les deux sens, était prohibé.

Si en 1835, d'une part, on tenta une réglementation du régime douanier de la frontière des Principautés Roumaines, laquelle, jusqu'en 1829, ne présentait aucun intérêt fiscal, d'autre part, considérée à travers le prisme des conséquences, l'application de la convention conclue le 8 juillet, pour une durée de 7 ans, a démontré peu de temps après, la nécessité de l'établissement sur de nouvelles coordonnées des relations économiques entre les deux pays, en rapport avec les exigences de l'époque et des aspirations vers le progrès de la société roumaine.

L'unification douanière réalisée par la convention signée à Jassy par les deux délégations de Moldavie et de Valachie le 30 janvier 1846, et la création du marché unique ont représenté le résultat de la fusion des intérêts commerciaux, aussi bien sur le plan intérieur que sur le plan extérieur, dans les conditions de la situation économique et sociale-politique des Principautés Roumaines vers le milieu du XIX-e siècle, lesquelles ont directement réalisé une entité économique spécifi-

Scanned with OKEN Scanner

que à la Moldavie et à la Valachie. Comme forme d'organisation, elle a été, certainement, inspirée de l'exemple de l'union douanière des Etats allemands, créée dans des circonstances tout à fait différentes et qui a rempli, comme on l'a vu ci-dessus, un rôle complexe de protection de la production de marchandises contre la concurrence étrangère. Toutefois, l'unification douanière, à la suite de la suppression de la ligne douanière entre les Principautés Roumaines a conduit — à partir du 1-er janvier 1848, date à laquelle est entrée en vigueur la convention de 1846 — à la libéralisation de la circulation des marchandises et à l'union des deux marchés intérieurs en un seul, à la disparition des particularités régionales, en posant ainsi les bases du marché intérieur roumain. Si entre ces deux modèles d'organisation ont existé des différences portant sur le contenu et les objectifs économiques, en revanche, du point de vue politique, leurs rôles se sont superposés, ont été identiques : ils ont préparé le terrain et ont préludé à la constitution des Etats nationaux.

La communauté d'intérêts économiques, matérialisé par l'unification douanière, a offert aux gouvernements des deux pays la possibilité d'intervenir de concert pour la reconnaissance de droits qui leur avaient été refusés jusqu'alors. C'est le cas de la majoration conditionnée des tarifs douaniers à l'exportation et à l'importation de 3% à 5% *ad valorem* du 1-er septembre 1850, droit qui a été obtenu par voie diplomatique, par une action conjuguée et simultanée, renforcée par la position commune adoptée par les représentants roumains envoyés dans la capitale turque pour mener les négociations préliminaires. Ce moment est particulièrement intéressant, étant donné qu'en dehors des avantages financiers obtenus par les Trésors des deux pays — lesquels ont intégralement bénéficié des sommes perçues à la suite de l'application du nouveau tarif douanier —, il a contribué à l'élargissement et au renforcement de l'autonomie des Principautés Roumaines par leur détachement définitif du système douanier de la Puissance suzeraine.

L'application de la convention d'unification douanière a porté l'empreinte des conditions spécifiques de la Moldavie et de la Valachie (occupation par les armées étrangères dans les années 1848—1851 et 1853—1857), ainsi que sur des pratiques devenues anachroniques et incompatibles avec les processus de développement innovateur de la société, tel l'affermage à des particuliers de l'administration des revenus de l'Etat. La preuve péremptoire résulte non seulement de l'effet destructif, d'ordre moral, causé à l'esprit de la convention d'unification douanière, mais aussi des préjudices matériels subis durant des années (entre 1848 et 1859) aussi bien par les finances des deux pays, que par les commerçants qui s'occupaient de l'importation et de l'exportation des marchandises, leurs fermiers et employés des points douaniers poursuivant, sans exception, par divers procédés abusifs, la réalisation de profits aussi grands que possible.

Cette situation devait cependant prendre fin avec la création, après l'union des Principautés Roumaines de 1859, d'une institution spéciale, centralisée, l'une des premières institutions communes après l'acte politiques du 24 janvier, chargée de l'administration des douanes du jeune Etat roumain.

La création de la Direction Générale du Service Douanier, ayant son siège à Bucarest, en même temps que l'application à partir du 1-er

janvier 1860, du Règlement sur l'administration douanière des Principautés Unies de Moldavie et de la Valachie, élaboré à la fin de l'année 1859, a marqué, outre l'étatisation de cette importante source de revenus, l'institution d'un nouveau système douanier, lequel corresponde aux intérêts économiques de l'Etat roumain. A la base de cette réalisation, laquelle s'intégrait dans l'action générale de dotation du pays d'institutions modernes, se trouvait, incontestablement, la convention d'unification douanière de 1846, laquelle, outre le fait d'avoir consacré l'union des deux marchés intérieurs en un seul, national, a offert un vaste champ d'expérience sous le rapport organisateur et administratif.

Considérée à travers le prisme des étroites relations économiques qui ont existé entre les territoires de tout l'espace géographique habité par les Roumains, la consécration du point de vue juridique de la communauté économique, et ensuite politique, de la Moldavie et de la Valachie, a constitué une double étape historique d'une grande importance de l'évolution objective de la société roumaine, irréversiblement engagée, après 1859, dans la voie de l'acquisition de l'indépendance et du parachèvement de l'unité de l'Etat national.

Scanned with OKEN Scanner